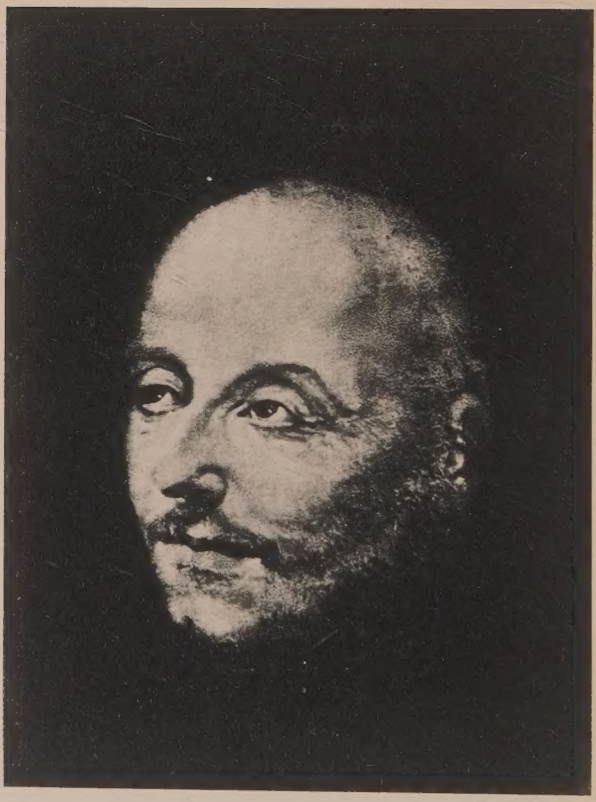

Ignatius de Loyola

19 5

P. IGNASI CASANOVAS, S. J.

SANT IGNASI DE LOYOLA

FUNDADOR DE LA COMPANYIA DE JESÚS

2
8851

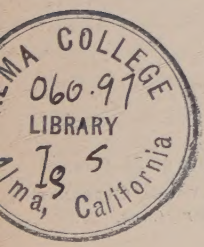

FOMENT DE PIETAT CATALANA
Carrer Duràn i Bas, 11
BARCELONA :: 1922

7029

IMPRIMI POTEST

JOAN GUIM, *Provincial d'Aragó*

NIHIL OBSTAT

El Censor,
EUDALT SERRA, PREV.

Barcelona, 21 de Novembre de 1921

IMPRIMATUR

El Vicari General,
FRANCESC DE P. PARÉS

Per manament de Sa Sría.,
LLIC. SALVADOR CARRERAS
Scri. Canc.

IMP. F. GIRÓ - BARCELONA

PRÒLEG

Raó i caràcter d'aquest llibre

L'any 1921 que acaba de passar s'ha celebrat solemnissimament a Loyola la conversió de Sant Ignasi després de la ferida que rebé defensant el castell de Pamplona. L'any 1922 que comencem s'escauen tres grans centenaris del mateix Sant Patriarca. La nit del 24 al 25 de Març, festa de l'Anunciació de la Verge Maria i Encarnació del Fill de Déu en les seves purissimes entranyes, farà quatre-cents anys d'aquella nit gloriosa en què Ignasi penjà en l'altar de la Mare de Déu de Montserrat les armes de la milícia terrenal, i vetllà les armes espirituals de penitent, com començament de la carrera de la seva extraordinària santedat. El mateix dia 25 de Març arribà a Manresa vestit de pelegrí, on estigué fent penitència fins a principis de Febrer de 1523, i en aquests deu mesos va fer, va escriure i va donar els Exercicis espirituals que porten el seu nom; tenim, doncs, també el quart centenari dels Exercicis. Finalment, el dia 12 de Març es complirà la tercera centúria d'ençà que el Papa Pau

lus V, en igual data de 1622, va canonitzar a Sant Ignasi juntament amb Sant Isidre Llaurador, Sant Francesc Xavier, Santa Teresa de Jesús i Sant Felip Neri.

Aquests tres centenaris són universals per tots els qui estimin a Sant Ignasi i admirin la seva obra en la Església de Déu; però els dos primers, el de Montserrat i el de Manresa, són principalment catalans. La història de Catalunya, que tantes coses grans estotja amagades en els seus ignorats tresors, potser no tindrà glòria, ni tan espiritual, ni tan trascendent, com la vinguda de Sant Ignasi a Montserrat i els Exercicis de la Cova de Manresa. Perquè això vol dir que la Companyia de Jesús — ¡mirem si pesa aquest nom en la història de l'Església dels quatre darrers sigles! — de concepció i arrel és catalana.

Tota la vida va guardar Sant Ignasi l'amor a les persones i coses de la nostra terra. A Agnès Pascual i a Isabel Roser a boca plena els donava el nom de mare, i a les altres senyores de Barcelona, que tant l'havien ajudat, el de germanes. «No crec, diu, que els pares puguin fer més pels seus fills naturals» [1]. De la família Amigant de Manresa en deia la seva casa pairal; del temps que va ser en aquesta ciutat, la seva església primitiva. De Barcelona deia: «Em sembla, sense poder dubtar, que tinc més obligació i deute a la ciutat de Barcelona que a cap altre poble d'aquest món» [2]. Totes les principals famílies de la noblesa catalana es judicaven com emparentades amb Sant Ignasi per l'amor tendríssim, confirmat amb obres,

[1] *Monumenta Ignatiana*, Ser. 1.ª, vol. 1, pàg. 94.
[2] Ibid., pàg. 96.

que es tenien mútuament. Les almoines catalanes acompanyaren a Sant Ignasi a tot arreu: a Castella, a França, a Itàlia.

Escrivint el P. Rivadeneira al P. Pere Gil el dia 6 d'Abril de 1595, li diu: «Em sembla que Déu Nostre Senyor ha beneït les ciutats de Barcelona i Manresa, perquè tingueren la sort d'haver-se estrenat en elles els primers miracles i exemples extraordinaris amb què va il·lustrar-les Nostre Pare Ignasi. Era conversa ordinària en nostre Pare, com jo vaig sentir-ho moltes vegades de la seva boca, que a Barcelona va rebre particulars favors de la senyora Agnès Pascual, i que tingué gran intimitat amb ella, perquè era piadosa, i que algunes vegades havia escrit al P. Araoz, quan era a Barcelona, que mirés per aquesta senyora i per la seva casa, perquè era molt lo que els devia. També es reconeixia molt obligat a la senyora donya Angela d'Amigant i al Sr. D. Andreu [1] d'Amigant, de Manresa, als seus fills i a tota la seva família, els quals santament es disputaven per servir-lo en les malalties que va tenir a casa seva» [2].

Ignasi sempre conservà amorosa correspondència amb aquestes privilegiades persones de Catalunya que l'ajudaren en els seus començaments. En la seva peregrinació a Terra Santa, va escriure de Jerusalem estant tot el seu viatge a les famílies Amigant i Pascual, contant-los fins els favors espirituals que Nostre Senyor li feia. En ser fet General de la Companyia de Jesús, passats ja més de quinze anys de la seva estada

[1] El seu verdader nom sembla que era Pere, però guardarem el d'Andreu, que es troba en totes les històries.

[2] *Notas de la Casa Amigant*, fol. 32.

a Manresa, va escriure a la casa Amigant recordant els favors que d'ella tenia rebuts i l'amor de correspondència amb què restava obligat. Els pregava que li diguessin en què podia servir-los, perquè desitjava no deixar de donar cap prova de gratitud [1].

Si no s'haguessin perdut la major part de les peces, l'epistolari que Sant Ignasi va dirigir als amics de Catalunya formaria un volum preciosíssim. Les mostres que ens queden encara són de lo millor que hi ha en les seves cartes, tan plenes de tresors. Una lletra dirigida a una humil monja de Santa Clara, Teresa Rajadell, és tot un tractat de discreció d'esperits, comentari autèntic de les regles dels Exercicis; les dues grans cartes sobre la Comunió freqüent i diària, tan ponderades modernament, perquè fan de Sant Ignasi un apòstol capdavanter de la consoladora doctrina que avui posseeix el poble cristià, foren dirigides a Barcelona: una a la santa monja que acabem de recordar; altra al nostre Sant Virrei, Francesc de Borja.

Pujant a coses més universals que a tothom puguin interessar, jo tinc per cosa impossible que Sant Ignasi, el temps que va ser a Manresa i a Barcelona, no es llencés a parlar bé o malament la llengua catalana, que era l'única popular. Sabem que així va fer-ho a Itàlia, baldament no digués frase ben dita, com ens conta el P. Rivadeneira. Als infants i pobres de Manresa ¿com els havia de parlar? El mateix llibre dels

[1] Aquesta carta s'és perduda, però en dóna testimoni el Pare Castells, enviat expressament a Manresa per recollir les memòries de Sant Ignasi abans dels processos oficials, qui ens diu que la va demanar a la família, i ells, després de moltes instàncies, li varen donar. *Notas de la Casa Amigant*, fol. 51 v°.

Exercicis escrit a Manresa té paraules i expressions que sembla s'han de pendre naturalment com encomanades del parlar de la terra. A Manresa va ser-hi deu mesos, tenint sempre comunicació espiritual amb la gent més humil; peró pensem encara que després estigué tres vegades a Barcelona, una dos anys seguits, anant a estudi amb la mainada i procurant fer bé a tothom. Que Ignasi va parlar la nostra llengua sembla cosa tan certa, com que va parlar la francesa i l'italiana quan va ser en aquestes nacions.

Després de Sant Ignasi sembla que Déu hagi tingut especial providència de lligar Catalunya amb la Companyia de Jesús. El primer jesuïta que entra a Espanya, fundada ja la corporació, ho fa per Barcelona, i aquí té els seus primers ministeris amb gran profit espiritual. Els Sants principals han tingut especial relació amb nosaltres. De Sant Ignasi ja hem dit alguna cosa, no pas tot. Sant Francesc de Borja va ser aquí nostre Virrei, i aquí va començar el seu tracte íntim amb Sant Ignasi per cartes, i aquí tornà essent General de la Companyia. Sant Lluís Gonzaga va desembarcar a Barcelona, va pujar a Montserrat, i allí oferí a la Verge Santíssima aquella puresa angèlica que encara omple el món de perfums. Sant Pere Claver, el segon Xavier, l'apòstol dels negres, és tot nostre, de pàtria, de nom i de caràcter. Sant Alfons Rodríguez va fer tota la seva vida entre els catalans de Mallorca, que el mira i venera com el seu protector; i humil porter com era i castellà, va presentar-se al seu Rector dient havia sabut per revelació el càstig que li esperava per no predicar en llengua catalana.

La Companyia arrelà aquí com en lloc del món.

Pensem només que va arribar a tenir onze Col·legis a Catalunya: dos a Barcelona, a Girona, a Tarragona, a Lleida, a Manresa, a Vich, a la Seu, a Cervera, a Sant Guim, a Tortosa; i entre aquests Col·legis hi havia el de Cordelles, on va formar-se quasi tota la noblesa catalana dos sigles seguits, i el de Cervera, ànima i vida d'aquella Universitat. Encara es poden veure en totes aquestes ciutats els edificis i temples dels jesuïtes, encara les seves biblioteques forneixen les biblioteques d'altres establiments, i encara podem admirar els dos temples de Betlem a Barcelona i la Cova a Manresa, indubtablement els principals monuments arquitectònics de l'art barroc a Catalunya. De l'evangelització dels missioners jesuïtes en trobaríem petges per tot: poques parròquies de Catalunya hi haurà sense un altar o imatge d'algun Sant de la Companyia, Sant Ignasi, Sant Francesc Xavier o Sant Lluís Gonzaga.

La Catalunya oficial o representativa no fou inferior al poble en amor a Sant Ignasi i a la Companyia de Jesús, com va manifestar-se especialment en tractar-se de la canonització del Sant Fundador. El gloriós Consell de Barcelona va pendre com cosa pròpia aquesta glòria de Sant Ignasi, va escriure una carta al Concili de Tarragona interessant-lo en aquest afer; una altra preciosíssima al Papa Climent VIII.è demanant-li la canonització, i quan, realitzada aquesta, vingué l'hora de celebrar les festes, va votar la quantitat de trescentes lliures de plata per festeigs populars. La Generalitat de Catalunya va escriure també les seves suplicacions demanant aquesta gràcia. Però sobretot el Concili de Tarragona de l'any 1602 canta un verdader himne triomfal a Ignasi com a fill espiri-

tual de Catalunya: aquí fou concebut sobrenaturalment per la Verge Santíssima de Montserrat i alletat i criat a nova vida; i per això a boca plena proclamen a Ignasi *magna totius Cataloniae Principatus gloria*, gran glòria de tota Catalunya, i demanen al Papa que el coroni amb l'aureola dels Sants.

Vingué l'extermini de la Companyia de Jesús en el sigle XVIII è, i quedà cincuanta anys interrompuda la comunicació amorosa dels jesuïtes amb el poble català; però tantost ressuscita a principis del sigle XIX è, les primeres veus que s'alcen en la península reclamant els seus antics Pares en Jesucrist, són veus catalanes dels consells municipals, entre elles la del municipi de Barcelona. Hem d'aprofitar els grans centenaris d'aquest any per renovar aquesta correntia d'amor entre el poble català i Sant Ignasi de Loyola, i a tal fi va ordenat aquest llibre ple d'amor a un i altre.

* * *

Explicat el motiu i el fi d'aquesta vida de Sant Ignasi, volem afegir quatre paraules per explicar el criteri o norma que ens ha guiat en la seva composició.

Dues vides poden ser considerades en els Sants: l'exterior i la interior. L'exterior són els fets de fora subjectes a la comprovació històrica de testimonis i documents; la interna és l'estat espiritual de l'ànima corresponent a cada fet, i la formació i perfecció total de la santedat. Si mirem un Sant amb ulls de sant, o senzillament amb ulls il·luminats per la fe de creients, no hi ha pas cap dubte que aquella vida interna és la principal, no sols en dignitat, sinó també en profit pel

contemplador, i fins en l'interès de l'estudi que presenten les accions dels grans homes. La vida interna és la vida pròpiament humana, la substancial, la que ens dóna lo característic i propi d'un esperit; tots els fets forans són purs reflexes, fulles escampadisses de valor molt relatiu i condicionat.

Essent aquestes veritats tan clares, és lo cert que la major part de les vides dels Sants s'escriuen principalment d'aquell punt de vista exterior, gairebé com les dels genis eminents en altres qualitats humanes, com si la història no reconegués com cosa seva sinó allò que se li dóna amb un fet subjecte al testimoni dels sentits. Baldament les aficions psicològiques i el gust més fondament humà hagin posat de moda el document íntim, personal, això no és lo ordinari en les biografies, i sobretot en les dels Sants; i si quelcom se'ns dóna, és buscant la sabor natural, més que no pas l'altíssima i trascendent valor sobrenatural.

Tot això té la seva raó. ¿Com podrem arribar a aquelles fondàries que només coneix un hom mateix? ¿Qui podrà analitzar la vida divina de la gràcia, que per tots és un misteri, fins pel mateix *qui patitur divina?* Així és en veritat. Reparem, no obstant, quin atractiu tenen les poques autobiografies que posseïm d'ànimes santes. Allà trobem lo que no ens donen els historiaires: el moll i el bessó que busquen adalerats els nostres esperits; i allà hi veiem també la part de feblesa i resistència amb què la nostra naturalesa retopa l'acció de la gràcia, que ningú, com les ànimes santes, té afany de presentar-nos, per sinceritat, i perquè ressaltin més els dons de Déu. Per això són tan confortadores les autobiografies dels Sants.

Sant Ignasi és un dels Sants que tenten més a fer una vida principalment externa. Es tan eminent per defora la seva figura, és tan extraordinària la trascendència social, humana i religiosa de la seva obra, que l'historiador hi troba prou argument per lluir-s'hi, i el lector prou interès i delectança en contemplar. Per altra part en ell, com en pocs altres, és evident que tot lo extern, meravellós i magnífic, grilla d'una saba interior purament sobrenatural, la qual veiem néixer, i créixer, i vessar com cosa de miracle. Avui en dia que s'ha organitzat una mena de ciència o laboratori per acumular i classificar les experiències religioses, i molt particularment per estudiar la psicologia dels convertits, ¿no és un cas ben atractiu el de Sant Ignasi, convers de primer ordre, home borbollant d'aigües espirituals, que com rius corren en totes direccions i arriben fins a nosaltres? El seu primer historiador, el P. Rivadeneira, com fill amantíssim que era de tan bon Pare, anà bon xic per aquest cantó, i aquesta és la causa de l'encís que sempre causa el seu llibre clàssic; després, potser s'ha tirat més enfora que no pas endins.

Aquesta vida que avui publiquem voldria ser espiritual sobretot, i córrer més pels pensaments i sentiments de Sant Ignasi, que no pas terres enfora i mars enllà per les nacions i continents on ha treballat la filla d'Ignasi, la Companyia de Jesús. Primer que tot, i per damunt de tot, Ignasi és un professional eximi de la santedat i un mestre excel·lent de la mateixa: doncs aquest punt d'obir voldríem pendre, i aquesta trajectòria voldríem seguir en aquestes planes. Arriscament, presumpció, temeritat, digueu-li com volgueu;

però tingueu en compte que és un fill que s'atreveix amb el seu Pare, i que el mòbil és l'amor. Per malícia d'alguns, ignorància dels altres, i fins per desconeixement dels qui tindríem obligació de fer-la conèixer tal com és, el cert és que l'ascètica ignasiana ha sigut i és bescantada, discutida, estrafeta. La gran guerra vingué a tallar o esmortuir una altra mena de guerra espiritual en aquest sentit, que fins a Catalunya tingué ressons vergonyants. No hi ha hagut home més enemic que Sant Ignasi de portar totes les ànimes per un camí, perquè deia que això era ignorar els dons de l'Esperit Sant; però ¿no li ha de ser lícit a ell i als seus fills dir, com Sant Pau, quatre paraules segons el seu sentir, sobretot després que l'experiència de quatre sigles i majorment l'autoritat de l'Església, ha aprovat la seva ascètica, potser d'una manera que cap altra podria presentar?

Doncs bé sembla que ha d'ésser cosa interessant i educadora estudiar en l'ànima d'Ignasi com se santifica, i com es formen ensems les seves idees espirituals i el seu mètode de presentar-les. Això ens donaria el paral·lelisme entre la seva santedat i les seves obres; més que el paral·lelisme, trobaríem la causa de les seves obres en la seva santedat. El perill que hi ha és de caure en convencionalismes apriorístics, volent forçar les coses a què entrin a grat o a desgrat dintre els motllos d'una teoria. Alguna vegada ha succeït.

El P. Pere Ferrussola, després d'escriure els seus comentaris al llibre dels Exercicis, imaginà una vida compendiada de Sant Ignasi que és una prova de lo que diem. Vol mostrar el bon Pare com el temps de

la conversió de Sant Ignasi de Loyola fins la seva sortida de Manresa correspon exactament a les quatre setmanes dels Exercicis: la primera setmana acaba a Montserrat, la segona acaba a Manresa pel mes de Juliol, la tercera a principis d'Octubre, la quarta a finals de Novembre, posant com acabament dels Exercicis el rapte dels vuit dies. Els dos mesos de Desembre i Gener va gastar-los en escriure el llibre dels Exercicis. No cal dir els convencionalismes i conjectures que s'han de buscar perquè tot entri en el motllo preconcebut. Aquesta vida ha restat inèdita, i no creiem que hi hagi perdut res ni la glòria de Sant Ignasi, ni l'eficàcia dels Exercicis, ni la fama ben merescuda que tenia el jesuïta olotí en altres matèries científiques i piadoses en la Universitat de Cervera.

No anirem per aquests camins. Pendrem els fets i la cronologia de les fonts més segures, i encara triarem només lo cert o lo més probable. Sobre la vida de Sant Ignasi fins l'anada a Venècia amb els seus companys per a fer la peregrinació de Terra Santa, que era la part més fosca i exposada a cavil·lacions, s'han fet estudis de sòlida investigació, que citarem oportunament, i aquests pendrem per guia de la nostra narració. Per a passar d'aquests fets exteriors a la vida espiritual interna de Sant Ignasi, tenim quatre conductes ben autèntics i segurs, que són l'Autobiografia, els Exercicis, les Constitucions i les Cartes. Dels tres darrers no cal dir-ne cap paraula: són l'ànima mateixa de Sant Ignasi. De lo que en diem Autobiografia sí que és convenient i necessari fer-ne una petita recensió.

La devem principalment a un català de Mallorca, el P. Jeroni Nadal. Aquest jesuïta extraordinari, a qui Sant Ignasi confiava les coses més importants de la Companyia, perquè deia que es fiava d'ell com de sí mateix, havia pregat repetides vegades al Sant Fundador que deixés una narració dels seus primers començaments espirituals, dient-li que res podia fer millor, i que això fóra realment fundar la Companyia. Mogut Ignasi pels precs d'aquest fill estimadíssim, un bon dia de l'any 1553, dia 4 d'Agost, vigília de la festa de Santa Maria la Major o de les Neus, sentí bella devoció de fer-ho. Cridà el P. Lluís González de Càmara, home fidelíssim i d'una memòria singular, i en llargues i recollides sentades que tingueren, Ignasi recontava «amb tanta claredat, que hom sembla fer-se present», i el Pare anotava allí mateix les coses amb tota fidelitat. Aquesta narració és lo que anomenem Autobiografia. Notem el seu caràcter íntim i espiritual, perquè és el que voldríem donar al nostre llibre. Ignasi no va proposar-se narrar històries, tantes i tals com n'hi havien succeïdes, sinó «declarar tot lo que havia passat per la seva ànima» [1].

Sant Ignasi, doncs, vol donar-nos principalment en l'autobiografia la seva vida espiritual. I això era també lo que desitjaven aquells primers fills seus. No buscaven històries i fetes que es veuen amb els ulls, sinó, com diu el P. Nadal, que els expliqués «de quina manera Déu va anar-lo formant des del començament de la seva conversió» [2]. Pendrem, doncs, nos-

[1] *Autobiografia*, Pròleg, n. 1 i 3.
[2] *Autobiografia*. Introducció del P. Nadal, n.° 3.

altres el fil d'or d'aquesta narració càndida i espiritual, i en ell engranarem oportunament les coses que ens semblaran convenients per a completar els fets i les idees. I com tota escriptura ha d'ésser llegida amb el mateix esperit que fou escrita, preguem als nostres llegidors que ressegueixin aquestes planes amb el desig de conèixer com es forma un gran sant.

La VIDA DE SANT IGNASI sembla partir-se ella mateixa en tres parts ben característiques. La primera és del seu naixement fins la seva conversió, que en diem *Vida del món.* La segona va de la conversió fins la fundació de la Companyia de Jesús, i en diem *Transformació espiritual,* perquè tot es muda en Ignasi, com si realment la mà omnipotent creés en ell un nou home i una nova vida. La tercera arriba fins la seva mort, i porta per títol *La Companyia de Jesús,* perquè els disset anys darrers de la vida de Sant Ignasi es fonen totalment en la vida de la religió per ell fundada, governada i santificada. Si penetrem bé dintre l'ànima de Sant Ignasi en quiscuna d'aquestes tres parts, tindrem tota la seva vida espiritual, que és la que principalment intentem seguir en aquesta història.

L'Autobiografia la citarem, no per la primera edició feta en *Monumenta Historica, S. J.,* l'any 1904, en la sèrie 4.ª de *Monumenta Ignatiana,* volum primer, sinó per l'edició manual publicada a Barcelona l'any 1920 pel P. Josep M.ª March, S. J., amb el títol de *San Ignacio de Loyola. Autobiografía y constitución canónica de la Compañía de Jesús.* Les altres fonts són preses de la publicació monumental que acabem de citar, sobretot en les sèries primera i quarta

de *Monumenta Ignatiana*. Cal també advertir que en la transcripció de textes catalans, servant tota la fidelitat de pensament i fins d'expressió, alguna vegada havem modificat lleugerament la forma gramatical per fer-la més entenedora o donar-li major puresa: també hem uniformat l'ortografia.

VIDA DEL MÓN

1491-1521

CAPÍTOL PRIMER

Infantesa

Loyola (1491-1497)

Diem Sant Ignasi de Loyola, perquè nasqué en la casa pairal que porta aquest nom, encara que en ella visqué molt poc temps de la seva vida. Casa de pedra, feta de bon principi com a castell de guerra, quaranta anys abans del naixement d'Ignasi havia sigut enderrocada per manament reial, i després tornada a fer, però de manera que no pogués servir per a la defensa armada. Pertany a la vila d'Azpeitia, i és un quilòmetre enfora de la vila, en mig d'una formosa vall, serena i quietíssima. La família de Loyola era de les principals de la terra, emparentada amb altres de les que allà en deien de parents majors. Volien significar amb aquest nom els grans propietaris, qui solien tenir gent súbdita a manera de senyors feudals, i com ells, empresonaven i vexa-

ven durament els qui els eren contraris. Vuit viles de Guipúzcoa sota la protecció reial feren lliga contra tots aquests parents majors, i l'any 1456 s'alçaren en revolució, aterrant totes les cases fortes que tenien, i desterrant els seus amos. La casa de Loyola era una d'aquestes. Havia sigut edificada a principis del sigle XV^{è}, i era senyor de la mateixa, en ésser enderrocada l'any 1456, l'avi patern de Sant Ignasi D. Joan Pérez de Loyola, el qual per haver cruentíssimament desafiat a la vila d'Azpeitia per aquella feta, fou desterrat quatre anys a Jimena, vila termenal de terra de moros, per manament del Rei Enric IV. En tornant del seu desterrament tingué llicència reial per a reedificar la meitat superior de la casa enrunada, però havia de fer-ho amb maons i no pas amb pedra. Això desfà l'estranyesa que ens causa avui dia veure una casa forta de pedra fins el primer pis, i d'allí amunt tota d'obra cuita.

L'any 1467 fou el casament de D. Beltrán Yáñez d'Oñaz i Loyola, senyor d'aquesta casa, amb D.ª Marina Sáez de Licona i Balda, filla d'un dels grans llinatges de la terra. Déu beneí aquest matrimoni amb tretze fills, i el més petit de tots fou Sant Ignasi, vingut al món l'any 1491, als 24 anys del matrimoni de sos pares, probablement el mateix dia de la nativitat del Fill de Déu 25 de Desembre [1]. Sant Francesc de Borja i el P. Na-

[1] Les proves d'aquesta data poden veure's en *San Ignacio en Azpeitia*, por el P. Juan Pérez Arregui. Cap. 2.

dal, quan visitaren anys a venir la casa de Loyola, vivent encara Sant Ignasi, lo primer que feren fou venerar l'habitació on s'havia esdevingut aquest gloriós naixement, i el primer d'aquests dos personatges volgué dir en l'oratori de la casa la seva primera missa en memòria de la nativitat de son Pare i Fundador.

L'infantó fou batejat a l'església parroquial d'Azpeitia en la pica que avui encara es conserva, decorada amb una imatge del Sant i aquesta inscripció: EMENCHEN BATIATUBA NAIZ; *aquí mateix vaig ésser batejat.* De nom li posaren Iñigo. Després, enllà de la vida, es firmava indistintament Iñigo o Ignasi, perquè aquesta forma era la més usada fora de la seva terra.

De la primera infantesa d'Ignasi només sabem que fou criat en una casa prop de Loyola que en diuen Eguibar, vora del riu Urola, davant per davant de l'ermita d'Olaz, on degué apendre d'estimar a la Mare de Déu. Aviat li ensenyaren també de llegir i escriure.

La influència maternal no pogué ésser gaire llarga ni massa intensa. El secretari de Sant Ignasi, P. Polanco, escrigué anys després que la primera formació d'Ignasi «va ser més conforme a l'esperit del món que no pas al de Déu, segons l'aire i costum d'aquells temps» [1]. A casa seva sentiria parlar sobretot de guerres i venjances,

[1] *Monumenta Ignatiana*, Ser. 4.ª, vol. I, pàg. 10.

perquè era família tota militar. El seu pare havia guerrejat amb el Rei D. Enric IV, amb els Reis Catòlics i amb el de Navarra Joan II; dels seus set germans, quatre foren també soldats i dos varen morir en la campanya de Nàpols. De totes maneres, poca cosa pogué dur-se'n de l'esperit de Loyola, perquè fou criat a dida fora de casa, i als cinc o sis anys ja va sortir-ne podríem dir definitivament.

CAPÍTOL II

Carrera Civil

Arévalo (1497-1517)

Don Joan Velázquez de Cuéllar era comptador major dels Reis Catòlics, un xic parent dels Loyoles, i sobretot íntim amic del pare de Sant Ignasi. Home honrat i de consciència, i pel seu càrrec molt entrant a la cort reial. Havia demanat moltes vegades a D. Beltrán que li enviés un dels seus fills, per educar-lo en senyal de bona amistat, i després col·locar-lo en lloc de profit i honra. D. Beltrán determinà confiar-li el seu fill més petit, que, com hem dit, era Ignasi. Sortí, doncs, el nen cap a Arévalo, on D. Joan tenia la seva casa, encara que per raó de l'ofici havia de seguir moltes vegades la reial comitiva. Fins que la mort li prengué son protector, l'any 1517, Ignasi no es mogué del seu costat.

¿Que va fer Ignasi aquests vint anys de vida cortesana? No en tenim notícies sinó per ell ma-

teix, i sempre diu que va fer vida de pecador. Al P. González de Cámara li recontava minuciosament les seves prevaricacions, encara que ell no les va escriure. El P. Polanco escriu: «Tot aquest temps lo que més lluny tenia era la vida espiritual. Com sol fer la joventut cortesana i militar, fou assats lliure en l'amor de les dones, en el joc i en baralles per punts d'honra» [1]. Cosa semblant diuen els Pares Láinez i Rivadeneira [2]. Aquest particularment, parlant de les santes estratagemes que Ignasi va emprar a París per convertir un mal religiós que vivia en galanteries i mals passos, diu que aquestes havien sigut les ignoràncies de la seva joventut.

No foren solament Arévalo i la Cort els testimonis de les flaqueses d'Ignasi, sinó també Azpeitia, on és natural que aniria algunes vegades. L'any 1515 és obert en aquesta vila un procés contra Ignasi i el seu germà Pere López, que era capellà, per delictes comesos allí el dia de carnestoltes, calificats de «enormes, por los haber cometido él e Pedro López su hermano, de noche e de propósito, e sobre habla e consejo habido sobre asechanza e alevosamente» [3]. ¡Po-

[1] *Monumenta Ignatiana*, Ser. 4.ª, vol. 1, pàg. 14.

[2] Ibid., pàgs. 101 i 379.

[3] Les peces del procés foren publicades en *Monumenta Historica S. J.*, Ser. 4.ª, vol. 1, pàgs. 580-597. Les proves de què el procés anava verdaderament contra el nostre Ignasi poden veure's en el P. Pérez Arregui: *San Ignacio en Azpeitia*. Cap. 2, pàgs. 44-68.

bre Ignasi! Mes, prenent dels llavis de l'Església unes paraules divinament paradoxals, preparem-nos a cantar ben aviat l'*O felix culpa!* Veurem que tot el procés de la santedat ignasiana, viscuda i sistematitzada en els Exercicis, comença per un nobilíssim sentiment de vergonya, que només pot sentir qui té una ànima molt alta i ha caigut molt avall d'aquella dignitat.

Afanyem-nos a notar també que Ignasi mai sigué un vulgar materialista *Epicuri de grege*, sinó que fins en les seves gestes amoroses hi havia un romanticisme cavalleresc de somnis impossibles. En unes paraules que càndidament ens dirà ell mateix ben aviat, veurem que la dama dels seus ideals no era de vulgar noblesa, no era comtessa ni duquessa, sinó de més alta condició. Els autors han cavilat per esbrinar qui podia ser aquesta senyora de sang reial que tenia captivat l'esperit d'Ignasi. Arévalo sembla que pot donar alguna clarícia. La Reina D.ª Joana, Infanta de Portugal i segona esposa d'Enric IV de Castella, vídua del seu marit, va retirar-se a Arévalo en un palau fet fer per ella al costat del convent de Sant Francesc. La Reina tenia una filla joveneta que era la Princesa D.ª Catarina, en qui poden complir-se totes aquelles misterioses condicions. No tot foren glòries i somnis a Arévalo. Allí va fer Ignasi les seves primeres armes, i allí rebé així mateix la primera lliçó pràctica de lo que poden donar les coses del món a sos servidors.

En morir el Rei Catòlic pel Gener de 1516, deixà a sa segona esposa D.ª Germana de Foix un llegat de 30.000 ducats anyals carregats al regne de Nàpols. Carles V tragué a Nàpols aquesta càrrega, posant-la a la vila d'Arévalo i algunes altres de les que administrava D. Joan Velázquez en nom de la corona. Així aquestes viles devien desmembrar-se del reial patrimoni i passar a propietat de D.ª Germana. D. Joan cregué que això era mutilar la corona de què era comptador, i determinà fer resistència material a l'ordre del Cèssar; i per això va tancar-se amb la seva gent dintre les muralles d'Arévalo, i allí va resistir alguns mesos fins ésser retut. Amb la derrota ho perdé tot: l'amistat de l'Emperador, la de D.ª Germana, els seus béns, i poc després la seva vida. A Ignasi res va poder deixar-li, sinó la lliçó del desengany; però la bona vídua, donya Maria de Velasco, parenta també de Loyola, va donar-li 500 escuts i dos cavalls, i amb aquests cabals sortí Ignasi de casa del seu primer senyor.

Ignasi conservà tota la vida agraïda recordança d'aquesta senyora, a qui escrivia algunes vegades després i tot d'ésser fundada la Companyia. El seu company de joventut Alfons de Montalvo atribuia la fundació d'un Col·legi de la Companyia, feta anys més tard en la vila d'Arévalo, als precs i intercessió de San Ignasi, qui volgué pagar d'aquesta manera la gratitud que devia a aquella població.

CAPÍTOL III

Carrera Militar

Pamplona (1517-1521)

Posem el títol de *Pamplona* a aquest capítol, no perquè pensem que Sant Ignasi va viure sempre en aquesta ciutat en el període que ara historiem, sinó com a lloc principal i característic.

Aquí comença l'Autobiografia amb aquestes paraules: «Fins als 26 anys de la seva edat fou home donat a les vanitats del món.» Ja n'hi ha prou que siguin presents davant de Déu i de la consciència aquests 26 anys; Ignasi res hi troba que contar. Afegeix que «principalment es delectava en l'exercici de les armes, amb un desig gran i vanitós de guanyar honra.» Aquesta és principalment la matèria del present capítol, en el qual veurem les grans qualitats naturals que li havia donat Nostre Senyor.

Sortint Ignasi de la casa de D. Joan Velázquez, determinà deixar també la vida de cort i

tirar per la carrera de les armes, més acomodades al seu esperit, i provades ja en la resistència d'Arévalo. Bona ocasió li presentava un altre dels seus parents que era el Duc de Nàjera, D. Antoni Manrique de Lara. L'any 1516 havia sigut constituït Virrei de Navarra, i era segur que es trobaria ficat en empreses militars, tant per les qüestions polítiques d'aquell regne, com per la situació interna de Castella.

Ignasi, amb els dos cavalls que li havia donat D.ª Maria de Velasco i els 500 escuts a la butxaca, creuria poder anar a tot arreu. Es presenta, doncs, a casa del Duc i Virrei per fer vida militar a les seves ordres. De primer moment no sols fou ben rebut, sino que aviat entrà en la categoria d'home de confiança, com ho demostren els fets. De tres en tenim noticia certa, i els contarem aquí amb tota sobrietat.

Pel mes de Setembre de 1520 arriba a Nàjera l'onada de les comunitats de què parlarem aviat, i el dia 14 la ciutat s'alça contra el seu Duc. Aquest, que era a Pamplona, agafa la seva gent, es presenta davant la ciutat revoltada, la pren per força, i l'entrega al saqueix de la soldadesca. El P. Polanco diu que Ignasi «encara que va lluitar entre els primers per conquerir la ciutat, i hauria pogut tenir bona part en l'expoli, no ho volgué, tenint ho per cosa abjecta i de poca dignitat» [1].

[1] *Monumenta Ignatiana*, Ser. 4.ª, vol. 1, pàg. 13.

La segona gesta és més política que militar. L'any 1521 fou constituït Corregidor de Guipúzcoa un tal Acuña, mal rebut per moltes viles que veien en això violats els seus furs. La província es partí en dos bàndols: uns, que tenien per centre San Sebastián, afectes al nou Corregidor; altres, congregats a Hernani, i entre ells la vila d'Azpeitia, que li eren contraris. Prengueren les armes els d'un i altre cantó, i ja havia començat de córrer la sang, amb mals averanys de grans discòrdies. El Duc de Nàjera determinà portar-ho per vies de concòrdia, i envià primera i segona vegada persones de la seva confiança, per a convèncer ambdues parts que deixessin el negoci a les seves mans. Una d'aquestes persones fou Ignasi, qui, a més de la confiança del Duc, portava gran representació de la terra, per ésser de tanta influència en ella les cases de Loyola i Oñaz. Les negociacions foren portades amb tanta habilitat i prudència, que el 21 de Gener el Duc ja podia escriure a l'Emperador que estava pacificada la terra, tret del seu càrrec l'Acuña, i deixades totes les coses al seu arbitri. Sobre la intervenció de Sant Ignasi escriu el P. Polanco aquestes paraules: «fou molt exímia la seva prudència en aquest cas, perquè amb les seves gestions restablí la concòrdia entre les parts amb gran satisfacció d'elles» [1].

[1] *Monumenta Ignatiana* Ser. 4.ª, vol. 1, pàg. 10.

La tercera gesta d'Ignasi és la de Pamplona, però aquesta demana explicació de precedents i una visió de com estaven les coses de la península.

Hi havia simultàniament dues guerres populars. A Castella la de les comunitats, o sigui de les ciutats contra els alts poders de l'estat, arbitraris i en gran part posats en mans forasteres per l'errada política del primer temps de l'Emperador. Ell era fora, ficat en ambicions cessaristes, i el govern el tenia, primer el Cardenal Adrià tot sol, i després va associar-li D. Fadric i D. Iñigo de Velasco, Almirall i Comtestable de Castella respectivament. S'alçaren les principals ciutats castellanes amb un fort exèrcit que fou derrotat pels imperials a Villalar, i executats els capitostos Padilla, Bravo i Maldonado, el dia 24 d'Abril de 1521.

A València va esclatar simultàniament la guerra de les germanies, principalment social, perquè era del poble contra la tirania dels senyors, però que per les circumstàncies es lligava també amb la política, i complicava extraordinàriament la situació interna del país. En tres anys, de 1519 fins a 1522, van morir catorze mil homes, i foren penjats també tots els directors d'aquell moviment. Baldament fossin dominats els dos alçaments populars, i ofegats en sang, el jove Emperador va obrir una mica els ulls, i comprengué que la base de tot govern estable és la justí-

cia que ampari els drets de tots, i dongui al poble la sensació de què és ben governat.

Un mateix esperit agafa manifestacions diferents segons el lloc i les persones on impera. El vent de les comunitats entrà a Navarra, com hem dit, però allí agafà un aire nacional o nacionalista, perquè totes les coses convidaven i fins empenyien en aquest sentit. Fem una mica d'història.

Deixant precedents anteriors, diguem només que el Rei de Navarra Joan d'Albret havia firmat un tractat d'aliança amb Ferràn el Catòlic el 30 d'Abril de 1494. Vint anys seguits tingué de sostenir una forta lluita diplomàtica per a guardar la seva independència de les poderoses aspiracions de protectorat que venien tant del cantó de Castella com del de França. El Duc d'Alba trenca l'equilibri presentant-se amb un exèrcit el 24 de Juliol de 1514, i acaba el drama el 15 de Juny de 1515 amb l'anexió pura i neta de Navarra, malgrat les protestes de Joan d'Albret i les reserves de Pamplona a l'obrir les seves portes. L'any vinent mor el Rei (23 de Gener de 1516), però ja tenia ordenat un pla de fortificació de Pamplona per a destorbar tot intent de revenja. El Duc de Nàjera era Virrei des de 1516, per lo tant, totes les obres es feren sota el seu imperi, i és molt natural que Ignasi, afiliat a la casa del Duc de l'any 1517 estant, seguís amb gran interès la construcció d'aquelles muralles i d'aquell castell,

i quedés perfectament imbuït en l'esperit dels conqueridors i ple de zel per la seva causa.

L'esperit nacional de Navarra estava oprimit, no pas dominat. Els fills de Joan d'Albret havien d'aprofitar tota ocasió propícia per a restaurar els seus drets. Finalment, Francesc I de França no podia deixar de veure que aquell era el punt de donar el primer cop al seu enemic Carles V, i de posar entre les fronteres dels dos un regne aliat. Les forces imperials estaven prou ocupades amb les dues guerres internes. Comuners i germanians veurien amb simpatia tot alçament que afeblís el poder central: doncs aquesta era l'hora de revifar l'esperit nacional de Navarra, sobretot ajudada amb forces franceses.

Ja pel Setembre de 1520 el Comtestable de Navarra i els del Consell escrivien a l'Emperador que no els deixava gaire tranquils la sortida del Duc de Nàjera amb les tropes per a posar pau a la seva vila, com hem contat, majorment tenint tan aprop el foc de Castella, i estant sempre alerta la mirada reivindicadora dels fills del destronat D. Joan, Rei de Navarra. A principis de l'any 1521 varen treure tropes de Navarra per a anar a apagar la revolta castellana i amb elles anava el fill del Duc. L'ocasió era propícia per a D. Enric d'Albret i volgué aprofitar-la. Amb l'auxili de Francesc I de França s'alçà un fort exèrcit que, guiat per Andreu de Foix, a principis de Maig invadí la terra. Aquesta no necessitava

grans excitacions, preparada com estava a la reconquesta dels seus Reis.

Una carta de lo que avui en diríem un nacionalista decidit, ens pintarà com estaven les coses. Es del dia 17 de Maig i diu així: «Us faig a saber que els francesos han posat siti a Sant Joan de Peu de Port amb tal fúria, que totseguit la ciutat s'ha entregat a misericòrdia. Per la vall de Roncal, per Maya i per Sant Joan avença tal munió de gent, que no es pot comptar. Sangüesa, Càseda i Gallipienzo ahir es van declarar pel Rei D. Enric, anant davant de tots Pere de Navarra, fill del marescal. El senyor Duc de Nàjera ha fugit de Pamplona, per lo tant la ciutat és mestressa de sí mateixa. Demà arribarà l'exèrcit francès, i diuen que ni s'hauran de treure els esperons per pendre el castell: realment així sembla que és. Tot el regne, igual que la muntanya, s'ha declarat pel Rei D. Enric, i crec jo que bones gràcies podrà donar a Déu el Duc de Nàjera si pot arribar a Castella.» [1]

Diu el Duc en el seu informe que envià a Pamplona els seus servidors. Tenim, doncs, Ignasi en la capital de Navarra. De la seva estada en aquesta ciutat n'ha quedat una facècia que anotarem aquí, encara qne no ens consta la data. Anava un dia per un carrer, quan se li tirà damunt una restallada d'homes que el va em-

[1] Porta aquesta carta el P. J. M. Cros. *Saint François de Xavier. Sa vie et ses lettres.* Vol. I, pàg. 84.

pènyer arrambant-lo a una paret. Això, baldament fos fet sense malícia i per casualitat, era un verdader *casus belli* per un *hidalgo*. Ignasi arrenca l'espasa i es posa a empaitar-los tots carrer avall, fins que algú va deturar-lo, diuen, perquè no els matés o no el matessin. També aquesta solució està en caràcter. Això contà com a testimoni de vista el bisbe de Salamanca D. Francesc Manrique de Lara [1].

Tornem al cas de Pamplona.

El Duc, cansat de reclamar forces que mai no venien, sortí escapat ell mateix cap a Burgos a trobar els governadors del regne perquè les hi donessin, deixant encomanada al capità Herrera la defensa de Pamplona. El dia 19 de Maig, Pasqua de Pentecostès, els diputats de Pamplona sortiren al pas a l'exèrcit navarrès fins a Villaba, i allí juraren fidelitat al Rei Enric, i entregaren la ciutat al Marquès de Santa Coloma. Perduda la ciutat, Herrera no tingué altre remei que tancar-se en el castell amb els seus soldats, part dels quals, diu el Duc de Nájera en el seu informe, «són criats de casa meva». D'aquests era Ignasi. Andreu de Foix intimà la rendició de la fortalesa. Herrera demanà parlament, al qual va baixar ell amb tres capitans, un d'ells Ignasi, i encara que les condicions que imposava el francès cren molt dures, tots s'inclinaven a la capitulació

[1] *Monumenta Ignatiana*, Ser. 4.ª, vol. I, pàg. 566.

veient perduda tota esperança. Escoltem ara el mateix Ignasi, que conta això en l'Autobiografia com el primer fet de què cal fer memòria en la seva vida. «Sent tots de parer de donar-se per salvar la vida, veient clarament que no es podien defensar, ell va fer tantes raons a l'alcalde, que el persuadí a defensar-se contra el parer de tots els cavallers, els quals s'animaren veient-lo tan ardit i abrivat» [1].

Trencades les negociacions, Herrera i els seus tornaren al castell, resolts a morir defentsant-lo, mentre Andreu de Foix apuntava l'artilleria contra els seus murs. Era el dilluns de Pasqua de l'Esperit Sant, dia 20 de Maig. «Vingut el dia que s'esperava la bateria, diu el mateix Ignasi, ell es va confessar amb un dels seus companys d'armes, i després d'una bona estona de canonades, una bala va tocar-li una cama, trencant-li tota, i passant-li per l'entrecuix, també va deixar-li l'altra feta malbé. En caient ell, els del castell van rendir se totseguit als francesos» [2]. Tots els documents d'una i altra banda confirmen la rapidesa amb què va rendir-se el castell, uns diuen que en sis hores, altres que en nou. Els castellans afegeixen que els mateixos soldats estaven decidits o inclinats al partit de Navarra. L'Almirall de Castella i el Comtestable demanaven el cap de l'Herrera. Tot això no fa sinó ac-

[1] *Autobiografia*, n. 1.
[2] Ibid., n. 1-2.

centuar més la fortalesa d'Ignasi, ben palesa d'altra part pel sol fet de ser ferit a cos descobert; però d'Ignasi ningú se'n va recordar. Aquesta espina d'ingratitud es clavaria fondament en la seva ànima.

I per accentuar més aquesta taca negra que cau gairebé sempre en la fulla de serveis dels grans homes, va veure repetit i augmentat el seu cas en el Virrei i General Duc de Nájera. Tornant aquest amb un bon exèrcit, es va rebatre dies després contra els triomfadors, desbaratant-los completament. La paga fou la destitució del seu càrrec. La ira degué arborar el cor d'Ignasi, encara que ben aviat fou apaivagada per altres efectes més forts que ràpidament venien a transformar aquella ànima feta per coses més grans que tot el món.

Allarguem un xic més aquest parèntesi per a recordar-nos del qui havia de ser el fill més gran d'Ignasi, Sant Francesc Xavier. Aquí els trobem contraposats amb un dels sentiments més forts que tenen els pobles i els homes, que són els sentiments nacionals. La casa de Xavier era una de les directores del moviment navarrès contra Castella. Escoltem lo que ens conta un historiador de l'Apòstol de les Indies.

«Entre els qui atacaren la ciutadella hi havia els dos Xaviers, Miquel i Joan, fills de D. Joan Jaso, expresident del Reial Consell del Regne de Navarra. Ambdós germans lluitaren pocs dies des-

prés en els camps de Noain, prop de Pamplona, on l'exèrcit franc-navarrès tingué tal desfeta, que d'aleshores ençà quedà decidida la sort per les armes de l'Emperador. Malgrat la desgràcia, hi hagué navarresos que no es volgueren rendir, sinó que prenent el poble d'Amayur en el Baztán, van defensar-se un any sencer, i trets d'allí, encara es van fortificar altres dos anys en Fuenterrabía, capitulant honorablement al capdavall amb les tropes de l'Emperador (1524). Entre els defensors d'ambdues places no hi podien faltar els germans del nostre Xavier. Francesc, a qui la tendra edat de quinze anys no va permetre pendre part en la lluita al costat dels seus germans, acompanyava en el castell de Xavier a la seva mare D.ª Maria Azpilcueta tots aquells anys de terribles angoixes que afligiren la virtuosa senyora» [1]. Verdaderament cal alçar els pensaments damunt de totes les coses humanes, quan es tracta de les coses de Déu i de la vida dels Sants.

Hem deixat Ignasi tombat a terra per una bala de canó en la fortalesa de Pamplona: seguim la història d'aquesta gloriosa ferida. Diu l'Autobiografia: «Els francesos, entrant al castell, van cuidar molt bé al ferit, tractant-lo amb amistat i gentilesa; i havent passat dotze o tretze dies a Pamplona, amb una llitera van portar-lo a casa

[1] *Empresas y viajes apostólicos de San Francisco Xavier.* Introducció, § 2.

seva» [1]. El camí de Pamplona a Loyola era llarg i dificultós. Cal afegir que el ferit anava molt malament: consta que en un poblet van haver d'aturar-se vuit dies sense poder seguir avant. Per aquesta raó no pogué arribar a Loyola fins a mitjan Juny.

Ja som a casa. Ignasi ens dirà també lo què aquí va passar. «Allí va trobar-se molt mala ment, i cridant tots els metges i cirurgians de la rodalia, foren de parer que calia fer la cura de la cama de cap i de nou, posant els ossos en son lloc, perquè, o per haver-se fet malament d'un bell principi, o per haver-se desballestat pel camí, estaven capgirats, i així no hi havia remei. Feren altra vegada una carniceria, en la qual, lo mateix que en les passades i en les que vingueren després, mai digué un mot, ni mostrà altra senyal de dolor que l'apretar molt els punys. La cosa anava de mal en pitjor, sense poder menjar, i amb tots aquells accidents que solen ser senyal de mort. Vingut el dia de Sant Joan, tenint els metges molt poques esperances de salvar-lo, li van aconsellar que es confessés. Rebé els sagraments la vigília de Sant Pere i Sant Pau, i els metges van dir, que si fins a mitja nit no hi havia milloria, es podia donar per mort. El malalt solia tenir devoció a Sant Pere, i volgué Nostre Senyor que al punt de mitja nit comencés

[1] *Autobiografía*, n. 2.

a trobar-se millor, i la milloria va anar tan depressa, que pocs dies després ja es tingué per fora de perill de mort.

»Havent-se soldat els ossos uns amb altres, sota el genoll li quedà un os encavalcat damunt de l'altre, la cama restava més curta, i l'os tan botarut, que era cosa lletja. Ell no volgué passar per això, perquè determinava seguir el món i pensava que faria de mal veure. Va preguntar, doncs, als cirurgians si allò es podia tallar. Digueren que sí que es podia fer, però que els dolors que li costaria serien pitjors que tots els que havia passat, perquè era en carn viva i es necessitava molt temps per a fer-ho. Malgrat això, ell va determinar martiritzar-se només per seguir el seu gust, per més que el seu germà gran feia grans espants dient que ell no es veuria amb cor de patir aquell dolor. Ell pla va sofrir-lo amb la paciència de sempre. Tallada la carn i l'os que allí sobrava, es van buscar remeis perquè la cama no quedés tan curta, fent-li moltes untures i tenint-li sempre estirada i martiritzant-lo amb certs instruments, de manera que van tenir-lo molts dies estirat sense moure's, posat en una mena d'instrument que li tivava la cama. Però Nostre Senyor va anar donant-li la salut, fins a trobar-se tan bé, que de tot estava bo, fora que no podia tenir-se boi dret, i s'havia d'estar damunt del llit» [1].

[1] *Autobiografía*, n. 2-5.

Aquí acaba la vida natural d'Ignasi. Trenta anys d'ilusions i afanys han vingut a parar en norès, fins mirant les coses amb ulls purament humans. Lliçó trista i desenganyadora, cada dia apresa, cada dia confessada pels qui segueixen el món, i cada dia tornada oblidar, per tornar, com infants, a caure en la trampa que els tenen preparada. Sobrenaturalment el resultat era un desastre. No és tan deplorable la desgràcia quan es tracta de naturaleses mal dotades; però Ignasi té un valor excel·lent, que fins dintre la frivolitat de la seva vida va revelar-se, com el brillejar d'un diamant entre la terregada que el colga. Ara que ha de començar la verdadera vida d'aquest home extraordinari, mirem el seu valor natural, netegem el diamant i posem-lo a plena llum, perquè així podrem compendre millor la obra de la gràcia.

El P. Laínez, en una llarga carta que va escriure l'any 1547 sobre la vida d'Ignasi, ens dóna en cinc paraules el seu retrat, valent com un aiguafort. «De natural, diu, era intel·ligent, prudent, magnànim, aflamat i ardit en coses difícils» [1]. Els mateixos trets morals ens dóna el Pare Polanco: «Era fort, valent i arriscat a difícils empreses». Afegeix que mai tingué odi a cap persona, i que sentia vivíssimament la gratitud. Als metges francesos que li feren a Pamplona la

[1] *Monumenta Ignatiana*, Ser. 4.ª, vol. 1, pàg. 100.

primera cura, no tenint altres coses amb què manifestar-los el seu agraïment, els donà les armes que portava: a un la rodella, a l'altre el punyal, a l'altre la cuiraça. Finalment en remarca la prudència i pràctica de negocis, i «en general, diu, en lo que es posava sempre es veia que era home per molt, i que hi havia en ell pasta per a coses grans» [1].

En punt de religió hem de reconèixer també el do fonamental que és la fe: ho provaria abastament, si més no hi havia, el fet de confessar-se amb un company abans de la batalla de Pamplona. Afegeix el P. Polanco que en la seva desgràcia mai va girar-se contra Déu. Sabem, ademés, que era devot de l'Apòstol Sant Pere, en honor del qual havia escrit un poema. Es llàstima que no coneguem aquesta peça, que, a manca de qualitats literàries, verdaderament nul·les, ens revelaria autènticament el seu caràcter en la primera part de la seva vida. S'acosta una llum més pura que ens el manifestarà millor.

[1] *Monumenta Ignatiana*, Ser. 4.ª, vol. 1, pàg. 13.

TRANSFORMACIÓ ESPIRITUAL

1521-1538

CAPÍTOL PRIMER

LOYOLA (Juny de 1521 — Març de 1522)

§ I. Primeres experiències espirituals

LA vida espiritual d'Ignasi aquí comença. L'Esperit Sant vol fer en la seva ànima una nova creació infinitament superior a la primera; però no serà cosa d'un instant, com en donar-li la vida temporal, sinó que anirà transformant-lo de claretat en claretat fins acabar la seva obra. Les lentituds divines que veiem en Jesucrist ens han de deixar asserenats i segurs per entendre l'acció de Déu en qualsevol criatura. Ignasi havia d'ésser gran mestre de vida espiritual; calia, doncs, que fos *tentatus per omnia*. L'obra a què Déu el tenia destinat, la Companyia, no era pas una vulgar institució que anés al compàs de les coses humanes, sinó que havia d'ésser poderosa per morir i ressuscitar; era, per lo tant, necessari que fos feta a cops de martell,

i posada a la forja setanta set vegades. Res hi ha tan meravellós en tota la creació com la formació d'un sant: podem assistir pas per pas a la transformació d'Ignasi. Fem-ho amb intel·ligència i amor.

Tenim Ignasi a casa seva en plena convalescència, aptíssima a la divagació per tota ànima somniadora. ¿Per on volaven els seus pensaments, mentre els seus ulls s'escampaven per aquella vall platxeriosa? Tenim una plana d'or de l'Autobiografia en què apendrem més coses d'aquest cavaller ideal que en els trenta anys que acabem de desgranar de la seva vida.

«Com era, diu, molt tirat a llegir llibres de món i fantasiosos, que solen dir de cavalleries, en trobar-se bé, va demanar que li en donessin algun per passar el temps. Cap no se'n va trobar a casa de la mena dels que ell volia llegir, i li van portar un *Vita Christi* i un llibre de la vida dels Sants en llengua vulgar [1]. Llegint-los molt sovint, s'anava aficionant a lo que allí trobava escrit; però en tancant el llibre, unes vegades

[1] El llibre de la vida de Jesucrist i dels Sants que Ignasi va llegir a Loyola, conjectura molt probablement el P. Joan Creixell (*San Ignacio en Manresa*, cap. VII, §. 3) que va ser el de Fr. Pere de la Vega, monjo jerònim de Santa Engràcia de Saragossa, titulat *Flos Sanctorum: La Vida de Nuestro Señor Jesucristo, de su Santísima Madre y de los otros santos, según el orden de sus fiestas*. La primera edició és feta a Saragossa el mateix any de la conversió de Sant Ignasi, 1521, i se'n pot veure un exemplar, potser l'únic conegut fins ara, en el *Círculo Artístic de Sant Lluc*, de Barcelona.

s'aturava a rumiar lo que havia llegit, altres tornava a les coses del món que abans solia pensar. I de les moltes vanitats que se li presentaven, una n'hi havia que li robava el cor de tal manera, que restava encantat pensant-hi dues, tres i quatre hores sense adonar-se'n, imaginant el que faria per a servir a una certa senyora, els medis que pendria per poder anar a la terra on ella s'estava, les galanies i festeigs que li diria, i els fets d'armes a què s'arriscaria en son servei. Tot això el tenia tan fora de si mateix, que no mirava la impossibilitat de lo que es proposava; perquè aquesta senyora no era pas de vulgar noblesa, no era comtessa, ni duquessa, sinó d'un estat més alt que tots aquests. Però Nostre Senyor era tan bo, que després d'aquests pensaments venia a ajudar-lo amb altres coses que havia llegit» [1].

Serà bo que el llegidor s'aturi un moment a pensar el món de coses que rodolen dintre d'aquestes paraules. Preguntem-li després a Ignasi quines eren les coses que li portava Nostre Senyor.

Els primers pensaments espirituals ens diu que li venien, no com grans veritats, sinó com exemples aplicats a la pròpia vida. «Llegint la vida de Nostre Senyor i dels Sants, s'aturava a pensar, i es deia a si mateix: ¡Quina fóra que fes jo això que feu Sant Francesc, i això que feu

1 *Autobiografía*, n. 5-7.

Sant Domingo! I així anava pensant en moltes coses bones que trobava, proposant-se sempre coses grans i dificultoses, però que li semblaven fàcils de fer quan les pensava. Mes no tenia altra llei de discórrer que aquesta: Sant Domingo va fer això; doncs jo també ho tinc de fer: Sant Francesc feu això altre; jo també ho faré» [1].

¡Quin altre món tan diferent del de les corts d'amor que fa un moment ens pintava! I aquí també es quedava embadalida aquella ànima famolenca d'ideals. La característica d'aquestes divagacions era l'encantament, hores i hores seguides. Allà on tombava el pensament, allà s'aturava, fins que venia la lassitud. Aquesta alternança ubriagadora diu que durà molt temps.

Aleshores entrà en l'esperit d'Ignasi un element absolutament desconegut, i fou la reflexió sobre els propis actes interns. Va comparar pensaments amb pensaments, i els efectes dels uns amb els efectes dels altres. «Quan pensava en allò del món, diu, la delectació era molt gran; mes quan lassat ho deixava, es trobava sec i de mal aire. Al contrari: quan pensava en lo d'anar a Jerusalem descalç, i en no menjar sinó herbes, i en fer les altres penitències que feien els Sants, no sols tenia consol mentre en tenia el pensament, mes també, en deixant-lo, restava tot content i alegre. Aquesta diferència primer no la repa-

[1] *Autobiografía*, n. 7.

rava ni s'aturava a esbrinar-la, fins una vegada que se li varen obrir una mica els ulls, i va començar de meravellar-se de tanta diversitat i a reflexionar en ella; d'on va treure l'experiència que uns pensaments el deixaven trist, i altres alegre, i poc a poc arribà a conèixer que hi havia dos diferents esperits que el movien, l'un del dimoni i l'altre de Déu» [1].

§ II. Metodització d'aquestes experiències

Una característica de Sant Ignasi en tota la seva vida és no aturar-se en el fet individual, sinó buscar sempre la llei general de totes les coses. A ratlla seguida de les paraules amb què acaba el paràgraf anterior, afegeix: «Aquest fou el primer raonament que va fer en les coses de Déu. Després, quan escrigué els Exercicis, d'aquí va pendre la primera llum per lo de la diversitat dels esperits». En altre lloc afirma que també tornà a aquestes experiències en la matèria de les eleccions [2].

Es, doncs, el mateix Ignasi qui ens convida a buscar en les regles del coneixement d'esperits del llibre dels Exercicis el resultat del procés espiritual interior de Loyola. Fem-ho de bon grat.

El títol mateix que posa a les Regles de la

[1] *Autobiografía*, n. 8 i 9.
[2] Ibid., n. 99.

primera setmana, sembla donar-nos la composició del lloc espiritual en què es trobava Ignasi a Loyola. Diu així: «Regles per a adonar-se i fer-se cabal de les diferentes mocions que són causades a l'ànima, a fi d'admetre les bones i rebutjar les dolentes, i són més pròpies de la primera setmana». Això suposa dues coses: primera, que l'home s'adona de què passen diferentes mocions; segona, que d'elles se'n pot deduir el «coneixement dels esperits», que és el títol que encapçala totes les planes on són escrites aquestes regles. Aquests dos principis tanquen no solament tota una psicologia espiritual, sinó també tota una filosofia religiosa.

Lo primer que fa Ignasi és definir bé la persona de qui tracta, perquè essent tota aquesta doctrina fruit d'experiència i no pas de teories, no vol sortir mai del punt ferm de la realitat. Pren una persona que comença a tombar de l'estat en que «anava de pecat mortal en pecat mortal», i passa a l'estat «de purgar els seus pecats i pujar de bé en millor en el servei de Déu». Vol ensenyar a aquesta persona de reparar la diferència de pensaments i sentiments que li venen en un i altre estat, perquè sàpiga sempre qui li parla.

Defineix dos estats generals, que poden tenir les seves gradacions, i els anomena «de desolació» quan parla l'enemic, i «de consolació», quan parla Déu.

En la desolació «l'enemic acostuma proposar-li plaers aparents, fent-li imaginar delectaments i delectacions sensuals, per a conservar-les i avençar-les més en llurs vicis i pecats». D'aquest estat en diu «desolació espiritual», i en té per característiques «foscor en l'ànima i turbació dintre seu, inclinança a coses baixes i terrenals, neguit de diferentes agitacions i turbacions, empenyent-la a infidència, sense esperança, sense amor, trobant-se tota emperesida, tèbia, trista i com separada de son Criador i Senyor». El mal esperit «burxa amb escrúpols, entristeix, posa entrebancs, inquieta amb falses raons, per tal que no passi endavant». ¿Pot donar-se pintura més justa, més gràfica, d'aquelles hores vagaroses que invadien a Ignasi els pensaments del món?

Mirem ara com ens pinta l'altra cara, la «consolació espiritual». «Anomenem consolació un moviment interior que es causa en l'ànima, amb la qual ella ve a abrandar-se en l'amor de son Criador i Senyor, i per això ja no pot amar cap cosa creada d'aquest món en si mateixa, sinó en el Criador de totes elles. Així mateix està hom en consolació quan plora llàgrimes vessades de l'amor a son Senyor, o de dolor dels propis pecats, o de la passió de Jesucrist Nostre Senyor, o d'altres coses dretament endreçades a son servei i lloança. Darrerament anomenem consolació tot creixement d'esperança, de fe i caritat, i tota llei

d'alegria interior que crida i atreu a les coses celestials i al salvament de l'ànima pròpia, aquietant-la i pacificant-la en son Criador i Senyor». Les característiques d'aquest estat són: «coratge, forces, consols, llàgrimes, inspiracions i quietud, alleugerint i llevant tots els destorbs a fi de què tiri endavant en el ben obrar». ¡Quin altre món tan diferent del primer!

Tenim aquí tota l'experimentació interna amb tanta perfecció com podria fer-la un savi de laboratori. Indubtablement que el llibre de trescentes fulles, que direm aviat era el registre de les seves coses espirituals, devia rebre aquestes notes calentes a bell raig, vull dir en el moment que Ignasi se sentia posseït d'aquests estats interiors tan diferents.

Aleshores venia el filosofar. La primera conclusió és que hi ha una causa trascendent fora de nosaltres que produeix i fomenta aquestes impressions; i com elles són tan oposades, les causes també ho han de ser. Ignasi, creient, no dubtà un moment que aquestes causes eren Déu i el dimoni, que volen dur l'ànima a fins enterament contraris, i els posà per nom «el bon i el mal esperit». No sols la fe, sinó la mateixa experiència li van manifestar aquests dos principis: ¿perquè, si coneixem la persona que ens parla exteriorment, l'ànima no ha de tenir la facultat de conèixer quan li parla el seu Criador i el «mortal enemic d'humana natura?» D'aquí en dedugué

la conclusió que «així com en la consolació ens guia i aconsella més l'esperit bo, així en la desolació ho fa l'esperit dolent».

Darrera la conclusió seguia el propòsit pràctic: «en temps de desolació no fer mai mudança, sinó estar-se ferm i constant en els propòsits i determinis en què estava hom el dia abans de la tal desolació, o en el determini en què estava en la consolació precedent.» Més encara, i aquí ja surt l'esperit agosarat d'Ignasi que no es queda mai a la defensiva: «és molt profitós girar-se contra la mateixa desolació, com és ara, insistint més en l'oració, en la meditació, en examinar-se força i en allargar-se en alguna manera avinent de fer penitència.»

Doncs, ¿que és fatal i cega aquesta lluita? ¿No podem saber quan i per què ens ha de moure un o altre esperit? Sí, podem saber-ho. Ignasi troba tres lleis guiadores, part filles de l'experiència, part de l'il·luminació interior que anava entrant en la seva ànima. La consolació se'ns treu, o per una falta nostra, o per exercici espiritual de les nostres forces, o per fer-nos conèixer i sentir experimentalment que no és cosa nostra, sinó do de Déu Nostre Senyor. En totes aquestes circumstàncies la desolació, ben portada, ens és un bé, o com remei expiatori, o com instrument de formació. Avisa Ignasi, amb un fons sentit humà i teològic, que, en faltar-nos la consolació, no ens manquen per això

les forces naturals ni la gràcia suficient i necessària a per la salut eterna.

Hi ha encara una tercera part en aquestes regles, que podríem denominar crítica, que és on surt més el natural i l'educació d'Ignasi. El seu caràcter, la seva experiència del món i de la vida, fins l'humor militar, li inspiren unes notes plenes de color amb què ens pinta l'enemic. No cal fer sinó copiar.

«L'enemic, diu, fa com la dona, en ser dèbil davant la força, i fort davant la debilitat. Perquè així com és propi de la dona quan es baralla amb l'home, esporuguir-se i fugir si l'home li planta cara; i al revés, si l'home recula i fuig, la ira, venjança i furor de la dona arriba dalt de tot i surt de mida; així també és propi de l'enemic defallir i perdre coratge (esvaïnt-se ses temptacions) quan la persona que s'exercita en les coses espirituals planta cara de ferm contra les temptacions fent tot el contrari *per diametrum*. Al contrari: si la persona que s'exercita comença a espaordir-se i recular davant de les temptacions, no hi ha bèstia tan fera en tot el volt de la terra com l'enemic de natura humana en arribar al seu mal fi amb desenfrenada malícia.

»Nostre enemic també fa com un foll enamorat en voler restar amagat i no ser descobert. Perquè així com el galantejador que requesta la filla d'un bon pare o la muller d'un bon marit, vol que les seves paraules i raons que-

din secretes; i, al contrari, li desplau molt que la filla al pare, o la muller al marit, descobreixi les seves galanies i males intencions, perquè comprèn fàcilment que no sortirà amb la seva; de la mateixa manera, quan l'enemic de natura humana presenta les seves astúcies i suggestions a l'ànima justa, vol i demana que siguin rebudes i guardades en secret; però si veu que aquesta les descobreix a un bon confés o a una altra persona espiritual que coneix els seus enganys i traïdories, li sap molt de greu, perquè comprèn que no podrà reeixir amb la seva començada malignitat tantost siguin posades en clar les seves mentides.

»També fa com un cabdill que vol vèncer i robar un lloc que cobeja. Perquè així com un capità o mestre de camp, assentat el seu campament, va mirant les forces i disposició d'un castell i l'embesteix pel punt més flac; així mateix, l'enemic de natura humana va voltant-nos i examinant les nostres virtuts teologals, cardinals i morals; i per on ens troba més febles i orbs de defensa per la nostra salut eterna, per allà ens escomet i procura conquerir-nos.»

Aquestes regles tenen per camp d'experimentació l'ànima que traspassa la frontera del pecat i entra en la bona vida, que és l'estat en què devia trobar-se Ignasi els primers temps de Loyola. Però ve un període en què la frontera ja queda lluny, i la persona va terra endins de la

virtut, i aleshores el gran observador dels fets interns espirituals, troba que es muden les experiències, i calen altres lleis.

La terminologia és la mateixa: «consolació i desolació», amb les seves derivades de alegria i tristesa; però l'estratègia és diferent i fins oposada en cert sentit. A l'ànima purificada i que avença, Déu i l'àngel bo sempre donen consol i alegria; l'enemic tristesa i desolació amb subtilceses i enganys. Posa Ignasi una comparança finíssima: la gota d'aigua entra dolça i quietament en una esponja, però cau amb violència i soroll damunt la pedra. La raó d'aquesta disparitat és la semblança o dissemblança que tenen entre sí aquestes coses. Així el qui és semblant, entra quietament com a casa seva, i l'enemic, per força, com en casa d'altri. Però l'enemic, que veu i sap això millor que nosaltres, vol estrafer la divina consolació per a portar l'ànima desviada cap als seus mals fins, i, per lo tant, es fa necessària una més subtil discreció per a destriar la verdadera consolació divina de la falsa i estrafeta de l'enemic. Aquí Ignasi triomfa tant o més que en les regles primeres.

Comença per distingir la consolació que té causa en les coses criades de la que no en té cap, i afirma profundament que «sols és propi de Déu Nostre Senyor donar consolació a l'ànima sense causa precedent, és dir, sense coneixement o sentiment previ d'algun objecte d'on vingui la

tal consolació per actes d'enteniment i voluntat». Amb causa, de la manera que acaba d'explicar, poden consolar tant Déu com el dimoni, però per fins diferents. El destriar aquests casos no és cosa de sentimentalismes, sinó de pur anàlisi racional. «S'ha d'examinar el fil dels pensaments, i si el principi, el mig i el fi és tot bo, inclinat a tot bé, és senyal del bon àngel; però si al descabdellar-se els pensaments s'acaba en una cosa dolenta, o distractiva, o no tan bona com la que abans l'ànima havia proposat de fer; si la debilita, la inquieta o pertorba, traient-li la pau i quietud que tenia abans, és senyal clara que ve del mal esperit».

Ara torna aquell Ignasi terrible analitzador de si mateix. ¿Ja has trobat per la regla anterior que el dimoni ha començat amb la teva i ha acabat amb la seva? Doncs mira, diu, per on s'ha ficat aquesta cua serpentina, quin és el punt on han començat de desviar-se els teus pensaments, per adquirir la ciència de tu mateix. Fins en el cas que la consolació sigui sense causa, i per lo tant divina, «la persona espiritual, diu, té de mirar i esbrinar amb molt ull i atenció, el temps propi d'aquella consolació del temps següent, en què l'ànima queda calenta i rica amb les relíquies de la consolació passada; perquè molt sovint en aquest segons temps, pel natural hàbit de discórrer i treure conseqüències dels conceptes i judicis amb bon o mal esperit, es formen propòsits

i sentències que no són pas donats immediatament de Déu Nostre Senyor, i per lo tant tenen de ser molt ben examinats abans d'assentir-hi totalment i posar-los en pràctica».

Dolent enemic és el dimoni que es transfigura en àngel de llum; però cal convenir que Ignasi era un formidable batallador per aquesta força i finura de percepció i anàlisi interior. Serà difícil trobar un cas superior ni igual en tota la història de l'ascètica. Entre el sentimentalisme boirós i el dubte o la cavilació, passa ell decidit i segur amb la guia de la raó i del bon sentit. Perquè notem que aquí no hi ha doctrines teològiques, ni magisteri de cap escola, de cap mestre ni doctor, sinó pur seny natural, il·luminat, això sí, per la llum de Déu que l'ensenyava. Aquest tremp racional el tindrà tota l'ascètica ignasiana.

Es molt possible, per no dir probable i potser segur, que aquestes regles no van sortir perfectes de Loyola. Hem de creure que allí va acumular-se la matèria experimental i va organitzar-se el perfectíssim mètode d'introspecció; però el conjunt harmònic, l'orde i la redacció definitiva vingué més tard, quan ja Ignasi hagué fet els Exercicis que li donaren coneixement de tota la vida espiritual que ara ignorava totalment.

§ III. Acabament de la conversió

Tanquem aquesta digressió sobre el coneixement d'esperits, per a seguir el fil del procés espiritual de la conversió de Sant Ignasi.

Diu ell mateix: «Assolida no poca llum d'aquesta lliçó, va posar-se a pensar més de veres en la seva vida passada, advertint quanta necessitat tenia de fer penitència d'ella. Aquí tornaven els afanys d'imitar els Sants, sense mirar altres circumstàncies, sinó prometent-se fer amb la gràcia de Déu lo que ells havien fet. I tots els seus desigs els tenia, com hem dit més amunt, d'anar-se'n a Jerusalem, tan bon punt es curés, amb tantes disciplines i tantes abstinències, com solen passar per un esperit generós encès en amor de Déu. I amb aquests sants desigs s'anava oblidant dels antics pensaments del món».

Trencarem un moment la narració d'Ignasi per a contar un fet explicat pel P. Rivadeneira i del qual la tradició encara avui en troba senyals materials en la casa de Loyola. «Una nit, diu, va alçar-se Ignasi, com solia moltes vegades, per a fer oració i oferir-se a Nostre Senyor en dolç i perpetual sacrifici, passades ja les lluites i dubtes enguniosos del seu cor. Estant agenollat davant d'una imatge de la Mare de Déu, i oferint-se amb humil i fervorosa confiança per mans de la glo-

riosa Mare al piadós i amorós Fill, per ser el seu soldat i fidel servidor, amb promesa de seguir la seva bandera reial i foragitar el món, va sentir-se un gran estrèpit en tota la casa i l'habitació on era tota tremolà» [1]. En els processos de canonització, alguns testimonis afirmen que d'aquest sotrac restà partida la vidriera de l'habitació on era Sant Ignasi, i que mai més van voler-la refer en memòria d'aquest fet, que atribueixen al dimoni, furiós de no poder-lo vèncer. Avui no hi ha la vidriera, però sí una esquerda de dalt a baix en la paret de la santa casa. Qui sap si fou aquesta l'ocasió d'una visitació de la Verge Santíssima, molt confortadora, que ens conta el mateix Ignasi de la següent manera:

«Estant una nit despert, vegé clarament una imatge de la Mare de Déu amb el Bon Jesuset, i amb aquesta vista, bella estona va sentir molt extraordinària consolació, quedant-li tal fàstic de tota la vida passada, sobretot de les coses de la carn, que semblava li havien tret de l'ànima totes les formes que abans hi tenia pintades. De manera que des d'aquell punt fins ara que això escrivim, per l'Agost de 1855, mai més ha tingut ni un mínim consentiment en coses de carn, i per aquest sol efecte podem pensar haver sigut cosa de Déu aquella visió, encara que ell no s'arriscava a assegurar-ho, i només volia afirmar el fet.»

[1] *Vida de San Ignacio*, llib. 1, cap. 2.

Aturem-nos aquí per a anotar aquest fet trascendental de la seva vida interior. En les infinites vicissituds que tindrà la seva vida, trobarem ocasions perilloses i veurem sempre que procedeix amb una independència de tota cosa material i amb una llibertat més angèlica que humana, que devegades arriba a sobtar i causar certa estranyesa. Parlant d'una d'aquestes avinenses, esdevinguda essent Ignasi a Loyola, anys a venir, en què, per treure a un altre la persona que li era ocasió de pecat, ell va tancar-la a la seva habitació; un fill seu li digué confiadament: «Poc ho haguera fet jo.» «Doncs jo sí, va dir Ignasi, perquè sabia lo que podia fer». Reflexionant aleshores un moment, com arrepentint-se de lo que se li havia escapat, digué: «Déu us perdoni, que m'heu fet dir lo que no volia» [1]. Realment tingué Ignasi un do de puresa que presenta totes les característiques de sobrenatural i extraordinari. Tornem ara a la relació dels fets.

«Tant el seu germà com tots els demés de casa van adonar-se, per lo exterior, de la transmudança que la seva ànima havia sofert interiorment. No es cuidava de res, sinó que estava donat a la lectura i als seus bons propòsits, i l'estona que conversava amb els de casa, sempre era de coses de Déu, amb lo qual feia bé a les seves ànimes. Tant era el goig que trobava en aquells

[1] *Monumenta Ignatiana*, Ser. 4.ª, vol. 1, pàg. 566.

llibres, que li passà el pensament de fer un compendi de lo més essencial de la vida de Jesucrist i dels Sants. Fet i dit; com ja començava a trastejar una mica per casa, va posar-se a fer un llibre molt acuradament: les paraules de Crist les posava amb tinta vermella, les de la Mare de Déu amb tinta blava; i el paper del llibre era molt lluent i ben ratllat, i amb bona lletra, perquè era un galan escrivà. [El llibre diu que tenia trescentes fulles]. El temps el partia entre escriure i fer oració. L'hora de més consolació era quan es posava a mirar el cel i les estrelles, lo qual feia molt sovint i llarga estona, perquè això sentia que li donava un gran coratge per a servir a Nostre Senyor. Sempre li rodava pel cap el seu propòsit, i es frisava d'acabar-se de curar per anar-se'n de casa.

»Rumiant rumiant, pensava què faria en tornant de Jerusalem per a viure sempre en penitència. Devegades li venia el pensament de ficar-se a la Cartoixa de Sevilla, sense dir qui era, perquè no el tinguessin per res, i allí no menjar mai sinó herbes. Però quan li tornaven al cap les penitències que volia fer anant pel món, se li refredava el desig de la Cartoixa, de por que no pogués exercitar tot l'odi que contra si mateix havia concebut. Per sí o per no, a un criat de la casa que anava a Burgos, va manar-li que s'informés de la regla de la Cartoixa, i de les noves que va tenir-ne en restà content. Mes no va enfun-

dar-s'hi gaire, tant per la raó que hem dit, com perquè anava tot adalerat amb la peregrinació que volia fer desseguida, i lo altre no calia pensar-ho sinó en tornant» [1].

Una tendra nota de devoció mariana ens ha conservat la tradició. En els passeigs de convalescència, Ignasi arribava pel camí d'Azpeitia fins l'envista de l'ermita d'Olaz, i allí resava una *Salve* a la Mare de Déu. La Verge Santíssima té un lloc essencial en la conversió i santedat d'Ignasi. ¿Qui sap si en alguna d'aquestes visites va néixer el pensament de la peregrinació a Montserrat, de què hem de tractar en el vinent capítol?

Definim abans, tant com sigui possible, l'estat espiritual del nostre convertit. Vingué el cop de la gràcia que atura les ànimes i les fa revirar, aquell cop de mà omnipotent que pren lo que és seu, i fa que tot l'home es dongui de bon grat a qui el crida. Aquest principi gloriós no segueix lleis, més aviat se sent que no pas s'explica; lo que sí podem analitzar són les idees espirituals i els mòbils d'acció que neixen en l'esperit posseït de Déu. En aquest punt la psicologia espiritual d'Ignasi és simplicíssima. La vida de Jesucrist li deixà un enamorament fortíssim de Nostre Senyor, seguit d'un gran desig de fer coses per ell. Fer coses ho prenia Ignasi en el sentit més material que pot tenir la paraula dintre del llen-

[1] *Autobiografía*, n. 9-12.

guatge espiritual, és dir, realitzar accions corporals penoses i heroiques. La vida dels Sants fixava aquests desigs per la imitació de tot lo gran i heroic que trobava a faisó de sacrifici corporal, és dir, per la penitència. Amar i servir a Déu era ésser penitent. Dintre la simplicitat d'aquesta ascètica hi trobem una gran elevació. La penitència no era per temor, sinó per amor. Això sol podia fer un sant, i és possible que hi hagi hagut en l'Església de Déu algunes ànimes santíssimes que no hagin passat d'aquí. Retinguem aquesta ideologia per a poder comparar i veure les ascensions de claretat en claretat que ens esperen.

Podem confirmar això amb unes paraules del P. Laínez, justes i clares com seves. «El Senyor aleshores més li donava una simple intenció i bona voluntat, que llum d'enteniment de les coses divines... Tenia els ulls posats més en els exercicis exteriors i penitències, que no pas en les coses interiors, perquè encara no les entenia. Perquè totalment li semblava aleshores que la santedat s'havia de midar amb la penitència exterior, i que el qui fes més dura penitència, havia de ser tingut per més sant en la divina presència, i d'aquí naixia el propòsit de fer vida molt penitent.» Afegeix el Pare que Ignasi no tenia mestre i que totes les grans resolucions les prenia sense consultar a ningú [1].

[1] *Monumenta Ignatiana*, Ser. 4.ª, vol. I, pàg. 100-101.

Retinguem també el mètode, característicament ignasià, de la observació interna, de la crítica de sí mateix, de la reducció a lleis racionals del fenomenisme espiritual tan complicat i difícil. Hi ha un fet remarcable que a molts causa una extranyesa sempre renovada, i és que el llibre dels Exercicis, passat el Principi i Fonament que cau fora de la primera setmana, comença per l'examen. En els fets que acabem de contar hi trobem la raó històrica i psicològica, perquè hem vist que el primer acte espiritual que Ignasi ens dóna com seu en la conversió, i el practica normalment, és un verdader examen fonamental, del qual necessàriament havia de néixer el més senzill examen de consciència diari.

CAPÍTOL II

MONTSERRAT (Març de 1522)

§ I. Camí de la Santa Muntanya

EN els vuit mesos llargs que Ignasi estigué malalt i convalescent a Loyola, i sobretot, després de la seva conversió, tingué temps de meditar bé les coses que faria i la manera i ocasió de realitzar-les. Amb la prudència, que serà un dels distintius essencials de tota la seva vida, tancà tots els seus plans dintre el més gran secret; per més que les seves obres parlaven massa clar, perquè els de casa no endevinessin que alguna en portava de cap. Vingué l'hora, i amb gran pau i serenor donà compte al seu germà de què pensava sortir de casa. Escoltem com ell mateix ens ho dirà.

«Trobant-se ja amb algunes forces, li semblà que ja era hora d'anar-se'n, i va dir al seu germà: «Senyor, el Duc de Nájera, com vós

sabeu, sap que ja estic bo. Caldrà, doncs, que vagi a Navarrete, car el Duc aleshores era allí. El germà, i altres de casa, es malfiava de què no volgués fer algun gran trasmudament; i per això va portar-lo primer a una cambra, i després a una altra, i amb moltes admiracions, començà de pregar-li que no es fes malbé; que mirés les grans esperances que d'ell tenia la gent, el que podia valer, i altres coses per l'estil, tot amb l'intent d'apartar-lo del bon desig que portava. La contesta va ser de manera, que sense contradir la veritat, que d'això ja en feia gran escrúpol, va esmunyir-se de les mans del seu germà.

»Pujà dalt d'una mula, i un altre germà seu volgué acompanyar-lo fins a Oñate. Pel camí [Ignasi] va persuadir-lo que s'aturessin a fer nit en la Mare de Déu d'Arántzazu. Passada aquella vetlla en oració demanant noves forces per a fer la seva via, va deixar el seu germà a Oñate a casa d'una germana que volia visitar, i ell seguí fins a Navarrete. Recordant-se que a casa del Duc li devien uns quants ducats, va semblar-li bé demanar-los amb una cèdula que va fer al tresorer. Aquest digué que no tenia diner; però havent-ne esment el Duc, digué que per tot podia faltar-ne, però no pel fill de Loyola, i que encara volia donar-li una bona tinència, si ell la volia acceptar, per la reputació que havia merescuda amb lo passat. Cobrat el diner, va repartir-lo entre certes persones a qui tenia obligació,

i una imatge de la Mare de Déu que estava molt deixada, perquè l'arreglessin i adornessin molt bé. I, despatxant els dos criats que l'acompanyaven, tot sol, dalt de la mula, se n'anà de Navarrete cap a Montserrat» [1].

Mirem-lo tot sol fer la seva via, i comparem-lo amb aquell Ignasi que ara fa cinc anys entrava a casa del mateix Duc de Nájera a sentar plaça de soldat. Les coses exteriors són les mateixes: cavaller en bon animal, vestimenta rica i gentil, daga i espasa penjada del cinturó, cabell ros ben pentinat, llarg fins al muscle, ara més blanca i rosada per la llarga convalescència aquella cara de front obert i mirada viva. L'aire sí que és tot diferent: aquell posat vanidós i arriscat d'abans s'ha transmudat en l'esguard somniador i pensívol d'un viatger d'altre món a qui sobren totes les coses de la terra. És que Ignasi interiorment és un altre. Ell ens en dóna un perfectíssim retrat, quan ens diu que el portava «el desig d'agradar a Déu, de complaure'l i de fer grans coses pel seu amor». Grans coses ja sabem que vol dir sacrificis corporals difícils, perquè encara no sabia res de cap virtut ni les regles dels seus actes. Entre saber que podia fer-se un acte dificultós a glòria de Déu i posar-lo ell en planta, no hi havia cap medi. Un Sant ha fet això; doncs jo també ho faré: aquest era el seu discórrer senzi-

[1] *Autobiografia*, n. 13.

llíssim. Els somnis de gestes horoiques no li treien el gust de les obres diàries: feia oració i es deixuplinava cada dia.

Ignasi va a Montserrat. No és pas això una peregrinació venturera o casual, sinó determinació molt pensada. Seria consolador saber totes les raons que van moure'l a triar el nostre santuari nacional. La flaire de Montserrat s'escampava pel món plena de misteris, convidant totes les ànimes selectes a pujar a aquell paradís. Això sol ja podia determinar a Ignasi; però sens dubte que la peregrinació de Jerusalem, que portava de cap, donaria la balançada. La via natural era la de Barcelona, i Montserrat la darrera estació abans d'arribar-hi.

Anant el seu camí, va presentar-se-li una ocasió difícil per un home que ignorava les lleis de les virtuts. Va topar per terres d'Aragó un moro o moresc dels que quedaven en aquella regió. Entraren en conversa de religió, i particularment de la puresa virginal de la Mare de Déu. El moro posava màcula en el part de la Verge Santíssima. Ignasi no va saber sinó afirmar la veritat catòlica, però restà amb el cor encès d'amor i dubtós de lo que havia de fer per defensar-la amb les armes que encara portava. El moro passà davant, agafant l'entrada de la vila que només distava quaranta passes, desviant-se del camí reial que seguia avant. Ignasi, ple de reminiscències cavalleresques, va barrejar-les amb

la confiança en Déu, suplicant-li guiés els passos del seu cavall per saber si havia de matar aquell home renegat. Deixa, doncs, les regnes perquè l'animal es mogués amb llibertat, i volgué Déu que seguís avant pel camí que portava sense trencar cap a la vila on anava el moro.

La via reial entrava a Catalunya, i passant per Lleida, Cervera, Igualada i Molins de Rei, parava a Barcelona. Era el camí de totes les expedicions reials i militars. És possible que fos la primera vegada que Sant Ignasi trepitjava terra catalana, però podem ben afirmar que aquell dia prenia possessió moral de la mateixa amb més propietat que si n'hagués sigut fill natural: coses més grans i vincles més forts li esperaven en ella que no pas el llinatge i les lleis de pàtria natural.

La penúltima jornada acabava a la vila d'Igualada, fins la qual arriben les darreres estribacions de Montserrat. Aquí el peregrí deixava la via reial, i trencava pel camí de la santa Muntanya. El sender tenia a banda i banda una creu de terme i un hostal que portaven el nom de Montserrat. Sant Ignasi sentí ja l'impressió del lloc sant, tant per la vista meravellosa d'aquell palau de roques que «amb serra d'or els angelets serraren», com per la proximitat de la Regina que li tenia robat el cor. Igualada era ja aleshores vila teixidora, que escampava sos burells i estamenyes terra endins i mar enllà. Aquí comprà el

cavaller la túnica de sac o de sargil, una corda per cenyir-la, les espardenyes, el bastó i la carabasseta de peregrí, que necessitava per a fer la seva peregrinació a Terra Santa.

Sortint d'Igualada i encarat ja amb la santa muntanya de la Mare de Déu, ¿qui podrà dir els sentiments de devoció i santes alegries d'aquella ànima plena del primer enamorament diví? Abans d'arribar als peus de Maria, volgué enviar-li el do que pensà li hauria de ser més plaent. Baixa de cavall, s'agenolla de cara al palau encantat de la Regina, i tenint en ella posats tots els seus pensaments, fa vot de perpètua castedat. ¡Nova i divina llei de cavalleria angelical!

Posem aquí el testimoni del Pare Laínez sobre aquest fet interessantíssim. «Perqué temia principalment no ésser vençut en coses de castedat, pel camí mateix va fer-ne vot, oferint-lo a la Verge Santíssima perquè li tenia gran devoció. I encara que no procedia molt *secundum scientiam,* Déu Nostre Senyor, que li donava aquella pura intenció i prenia la seva Mare Santíssima com instrument per ajudar aquesta criatura, manifestà acceptar aquell sacrifici i el prengué sota la seva protecció» [1].

Portat Ignasi per les ales del seu amor i devoció, més que per les forces de l'animal que colcava, emprengué la pujada rosta per la banda

[1] *Monumenta Ignatiana,* Ser. 4.ª, vol. 1, pàg. 101.

de Santa Cecília. La carretera de Cân Massana és obra tardana de 1697 a 1700, i per això Ignasi anà seguint els viaranys de la santa Muntanya fins arribar a la casa de la Mare de Déu.

En els processos de Beatificació trobem un testimoni de vista que era a Montserrat en arribar-hi Sant Ignasi. Es diu Gabriel Perpinyà, tenia de deu a dotze anys, i va estar-se alguns mesos a Montserrat servint a Mossèn Joan Guiot, vicari de Prats de Rei, qui tot aquell temps tingué ofici d'administrar la sagrada Eucaristia als peregrins. «Estant allí, diu, arribà a dit monestir un cavaller dalt d'un bon cavall, acompanyat de dos criats que el servien, i anava molt ben vestit a trajo i modo de soldat, lo que ell testimoni veé de sos ulls propis, i sentí dir que era castellà perquè parlava la llengua castellana» [1].

§ II. A la casa de la Mare de Déu

El Montserrat del sigle XVIè no era pas el Montserrat d'avui. Les construccions d'aleshores es reduïen al claustre gòtic de Juli II, de què en queden encara dues ales, i a l'església que s'aixe-

[1] Fol. 395, R.º Si és veritat, com diu l'autobiografia, que Ignasi, en sortint de veure el Duc de Nájera, despatxà els criats que l'acompanyaven, els que ara diu En Perpinyà que vingueren amb ell a Montserrat, devien ser guies que va pendre per a pujar per aquells corriols perdedors quan encara no hi havia carretera.

cava davant mateix, on encara hi ha la porta d'entrada. La portalada actual de les celdes de Sant Josep feia pas al claustre. Les dues columnes que hi ha dretes encara, tenien les estàtues de Sant Benet i Santa Escolàstica. Damunt la porta rodona resta també l'edícula gòtica on hi havia sentada la imatge de la Mare de Déu amb el Bon Jesús a la falda i un àngel a cada costat. Aquesta porta mai no es tancava ni de dia ni de nit; només hi havia una cadena entre les dues columnes, perquè no poguessin passar els animals i carruatges. Per ella s'entrava al claustre, i davant es trobava ja la porta del temple que tenia a mà esquerra el convent, i a mà dreta el menjador dels pobres anomenat de l'almoina, que després es tragué fora.

El temple antic més aviat era capella, i en deien la cambra angelical de la Mare de Déu, però a la part de l'epístola hi havia sigut afegida una nau que comunicava per dos arcs amb la capella, i amb el claustre per una altra porta. L'altar estava separat amb una reixa, i fora d'ella quedava el poble, tant els qui de dia assistien als divinals oficis, com els qui de nit feien vetlla davant la Mare de Déu.

¿Què sentiria Ignasi a l'entrar en aquella cambra angelical i caure de genolls davant de la imatge de la Mare de Déu? En entrar-hi Carles V algun temps després, no sabé expressar lo que experimentava, sinó dient que sentia «una cierta

deidad que no sé significar». ¿Què direm d'Ignasi que venia amb disposicions tan diferents de l'Emperador?

Els Pares del Concili tarragoní de 1602 canten un himne nupcial a Catalunya en veure i considerar Sant Ignasi davant la Mare de Déu de Montserrat: «Exulta de goig triomfal, Catalunya, per haver sigut el Paradís terrenal en el qual Déu Omnipotent va crear segona vegada a Ignasi donant-li l'esperit vivificant, traient-lo de la vall relliscosa del món i portant-lo a Montserrat, palau sagrat i devotíssim de la Mare de Déu, com un segon Abraham que havia d'ésser pare de molts sants i font de benedicció per tots els pobles.» Segueixen com extasiats aquells Pares del Concili, dient que la Verge Santíssima a Montserrat infantà Sant Ignasi a la vida divina, i que tot el temps de Manresa va dur-lo com en les seves entranyes maternals nodrint-lo de la seva pròpia substància [1].

Era costum molt ordinari dels peregrins de la santa Muntanya passar la nit en vetlla i cantúries dintre del temple. Hem de creure que ho faria Ignasi amb més amor que ningú. Vetllar tota la nit davant d'una imatge sagrada ¡quina nit tan ideal i plena de sabors per a un cavaller trasplantat dels costums i galanies del món a la vida més alta de l'esperit! Havia llegit a Loyola, en la vida

[1] *Processos de Barcelona i Manresa*, fol. 349, R.° et V.°

de Sant Domingo, que «tenia en costumbre de velar tan espesamente de noche en la iglesia, que apenas tenía cama cierta a donde reclinarse a descansar algún poco, e quando alguna vez le aquexava la necessidad del sueño y el cansancio del cuerpo, reclinava algún poquillo la cabeza sobre alguna piedra o sobre la grada del altar» [1]. Es ben possible que aquesta gesta fos una de les que portava anotada en el llibre dels trescents fulls. El cert és que, passant per l'ermita d'Aràntzazu, va fer a la Mare de Déu vetlles tan dolces, que tota la vida li en quedà l'ànima saborosa, i anys després, essent General de la Companyia, les recordava amorosament en carta dirigida a Sant Francesc de Borja, qui acabava de reedificar aquell temple, incendiat l'any de 1552. L'hora d'oració que posa a mitja nit en temps d'exercicis, ¿no ens diu, més que podrien fer-ho totes les paraules, que les vetlles nocturnes davant de Déu eren per Sant Ignasi, com pel psalmista, plenes de llum i de delícies?

Aquestes primeres vetlles de peregrí li serviren de preparació per la darrera i més solemne de cavaller que portava ben espinzellada en son pensament, i que havia de realitzar com acabament de la seva estada en la casa de la Mare de Déu. L'Autobiografia ens diu en poques paraules

[1] *Vida de Cristo y de los Santos*, por el Padre Fr. Pedro de la Vega. Zaragoza, 1521, fol. CCXCI v.° Vejau P. Creixell, *San Ignacio en Montserrat*, pàg. 20.

quin era el fi que portava Sant Ignasi a Montserrat: «vestir-se les armes de Jesucrist», i per això volia fer una vetlla ritual i solemne; però abans calien altres preparacions.

La llei dels cavallers manava la confessió i comunió abans de vestir les armes materials; ¿quina puritat d'esperit no caldria per a vestir-se les armes de Jesucrist? Per això diu l'autobiografia que «arribat a Montserrat, i després de fer oració i posar-se d'acord amb el confés, va fer confessió general per escrit, i la confessió va durar tres dies». El confés fou un sant monjo francès que es deia Joan Xanones, i el lloc de la confessió l'ermita de Sant Dimas. Aquest home, diu l'autobiografia, que fou el primer a qui Ignasi va descobrir els seus plans. Amb ell deixà també concertat que recollissin el cavall pel monestir, i que l'espasa i la daga fos penjada en presentalla en l'altar de la Mare de Déu.

Fruit d'aquesta confessió i comunió consegüent pogueren ser els dos tractadets que van al començament del llibre dels Exercicis, titulats *Examen general de conciència per a netejar-se i confessar-se millor,* i *Confessió general amb la Comunió.*

Ara ja podia fer la vetlla ritual de les armes de Jesucrist. Era el dia 24 de Març de 1522, vigília de l'Anunciació de la Verge Maria i Encarnació del Fill de Déu en les seves puríssimes entranyes. A Ignasi degué semblar-li nit ideal, ni

triada entre totes les de l'any, perquè en ella Jesucrist es vestia les armes de la nostra mortalitat, que són de pobresa, humilitat i dolor, començant la nova milícia divina, que acabaria en la creu, on amb la seva mort mataria la mort sempiterna i obriria les portes del regne eternal. Determina, doncs, armar-se cavaller de la milícia de Jesucrist i passar aquella nit vetllant les noves armes als peus de la Verge Santíssima, constituïda per l'Encarnació Reina i Emperadriu de l'imperi de la santedat.

A entrada de fosc, lo més secretament que pot, busca un pobre a qui dóna els rics vestits que portava, es vesteix la túnica de sac que duia preparada, es cenyeix amb la corda d'espart, pren en les mans el bàcul amb la carabasseta, entra a la cambra angelical de la Mare de Déu, i es queda dret, cap cli, plegades les mans damunt del pit, i l'ànima tota plena de llum sobrenatural i abrusada d'amor. Així passà tota la nit. ¿Què pensava, què veia aquella ànima enamorada posada tota en Déu? Res afirmem, però ens ha d'ésser lícit suposar que tindria una de les més altes contemplacions de la seva vida, donant-li Déu il·luminacions acomodades a aquell gran acte. Les grans contemplacions del Regne de Crist i de l'Encarnació, que poc després escriurà en el llibre dels seus Exercicis, poden molt ben ser els reflexes de lo que Nostre Senyor li va fer veure aquella nit quasi sagramental. Anem, doncs, a

beure en aquesta font, la més pura i autèntica, prenent quasi literalment les paraules del llibre dels Exercicis.

Li presenta Déu, com en trilogia dramàtica, tres grans visions que donen raó de tot el misteri. Primerament veu la grandària de tot el volt de la terra, plena de gent, amb tanta diversitat de trajos i de gests, uns blancs i altres negres, uns en pau i altres en guerra, uns plorant i altres rient, uns sans i altres malalts, uns naixent i altres morint. Juren, reneguen, fereixen, maten, van a l'infern.

Sadollat l'esperit d'Ignasi d'aquesta visió trista i esgarrifosa, és pujat en un rapte fins al cel, on veu i considera les Tres Persones Divines, com del soli reial de llur Divinal Majestat guaiten tota la rodalia de la terra, i totes les gents tan encegades, com moren i tomben a l'infern. Sent el decret de la Trinitat divina que diu: «fem redempció de l'humanal llinatge», i en el mateix punt i hora obren la santa Encarnació.

Aleshores l'Esperit el porta a Nazaret, dintre la casa i habitació de la Verge Santíssima, on la troba amb l'Arcàngel que la saluda, i parlen un col·loqui del cel, en què l'Arcàngel li revela el gran misteri, i Ella s'humilia i accepta la voluntat de Déu.

Aquí se li presenta Jesucrist encarnat, vestit amb les armes de la humilitat, pobresa i dolor, per anar a restaurar l'imperi de la santedat que

el pecat havia destruït. Se li presenta com Rei eternal, i davant seu tot el món univers, al qual i a cadascú en particular crida i diu: «la meva voluntat és de conquerir tot el món i tots els enemics, i així entrar en la glòria del meu Pare. Per tant, qui voldrà venir amb mi, cal que treballi amb mi, per tal que seguint-me en la pena, també em segueixi en la glòria». Ignasi se sent afectat, no solament a treballar amb son Rei etern i Senyor universal, sinó a senyalar-se en tota mena de servei, anant contra la pròpia sensualitat i contra l'amor carnal i mundà, i fa l'oblació de més pes i de més valor que troba dintre la seva ànima, dient: «Eternal Senyor de totes les coses: davant de vostra Divina Majestat, i de la Santíssima Verge Maria, i de tota la cort celestial, jo faig la meva oblació, confiat en la vostra gràcia, de què vull, i desitjo, i és resolució meva presa deliberadament, mentre sigui vostre major servei i lloança, d'imitar-vos en passar totes les injúries, i tota deshonra, i tota pobresa, tan actual com espiritual, si vostra Santíssima Majestat vol triarme i escullir-me en tal vida i estat».

El Rei Savi recorda als cavallers que el dia que són armats «son omes que entran en carrera de muerte» [1]. *Tamquam morti destinati*, diu Sant Pau que són els Apòstols, condemnats a mort amb Jesucrist; i de sí mateix confessa l'Apòstol

[1] Partides, Tít. XXI, llei XIII.

que ha mudat de vida: *mihi vivere Christus est, mori lucrum:* l'ideal de viure és el morir. Pobresa amb Crist pobre, oprobis amb Crist ple d'ells fins a vessar, creu amb Jesucrist crucificat. És lo que amb frase gràfica va resumir més tard Sant Ignasi, dient-ne la llureia de Jesucrist.

D'aquesta vetlla va sortir-ne Ignasi amb l'ànima plena d'esperit, amb necessitat física de fugir de tota persona coneguda, i buscar una solitud on recollir-se i buidar en el seu llibre els grans pensaments que omplien la seva ànima. Aquell rapte de l'Esperit que veiem en l'Evangeli emportar-se'n a Jesucrist com una ventada irresistible; aquell bullir de vi novell del dia de Pentecostès que trenca les gerres i s'escampa, podrien donar-nos una similitud de lo que sentia aquest home ple de Déu.

«A punta de dia, diu l'Autobiografia, sortí de Montserrat, perquè ningú el conegués, i prengué, no el camí de Barcelona, on havia de trobar molts que el coneixerien i honorarien, sinó que va trencar cap a Manresa.» Així, segons les coses que hem contat, Sant Ignasi degué arribar a Montserrat el dia 21 de Març de 1522, i en sortia quatre dies després, la matinada del dia 25, festa de l'Anunciació de la Verge i Encarnació del Fill de Déu.

CAPÍTOL III

MANRESA (25 Març de 1522 — Febrer de 1523)

§ I. Arribada a Manresa

A punta del dia de l'Encarnació, oïda missa i combregat, surt Ignasi del temple de la Mare de Déu. ¿Quins plans porta? Primerament vol fugir del soroll que farà allí la nova de la seva trasmudança. Segonament, diu l'Autobiografia, «volia retirar-se uns quants dies a algun hospital per a pendre algunes apuntacions en aquell llibre seu que portava molt recaptat, i que li donava gran consolació». Bullien dintre seu les idees i sentiments de la nit passada, i sentia necessitat de rumiar-les i escriure-les. Anava, per això, ben previngut. El P. Rivadeneira diu que portava unes *escribanías,* o sigui un estoig amb tots els instruments d'escriptori. Un any després, i essent a Terra Santa, sabem que anava desmontant aquest estri, donant les peces als guardes perquè li deixessin visitar els llocs sagrats. Nota-

ble afició d'anar carregat pel món amb aquestes coses un home que tot ho havia deixat. Cosa gran devia esperar d'aquest escriure.

Sortia, doncs, Ignasi de Montserrat, ranquejant, un peu descalç i l'altre calçat, perquè encara se li inflava, i procurant esquivar els llocs on pensava podria trobar gent. Per això volgué decantar-se del camí de Barcelona. En essent a l'ermita dels Sants Apòstols, topa quatre dones, totes vídues, i dos minyons. Una d'elles era barcelonina, però passava una temporada a Manresa per a arreglar l'herència del seu primer marit, i potser també per les tribulacions de fam i pesta que amenaçaven a Barcelona. Es deia Agnès Pascual [1]. Les altres tres eren manresanes, i es deien Paula Amigant, Catarina Molins i Jerònima Clavera, hospitalera de l'hospital de Manresa. Els minyons eren Joan Torres i Miquel Canyelles, afillats de l'Agnès Pascual.

El fill d'aquesta, Joan Pascual, conta així l'encontre: «En essent a l'ermita dels Sants Apòstols, van trobar-se amb un jove vestit de peregrí, no gaire alt d'estatura, blanc de cara, ros de cabell,

[1] Per destorbar confusions és de saber que el nom propi de donya Agnès era Pujol Fou casada dues vegades. El primer marit es deia Joan Sagristà, i d'ell tingué un fill d'igual nom que son pare. Enviduada, entrà en segones núpcies amb Bernadí Pascual, qui no li deixà fills, però sí tot el patrimoni, que era bo, a condició que el fillastre prengués el seu nom i portés avant el negoci de cotó que ell tenia a Barcelona. Aquesta és la raó de què tant donya Agnès com el seu fill Joan es diguin sempre Pascual.

i d'un aire tant digne i modest, que tot just alçava els ulls de terra, i anava coix del peu dret. Aquest jove va preguntar a la meva mare si per aquells volts hi hauria un hospital on l'acullissin alguns dies. Ella, veient la cara de bondat que feia el peregrí, se'l va mirar plena de devoció i pietat, dient-li que l'hospital més aprop era el que en deien hospital de pobres de Manresa, tres hores d'allí, que ella hi anava, i que si volia, l'acomodaria i regalaria lo millor que sapigués. El peregrí va agrair l'oferiment de la meva mare amb paraules d'amistat i cortesia, i digué que aniria amb ells. I com per la ferida de la cama dreta caminava amb dificultat, els de la comitiva varen escursar el pas, i fins van oferir-li un burret que portaven, però ell no el volgué i va anar a peu tot el camí.»

Faria una hora que caminaven, quan veuen l'agutzil que venia corrent al seu darrera. Arriba i pregunta a Ignasi si havia donat uns vestits rics a un pobre, com ell assegurava; perquè la justícia, pensant que els hauria robat, l'havia ficat a la presó. Ignasi va fer un gran surt, i caient-li les llàgrimes de la tribulació que feia passar a aquell pobret, digué que sí, que ell li havia donat aquells vestits. El P. Laínez nota que aquí plorà les primeres llàgrimes després de sortir de Loyola. Aleshores li van preguntar qui era, d'on venia i on anava; però ell no contestà cap més paraula, i se n'anà camí

enllà. Aquelles bones dones copçaren bé aquestes coses, i escamparen per Manresa gran fama de la grandesa del peregrí, encara més de lo que era veritat.

«Poc abans d'arribar a Manresa, diu Joan Pascual, la meva mare, per no fer maliciar a la gent, perquè ella era vídua i Ignasi jove i ben plantat, fou de parer que el peregrí, amb l'hospitalera Jerònima Clavera, passessin avant, recomanant-li que l'acomodés bé de llit i habitació, que del menjar i el demés ella ja en cuidaria tot el temps que Ignasi fos a Manresa.»

Allà on acaba el camí de Montserrat a Manresa, al peu del pont vell que dóna entrada a la ciutat, hi ha l'ermita de la Mare de Déu de la Guia, i davant l'ermita una creu de terme. El dia i punt en què arribaven els nostres peregrins, per ser la festa de la Mare de Déu de Març, sembla que hi havia aplec o festa a l'ermita, i era plena de gent; per això aquesta arribada pogué ésser declarada en els processos per molts testimonis. Segons aquests, Sant Ignasi entrà a fer oració davant de la Mare de Déu, qui va confirmar-lo en els seus propòsits ensenyant-li la cova on havia de fer penitència, que cau davant de l'ermita a l'altra part del riu. També diuen que va aturar-se davant de la creu, i que aquí tingué una revelació. Aquest tros de riu sigué lloc de grans il·luminacions tot el temps que Sant Ignasi estigué a Manresa, i és fàcil confondre les coses

unes amb altres. Un testimoni diu que va arribar a les deu del matí.

Diem dues paraules de la ciutat. No tenia de bon tros la importància moderna; però degué ser gran el seu valor relatiu en edats passades, com ho comproven temples tan magnífics com la Seu i el Carme. A fins del sigle XVè s'havia decandit bona cosa, puix arribà a no tenir sinó trescentes famílies.

Era ciutat tancada de muralles amb vuit portes. Els hospitals eren tres i queien fora del clos: el de Sant Andreu, que encara avui dura, destinat aleshores als forasters; el dels ermitans i el de Santa Llúcia, d'on era hospitalera la bona dona que acompanyava a Sant Ignasi de Montserrat fins a Manresa, i era destinat als pobres malalts. Era tan pobre aquest hospital, que en un inventari de 1465, en temps de més prosperitat per la ciutat de Manresa, solament s'hi troben quatre llits de pots. Abans d'entrar a l'hospital Ignasi volgué anar a fer oració a la Seu, tant per lo que li demanava la seva devoció, com perquè devia sobtar-lo fortament l'espectacle únic que presenta a qui arriba a la ciutat aquest temple magnífic, encastellat dalt la cinglera de roques que reploma damunt del riu.

Sortint de la Seu, on un testimoni diu que s'hi estigué dues hores, se n'anà a l'hospital de Santa Llúcia. Aquí l'esperava ja Jerònima Clavera, i la Agnès Pascual va enviar-li el menjar que va trobar

preparat a casa seva. Emperò l'estada a Manresa, que segons els plans de Sant Ignasi havia de durar pocs dies, va allargar-se fins a deu mesos, del 25 de Març de 1522 fins a primers de Febrer de 1523 que va marxar cap a Barcelona i Terra Santa. La causa d'aquest aturament va ser la pesta i fam de Barcelona, que li tancava la porta per a embarcar-se cap a Jerusalem; però la Providència divina ordenava aquests medis exteriors al fi altíssim de què Sant Ignasi fes a Manresa els Exercicis Espirituals, els escrivís en el llibre i forma essencial en què els tenim ara, i comencés també la tasca de donar-los als demés. Per a declarar bé aquestes coses íntimes, que són l'ànima mateixa de la santedat d'Ignasi, comencem per destriar els diferents períodes en què es parteix la vida de Sant Ignasi a Manresa.

Seguint la tirada que hem volgut donar a aquesta vida, la partició la farem més pels diferents estats espirituals per què va passar la seva ànima, que no pas pels fets exteriors. De l'Autobiografia se'n dedueix clarament que foren tres ben caracteritzats els períodes espirituals: un que el defineix de «gran igualtat d'alegria sense coneixements de coses interiors espirituals», un altre de grans penes interiors, i el tercer d'il·lustracions i visites de Nostre Senyor.

§ II. Primer període: pau espiritual

El primer període de pau va durar uns quatre mesos. Lo primer de tot, Ignasi va ordenar la seva vida exterior, en què sembla haver tingut vacil·lacions o dificultats. Ja hem vist que de primer antuvi se n'anà a l'hospital de Santa Llúcia, tal com tenia proposat. Fos que allí no trobés la pau que volia per escriure en el seu llibre, fos per altres raons que ignorem, el dia primer d'Abril deixa l'hospital i se'n va al convent de Sant Domingo, on l'admeteren aquells bons religiosos mentre se li trobava habitació més oportuna. El dia 12 del mateix mes ja s'havia trobat aquesta casa en el carrer de Sobrerroca, i allí passa alguns dies, després dels quals torna a l'hospital. En tot això va intervenir-hi la diligència d'Agnès Pascual.

La manera de viure podem definir-la amb força exactitud. El seu vestit ja sabem que era el sac de peregrí: per això la gent del poble li deien *l'home del sac* i també *l'home sant*. L'hospitalera afegeix que duia un cordill penjat de la cintura per a anotar amb nusos que hi feia l'examen particular. Ara ens diu ell: «demanava caritat cada dia. No menjava carn ni bevia vi, encara que li en donessin. Els diumenges no dejunava, i si li donaven una mica de vi, el prenia. I perquè

havia sigut molt curiós de cuidar el cabell, segons la moda d'aquell temps, i ell el tenia bo, va determinar-se de deixar-lo anar descuidat a la seva, sense pentinar-lo, ni tallar-lo, ni cubrir-se amb res el cap de dia ni de nit. Per la mateixa raó deixava créixer les ungles dels peus i de les mans, perquè també en això havia sigut curiós» [1]. Feia set hores d'oració cada dia; s'alçava a mitja nit; assistia diàriament a missa cantada, hores i vespres; confessava i combregava; visitava les ermites i llocs de devoció; cuidava els malalts, ensenyava la doctrina als petits i als pobres.

El P. Laínez ens dóna aquesta descripció de la vida d'Ignasi a Manresa: «anava vestit de sac, sol, sense res al cap, sense sabates, menjant pa i bevent aigua, segons jo penso, i deixuplinant-se cada dia moltes vegades; amagava el seu nom i totes les coses per les quals pogués ésser conegut o tingut en bona reputació; feia moltes oracions vocals; i va perseverar alguns mesos en tanta austeritat de penitència, que no deixava que el seu cos prengués delectació quasibé en cap cosa; de manera que essent al principi fort i de bona complexió, va trasmudar-se enterament en el cos. Els quatre primers mesos no entenia gairebé res en les coses de Déu; però d'ell era ajudat especialment en la virtut de la constància i fortalesa» [2].

[1] *Autobiografía*, n. 19.
[2] *Monumenta Ignatiana*, Ser. 4.ª, vol. 1, pàg. 102.

Tenim una nota curiosa del llibre que llegia, tramesa pel P. González de Cámara. «Va dir també que a Manresa havia vist per primera vegada el *Kempis* [el Gersoncito], i que mai més havia volgut llegir altre llibre de devoció. Aquest llibre recomanava a tots els qui tractava, i ell en llegia cada dia un capítol per ordre, i havent dinat i altres hores l'obria on s'esqueia, i sempre topava lo que aleshores portava al cor i ço de què tenia necessitat. Va ser Nostre Pare tan familiar d'aquest llibre, que, quan jo vaig conèixer-lo a Roma, em semblava veure escrit en la seva conversa tot lo que jo en ell havia llegit. Les seves paraules, els seus moviments i totes les seves obres, així com per Ignasi eren un perpetu exercici, així pels qui el contemplaven eren una lliçó viva de Gerson. De lo qual en puc donar bon testimoni, perquè jo aleshores era molt donat a llegir aquell llibre, i el sabia molt de cor» [1].

Dues devocions externes van notar-se en Ignasi a Manresa. La primera fou la devoció a la santa creu. Manresa, com totes les ciutats i viles catalanes antigues, estava voltada de creus de terme. Totes conserven alguna particular memòria de les visites que els feia el sant penitent, i algunes són testimoni de gràcies molt singulars rebudes del cel. Lo primer que va fer en la santa cova va ser gravar en la viva roca el senyal de la creu. A la

[1] *Monumenta Ignatiana*, Ser. 4.ª, vol. 1. *Memoriale*, n. 97 i 98, pàg. 200.

paret de la casa Amigant va deixar-hi senyalades tres creus. Al convent de Sant Domingo feia freqüents professons portant una gran creu al coll.

La segona devoció fou la de les imatges de la Mare de Déu. Els testimonis de Manresa afirmen com d'allà estant la mirada i el cor li volaven cap a Montserrat, que se li desplegava majestuós davant de la cova. La Verge de la Guia, la de Viladordis, la de Gràcia, la del Pópulo, i la Puríssima del carrer de Santa Llúcia, totes conserven la tradició de les amoroses visites de Sant Ignasi. Fresca quedava aleshores entre els manresans la memòria del prodigi del canonge Mulet, que Ignasi vegé representat a la Seu, el qual va ressuscitar per desdir-se de la sentència contrària a la Immaculada Concepció que ell havia defensada en la Universitat de Lleida.

La penitència d'Ignasi era molt gran. Fora les coses dites suara, pot deduir-se dels instruments que tenia, i li foren descoberts una vegada per una de les persones que li eren més devotes, de la manera que aquí direm.

Una de les vegades que Sant Ignasi estigué malalt en la casa del senyor Amigant, pensant ja que s'anava a morir, la senyora de la casa, donya Maria dels Angels, «obrí la caixa en què el Sant tenia la roba, per guardar-la tota per relíquies, perquè el poble en demanava, i va trobar en ella diferents instruments de penitència: un cilici que

li cenyia tot el cos, unes cadenes que feien por, unes punxes de claus posades en forma de creu i una túnica teixida tota de punxes de ferro, no sols en la part que tocava al pit i espatlles, sinó també en la part dels braços, i encara altres coses de penitència que espantava de mirar» [1].

La pau que generalment caracteritza aquest primer període de Manresa no vol dir que Ignasi no tingués alguna temptació de l'enemic. El Pare Laínez ens en diu una del mateix dia que va arribar de Montserrat. «El dia, diu, que donà els seus vestits a un pobre, li venia un pensament que li deia: «si tinguessis ara els teus vestits ¿no valdria més que te'ls posessis?» I sentint que s'entristia una mica, es ficà en mig dels altres pobres, i li passà aquell pensament» [2].

El dimoni volgué desorientar-lo amb una vana aparença de cosa sobrenatural, que Ignasi no va entendre fins alguns mesos després. «Essent en aquest hospital, diu, li passava moltes vegades a ple dia, veure enlaire aprop seu una cosa que li donava molt consol, perquè era bellíssima en gran manera. No podia ben determinar quina mena de cosa era, però li semblava tenir com una forma de serp, amb moltes coses que resplendien com si fossin ulls, però no ho eren. Sentia gran delit i consolació de veure aquesta cosa,

[1] *Notas Históricas de la casa Amigant*, fol. 45, n.º 7.
[2] *Monumenta Ignatiana*, Ser. 4.ª, vol. 1, pàg. 102.

i com més la veia, més; i quan allò se n'anava, quedava tot robat» [1].

Una altra temptació més subtil reconta. «Fora de les set hores d'oració s'ocupava en ajudar en coses espirituals algunes ànimes que el venien a buscar, i tot el temps del dia que li sobrava, es donava a pensar les coses de Déu, segons lo que aquell dia havia meditat o llegit. Succeïa, doncs, que quan se n'anava a dormir, moltes vegades li venien grans notícies, grans consolacions espirituals, de manera que li feien perdre molt temps del que ell havia destinat per a dormir, que ja no era gaire. Rumiant això, algunes vegades, pensava que ell tenia tant temps destinat per tractar amb Déu, i després encara tot lo demés del dia; i per aquí va començar a dubtar que fossin del bon esperit aquelles notícies, i per fi vingué a resoldre que era millor deixar-les i dormir el temps que tenia destinat: i així ho va fer» [2].

La temptació va repetir-se anys després a Barcelona, i fou vençuda resoltament com veurem. Tenim una carta de Sant Ignasi a una monja catalana del convent de Santa Clara de Barcelona, que es deia Sor Teresa Rajadell, en què li dóna la doctrina que ell va treure d'aquesta temptació. «A molta gent donada a l'oració o contemplació, diu, sol esdevenir que quan se'n van a dormir, per haver exercitat molt l'enteni-

[1] *Autobiografia*, n.° 19.
[2] Ibid., n.° 26.

ment, no poden agafar el son perquè pensen en les coses contemplades o esmaginades; i l'enemic procura aleshores portar coses bones, per què el cos defalleixi perduda la son. Això cal evitar-ho de totes passades. Amb bona salut podreu fer moltes coses, però si esteu malalta, no sé què podreu fer» [1].

§ III. Segon període espiritual: tribulacions interiors

Entrem en el segon període de les grans tribulacions interiors. Degué començar pel mes de Juliol. Ignasi no va fer cap mudança de vida; lo que es transformà enterament fou l'estat de la seva ànima.

La primera envestida fou contra la seva esperança i fortalesa, d'una forma un xic grollera, com ens conta ell mateix. «La primera temptació, diu, que va venir-li després de lo dit abans, fou entrant en una església, en la qual oïa diariament missa major, vespres i completes, tot cantat, en què sentia gran consolació.» «Li vingué un pensament fort i molestós que li representava la dificultat de la seva vida, com si li diguessin dintre l'ànima: «¿i com podràs tu sofrir aquesta vida 70 anys que has de viure?» A lo qual va

[1] *Cartas de San Ignacio*, vol. I, carta VIII.

contestar ell també interiorment i amb gran energia, sentint que era cosa de l'enemic: «¡Oh miserable! ¿em pots tu prometre una hora de vida?» I així va véncer la temptació i quedà tranquil» [1]. «Però després d'aquesta temptació va començar de tenir grans trasmudacions en la seva ànima, trobant-se unes vegades tan aixut, que ni trobava gust en resar, ni en oir missa, ni en cap oració que fes; i altres vegades, venint-li tot el contrari d'això, i tan súbitament, que semblava que li treguessin la tristesa i desolació, com qui treu una capa de les espatlles d'un altre. Començà d'espantar-se d'aquestes varietats que mai abans havia experimentat, i es deia a si mateix: ¿quina nova vida és aquesta que comencem?» [2].

Aquesta primera temptació i altres que en són conseqüència, les tenim més íntimament pintades per Ignasi, escrivint a Teresa Rajadell, encara que no diu hagin passat per ell. «El camí general, diu, que segueix l'enemic amb els qui volen començar de servir a Déu Nostre Senyor, és posar destorbs i noses, que són la primera arma amb què procura ferir, dient d'aquesta manera: «¿com has de passar tota la teva vida amb tanta penitència, sense fruïr dels parents, amics i béns de la terra, en vida solitària i sense gens de repòs, essent així que bé et pots salvar d'altra manera sense tants

[1] *Autobiografía*, n. 20.
[2] Ibid., n. 21.

perills?» Amb això vol fer-nos pensar que hem de viure més llarga vida que cap home hagi tingut, proposant-nos els treballs i amagant-nos els grans consols i alegries que el Senyor sol donar a tals persones, si el novell sirvent del Senyor trenca tots aquests destorbs, volent patir amb son Criador i Senyor.

»Després ve l'enemic, amb la segona arma, és a dir, amb la presumpció i glòria vana, donant-li entenent que en ell hi ha molta bondat o santedat, alçant-lo més de lo que mereix. Si l'home de Déu resisteix a tals dardells, humiliant-se i rebaixant-se, no volent consentir en ser tal com li aconsella l'enemic, aleshores ve amb la tercera arma que és de falsa humilitat, de la següent manera. Com veu el servidor de Déu tan bo i tan humil, que fent tot lo que el Senyor li mana encara pensa que és tot inútil, i té els ulls posats en les seves misèries i no en cap glòria, aleshores li burxa el pensament dient-li que, si troba quelcom de lo que Déu Nostre Senyor li ha donat en obres, en propòsits o en desigs, peca per una altra mena de vanaglòria, perquè parla en propi favor. Així procura que no parli de les coses bones que li ha donat el Senyor, destorbant el fruit que faria en els altres, i el que es faria a si mateix animant-se a coses majors amb la memòria dels beneficis. És clar que aquest parlar té d'ésser amb molt compte, i sempre tenint per fi el fer bé, o a si mateix o als altres, si troba oca-

sió i pensa que els demés l'escoltaran amb profit. Doncs la temptació és que, en fer-nos nosaltres humils, ens fica una humilitat falsa perquè és exagerada i viciada» [1]. Fins aquí la carta d'Ignasi. Per les notícies que tenim d'altres cantons, aquestes paraules són un retrat de lo que passava per la seva ànima els primers temps de Manresa. Afegiré que aquesta preciosa carta és un comentari autèntic de les regles de discreció d'esperits que Sant Ignasi té en el llibre dels Exercicis, de què hem dit quelcom en el capítol primer d'aquesta segona part.

El dimoni també va temptar-lo seguint la seva inclinació. Tornava un dia de Viladordis, i pel camí se li va acostar un jove lloant-li la penitència que feia, però dient-li que la millor de totes era no menjar. Com ja tenia l'idea de què la santedat era la penitència, amb aquell ímpetu de ser sant, gira en rodó, s'entorna a l'ermita, i allí va estar-se alguns dies sense menjar ni beure. Veient que no tornava a l'hospital, van buscar-lo, fins que el trobaren als peus de la Mare de Déu, defallit de tanta abstinència. Donya Angela Amigant se l'emportà a casa seva, i allí ella i el seu marit don Andreu, i tota la família, i persones amigues, van cuidar-lo amb tota diligència. La casa és a la baixada del Carme i avui porta el número 6. Sembla que aquella bona família tenia

[1] *Monumenta Ignatiana*, Ser. 1.ª, vol. 1, pàg. 101 i 102.

per tradició de dos sigles el cuidar a casa seva pobres malalts, per a lo qual tenia destinades dues habitacions. En aquell lloc hi ha una capella amb una taula de bona mà que ens representa perfectament la piadosa escena, i ens dóna la data del fet en una inscripció que diu: *Haec omnia evenerunt 22 jvlii anno 1522.*

Tornem obrir l'Autobiografia. «Aleshores, diu, començà de tenir molts treballs d'escrúpols. Perquè, encara que la confessió general feta a Montserrat havia anat amb molta diligència i tota per escrit, com queda dit, encara li semblava que algunes coses no les havia confessades, i això li donava molta pena, perquè per més que es confessava d'això, no quedava satisfet. Amb això començà de buscar homes espirituals que li possessin remei als escrúpols; però res li valia. Per fi un doctor de la Seu, home molt espiritual que predicava allí, va dir-li un dia, confessant-lo, que escrivís tot lo que es pogués recordar. Va fer-ho així, però acabada la confessió tornaven els escrúpols, afinant-se cada vegada més les coses, de manera que el posaven en molta tribulació. Ell prou veia que aquells escrúpols li feien molt de mal, i que calia treure'ls; però no se'n sabia desampellegar. De vegades li semblava que el remei fóra manar-li el confessor, en nom de Jesucrist, que no es confessés més de les coses passades, i desitjava que li manés així; però no gosava dir-ho al confessor.

»Sense dir-ho ell, vingué dia que el confessor li manà no confessar cap cosa passada, fora que fos molt clara; però com que ell totes aquelles coses les tenia per molt clares, de res va servir aquest manament, i es quedava sempre amb la mateixa pena. Aquella temporada vivia en una cella que els dominics li havien donat en el seu convent, i seguia fent les seves set hores d'oració agenollat, aixecant-se sempre a mitja nit, i perseverant en quasi tots els exercicis esmentats; però en cap trobava remei pels seus escrúpols, havent passat ja molts mesos en aquest turment. Una vegada, molt atribulat, es posà en oració, i amb el fervor de la mateixa, començà de cridar vocalment a Déu, dient: «socorreu-me, Senyor, que no trobo cap remei en els homes ni en cap criatura; que si jo pensava poder-lo trobar, cap treball em semblaria gran cosa. Ensenyeu-me vós, Senyor, on el podré trobar, que encara que hagi d'anar darrera un gosset perquè em dongui remei, jo ho faré».

»En mig d'aquests pensaments li venien sovint temptacions molt violentes de tirar-se per un gran forat que tenia la seva cella al costat d'allí on feia oració. Però veient que era pecat el matar-se, tornava cridar: «Senyor, no faré cosa que us ofengui». Aquestes paraules, igual que les primeres, les repetia moltes vegades. Aleshores li vingué al pensament la història d'un Sant, que per haver de Déu una cosa que molt desitjava,

estigué molts dies sense menjar fins obtenir-la. Després de rumiar això molta estona, per fi es va determinar de fer-ho, dient-se a si mateix que ni menjaria ni beuria fins que Déu li enviés remei, fora que es vegés ja a punt de morir; perquè si es trobava *in extremis,* de manera que no menjant s'hagués d'acabar de seguida, en aquest cas es determinava de demanar pa i menjar (com si en aquest cas li hagués d'ésser possible ni demanar-ho ni menjar).

»Això li esdevingué un diumenge acabant de combregar, i va passar tota la setmana sense ficar-se res a la boca, i sense deixar els acostumats exercicis d'anar als oficis divins, de fer la seva oració de genolls, d'alçar-se a mitja nit, etcètera. Mes en venint l'altre diumenge, que era dia de confessar, com que al confessor solia explicar-li molt menudament lo què feia, va contar-li també com tota aquella setmana no havia tastat res. El confessor va manar-li que trenqués aquella abstinència, i encara que ell se sentia amb forces, va creure al confés, i aquell dia i l'endemà es va trobar sense escrúpols. Emperò al tercer dia, que era dimarts, estant en oració, tornà recordar-se dels pecats, i com qui enfila coses, darrera un pecat de la vida passada ne venia un altre, semblant-li que estava obligat a confessarlos altra vegada. Per fi d'aquests pensaments li vingué un gran disgust de la vida que feia, amb alguns ímpetus de deixar-la. Volgué el Senyor

que això el desvetllés com qui es desperta d'un somni; i com que amb les lliçons que Déu li havia donat ja tenia alguna experiència de la diversitat d'esperits, començà d'examinar per quins camins li havia vingut aquell esperit, i per fi es determinà amb gran claredat de no confessar més cap cosa de les passades: així d'aquell dia endavant quedà lliure d'aquells escrúpols, tenint com cosa certa que Nostre Senyor per la seva misericòrdia l'havia volgut deslliurar» [1].

La força de la tribulació posà en perill imminent la seva vida. Per l'Agost va caure malalt segona vegada, i el tornaren a casa Amigant. Tots els bons oficis d'aquella santa família no pogueren destorbar que arribés Ignasi a punt de morir. Quan ja el donaven per perdut, fou quan obriren la caixa en què tenia les seves coses, i D.ª Angela va veure aquells horribles instruments de penitència que hem dit més amunt.

En les *Notes* d'aquesta casa ditxosa queden consignades altres coses que notaren en aquestes malalties. Diu que li vegeren resplendir la cara i els ulls, i que quan parlava de les coses de Déu, semblaven sortir llengües de foc de la seva boca. Una vegada el trobaren arrobat, alçat enlaire, i dient aquelles dolces paraules: «¡Oh Déu meu, qui pogués estimar-vos com Vós mereixeu! ¡Oh, si els homes us coneguessin, mai no us ofendrien, sinó que tots us estimarien!»

[1] *Autobiografia*, n. 22-25.

Nostre Senyor el posà bo contra tota esperança, i se'n tornà a l'hospital, seguint els seus ordinaris exercicis de santedat en profit seu i dels altres.

El fruit de la gran tribulació d'esperit que passà Ignasi, fou una seguretat perpètua de la seva vida espiritual, que no sembla pugui tenir-la superior una ànima en aquest món. El penitent sent necessitat d'afirmar-ho, i avença la relació dels fets molts anys enllà, per a dir-nos l'assegurança perfecta que posseí sempre la seva ànima. Copiem aquí aquests tres paràgrafs de la seva autobiografia.

«Estant malalt a Manresa, arribà a punt de morir d'una febre molt forta, que li semblava clarament que l'ànima anava per moments a sortir del seu cos. Aleshores li vingué un pensament que li deia que era just, i això li donava tanta pena, que no feia sinó resistir i posar-se davant els seus pecats, lo qual li donava més fatic que la febre mateixa; però, per més que bregava, no podia deseixir-se del tal pensament. Quan li baixà una mica la febre i no se sentia ja a punt de morir, començà a fer grans crits a unes senyores que havien vingut a visitar-lo, dient-los que per amor de Déu, si altra vegada el veien a punt de morir, li fessin gran cridòria dient-li pecador, i que es recordés de les ofenses que havia fetes a Déu.

»Altra vegada, anant de València cap a Ità-

lia per mar i amb molta tempesta, es va trencar el timó de la nau, i van arribar a tal punt, que a judici seu i de molts que anaven embarcats, naturalment era impossible fugir de la mort. Aleshores, examinant-se bé i preparant-se a morir, no podia sentir temença dels seus pecats ni de ser condemnat; però sí que sentia gran confusió i pena, perquè judicava que no havia esmerçat bé els dons i gràcies que Déu Nostre Senyor li havia comunicat.

»En altra ocasió, l'any 50, estigué molt mal d'una greu malaltia, que a judici seu i de molts seria la darrera. En aquell punt, pensant en la mort, sentia tanta alegria i consolació espiritual d'haver de morir, que es desfeia tot en llàgrimes, i això d'una manera tan continuada, que moltes vegades deixava de pensar en la mort, per no poder obeir tanta consolació» [1].

Coses més transcendents s'han derivat de les penes espirituals passades per Ignasi a Manresa. D'aquí va néixer una regla sapientíssima que presenta al qui demana ser admès a la Companyia, i és que en qualsevol tribulació espiritual d'escrúpols o altres dificultats interiors, ha de deixar-se judicar per homes de doctrina i probitat, i aquietar-se al seu judici. Les persones les triarà el Superior, si ell vol, o el mateix interessat amb aprovació del Superior; i si alguna o algunes

[1] *Autobiografia*, n. 32-34.

d'aquestes persones es judica més convenient que siguin de fora la Companyia, també es podrà concedir [1]. Ben clar es veu la gran importància que donava Sant Ignasi a la pau de la conciència, i com buscava manera eficaç i seguríssima d'acabar d'una vegada per sempre amb aquelles pertorbacions que de vegades malmeten tota una vida.

§ IV. Tercer període espiritual: consolacions

Entrem ara a recontar el tercer període que fou el de les grans il·luminacions i consolacions. L'Autobiografia enlloc és tan explícita i intensa com aquí. Obrim-la i copiem. «Aquell temps, diu, Déu el tractava de la mateixa manera que un mestre d'estudi tracta a un infant quan l'ensenya. Fos això perquè ell era molt ignorant i tenia atapaït l'enteniment, o fos perquè no tenia ningú més per ensenyar-lo, o fos per la ferma voluntat que el mateix Déu li havia donada de servir-lo, el cert és que ell veia clarament, i sempre més ha pensat així, que Déu el tractava d'aquesta manera; i si admetés dubte en aquesta cosa, ell pensaria fer una ofensa a la divina Majestat. Quelcom d'això es podrà entendre pels cinc punts que segueixen.

[1] *Examen*, cap. 3, n. 12

»Primer. Tenia gran devoció a la Santíssima Trinitat, i cada dia feia oració distintament a les tres Persones; però com que, ademés, també feia oració a la Santíssima Trinitat, li vingué el pensament de per què feia quatre oracions a la Trinitat. Aquest pensament poca o gota de pena li donava, com cosa de poca importància. Però, estant resant un dia les hores de la Mare de Déu en els graons del mateix convent [de Sant Domingo], començà a alçar-se-li l'enteniment, com que vegés la Santíssima Trinitat en figura de tres tecles, i això amb tantes llàgrimes i tals sanglots, que no es podia aturar. I anant aquell dematí en una processó que sortia d'allí, mai no pogué deturar les llàgrimes fins l'hora de dinar, i havent dinat, no podia parlar sinó de la Santíssima Trinitat: i li venien tantes comparacions i tan diferents, amb tal goig i consolació, que tota la vida li ha quedat la impressió de sentir-se molt devot fent oració a la Santíssima Trinitat.

»Segon. Una vegada va presentar-se-li a l'enteniment, amb gran alegria espiritual, la manera com Déu va crear el món. Li semblava veure una cosa blanca, de la qual sortien alguns raigs, com si d'aquella cosa Déu en fes foc. Però aquestes eren coses que ni les savia ben explicar, ni es recordava bé d'aquelles notícies espirituals que aleshores Déu imprimia en la seva ànima.

»Tercer. També a Manresa, on estigué quasi bé un any, quan començà Déu a consolar-lo, i ell

veia el fruit que feia a les ànimes tractant amb elles, deixà aquelles extravagàncies que tenia abans, i ja es tallava les ungles i els cabells. En aquest mateix poble, sent un dia a l'església del dit convent, oïnt missa, a l'hora d'alçar el *Corpus Domini,* amb els ulls interiors vegé una mena de raigs blancs que venien de dalt; i encara que això ara després de tant temps no ho pot explicar bé, però lo que va veure clarament amb l'enteniment va ser com en aquell santíssim Sagrament hi era Nostre Senyor Jesucrist.

»Quart. Moltes vegades i per molt temps, estant en oració, veia amb els ulls interiors la humanitat de Jesucrist, i la figura que se li presentava era com un cos blanc, no molt gran ni molt petit, però sense cap distinció de membres. Això a Manresa ho va veure moltes vegades; encara que digués vint o quaranta, no s'atreviria a dir que és mentida. Altra vegada va veure-ho a Jerusalem, i una altra peregrinant prop de Pàdua. D'una manera consemblant i sense distinció de parts ha vist també a la Verge Santíssima. Aquestes coses vistes aleshores li van donar tanta fermesa en la fe i li han confirmada després de tal manera, que moltes vegades s'ha dit a si mateix: «si no hi havia Escriptura que ens ensenyés aquestes coses de la fe, només per lo que ha vist, ell es determinaria de morir per elles».

»Quint. Una vegada anava per devoció a una església, poc més enllà d'una milla de Manresa,

que estic en diuen Sant Pau, per un camí que va a la vora del riu; i anant així fent les seves devocions, va asseure's una mica de cara al riu, que anava fondo. Estant així assegut, van començar d'obrir-se-li els ulls de l'enteniment, i no és que vegés cap visió, sinó que entenia i coneixia moltes coses, tant de les espirituals com de la fe i de les lletres, i tot amb una il·lustració tan gran, que totes les coses li semblaven noves. No es poden declarar les coses particulars que entengué aleshores; només es pot dir que foren moltes, i que rebé una gran claretat en l'enteniment; de manera que, recollint tots els auxilis que ha rebut de Déu en tot el temps de la seva vida fins més enllà de 62 anys, i totes les coses que ha après, juntant-les totes plegades, no li sembla haver entès tantes coses com aquella sola vegada.

»I això de quedar l'enteniment il·lustrat fou en tanta manera, que li semblava ser un altre home, i tenir un altre enteniment diferent d'abans. Havent durat això una bella estona, va anar a agenollar-se al peu d'una creu que hi havia allí prop, per a donar gràcies a Déu, i allí se li presentà aquella visió, que moltes vegades li sortia i mai no l'havia coneguda, vull dir aquella cosa que he dit abans que li semblava molt bella i amb molts ulls. Aleshores entengué clarament, davant de la creu, que aquella cosa tan bella ja no tenia el color d'abans, i tingué una intel·ligència molt clara i gran assentiment de voluntat que allò era

el dimoni. Molt temps després encara se li solia presentar; però ell, com per despreci, la treia amb el bastó que solia portar a la mà» [1].

Es cosa molt digna de ponderació lo que ens ha dit Sant Ignasi de l'excel·lència d'aquesta il·lustració. Ell que, segons el testimoni del Pare Rivadeneira, «per meravella usava els mots que en llatí en diuen superlatius, perquè en ells solen ponderar-se les coses més de lo just» [2]; ell que va assegurar al seu secretari P. Polanco, «que en tota veritat, parlant dels dons de Déu, de mil parts no en deia una, per semblar-li que no convenia, i perquè no serien capaços de compendreho els qui el sentien» [3]; ell que ens acaba de contar tals prodigis obrats per Déu en la seva ànima, i que veurem córrer com un riu d'amor per tota la seva vida; que ens digui i asseguri que, «recollint tots els auxilis que ha rebut de Déu en tot el temps de la seva vida fins més enllà dels 62 anys, i totes les coses que ha après, juntant-les totes plegades, no li sembla haver entès tantes coses com aquella sola vegada»; realment és una ponderació que supera tots els nostres càlculs. El Pare Laínez ens diu que estava tan ple de la Santíssima Trinitat, que va començar a escriure'n un llibre, «sent així, diu, que era un home senzill que només sabia de llegir

[1] *Autobiografía*, n.º 27-31.
[2] *Vida de San Ignacio*, llib. 5, cap. 6.
[3] *Monumenta Ignatiana*, Ser. 4.ª, vol. 1, pàg 395.

i escriure» [1]. No és gens estrany si, com ha dit Ignasi, se sentia un home nou, amb un nou enteniment, i totes les coses li semblaven noves.

La gràcia més extraordinària, quant per defora podem judicar, fou el meravellós rapte de vuit dies. Sant Ignasi mai va dir-ne un mot d'aquest prodigi; però en queden tants testimonis directes, amb totes les condicions de veritat, que aquest resulta un dels fets de la vida del Sant millor fundats històricament.

Un dissabte, cap a mitjans de Desembre, on s'escau la festa de Santa Llúcia, estava Ignasi en un quartet de l'hospital, que donava a l'esglesieta de la Santa, escoltant les Completes que cantaven, quan quedà sense sentits. Allà corregueren les persones devotes de Manresa que l'ajudaven, sobretot els Amigant, i les senyores Paguera, Canyelles i Clavera. També hi fou Joan Torres, fillol d'Agnès Pascual, qui corrents anà a dir a la seva padrina: «el Sant és mort». Donya Agnès, pensant si allò fóra defalliment, depressa li portà caldo de gallina per retornar-lo. Tot fou inútil, i passant dies en el mateix estat, es parlava ja d'enterrar-lo, si no hi hagués intervingut el senyor Amigant, qui al besar-li la mà per devoció, sentí que el cor li batia dolçament. Els metges confirmaren l'observació. Així passa-

[1] *Monumenta Ignatiana*, Ser. 4.ª, vol. 1, pàg. 104.

ren una setmana sencera fins l'altre dissabte a la mateixa hora, que Ignasi obrí els ulls com qui es desperta d'un somni placidíssim, invocant devotament el nom de Jesús. Tota la ciutat hagué esment del prodigi, que quedà perfectament documentat en els processos.

La data del rapte no la sabem de cert per cap testimoni presencial, sinó que s'ha de deduir per circumstàncies i conjectures que molt assenyadament han fetes els historiadors de la vida de Sant Ignasi a Manresa, especialment els Pares Creixell i Nonell. Sembla poder afirmar-se amb tota verissimilitud que es va escaure la vuitada del 13 al 20 de Desembre de 1522.

Les grans il·lustracions de Sant Ignasi a Manresa, sobretot la del camí de Sant Pau i el rapte de vuit dies, tenen una transcendència que va més enllà de la vida íntima del Sant, extenent-se a la fundació i a tota la vida de la Companyia de Jesús. Preguntant després a Roma el P. Gonzàlez de Càmara a Sant Ignasi la raó de certes coses singulars establertes per ell en la Companyia; per exemple, per què no posava hàbit ni reso en el chor, com ho tenien totes les religions antigües; i d'altra part, per què manava les peregrinacions que cap d'elles tenia: Sant Ignasi li donava les raons de prudència natural que se li oferien; mes, per arribar al darrer fonament de tot, afegia: «a totes aquestes coses es donarà resposta amb un negoci que va passar per mi a

Manresa» [1]. «Aquest negoci, afegeix el P. Gonzàlez, era una gran il·lustració de l'enteniment, en la qual Nostre Senyor a Manresa va manifestar a nostre Pare aquestes i altres moltes coses de les que després va ordenar en la Companyia.»

El P. Jeroni Nadal, declarant per què la Companyia no té penitències determinades per la regla, sinó acomodades a cadascú per la prudència del confessor o superior, escriu: «La raó d'aquest principi, com de tot l'institut de la Companyia, Sant Ignasi la posava en aquella sublim il·lustració del seu enteniment que per singular benefici de Déu, i extraordinari privilegi de la gràcia divina, va rebre poc després de la seva conversió a Manresa» [2]. I en altre lloc torna a afirmar: «pregat Ignasi perquè dongués les raons de l'Institut, solia esmentar com causa aquella exímia il·lustració de l'enteniment amb què Déu va afavorir-lo a Manresa, de què he parlat altres vegades, com si allí Déu li hagués donat totes les coses com en cert esperit de saviduria arquitectònic.» I parlant del rapte, afegeix: «en aquest rapte sembla que va rebre un coneixement de tota la Companyia» [3].

Aquests dos testimonis queden completats per un diàleg que el P. Rivadeneira conta haver tingut Sant Ignasi amb el P. Laínez quan escri-

[1] *Monumenta Ignatiana*, Ser. 4.ª, vol. 1, pàg. 219-220.
[2] *Miscellanea de Instituto S. J.* Opusc. 8, fol. 1.
[3] *Miscellanea de Regulis S. J.* Quadern 5.

via les Constitucions de la Companyia. «Mentre Ignasi escrivia les Constitucions, diu, va preguntar algunes vegades al P. Mestre Laínez, que ja que ell havia llegit les vides dels Sants que havien fundat religions, i com aquestes havien començat i progressat en la seva via, li digués si creia que Déu Nostre Senyor a cadascú dels fundadors havia revelat totes les coses de l'Institut de la seva religió, o bé si n'havia deixat algunes a la prudència i discurs natural d'ells mateixos. El Pare Laínez va contestar que lo que ell creia era que Déu Nostre Senyor, com autor i font que és de totes les religions, inspirava i revelava a aquell que havia pres per cap i principal instrument per fundar-les, els fonaments principals de cada institut religiós i les coses pròpies i més substancials del mateix; perquè, suposat que la religió no és invenció d'homes, sinó de Déu, qui vol ser servit de quiscuna a la seva manera, calia que ell mateix descubrís i manifestés als homes lo que ells no podien assolir. Emperò que les altres coses que es poden variar i mudar segons els temps i llocs i altres circumstàncies, les deixava a la disposició i prudència dels fundadors de les mateixes religions, com també veiem que ho ha fet amb els ministres i pastors de l'Església en lo que pertany a la seva governació. Aleshores va dir nostre Pare: això mateix em sembla a mi» [1].

1 *Vida de San Ignacio*, llib. 5, cap. 1.

Queden molts altres testimonis dels primers jesuïtes; però aquests tres són suficientíssims per provar lo que volem, es dir: que Sant Ignasi en les il·lustracions sobrenaturals de Manresa va tenir notícia i coneixement de la Companyia de Jesús, i això li fou donat amb aquell esperit de saviduria arquitectònic de què ens parlava el P. Nadal. No és estrany que Sant Ignasi comencés les Constitucions de la Companyia amb aquell solemne preàmbul, on afirma «que la suma saviduria i bondat de Déu Creador i Senyor nostre és la qui ha de conservar i regir i portar endavant en el seu sant servei aquesta mínima Companyia de Jesús, com es va dignar començar-la; i de nostra part, més que cap exterior constitució, ha d'ajudar a lo mateix la interior llei de la caritat i amor que l'Esperit Sant escriu i imprimeix en els cors». Amb les quals paraules concorden admirablement les que el P. Nadal va posar després del primer testimoni seu que abans hem copiat. «D'aquella llum, diu, d'aquell principi, d'aquell privilegi de la divina bondat, es deriva en la Companyia, i en totes les seves parts, i en tots els seus ministeris, aquesta llum, aquesta gràcia que sentim i tenim ficada al cor, que ens alegra en l'esperit de la nostra ment, que ens consola i ens anima» [1].

[1] *Miscellanea de Instituto S. J.* Opusc. VIII, fol. 1.

§ V. Els Exercicis

Al tercer període corresponen els Exercicis, que són l'obra més gran de la divina bondat en l'ànima de Sant Ignasi, i lo que dóna el caràcter i fesomia pròpia a la seva santedat i a totes les obres de la seva vida. La Companyia de Jesús, amb tota la seva organització característica, la seva legislació admirable, la seva múltiple activitat en totes les obres que poden servir a la glòria de Déu, no és sinó l'arbre que surt de terra enfora: tronc, brancada, fulles, flors i fruits; però la sava vital que li ha donada la vida, l'ha feta créixer esponerosament i la conserva en son ésser, són els Exercicis. Abans dels Exercicis, Ignasi no és sinó un cas d'emoció espiritual; un cop de gràcia i de geni tot plegat, que no sabem quin fi porta; un meteor lluminós sense trajectòria normal i regulada; és aquell vent de l'esperit que, com deia Jesús a Nicodemus, no saps d'on ve ni aon va. Després dels Exercicis, trobem en ell una santedat que podríem dir-ne arquitecturada: hi ha llum, però normal; hi ha força, però regulada; hi ha moviment, però amb òrbita regular i terme definit i seguríssim.

Aquest efecte dels Exercicis perdura en els qui els fan com cal; senyal que hi ha en ells aquesta virtut normativa. Art ignaciana, art de

la santedat, ha sigut anomenada aquesta virtut oculta en el petit llibre. Treiem d'aquestes paraules tot regust d'artifici humà, aixequem-les a significar la saviduria i gràcia divina, creadora del món de la santedat, i tindrem el moll i bessó dels Exercicis.

Tres coses hi ha en Ignasi penitent de Manresa referents als Exercicis: primer, va fer-los experimentalment; segon, va escriure'ls en el llibre; tercer, va donar-los a altres persones. Expliquem aquests tres punts, començant per dir com Ignasi va fer-los personalment.

Ignasi va sortir de Loyola amb un ideal de vida molt imprecís. Alguna cosa va afegir-hi la vetlla de Montserrat, i un dels intents que portava a Manresa era acabar d'aclarir l'esdevenidor. Els tres períodes espirituals que va passar en aquesta ciutat devien deixar-lo sotraquejat i desorientat amb impressions tan fortes i oposades, i era natural que volgués investigar quina norma de vida espiritual havia de pendre. Com no tenia mestre que l'ensenyés, i per altra part Déu semblava convidar-lo amb les visites que ara tenia, determina anar a Déu directament amb oració llarga, reposada, metòdica i lluny de tota mirada curiosa. Sobretot calia amagar les grans consolacions que rebia del cel. Tant per l'una com per l'altra cosa, va semblar-li lloc ideal una cova que va trobar en les cingleres de la vora del Cardoner, fora de la ciutat i no lluny de l'hospital. De

tota aquella vorada d'horts escalonats en feixes, en deien per bon nom la Vall del Paradís. Gairebé cada hort tenia la seva balma sota el cingle, però era més notable la d'un tal Bernat Roviralta, sota el puig de Sant Bartomeu, per ser més fonda i estar molt embrossada d'esbarzerars i magraners, de manera que feia una cova recullidíssima. Tenia, ademés, davant per davant la Mare de Déu de la Guia, i les dolces i meravelloses muntanyes de Montserrat, que es veien per una mena de finestra que feia la mateixa roca. Semblava que el cel li havia preparat i descobert a Ignasi aquell trosset de paradís per entrar en l'escola de Déu. Perquè tot el convidés, l'amo de l'hort era conegut i amic d'Ignasi, per lo tant, no tingué dificultat en deixar-li anar de bon grat sempre que volgués. No consta de cert quan començà a retirar-se a la cova, però sí que era els darrers mesos de ser a Manresa, en aquell temps de consolacions.

Aquí ens diu el P. Laínez que va fer en substància les meditacions dels Exercicis. Les feia aprenent de Déu com un infant del mestre qui l'ensenya, i les escrivia en aquell llibre que portava sempre tan recaptat. El títol del llibre ens diu ben clarament l'esperit amb què va entrar-hi Ignasi, i el que han de tenir tots els qui fan els Exercicis: «Exercicis espirituals per vèncer a si mateix i ordenar la seva vida sense determinar-se per cap afició desordenada.» En

altres paraules: esbrinar què vol Déu de mi en la disposició de la meva vida; i perquè ho conegui, treure de mi tot lo que pot destorbar-me el puríssim amor de fer la seva santa voluntat.

Mirem l'ànima d'Ignasi quan entra a la Cova per a apendre en l'escola de Déu. No solament la veurem purificada per el dolor, per la confessió diligentíssima i per una penitència extraordinària, sinó també tranquila de totes aquelles tempestats d'escrúpols que la cuidaren ofegar. Tindria dels Exercicis una concepció minça i equivocada qui pensés que són solament o principalment per despertar pecadors i purificar consciències. L'exercitant ideal és l'home «que desitja avençar en tot lo possible, i entra amb gran coratge i lliberalitat envers Déu, oferint-li tot el seu voler, tota la seva llibertat, perquè la Divina Majestat es serveixi conforme a la seva voluntat santíssima, així de la persona com de totes les coses que hom té». Aquestes paraules de Sant Ignasi són una perfecta imatge del seu esperit en aquest cas.

Entra, doncs, Ignasi en l'escola divina, i lo primer que se li posa davant amb una claredat i precisió admirable és l'ordre diví de l'univers, i dintre d'ell, la trajectòria pura i lluminosa de la seva ànima i fins de totes les seves accions, del principi fins al fi, de Déu a Déu. Tal és el Principi i Fonament, obertura que sintetitza divinament tots els Exercicis. Si Ignasi havia tingut ja aquella exímia il·lustració de vora el Cardoner,

aquesta contemplació no va ser sinó una reproducció d'aquelles idees, que ara va precisar amb una concisió i força que mai ha assolit la filosofia, no sols la purament humana, però ni la cristiana dels grans doctors. Si aquella revelació encara no havia tingut lloc, hem de dir que, o bé el Principi i Fonament fou afegit després — i realment cau fora dels Exercicis — o bé que Déu en la seva primera lliçó va preludiar lo que li havia de revelar després. L'enteniment, contemplant aquella síntesi admirable, sent el vèrtig de lo diví.

Darrera això, amb el més viu contrast, el diví Mestre li presenta el pecat amb tota la seva cruesa: més que el pecat, el pecador, que és ell, Ignasi. La impressió que sent, podem imaginar-la recollint algunes de les seves paraules enèrgiques i gràfiques, com si fossin escrites amb el buril de Job en bronze o en sílex. «Veia amb la vista imaginativa i considerava la seva ànima empresonada en aquest cos de corrupció, i tot el compost d'ànima i cos, com desterrat en aquesta vall entre animals immunds». «Es mirava com una llaga cancerosa, d'on sortien tants pecats, i tantes maldats i postema tan asquerosa». «Es veia com posat en mig de cels i terra, que totes les criatures el miraven com l'enemic de Déu, i anaven a tirar-se-li damunt per destruir-lo, obrint-se la terra per dragar-lo i crear nous inferns per sempre penar en ells». «Es veia com un cavaller davant del seu rei i de tota la cort, avergonyit i confós d'ha-

ver ofès al qui primer li havia fet grans dons i moltes mercès». «Es veia com un pecador encadenat, que així lligat va a presentar-se davant del Jutge etern, d'una manera semblant com els presos encadenats i dignes de mort es presenten davant del seu jutge temporal». Recordem aquells crims *enormes* de què se l'acusava en el procés d'Azpeitia, i compendrem el valor d'aquestes expressions i imatges, i el fi providencial a què són ordenats per Déu els mateixos pecats de les ànimes santes.

Davant d'aquesta imatge seva Ignasi en veu d'altres. Allà en el cel, els àngels revoltats contra Déu per un sol pecat, convertits de gràcia en malícia i tirats del cel a l'infern. En el paradís terrenal, veu els nostres primers pares Adam i Eva fent un sol pecat de desobediència, i per això llençats del paradís, privats de la justícia original, condemnats tota la vida a grans treballs i molta penitència. Baixa també a l'infern, i allí veu un desgraciat que per un sol pecat mortal s'ha condemnat, i altres molts que no tenen compte, damnats per menys pecats que els seus. Tots aquests càstigs els troba justíssims, per la lletjura i malícia que cada pecat mortal té en si mateix, encara que no fos prohibit, per la insignificància i vilesa del pecador, i sobretot per l'altíssima perfecció de Déu. ¡Quina antítesi! La ignorància contra la Saviduria; la debilitat contra la Omnipotència; la iniquitat contra la Justícia; la

malícia contra la Bondat infinita. Vuit dies seguits porta davant, dia i nit, aquestes imatges i aquestes idees, sense poder admetre altre pensament.

Aquesta vista i contemplació de tota una setmana en què Déu el tenia com clavat, ¿quins afectes o sentiments causa en l'ànima d'Ignasi? ¿Temor de càstig? ¿Pertorbació, encongiment, desesperació, com els dies dels escrúpols? Res de tot això. Experimenta altres sentiments nobilíssims i enèrgics que pendrem també de les seves mateixes paraules.

El primer sentiment és el de «vergonya i confusió de si mateix, veient quants han sigut castigats per un sol pecat mortal, i quantes vegades ell mereixia ser condemnat per sempre per tants pecats com ha fet». ¡Cor nobilíssim! L'home vil, sent alegria acanallada en veure's escapat del càstig; l'home de dignitat, en veure's lliure davant d'altres condemnats, sent ell el més culpable, voldria fondre's de vergonya davant dels ulls del seu benefactor ofès. Aquest sentiment porta implícita la gratitud, l'amor, el desig de correspondre.

El segon sentiment és «dolor gran i intens i llàgrimes dels pecats». Els motius són: la multitud d'ells en tots els anys de la vida; «la lletgesa i malícia que cada pecat mortal comès té en si mateix, encara que no fos privat»; la poca cosa i tan vil que és el pecador; finalment la perfec-

ció infinita de Déu ofès. ¡Quina contrició tan alta i tan intensa! Ja baixa també Ignasi a l'infern, a veure i sentir amb tots els sentits les penes dels pecats; però és «perquè, si per les meves faltes m'oblidés de l'amor del Senyor Etern, al menys el temor de les penes em deturi de no caure en pecat».

El tercer sentiment és el de l'amor, pietat i misericòrdia de Nostre Senyor Jesucrist. Un fort enigma colpeix a Ignasi: ¿per què altres, àngels i homes, per un sol pecat han sigut condemnats, i jo no n'he sigut amb tants pecats? Com solució se li presenta «Jesucrist posat en creu, que de Creador és vingut a fer-se home, i de vida eterna a mort temporal, i així a morir pels meus pecats». En el mateix infern se li torna presentar Jesucrist, partint els condemnats en tres agrupacions, segons que van caure en aquelles penes abans de la seva vinguda, mentre fou en aquesta vida mortal, i després del seu advenir; però a Ignasi no el deixa caure en cap d'aquests estols, sinó que el deslliura separat de tots, com un monument de pietat, de misericòrdia i d'amor.

I aquí ve el quart sentiment en què es resolen totes aquestes repetides meditacions: és el sentiment d'enamorament de Jesucrist Redemptor dels meus pecats, i una arrancada generosa de fer per Jesucrist tot lo que pugui. Ignasi es pregunta: «Jo ¿què he fet per Jesucrist? ¿Què faig

per Jesucrist? ¿Què tinc de fer per Jesucrist?» Amb aquesta frisança amorosa surt Ignasi de la consideració de la seva vida, i es queda fita la mirada i el cor en Jesucrist, per no apartar-los mai més d'ell.

Jesús ja no s'aparta un moment més de davant d'Ignasi en tots els Exercicis: ell serà d'aquí endavant el mestre que amb l'exemple i la paraula li ensenyarà les lleis de tota santedat. Ignasi ja la sap la vida de Nostre Senyor Jesucrist; ha sigut el primer llibre de lectura que ha tingut en començar la seva conversió; però li falta sentir-la com ensenyament viu, dirigit a ell particularment, per dir-li quina és la voluntat de Déu en la disposició de la seva vida. Per això la primera lliçó és de conjunt, molt més forta i concreta que la de Montserrat, si és que allí se li presentà Jesucrist d'aquesta manera, com hem indicat en altre lloc. Tornem fer recordança d'aquella magnífica epifania del Redemptor.

Jesús se li presenta com Rei eternal, i davant seu tot l'univers, al qual i a cadascú en particular crida i diu: «la meva voluntat és de conquerir tot el món i tots els enemics, i així entrar en la glòria del meu Pare. Per tant, qui voldrà venir amb mi, cal que treballi amb mi, per tal que seguint-me en la pena, també em segueixi en la glòria». Es Ignasi i és tot el món el cridat. ¿A què? A restaurar la glòria del Pare, la santedat: aquest és el seu regne. ¿Quins són els ene-

mics de què li parla Jesucrist? Són els enemics interns de cadascú. Així com l'imperi de santedat que s'ha de conquerir és propi de cadascú i de tots, així també els enemics. I ¿com se diuen aquests enemics? Sensualitat i amor carnal i mundà. La vida de Jesucrist se li presenta com una lluita de cada moment contra aquests enemics, i aquesta vida i cada acte d'ella, és la veu de Jesús que el convida a fer com ell, amb tanta vivor com si hagués presenciat aquell fet acompanyat de la veu de Jesús dient-li: «¿vols fer com jo?» ¿Què farà Ignasi davant d'aquest Jesús que el convida? Aquest Jesús és aquell Jesús clavat en creu que, amb aquesta vida i mort que ara li presenta, l'ha deslliurat de l'infern. Ara li contesta Jesús a aquella pregunta: ¿què tinc de fer per Crist?

Ignasi, amb gran força d'afecte i desitjant distingir-se en tot servei del seu Rei Etern i Senyor Universal, declara la guerra a la sensualitat i a l'amor carnal i mundà, i fa l'oferiment de lo més gran que troba en si i amb el major amor, tal com potser sortí del seu cor la primera vegada a Montserrat. «Eternal Senyor de totes les coses: davant de vostra Divina Majestat, i de la Santíssima Verge Maria, i de tota la cort celestial, jo faig la meva oblació, confiat en la vostra gràcia, de què vull, i desitjo, i és resolució meva presa deliberadament, mentre sigui vostre major servei i lloança, d'imitar-vos en passar totes les

injúries, i tota deshonra, i tota pobresa, tan actual com espiritual, si vostra Santíssima Majestat vol triar-me i escollir-me en tal vida i estat.» I com que Jesucrist convida a ell i a tots, perquè vol conquerir tot l'univers, Ignasi també s'associa enamoradament al seu Redemptor per restaurar l'imperi de la santedat en tot el món.

Ignasi surt d'aquesta divina contemplació amb l' ideal clar, fulgurant, aflamat, que ha de tenir en la disposició de la seva vida: conèixer íntimament a Jesús, estimar-lo fins a més no poguer, seguir-lo en tots els exemples de la seva vida. Quan no hi hagi altra raó d'obrar, en tindrà una d'altíssima i universal per tots els casos: «per més assemblar-me a Nostre Senyor Jesucrist». Tres setmanes queden encara d'Exercicis amb set hores d'oració diàries: res no farà sinó seguir pas per pas la vida, passió i resurrecció de Jesucrist, mai no demanarà altra gràcia que aquell ideal: «coneixement intern de Jesús, per tal que més l'estimi i el segueixi.» «Es fa un pobret esclavet indigne, mirant, contemplant i servint [a les persones de la Sagrada Família] en les seves necessitats, com si present fos, amb tot acatament i reverència, i després reflecteix sobre si mateix per treure'n algun profit.» De lo exterior passa a lo interior, fins «olorar i gustar la infinita suavitat i dolçura de la divinitat, de l'ànima, de les virtuts i de tot». Veu el camí de cap a cap: «el Senyor vol néixer en suma pobresa, i

després de tants treballs, de fam, de set, de calor i de fred, de injúries i deshonres, per morir en creu, i tot això per mi». «¿Què tinc de fer jo, què tinc de fer i patir per Jesucrist?»

Aquesta és la trajectòria única dels Exercicis fins al fi. En la contemplació de l'Encarnació assisteix Ignasi a aquell *sacramentum* que diu Sant Pau, al misteri del consell divinal en la restauració del llinatge. Va a Nazaret, i veu associada la Verge Santíssima a l'obra de la Redempció, i entra en el cor del Verb encarnat a veure i sentir els ideals que porta a aquest món. Va a Betlem, i veu néixer aquell Jesús enamorat, l'acompanya al temple, i a Egipte, i a Nazaret, i quan deixa els seus Pares «per estar en les coses del seu Pare celestial».

Ja li semblava a Ignasi veure-ho tot amb tanta claretat, que podia fer l'elecció definitiva de la seva vida. A l'anar-ho a fer, recollint actualment en el seu enteniment la llum espiritual i la força adquirida en les meditacions antecedents, se li torna presentar el diví Mestre Jesucrist, el Rei eternal, amb aquell pla de conquesta espiritual d'ell i de tot l'univers; però ensems posant-li davant per davant l'enemic armat per destorbar-ho, no proposant-li pecats, sinó coses aparentment honestes, però que per fi acabin en el pecat. Són dues banderes. La de Jesús que diu: «pobresa, espiritual i actual, deshonres, humilitat, i d'aquí a tota santedat». La del dimoni que diu: «riquesa,

honor, sobèrbia, i d'aquí a tots els vicis». Els primers passos del dimoni no són cadenes, són només fils d'una xarxa; després ja vindran les cadenes. El qui tingui riqueses, el qui tingui honors ¡què difícil és que no es desvïi de Jesús i vagi amb el dimoni!

Tot un dia amb totes les hores d'oració el Mestre diví el té clavat en aquesta contemplació transcendental, com dient-li: «¿ho veus bé quina és la meva pura doctrina espiritual? ¿Ho veus bé el perill que hi ha de desviar-se'n amb apariències honestes?» Quan ja Ignasi sent l'ànima satisfeta amb la llum d'aquesta contemplació, torna el Mestre: «Veus la doctrina; però ¿estàs ben segur de tu mateix, quan dius que la vols? Mira que hi han volers que només ho són de paraula, no de veritat.» Aleshores li presenta la contemplació de tres binaris d'homes, que tots diuen voler la pura doctrina, però un solament la vol, i d'ella Ignasi en treu el principi espiritual de què «voler és fer», mentre no s'hi oposi la voluntat de Déu. Torna el Mestre: «I quan no sàpigues bé la voluntat de Déu en una cosa determinada referent a la meva pura doctrina, ¿vols un principi universal i santíssim que resolgui tots els teus dubtes? Doncs aquest serà fer sempre lo que veus fer-me a mi, per semblar-te al teu Redemptor. ¿No em preguntaves què havies de fer per Jesucrist? Jo he buscat la pobresa, el deshonor i el dolor; fes tu lo mateix per

amor meu. Ara ja pots fer la teva elecció.» D'aquí tragué Sant Ignasi quins són «els temps per a fer bona i sana elecció», i quina disposició espiritual té de tenir l'home que s'hi posa a fer-la.

Això resol les dificultats que neixen de nosaltres i de les coses mateixes; però hi ha una altra força que juga un gran paper en la vida espiritual, molt difícil de conèixer i de dominar, que és el dimoni, no pas per cap influència física, sinó per una influència moral persistent i subtilíssima, que va a desorientar, a enganyar, i, finalment, a perdre. Ignasi en tenia repetides experiències d'aquestes internes mocions de l'esperit, i havia tingut l'instint diví d'anotar-les curosament en el seu llibre, com hem dit en altre lloc. Ara, tota aquesta matèria amorfa s'ha organitzat en els seus ulls. Veu clarament una estratègia espiritual que podríem dir-ne de seducció, contraposada a una altra estratègia divina de atracció. Les forces d'un i altre cantó queden perfectament destriades; els medis de què es valen un i altre esperit, ben caracteritzats; els fins que pretenen, clarissims; les impressions que responen en la nostra naturalesa, a l'acció d'un i altre esperit, justament analitzades amb finor de psicòleg. Això són les regles de discerniment d'esperits, les primeres i les segones, verdaders tractats de psicologia espiritual. Aquest degué ser el lloc on prengueren forma definitiva aquelles regles.

¿Quina elecció podia sortir d'un esperit informat d'aquests ensenyaments, sinó una vida en tot conforme a la vida de Jesucrist, ser un de la família de Jesús, de la companyia de Jesús? Efectivament, Ignasi comença a veure-ho tot amb llum evangèlica, va seguint la contemplació dels misteris de Nostre Senyor, i damunt d'ells calca els seus pensaments, paraules i obres. Això és aquell perpetu «reflectir», que, com paraula sagramental, segueix tota mirada a la persona de Jesús, tota paraula que surt dels seus llavis, tota acció que li veu obrar. Aquella vida pública de tres anys, té dos efectes per Ignasi: lligar-lo definitivament a l'apostolat, a la salvació de les ànimes, i apendre de Jesús tota la manera d'obrar dintre els principis de la seva pura doctrina sobrenatural. La Passió li obra la via del martiri per Jesús, tan desitjat per Ignasi. La santa Resurrecció l'omple de l'alegria immortal, li revela la mateixa divinitat; i encara que veu a Jesús tornar-se'n al cel, troba que es reserva un ofici perpetu, que és el de consolar els seus amics de les maneres més inefables. Ignasi ja ho té tot, ja pot començar la seva vida pública: anem a Jerusalem.

Ignasi tenia verdaderament resolt el seu problema espiritual; però el Mestre diví li havia donat encara una altra cosa molt més gran, que és tota la doctrina de la santedat. Comparem l'Ignasi que arriba a Manresa, amb el mateix

Ignasi que acaba els Exercicis. Ignasi va arribar a Manresa amb gran desig sí d'anar a Déu, però sense cap intel·ligència de les coses interiors, només amb una pràctica empírica de la penitència, perquè això llegia en les vides dels Sants. Ara el trobem enriquit amb tota la vida evangèlica, coordinada amb la verdadera i profundíssima teoria de la santedat, i perfectament aplicada a destruir de la manera més sàvia totes les resistències que presenta la nostra naturalesa, el món i el dimoni. Si valia la comparació, podríem dir que Ignasi arriba a Manresa com un vulgar treballador que sap fer empíricament alguna cosa del seu ofici, i en surt un artista consumat amb un coneixement il·luminat de l'obra més excelsa, i amb les raons científiques de tot lo que fa. I això s'ha fet amb deu mesos; millor dit, en els darrers tres o quatre mesos passats a la Cova, sense comunicar amb persones, sense llibres, només amb la contemplació sota el magisteri immediat de Déu.

I aquesta art de la santedat Déu no solament li ha donada per ell, sinò que l'ha concentrada meravellosament en un llibre per la santificació del món. Allí els homes més savis troben una teologia més alta que la dels llibres científics; els homes de gran cor hi senten una força que els domina i els porta a Déu; els Sants hi troben les vies il·luminades que pugen fins a Déu sense perdedor. Avançant la frase que dirà el Papa quan

li presentaran el primer esquema de la Companyia, fill dels Exercicis, podem ben dir: *digitus Dei est hic,* aquí hi ha la mà de Déu. Encara que el mateix Ignasi no ens confessés que Déu va instruir-lo lletra per lletra com un mestre, l'obra parla per si mateixa, i diu que no podia ser feta amb els medis humans que Ignasi tenia.

Per aquesta sumària ideologia dels Exercicis ja es veu ben clar lo que després Sant Ignasi va escriure en les Constitucions, que tots els Exercicis *raris hominibus, vel qui de vitae suae statu deliberare velint, tradi oportebit* [1], s'han de donar a poques persones, o als qui vulguin deliberar de l'estat de la seva vida. Fer-ho d'altra manera seria posar un pes més gran del què es pot portar, lo qual és contrari a l'Evangeli, i sempre ha resultat *non in aedificationem sed in ruinam,* no per a edificar, sinó per a destruir. Però no fóra inferior errada una concepció minça dels Exercicis, com si fossin un pur medi de penitència pels pecats passats, o un expedient, com diu el mateix Ignasi, « per arribar a un cert grau de contentar la seva ànima». Els Exercicis autèntics i totals de Sant Ignasi seran sempre un laboratori diví per a fer apòstols a imatge i semblança de Jesucrist.

Ignasi havia trobat la voluntat de Déu en la disposició de la seva vida, i l'havia trobada pel

[1] P. IV, cap. 9, n. 5.

coneixement de la vida verdadera que ensenya Jesucrist amb les seves obres i amb la seva doctrina. Jesús és la vida, i Ignasi, que estimava enamoradament a Jesús, estimava amb el mateix enamorament la vida de santedat que ell ens ensenya. Totes les gràcies que podia demanar a Déu en ordre a la santedat, les havia reduïdes a una sola: més conèixer a Jesús, per més estimar-lo, per més imitar-lo; i de tal manera l'havia obtinguda de Déu aquesta gràcia, que podia ben dir amb l'Apòstol: *mihi vivere Christus est,* la meva vida és Jesucrist. Aquí està tancada tota la concepció cristiana de la vida, o sigui la santedat dels redimits per Nostre Senyor Jesucrist.

Però, si reflexionem, trobarem que tot això ni és el principi ni és el fi. No és el principi: *ab initio non fuit sic,* les coses no van néixer així de la omnipotència de Déu, no fou aquest el primer ideal diví en crear el món. Tampoc és el fi, perquè tot això són medis, tot això és ascètica, l'art de treballar en la santedat; per damunt hi ha la mística que coneix més altament el terme de tot, el fi que és el mateix Déu: *Omnia vestra sunt, vos autem Christi, Christus autem Dei.* Usant una paraula que modernament s'ha fet molt de moda entre la gent intel·lectual, diríem que li faltava a Ignasi la concepció total de l'univers de la santedat. Això volgué donar-li Déu d'una manera inefable en les revelacions de Manresa, i sobretot en aquella exímia il·lustració del Cardoner.

Allí, il·luminant sobrenaturalment la seva intel·ligència, Déu li mostrà com va crear el món, com tot va sortir d'ell com de principi, i com torna tot a ell com a fi. El món vol dir tot: creatures materials i espirituals, coses naturals i coses sobrenaturals, l'estat primer de gràcia original, i el segon de pecat, i el tercer de reparació, i el darrer i definitiu de la glòria consumada. I va veure com un mateix ideal diví de santedat brolla de Déu, i corre per totes les creatures i per tots els estats, i com tot va ordenat a ella, i com ella és lo únic en què descansen les divines complacències des del principi al fi. Santedat és unir a si la creatura racional i lliure, divinitzar-la, i per ella en certa manera divinitzar tot l'univers. Aquí dintre hi ha tancades totes les ciències, hi ha el llaç i harmonia de la multitud de les creatures que semblen destrabades, i allò que trascendeix totes les ciències i totes les harmonies, que és el *quid divinum* que Déu ha deixat per tot en participacions i reflexes de les divines perfeccions.

Dues vies va veure Ignasi d'aquest ideal diví en l'univers: via de veritat i via d'amor. El camí de veritat ensenya el ser de les creatures, el seu valor verdader, la seva relació; i al principi i al fi d'aquesta via troba Déu d'on neix tota llei de justícia, que és santedat. Això és el Principi i Fonament. El camí d'amor ensenya en tot aquest univers de creatures una cosa superior al seu ésser

i a les seves relacions, que és l'amor que Déu ha posat en quiscuna i en totes plegades. També aquí Déu ho és tot: és el principi de l'amor, perquè no troba el motiu d'estimar en cap creatura sinó en si mateix; i és el terme del mateix amor, perquè la seva darrera obra és donar-se a si mateix. Això és la Contemplació de l'amor.

Tots els comentaristes dels Exercicis noten que el Principi i Fonament i la Contemplació de l'amor cauen fora del cos dels Exercicis, com una preparació i una corona. Si aquests dos exercicis són fruit de l'exímia il·lustració del Cardoner, i si aquesta fou tinguda quan ja Ignasi havia fet i escrit lo què el P. Laínez n'ha dit la substància dels Exercicis, tindríem l'explicació de les coses. De totes maneres aquelles dues grans síntesis tenen una llum, una harmonia i una elevació, que ens meravella en un home sense cultura, i ens admiraria també en un savi eminent. Però si sabíem que eren fruit d'una il·luminació divina, que, segons diu el mateix Ignasi, semblava que l'havia mudat a ell, o que havia transformat les coses, aleshores ho trobaríem tot natural.

I realment, res podia pensar-se millor, com introducció i com acabament del gran llibre, que aquestes dues contemplacions. El Principi i Fonament encén l'ànima en l'amor de l'ideal diví de la santedat, i dóna el punt d'equilibri en què té de posar-se l'esperit sempre que hagi de pendre alguna determinació de la vida: per això en ma-

tèria d'eleccions a cada moment Sant Ignasi el dóna compendiat. La Contemplació de l'amor rep l'ànima perfectament ordenada en la disposició de la vida i de totes les coses, i per lo tant la troba aptíssima per ésser arborada en amor de Déu, i ademés li ensenya, fins allà on és possible, el camí de la mística, per si Déu la crida a una vida superior.

Queda explicada la primera de les tres qüestions proposades respecte als Exercicis, i és com va fer-los Ignasi i la transformació espiritual que en ell van causar. Resten les altres dues, o sigui, com Ignasi va escriure el llibre dels Exercicis, i com va començar a donar-los a altres persones.

Respecte la primera d'aquestes dues qüestions, hi ha un punt essencial i altres de secundaris. El punt essencial és que el llibre dels Exercicis substancialment fou escrit a Manresa. Aquesta part substancial és la que ve indicada pel mateix Ignasi en la primera anotació: «per aquest nom d'Exercicis espirituals s'entén tota manera d'examinar la consciència, de meditar, de contemplar, de orar vocalment i mental, i altres espirituals operacions segons explicarem endavant». Aquest tronc vital dels Exercicis, separat de les anotacions que van davant i de les regles que venen després, és la part essencial que diem va ser escrita a Manresa, lo qual tampoc destorba que hagi rebut ulteriors correccions accidentals; com tampoc volem negar que hagin siguts escrits

a Manresa alguns dels altres documents. Les proves d'aquesta afirmació són els testimonis de tots els contemporanis. Tenim, ademés, que l'any 1527 el llibre és examinat oficialment pels jutges de Salamanca, com cosa antiga ja i que representa autènticament la doctrina de Ignasi.

Si diguéssim que tota la història de Catalunya no té un fet de tanta transcendència espiritual com aquest, no crec que exageréssim gota les coses. Dels Exercicis neix la Companyia de Jesús, una de les columnes de la història universal en l'edat moderna. Ademés, la pràctica dels Exercicis espirituals, després dels sagraments i de la sagrada litúrgia, és potser la font més abundosa que nodreix la vida cristiana, i particularment l'alta vida de santedat de l'Església de Déu. Després de l'aprovació i recomanació explícita donada pel Papa Paulus III el dia 31 de Juliol de 1548, el còdig oficial de la legislació eclesiàstica acaba d'afegir-hi implícitament la més gran autoritat, recomanant a tots els fidels, i manant a la part més augusta que és el sacerdoci i comunitats religioses, la pràctica dels exercicis, evidentment derivada del llibre de Sant Ignasi.

Resten algunes qüestions complementàries.

La primera és la que en diuen de les fonts dels Exercicis, o sigui dels medis o instruments literaris que pogué tenir Ignasi per escriure aquest llibre meravellós. Realment aquesta qüestió no pot ésser sinó una petita qüestió de literats, fets

a mirar el llibre amb una mirada raquítica i quasi materialment. Cap sant que faci els Exercicis i s'ompli d'aquell esperit, dubtarà un moment de quina és la única font essencial dels Exercicis, presos també essencialment. Tampoc podrà tenir dubtes l'historiador que no s'hagi aturat en els fets externs de la vida de Sant Ignasi, sinó que hagi entrat a estudiar la vida íntima de la seva ànima. Per aquests els Exercicis no poden tenir altres fonts essencials que les senyalades pel Breu d'aprovació de Paulus III: la Sagrada Escriptura i l'experiència de la vida espiritual.

El P. Laínez senyala de la manera més natural com úniques fonts dels Exercicis la pràctica de les meditacions, i l'especial il·lustració de Déu. Quant a la segona font, troba ell el seu origen en aquella exímia il·lustració de vora el riu Cardoner, afegint que en quasi tots els misteris de la fe Ignasi va ésser especialment consolat i il·luminat del Senyor [1]. Altres medis humans no va tenir-los: no cap mestre, perquè ens diu el mateix Ignasi «que no tenia qui l'ensenyés»; no llibres, perquè també ens ha dit que fora del *Kempis* «mai més havia volgut llegir altre llibre de devoció». La primera font, o sigui l'experiència pròpia, va confessar-la Ignasi també en l'Autobiografia, dient que «les coses que ell guardava en la seva ànima i les trobava útils, li

1 *Monumenta Ignatiana*. Ser. 4.ª, vol. 1, pàg. 132-133.

semblava que també ho serien als demés i per això les escrivia» [1].

Gairebé tota la tradició artística ens presenta també a Ignasi agenollat dintre la Cova, davant seu la Verge Santíssima amb son Fill als braços, i ell escrivint els Exercicis com sota l'inspiració del Bon Jesús i de la Mare de Déu. Això no és sinó l'expressió gràfica de lo que Ignasi ens ha dit en l'Autobiografia: que Déu l'ensenyava com ensenya un mestre d'estudi a un infant, que tenia grans il·lustracions de la Santíssima Trinitat i altres misteris de la fe, i que veia molt sovint les santes persones de Jesucrist i de la Verge Maria que se li presentaven: i tot això «moltes vegades, durant molt temps i estant en oració».

La segona qüestió complementària és la del lloc on foren fets els Exercicis. El lloc on principalment Sant Ignasi va fer i escriure els Exercicis és la Cova. En els processos de Manresa queda clara la descripció d'ella, feta pel propietari de la mateixa, pel custodi que la guardà després que fou venerada, i per infinits testimonis que sabien la vida que allí hi feia el sant penitent. Les set hores d'oració diàries, les grans penitències, moltes de les visites de Jesucrist i de la Verge Maria, aquí pertoquen com en el seu lloc natural, i aquí també és on Ignasi trobava la pau i quietud que ell buscava sempre

[1] *Autobiografia*, n. 99.

per a les seves apuntacions espirituals. Explícitament afirmen alguns testimonis que en la Cova fou escrit el llibre dels Exercicis, i tota la tradició gràfica ho confirma, començant de la vida en làmines que el P. Rivadeneira va publicar per primera vegada a Anvers l'any 1609. Noten alguns testimonis la circumstància, dolçament suggestionadora per Ignasi, de què la Cova tenia un forat o finestreta natural encarada a Montserrat, per on podia contemplar aquelles ideals muntanyes, palau de la Mare de Déu.

El tercer punt capital és afirmar que Ignasi, essent a Manresa, ja va donar els Exercicis a altres persones, i precisament amb el nom d'Exercicis. Consta del procés manresà que diu d'aquesta manera: La senyora Canyelles contava al prevere Francesc Puig que «ella i la senyora Amigant, Roviralta, Clavera i altres honestes dones de la ciutat solien aplegar-se a l'església de Santa Llúcia..., i allí Ignasi els platicava uns Exercicis, en els quals especialment exhortava a què fugissin del pecat, i abracessin la virtut, estimessin l'oració contínua, freqüentessin els sagraments de la penitència i eucaristia, i els donava altres moltíssims documents espirituals» [1]. Efectivament, el Sant en la seva Autobiografia dóna testimoni de què se li acostaven persones piadoses per aprofitar-se dels seus ensenyaments [2]. El Dr. Ramón

[1] Fol. 230.
[2] *Autobiografía*, n. 26.

Vila, assessor del Sant Ofici a Manresa i confessor d'alguna de dites senyores, assegura en els processos que Ignasi els donava els Exercicis en la capella de Santa Llúcia [1].

Finalment, tenim el testimoni seguríssim del P. Polanco, qui diu textualment: *Spiritualia ergo illa Exercitia, quae a Deo ipse edoctus acceperat, multis Manresae communicare coepit.* A Manresa va comunicar a molts aquells Exercicis espirituals que ell havia rebut per magisteri diví. I el del P. Laínez que, sense el nom, diu la mateixa cosa: «a Manresa va fer molt de bé a moltes ànimes, les quals, ajudant-les en gran manera, feren canvi de vida amb mortificació, arribant a gran coneixement i gust de les coses divines; i algunes d'elles han acabat la vida molt bé, i altres viuen encara amb bona olor i edificació del pròxim» [2]. Aquest fet va repetir-se onsevulla que Ignasi estigués: a Barcelona, a Alcalà, a Salamanca, a París, a Venècia, a Roma. Els Exercicis eren com l'ombra d'Ignasi.

Simultàniament, amb el zel de santificar les ànimes, va néixer en Ignasi una gran afició de buscar persones amb qui pogués parlar de coses espirituals. Així ens ho assegura ell en l'Autobiografia. «Per aquest temps feia molts dies que sentia gran afany de parlar de coses espirituals i de trobar persones que fossin capaces

[1] Fol. 377 v.°.
Monumenta Ignatiana, Ser. 4.ª, vol. 1, pàg. 133.

d'elles» [1]. Són les darreres paraules que ens diu de la seva estada a Manresa. Va trobar allà una velleta humil i senzilla amb qui dialogava de bon grat, perquè veia que entrava en les coses de Déu [2]. Veurem aviat com, desenganyat de les persones que porten nom i fama d'espirituals, va desistir de buscar-les enlloc, contentant-se de lo que Déu li donava.

Ignasi va sortir dels Exercicis transformat no solament en la seva ànima, sinó també en la vida exterior. Va veure a Jesús tan natural en totes les seves coses, que determinà semblar-se-li també en això. Adoptà, doncs, un sistema apartat de tota genialitat pietosa, i conforme a la vida comú de la gent honesta i humil, exemple de virtuts cristianes. Més tard manarà a la Companyia que imiti la vida dels clergues edificants d'allà on sigui. «Perseverant, diu, en l'abstinència de no menjar carn, i estant en això tant ferm, que de cap manera pensava canviar, un dia al dematí en llevant-se, se li presentà carn per menjar, com si la vegés amb els ulls corporals, sense que abans n'hagués tingut cap desig de menjar-ne; i amb aquesta representació li vingué també una gran inclinació de la voluntat de menjar-ne d'allí endavant. Encara que es recordava del seu propòsit d'abans, no podia tenir cap dubte, sinó determinar-se de què havia de menjar carn.

[1] *Autobiografia*, n. 34.
[2] Ibid., n. 21.

Contant-ho després al seu confessor, aquest li deia que mirés no fos allò una temptació; però ell, examinant-ho bé, mai pogué tenir cap dubte d'aquesta cosa» [1].

D'una de les malalties que va tenir a entrada d'hivern ens consta que «restà molt dèbil i amb freqüent mal de ventre. Tant per aquestes raons com per ésser aquell hivern molt fred, van forçar-lo a què es vestís, i calcés, i es cubrís el cap. Per això li van fer pendre dos cossos burells de roba molt gruixuda, i un bonet de lo mateix, que feia com mitja gorra» [2]. Ja queda dit també com començà de tallar-se els cabells i les ungles.

En l'afany de semblar-se a Jesucrist en tot, arribà, no sols a perdre l'horror i aversió que sentia la gent al poble jueu, sinó fins a desitjar ésser de la mateixa raça. En alguna saborosa conversació sobre aquest punt, tingué eficàcia per arrencar prevencions obstinades. Ja que el seu desig era impossible, volgué viure i morir en la terra mateixa de Jesucrist. D'aquí l'afany d'anar a Terra Santa, primer ell tot sol, i després amb els seus companys, per a fundar allí la Companyia, de lo qual no desistí fins que vegé la voluntat de Déu manifestament oposada a aquests propòsits.

[1] *Autobiografia*, n. 27.
[2] Ibid., n. 34.

§ VI. Sortida de Manresa

Sant Ignasi tingué una companyia que no el deixà mai en tota sa vida: la persecució. Aquesta dolça amiga, que desitjà no faltés mai ni a ell ni als seus fills, se li acomboià a la ciutat de Manresa, i la causa o ocasió foren els Exercicis espirituals que donà a aquelles bones senyores que ja coneixem. Joan Pascual, fill de la principal d'elles que era donya Agnès, i testimoni presencial dels fets, ens els conta càndidament de la següent manera: «No faltaren envejosos i maliciosos que públicament contradiren i murmuraren d'aquests Exercicis sants i de l'autor d'ells i dels qui els seguien, en particular de Joana Serra, en casa de la qual estava [Ignasi] recollit. I sobretot es murmurava de la meva mare Agnès Pascual, dient que ella era la inventora i fomentadora d'aquests avalots i novetats, puix havia portat l'autor d'ells a aquella ciutat i el sustentava i amparava en ella. I foren tan públiques aquestes murmuracions i en detriment de la honra del Pare Ignasi i d'altres dones honrades, i sobretot de la meva mare, que aquesta estigué forçada d'enviar a Tarragona a cridar son germà i oncle meu, anomenat Antoni Pujol, que estava en servei de l'Arquebisbe. Ell vingué depressa i jo en sa companyia a la ciutat de Manresa; i lo primer que li

digué la meva mare, fou com s'havia encarregat d'amparar un sant home, que encara que era foraster, era molt principal i noble, com es coneixia en son tracte i aspecte. Conta-li com l'havia trobat i on, i com feia deu mesos, poc més o manco, que el sustentava a Manresa, on s'ocupava amb obres de molta caritat, devoció i almoines; però que per haver-hi ja moltes i desatinades murmuracions sobre el tractar tant amb ell i amb tanta freqüència, així homes com dones, coses de la salvació de l'ànima i camí del cel, escampades per aquella ciutat per ser tan xica, i la gent maliciosa i grollera, determinava que ell el portés a casa seva de Barcelona, on podria millor valer-li i amparar-lo, salva la seva honra; i que perquè li portés, l'havia enviat a cridar. Tractà lo dit mon oncle de la vinguda a Barcelona amb lo mateix Pare Ignasi, i restà enamorat de veure per sos ulls el bon cor i perfecció d'aquella ànima santa que robava les qui el tractaven; i restaren els dos molt amics i concertats de deixar Manresa i venir a viure a Barcelona.»

Les persecucions totes soles no haurien sotraquejat l'ànima forta d'Ignasi, si no hagués conegut que havien passat les raons que el deturaren a Manresa, i que era arribada l'hora d'anar a Jerusalem, que era tot el seu ideal. Segons una memòria manuscrita de casa Amigant, «Ignasi, després de la seva darrera malaltia, tingué un rapte de tres hores, i en ell Nostre Senyor li co-

municà que ja era temps d'empendre el seu viatge. Així ho comunicà a donya Angela». L'Autobiografia només posa aquestes paraules: «anava acostant-se el temps que ell tenia pensat anar-se'n a Jerusalem. I així al principi de l'any 23 marxà cap a Barcelona per a embarcar-se» [1].

Tornem enfilar la narració de Joan Pascual. «L'endemà d'haver arribat de Tarragona amb el meu oncle, la meva mare em portà a passeig fora de la ciutat. Ella m'anava parlant de la santedat del Pare Ignasi, que el tenia com apòstol per les seves extraordinàries virtuts, que volia portar-lo a la seva casa de Barcelona, i que perquè li acompanyéssim, ens havia fet venir a mi i al meu oncle de Tarragona, car estava convençuda que Nostre Senyor, per les seves oracions, faria molt de bé a casa, a la hisenda, a la seva ànima i a la meva, i que per això desitjava que jo el vegés i conegués, que volia que el prengués per pare i com a tal el respectés. Com que el Pare Ignasi anava tot lo dia entre pobres, hospitals i esglésies, jo encara no l'havia pogut tractar. Mentre em deia aquestes coses i altres consemblants, els ulls li reventaven de llàgrimes de devoció i ternura, i així vem arribar al pont de la ciutat. Vetaquí que aleshores Ignasi ens surt al pas amb una modèstia, gravetat i posat d'àngel, vestit de peregrí, amb unes alforges al coll, on portava pa i altres coses reco-

1 *Autobiografia*, n. 34-35.

llides d'almoina per donar als pobres, i anava resant unes hores, i amb uns grans rosaris penjats al coll. Quan ell va veure la meva mare que el cridava, va venir amb una cara molt alegra, i després de dir-nos algunes coses de devoció, la mare li preguntà si aniria de gust a viure en la casa de Barcelona, on podria entregar-se als seus exercicis i fer les caritats que volgués. Ell va dir que sí, de bona gana, primer perquè així ho volia Nostre Senyor, i després per ella, perquè li tenia tanta obligació com si li fos mare; i afegí que ja tenien convingut el viatge amb el seu germà Mossèn Pujol.»

¡Qui hagués pogut seguir a Ignasi en la darrera visita d'acomiadament que faria a aquelles esglésies de Manresa, a aquelles ermites, a aquelles creus, a aquella Cova sobretot! Només en sabem alguna cosa que posarem aquí.

Aquell jovenet Gabriel Perpinyà que vem trobar a Montserrat fent d'escolà a Mossèn Joan Guiot, conta que, pujant un dia Ignasi al monestir, i entenent que ells dos havien d'anar a Roma per certs negocis, van convenir d'anar-se'n plegats i s'embarcaren en la mateixa nau [1]. Es veu, doncs, que Ignasi no volgué anar-se'n de Manresa sense pujar a Montserrat a demanar la benedicció a la Mare de Déu, peregrinació dolça que indubtablement repetí algunes vegades aquells deu mesos d'estada a Manresa.

[1] *Processos de canonització*, fol. 343 seg.

Així com Ignasi penjà en l'altar de Montserrat les armes de la milícia temporal, quan va pendre les armes espirituals de la penitència, així ara que deixa aquestes armes de peregrí penitent, perquè ja sap quina és la voluntat de Déu en la disposició de la seva vida, vol penjar-les també com humil presentalla en l'altar de Viladordis. Efectivament, abans de sortir de Manresa féu la seva darrera visita a la Mare de Déu, i en tendra recordança de les dolces hores passades a sos peus, penja davant del seu altar el cilici i el cinyell. Allí estigueren llarg temps aquelles relíquies. El cilici diuen que anys després va endurse'l un fill de Sant Ignasi. Un testimoni diu que era teixit d'estopa de cànem. Això podria fer pensar, si lo què Ignasi va deixar a Viladordis era el sac de penitent. Deixa confús el que Joan Pascual ens digui que tenien a casa seva un sac de les mateixes condicions. L'antiga Companyia realment tenia i estimava en gran manera les relíquies d'aquest sac. El P. Rivadeneira va donarne un tros al col·legi de Brussel·les, el B. Carles Espínola, tretze dies abans del seu martiri, escriu de la presó d'Omura (Japó), 28 d'Agost de 1622, a un altre màrtir, B. Francesc Pacheco, que era el seu Provincial, enviant-li dos relicaris: un amb un tros del sac de Sant Ignasi, i un altre amb relíquies de Sant Lluís Gonzaga.

El cinyell va passar a Les Marcetes, casa pairal prop l'església de Viladordis, sobre la qual

tenia cert patronat i en guardava les claus. La tradició de la família diu que Sant Ignasi els el va deixar en agraïment a la caritat que li havien fet moltes vegades. El cert és que en aquella ditxosa família conserven amb gran veneració un tros de corda de boga ficat en el repeu d'una estàtua de plata de Sant Ignasi, i queda desheretat per testament dels passats qualsevol que deixi sortir de casa aquella relíquia de Sant Ignasi.

També degué ser tendríssima la separació d'aquelles bones famílies manresanes, tan estimades d'Ignasi per les bones obres que n'havia rebut, i per l'esperit de cristiana perfecció amb què vivien. Només de la família Amigant ens en queda memòria concreta: «Arribada l'hora de marxar de Manresa cap a Barcelona, diu la relació abans citada, va despedir-se de tota la família. La Sra. Angela d'Amigant li feia la contra, però el Sant contestà que era la voluntat de Déu. Aleshores la Sra. Angela, el Sr. Andreu d'Amigant i Maria la seva esposa i tota la família, agenollats, començaren de plorar dolçament el departiment del Sant. Tots volien besar-li els peus, però el Sant no ho permeté, encara que li demanaven amb les mans plegades. Aleshores li donaren moltes almoines, posaren molts diners en les seves mans, oferint-li la casa i totes les coses que tenien en ella; però el Sant no volgué acceptar aquestes ofertes, i sols prengué alguns rosegons de pa, perquè volia anar com a pobre demanant

caritat per amor de Déu; però va dir-los que tota la vida es recordaria de tanta caritat, que no sabia com pagarla».

Ignasi sortí de Manresa pel camí reial de Barcelona, que era el mateix de Viladordis, tantes vegades seguit en espiritual romiatge. Molta gent manresana l'acompanyà fins el Pont de Vilumara, que parteix el terme de la ciutat del de Rocafort. Aquí va acomiadar-los a tots, senyalant el cel amb una mà, i posant l'altra damunt del cor en testimoni de gratitud i de perpètua recordança fins que es trobessin al cel. I girant-se emprengué la via de Barcelona, i aquells bons amics s'entornaren concirosos a la ciutat, que per sempre més havia de portar el nom d'ignasiana.

Ignasi conservà sempre bona recordança d'aquella ciutat, que ningú sinó ell mateix sap tot lo què significa dintre la seva vida de santedat, i fins dintre la seva obra, la Companyia de Jesús.

Dos noms bellíssims donava Sant Ignasi, anys a venir, a aquell temps de Manresa: unes vegades en deia la seva església primitiva, significant la gràcia copiosa que rebia; altres vegades en deia el seu noviciat, afegint que ell era com un nen i Déu el seu mestre que l'ensenyava punt per punt: Quan després va organitzar la Companyia, l'exemple de Manresa va quedar-hi estampat. Va ordenar pels novicis sis proves, que són: fer els Exercicis Espirituals, servir als malalts de

l'hospital, fer peregrinacions a peu i demanant caritat, ocupar-se en oficis humils, ensenyar la doctrina cristiana, i els qui són sacerdots, ocupar-se algun temps en confessar i predicar. Tot això són reflexes d'aquells grans resplendors de Manresa. Però sobretot queda ben demostrat en aquest capítol que la mateixa Companyia és filla espiritual de Manresa. Ni la ciutat té glòria més gran, ni Catalunya tampoc gaires que li puguin ser comparades. Tots els jesuïtes, igual que el seu Pare Sant Ignasi, miren Manresa com la seva pàtria espiritual.

CAPÍTOL IV

Peregrinació a Terra Santa

(Febrer de 1523 — Març de 1524)

§ I. Primera anada a Barcelona

El camí reial de Manresa a Barcelona acabava en el Portal Nou d'aquesta ciutat, que responia exactament al lloc del Saló de Sant Joan, on avui hi ha l'Arc de Triomf. Per ell va entrar Sant Ignasi, enfilaria els carrers de Corders i Carders, aturant-se a la capella de Marcús, en la qual, com a Manresa, es venerava la Mare de Déu de la Guia, i trencaria per la Plaça de la Llana i Bòria fins al carrer de Febrés, avui de Sant Ignasi, on hi tenia la seva casa Agnès Pascual. Era aquesta petita i humil, i tota ella arribà a ser relíquia de Sant Ignasi: «no hi ha taula, diu Joan Pascual, ni llit, ni rejola, ni post en ma casa, que no sia relíquia seva, puix estigué tocant a tot, menjant i dormint dintre d'ella sempre». Era

particular record de Sant Ignasi una reixeta que tenia una de les portes del carrer per on feia caritat als pobres, l'alcova del primer pis en què un mes seguit estigué malalt de gravetat, i un requartó del segon pis que fou la seva ordinària habitació.

L'Autobiografia diu que aquesta primera vegada va estar-se Ignasi a Barcelona poc més de vint dies. Les seves ocupacions foren com les de Manresa. Joan Pascual, que arribà pocs dies després a Barcelona amb la seva mare, diu que «el van trobar content i ocupat en les obres de caritat que acostumava exercitar, en dejunis, oracions, disciplines, almoines, i visitar presons i hospitals; i era de manera que ja la porta falsa de casa nostra semblava porta d'església o d'hospital, perquè sempre hi havia pobres en ella».

Un dels grans desigs que tenia a Manresa, com ens ha contat ell mateix, era el de trobar persones amb qui pogués parlar de coses espirituals. «Sent a Barcelona, abans d'embarcar-se, buscava, segons el seu costum, totes les persones espirituals per a parlar amb elles, encara que visquessin en ermites fora de la ciutat; emperò, ni a Barcelona ni a Manresa, el temps que va ser-hi, va trobar-ne que l'ajudessin tant com ell desitjava. Només aquella dona de Manresa, esmentada abans, que li va dir pregava a Déu que se li apareixés Jesucrist, només ella li semblà que entrava

més endins en les coses espirituals» [1]. Les persones espirituals de què tenim notícia foren tractades per Sant Ignasi a Barcelona, són la tornera de les Jerònimes, Sor Antònia Strada, i una monja de chor del mateix monestir dita Brígida Vicent. Ademés, sembla que sovintejava les visites al monestir de Sant Jeroni de la Vall d'Ebron amb les ermites que tenia escampades per la muntanya de Sant Genís d'Horta, a estil de Montserrat. Aquí se li acabà a Sant Ignasi l'afany de buscar persones amb qui parlar de coses espirituals. «Sortint de Barcelona, diu l'Autobiografia, va perdre totalment aquesta ànsia de buscar persones espirituals» [2].

La peregrinació volia fer-la amb tota perfecció espiritual: aquest era l'afany que li xuclava tots els seus pensaments. Escoltem-lo. «Encara que se li oferien algunes persones per companyia, volgué anar tot sol, perquè tot el seu punt era tenir només a Déu per refugi. Un dia que uns l'instaven molt a què prengués una companyia, perquè no sabia la llengua italiana ni la llatina, ponderant-li que l'ajudaria molt, i fent d'ella grans lloances, ell contestà que encara que fos fill o germà del duc de Cardona, no aniria amb ell. Perquè ell desitjava tenir tres virtuts: caritat, fe i esperança. Si portava company, quan tingués fam, esperaria en ell; quan caigués,

[1] *Autobiografia*, n. 37.
[2] Ibid., n. 37.

pensaria que l'ajudaria a aixecar-se; i aquesta confiança faria que també posés en ell la seva afició. Doncs ell tota l'esperança, afició i confiança volia tenir-la només en Déu; i tal com ho deia ho sentia dintre del seu cor. Guiat per aquests pensaments ell volia embarcar-se, no solament tot sol, sinó també sense cap provisió.

»Començant, doncs, a negociar l'embarcament, va lograr de l'amo de la nau que el portés de franc, perquè no tenia diner; però li va posar per condició que havia de portar al barco alguna cosa per a mantenir-se, i sense això de cap manera el voldria. En posant-se a buscar aquest manteniment, van venir-li grans escrúpols: ¿aquesta és l'esperança i la fe que tu tenies en Déu que no et faltaria?, etc. I això li venia amb tanta eficàcia, que el deixava amb gran angoixa. Per fi, no sabent què fer-se, perquè d'un i altre cantó veia raons probables, determinà posar-se en mans del seu confessor, i li declarà els grans desigs que tenia de seguir la perfecció i lo que fos més glòria de Déu, exposant-li les raons que el feien dubtar de si havia de portar provisions. La resolució del confés va ésser que demanés lo necessari i s'ho emportés.

»Va demanar-ho a una senyora, i ella li va preguntar cap on es volia embarcar. Ell va estar un xic dubtós si ho diria, i per fi no s'atreví a contestar sinó que se n'anava a Itàlia i a Roma. ¿A Roma voleu anar?, va fer ella tota espantada.

Doncs els qui van allà jo no sé pas com ne tornen—volent significar que a Roma no avançaven gaire en coses espirituals. — La causa perquè no gosà dir que anava a Jerusalem fou el temor de la vanaglòria. Aquesta temença l'encongia tant, que mai gosava dir de quina terra i de quina casa era. Per fi, tenint les proyisions, s'embarcà. Mes, en essent a la platja, trobant que portava cinc o sis dinerets [1] dels que li havien donat demanant caritat — perquè així es buscava la vida, — va deixar-los en un banc que hi havia vora la mar» [2].

¡Oh esperit reial i imperial el de Sant Ignasi! ¿Hem vist home més deslligat de si mateix i de totes les coses i persones del món, i més posat en Déu per fe, esperança i caritat puríssima? Mentre es creu, o s'espera, o s'estima alguna cosa creada, som encara *sub elementis mundi,* com diu Sant Pau, sota el domini de les coses del món; la llibertat perfecta dels fills de Déu només la té qui ho ha posat tot en Déu: *scio cui credidi, et certus sum quia potens est depositum meum servare*: sé bé de qui he fiat la meva vida, i estic cert que és poderós per respondre de la meva confiança. L'Autobiografia res més no diu, però dels testimonis contemporanis podem treure'n altres particularitats.

[1] El text diu *blancas,* que era una moneda que vindria a valer com dos cèntims de la nostra.

[2] *Autobiografia*, n. 35-36.

Sor Estefania de Rocabertí, carmelita descalça del convent de Barcelona, en els processos ens conta qui fou la senyora que li pagà a Sant Ignasi les provisions del viatge, i com es va moure a fer-li aquesta caritat. «Eleonor Çapila, diu, dona noble d'aquesta ciutat i de gran fe, besàvia meva, públicament recitava i contava les meravelles de dit Pare Ignasi, per haver-lo conegut i tractat. Particularment un dia, quan el Pare Ignasi es volgué embarcar per anar a Terra Santa, passà per el Carrer Ample de la present ciutat, on la dita besàvia meva tenia la casa, i diu que anava entrant per les portes de dit carrer demanant almoina. Quan entrà a casa seva, va mirar-lo molt de fit a fit, i encara que anava vestit de sac i descalç en forma de penitent, quan se l'hagué mirat, li aparegué que era persona ben nada, conforme a la bona cara que tenia, i la pell de les mans regalades. Veient això, de pura compassió de veure així un home que li semblava ben nat, de noble sang i bon aire, es posà a rependre'l dient: «vós deveu ésser un gran bergant, que aneu així pel món; bé seria millor que tornéssiu a casa dels vostres pares, de la qual per ventura haveu fugit per anar divagant pel món com un perdut.» Sentida aquesta reprensió, el P. Ignasi la prengué amb molta paciència, i amb gran humilitat respongué que li feia gràcies dels advertiments que li donava, confessant-li que deia molt bé, perquè ell era

perdut i un gran pecador. Amb aquesta resposta i amb la humilitat que la digué, a la meva besàvia se li mogué tant l'esperit a devoció del Pare Ignasi, que li donà almoina i provisió de pa, vi i altres coses que per la seva sustentació havia de portar al vaixell on s'havia d'embarcar. Li restà sempre aficionada i devota, i d'aquella hora el tingué per sant, que quan ho contava li queien les llàgrimes, i sempre deia: «creieu-me, filles meves, que aquest home serà sant en el cel i en la terra segons el bon principi que té» [1].

En el mateix embarcament va palpar-se la dolça providència de Déu a qui fiava Ignasi totes les seves coses. Veusaquí com ho conta el P. Gabriel Álvarez, traient-ho dels testimonis presencials: «Dues embarcacions hi havia aleshores que anaven a Itàlia: la una era un bergantell armat, l'altra era una nau que estava en reparacions. Nostre Pare volia pendre el primer perquè costava menys, i potser també perquè no hi havia tanta gent; però Nostre Senyor va destorbar-ho pel següent camí, que manifesta ser cosa seva. Estava el B. Pare sentint un sermó [a l'església de Sant Just], assegut en els graons de l'altar entre els nens per a més humiliar-se i amagar-se, però va descubrir-lo Déu amb un resplendor miraculós que li sortia de la cara. Si van veure-ho moltes persones o no, no ho sabem;

[1] *Processos*, fol. 280.

però el cert és que al menys el va veure una, que fou Isabel Roser, dama noble, principal i molt coneguda a Barcelona i Catalunya. Estant aquesta senyora oïnt el sermó, i veient el rostre resplendent d'Ignasi, va sentir dintre seu com una veu que li deia: «crida'l, crida'l». De moment, per raó del temps i del lloc, va dissimular. Acabat el sermó, arriba a casa seva i en dóna compte al seu marit, que també era persona principal; tots dos determinen buscar-lo, i volgué Déu que prest el trobessin. Van convidar-lo a dinar, i de sobretaula li diuen que ha de pagar la torna, dient-los alguna cosa de Nostre Senyor. L'hoste, agraït, que no necessitava esperons per aquesta carrera, ja que era ell qui buscava ocasions per parlar de Déu, ara que la tenia tan bona, va parlar de manera, amb tal eficàcia i esperit, que va deixar parats als qui l'escoltaven, i molt aficionats i devots de la seva persona. Van entendre que estava a punt d'embarcar-se en el bergantell que hem dit; i tant per semblar-los perillosa aquella embarcació, com perquè en l'altra nau marxava cap a Itàlia un Bisbe parent d'aquell senyor, van persuadir a Ignasi, que deixant el bergantell se n'anés a l'altra nau. Ignasi s'hi avingué, i va treure del bergantell alguns llibres que ja hi havia portat. Surt el bergantell, i a la vista mateixa de Barcelona es va perdre. Així Nostre Senyor va deslliurar de la mort a Nostre B. Pare per media-

ció d'Isabel Roser, i ella li restà tan aficionada i devota tots els dies de la seva vida, com es pot veure en lo que escriuen el P. Rivadeneira i el P. Joan Maffei, i de lo que direm després» [1].

Aquesta confiança posada totalment en Déu i no en cap criatura, volgué Sant Ignasi que fos el dot i herència que deixava a la seva Companyia. Així ho fa saber al qui demana per ser jesuïta, en el primer capítol de l'*Examen,* que li presenta perquè sàpiga quin ha de ser el seu esperit. Per tots els treballs que farà en aquesta religió, misses, predicacions, ensenyament i tot altre ministeri, sàpiga que no ha de rebre cap compensació «de ningú, sinó solament de Déu, en obsequi del qual purament ha de fer totes les coses» [2]. Amb el mateix fi l'envia a peregrinar sense cap diner, «perquè, diu, deixada tota aquella esperança que podrien posar en els diners i demés coses creades, la posin en el seu Creador i Senyor íntegrament, amb fe verdadera i fervorós amor» [3].

§ II. Anada a Itàlia i Jerusalem

No sabem de cert el dia que Ignasi s'embarcà; però devia ser pels volts de Sant Josep. «Tingueren gran ventada de popa, diu l'Autobiografia,

[1] *Historia de la Provincia de Aragón,* cap. 9.
[2] *Examen,* cap. 1, n. 3.
[3] Ibid., cap. 4, n. 12.

de manera que en cinc dies anaren de Barcelona a Gaeta, amb molta por de tots per la força de la tempestat» [1]. Gabriel Perpinyà entrà en la nau com patge d'un Comendador de l'orde de Sant Joan de Jerusalem, i dóna testimoni «que veia el Pare Ignasi en contínua oració, unes vegades dalt de la nau, altres sota coberta pels recons més baixos i solitaris. Mai vegé que sopés en tot el camí, sinó que menjava només una vegada al dia, i el menjar li donava el Comendador de Sant Joan, el qual, veient-lo tan pobrement vestit i tan donat a l'oració, per amor de Déu el va posar en la seva taula tot el viatge» [2].

De Gaeta Ignasi se n'anà a Roma. «Per tota aquella terra, diu, hi havia gran pestilència; però ell, tantost desembarcà, prengué el camí de Roma. D'aquells que venien amb ell a la nau, se li acomboiaren una mare, amb una filla que anava vestida d'home, i un altre vailet. Anaven amb ell, perquè també demanaven caritat. Arribant a una conreria, van trobar una gran foguerada amb molts soldats que els donaren menjar, i els oferien molt vi, com si tinguessin intent d'escalfar-los. Després els van separar, portant mare i filla dalt a una cambra, i el peregrí amb el vailet enviaren a l'estable. Arribada mitja nit, va sentir grans crits a dalt, i alçant se per veure lo que era, trobà mare i filla abaix en el pati molt plo-

[1] *Autobiografia*, n. 38.
[2] *Processos de canonització*, fol. 378.

roses i exclamant-se. Lo qual li donà un ímpetu tan fort, que va començar amb grans crits: «¿això s'ha de tolerar?» i coses consemblants, les quals deia amb tanta eficàcia, que tots els de la casa van quedar espantats, i ningú li va fer cap mal. El vailet ja havia fugit, i en aquella hora de nit tots tres es van posar a caminar» [1].

Aquest minyó sembla que era el Gabriel Perpinyà, qui, en aquest cas, hi hauria anat amb la seva mare i germana. Diem això, perquè ell, en els processos, conta un cas consemblant, afegint que, estant ell molt espantat, Ignasi l'animava dient-li: «no tinguis por, Gabriel; sàpigues que Déu és amb nosaltres i ens ajudarà i defensarà.» Desseguida diu que va venir el Comendador amb gent armada i a cops d'espasa va fer fugir aquells malfactors.

Com era temps de pesta, les ciutats estaven acordonades, i era difícil viure sense poder demanar caritat. L'Autobiografia conta el següent cas: «Arribats a una ciutat propera, la van trobar tancada, i no podent entrar, van passar tots tres aquella nit en una església que hi havia allí, oberta a totes les pluges. Al dematí no els volgueren obrir la ciutat, i per defora no trobaven almoina, encara que van arribar a un castell que es veia allí aprop, en el qual el peregrí sentí flaquesa, tan delt treball del mar com de tot lo

1 *Autobiografía*, n. 38.

demés. No podent donar un pas més, va quedar-se allí, mentre mare i filla se n'anaren cap a Roma. Aquell dia va sortir molta gent de la ciutat, i sabent ell que allí venia la senyora de la terra, se li posà davant, dient-li que estava malalt de flaquesa només, i que li demanava el deixés entrar a la ciutat per buscar algun remei. Ella hi va venir bé. I començant a demanar caritat per la ciutat, li van donar molts quatrins, i després de refer-se allí dos dies, seguí avant el seu camí i arribà a Roma el diumenge de Rams» [1]. Aquest dia fou el 29 de Març de 1523.

A Roma va passar Ignasi devotament les festes de Setmana Santa i Pasqua de Resurrecció, tractant mentrestant del viatge de Terra Santa, que en tot cas havia de començar a Venècia. «Tots els qui li parlaven, diu, sabent que no portava diners per anar a Jerusalem, li treien del cap aquest pensament, confirmant-li amb moltes raons que era impossible embarcar-se sense diner; però ell sentia una gran certesa en la seva ànima sense poder dubtar, que trobaria manera d'anar-hi. Rebuda la benedicció del Papa Adrià VI, sortí cap a Venècia vuit o nou dies després de Pasqua de Resurrecció. Malgrat el seu sentir, sorollat una mica dels temors que li posaven, que sense diners no podria fer el viatge de Venècia a Jerusalem, havia pres sis o set ducats. Dos dies feia

[1] *Autobiografia*, n. 39.

que havia sortit de Roma, i començà a compendre que allò havia sigut falta de confiança, i li sabia molt greu d'haver acceptat els ducats, pensant si seria bo deixar-los. Ben rumiat, determinà donar-los generosament als qui es presentessin, que ordinàriament eren pobres. Tal fet tal dit, de manera que, en arribar a Venècia, només tenia alguns quatrins, que aquella nit li foren ben necessaris.

»Tot el camí fins a Venècia, com per la pestilència arreu hi havia guardes, dormia en els porxos, i va passar-li alguna vegada, en alçarse al dematí, topar amb algun home, el qual, veientlo que venia tan descolorit, es posà a fugir amb gran espant. Així arribà a Choza, i per alguns companys que se li havien ajuntat, va saber que no els deixarien entrar a Venècia. Els companys determinaren anar a Pàdua per pendre cèdula de sanitat, i ell també se n'hi anà, però no els podia seguir perquè caminaven molt depressa, i entrada de fosc van deixar-lo en un gran camp. Sent allí tot sol, se li va aparèixer Jesucrist de la manera que solia, segons lo dit abans, i el va confortar molt. Amb aquesta consolació, l'endemà dematí, no estrafent la cèdula, segons crec havien fet els seus companys, arribà a la porta de Pàdua i entrà, sense que els guardes li demanessin res, i lo mateix li passà en sortint: de lo qual van espantar-se molt els seus companys que venien de pendre cèdula per anar a Venècia. D'això ell no se'n cuidà.

»Arribats a Venècia, venen els guardes a la barca per examinar-los a tots un per un, que hi havia molta gent en ella, i només el van deixar a ell. Allí es mantenia de la caritat que demanava i dormia a la Plaça de Sant Marc. Mai volgué anar a veure l'embaixador de l'Emperador, ni feia cap especial diligència per buscar el passament. Sentia una gran assegurança dintre la seva ànima, que Déu li donaria manera d'anar a Jerusalem, i això li donava tanta fermesa, que per més raons ni espants que li posessin no el podien fer dubtar.

»Un dia va trobar-lo un espanyol ric, i va preguntar-li què feia i on volia anar. Sabut el seu intent, se l'emporta a dinar a casa seva, i allí va tenir-lo alguns dies fins estar arreglat el viatge. Ja de Manresa estant havia pres el costum de no parlar mai a taula, quan menjava amb altres, fora de contestes curtes, sinó que escoltava lo que els altres deien, pensant de què podria pendre ocasió per parlar de Déu, com ho feia en acabant de menjar. Aquesta fou la causa de què aquell home de bé i tota la seva família se li aficionessin tant, que el convidaren i fins el forçaren a quedar-se amb ells. Ell mateix va portar-lo al Dux de Venècia per parlar-li, és dir, li procurà entrada i audiència. El Dux, sentint el peregrí, manà que li donguessin embarcació en la nau dels governadors que anaven a Xipre.

»Aquell any havien vingut molts peregrins

per anar a Jerusalem, però sabent la nova que la isla de Rodas acabava de ser presa [pel Turc], la major part se'n tornaven a la seva terra. Només en van quedar tretze per anar amb la nau peregrina, que sortí primer, i vuit o nou esperaren la dels governadors. Estant aquesta a punt de sortir, agafa el peregrí una greu malaltia de calenturres, que després d'alguns dies passaren, deixant-lo molt atropellat. Cabalment sortia la nau el mateix dia que ell acabava de pendre una purga. Els de casa van preguntar al metge si podia embarcar-se cap a Jerusalem, i contestà que, si volia que l'enterressin allà, bé podia embarcar-se. Emperò ell es va embarcar aquell mateix dia, i la nau sortí del port. Va vomitar tant, que es va sentir molt alleugerit, i decididament anà trobant-se millor.

»En aquella nau es feien descaradament algunes coses vils i deshonestes, i ell les reprenia severament. Els espanyols que hi anaven, l'avisaven que no ho fes, perquè els de la nau tractaven de deixar-lo en alguna illa. Nostre Senyor volgué que arribessin aviat a Xipre, i allí, deixada aquella nau, per terra se'n van anar a un altre port que en diuen Salines, deu hores lluny d'allí, i entraren en la nau peregrina, sense portar-hi altre proveïment que la seva esperança en Déu, com ho havia fet en l'altra. Tot aquest temps se li apareixia molt sovint Nostre Senyor, consolant-lo i esforçant-lo en gran manera. Altres

vegades se li representava una cosa gran i rodona com si fos d'or.

»De Xipre arribaren a Jafa. Emprengueren el camí de Jerusalem en burrets, com s'acostuma, i dues milles abans d'arribar, un espanyol d'aparença noble, que es deia Diego Manes, va parlar als peregrins, dient que, ja que aviat arribarien a un punt d'on es veuria la ciutat santa, seria bo que tots preparessin les seves consciències i caminessin en silenci. A tots semblà bé aquest pla, i cadascú començà a recollir-se. Un trosset abans d'arribar a la vista, baixaren tots de cavall, perquè van veure els frares amb la creu que els estaven esperant. Veient la ciutat, el peregrí va sentir gran consolació, i, segons deien els altres, fou general en tothom, amb una alegria que no semblava natural. Aquesta devoció va acompanyar-lo sempre en la visita dels llocs sants» [1].

§ III. Estada a Jerusalem i retorn a Barcelona

Mes i mig aproximadament estigué Ignasi venerant aquelles terres santificades per la vida, passió i mort de Nostre Senyor Jesucrist, per la presència de la Verge Santíssima i per la primera predicació dels Apòstols. Després de veure tan-

[1] *Autobiografía*, n. 40-45.

tíssimes vegades a Jesús i Maria en les seves aparicions, i de tenir-los aquell amor personal, que semblava com de naturalesa i ensems era més que natural, aquelles visites santes, més que recordances, degueren semblar-li realitats i reproproduccions de les escenes sagrades. Es molt possible que alguna de les paraules més íntimes i sentides dels Exercicis en les meditacions de la vida de Nostre Senyor, fossin allí afegides com fruit de les seves experiències d'aquells dies memorables, en què ja li semblava haver arribat al terme del seu ideal: viure i morir on visqué i morí Jesucrist, i allí treballar per implantar el seu regne en la terra. Tornem pendre el fil de l'Autobiografia.

«Son ferm propòsit era quedar-se a Jerusalem, visitant sempre aquells llocs sants, i ademés d'aquesta devoció seva, ajudar les ànimes dels altres. Per aquest fi venia ja previngut amb cartes de recomanació al Guardià. Va presentar-les, dient-li la intenció que portava de quedar-se allí per la seva devoció, mes no la segona part de voler ajudar a les ànimes, perquè això a ningú ho deia, així com lo primer ho havia manifestat moltes vegades. El Guardià va contestar que no veia com fos possible quedar-se, perquè la casa estava en tanta necessitat que no podia mantenir els frares, tant que estava determinat d'enviar-ne alguns amb els peregrins perquè tornessin a les nostres terres. El peregrí contestà que no volia

pas res de casa, només que quan ell vingués algunes vegades a confessar, l'escoltessin. D'aquesta manera, féu el Guardià, no hi hauria dificultat; però esperem que vingui el Provincial — crec que era el cap de la Orde en aquella terra — que aleshores era a Betlem. Amb aquesta promesa el peregrí va quedar assegurat, i començà a escriure cartes a persones espirituals de Barcelona.»

Interrompem la narració dolcíssima de Sant Ignasi, per fer memoria d'una d'aquestes cartes rebuda per la família Pascual. En parlen repetidament, i amb paraules molt ponderatives, els processos de beatificació. Agnès Pascual diu «que era molt llarga, de tres fulles, que el Pare Ignasi l'havia escrita a son pare estant a Jerusalem, i en ella l'avisava de tot lo què li havia esdevingut, i de tot lo què havia fet a Jerusalem i per tot el camí, que era glòria sentir-la llegir, perquè escrivia amb termes i paraules de tanta santedat, que quiscún que les oís, estava forçat a dir que les havia escrites un sant. Lo meu pare no les podia llegir sinó amb llàgrimes en els ulls i suspirant, i les guardava i estimava com relíquies d'un sant i per tals les tenia i reputava» [1]. Deixem altra vegada la paraula a Ignasi.

«Tenint ja escrita una carta, i estant escrivint-ne una altra, la vigília de tornar-se'n els peregrins, el venen a cridar de part del Guardià

[1] *Processos de Beatificació*, fol. 158.

i del Provincial, que ja havia arribat. El Provincial li va dir amb bones paraules que havia sabut la seva bona intenció de quedar-se en aquells llocs sants, que havia ben pensada la cosa, i que per l'experiència de lo què havia passat a d'altres, judicava que no convenia. Perquè molts havien tingut el mateix desig, i després l'un havia sigut pres, l'altre mort, i després la religió es veia obligada a rescatar els presos. Per lo tant, que es preparés per anar-se'n l'endemà amb els peregrins. Ell va contestar que el seu propòsit era molt ferm, i que estava determinat de no deixar d'executar-lo per res del món; fent-li entendre honestament, que, encara que al Provincial li semblés lo contrari, a no ser cosa que l'obligués a pecat, ell per cap temor deixaria el seu propòsit. Aleshores va dir el Provincial que ells tenien autoritat de la Seu Apostòlica per fer anar o quedar allí a qui els semblés, i per excomunicar a qui no volgués creure; i que en aquest cas judicaven que ell no s'havia de quedar, etc. El Provincial anava a treure les butlles en què se'ls dóna facultat d'excomunicar, però ell li digué que no calia veure-les, que ell creia lo què deien les seves Reverències, i que, ja que judicaven així amb la seva autoritat, ell els creuria.

»Acabada aquesta entrevista, se'n tornà on era, i van entrar-li grans desigs de tornar a visitar el mont Olivet abans de marxar, ja que no era voluntat de Nostre Senyor que ell es quedés

en aquella terra santa. En el mont Olivet hi ha una pedra de la qual Nostre Senyor s'empujà al cel, i en ella es veuen encara les petjades impreses: i això és lo que ell volia tornar a veure. Sense dir res a ningú ni pendre guia—perquè els qui no porten un turc que els guïi, corren greu perill—va esmunyir-se d'entre els demés, i se n'anà tot sol al mont Olivet. Els guardes no el volien deixar entrar, i ell va donar-los un ganivet de l'escriptori que portava. Feta la seva oració amb gran consol, li vingueren ganes d'anar a Betfage, i sent allí, va recordar-se que en el mont Olivet no havia mirat bé a quin cantó queia el peu dret i a quin l'esquerre. S'entorna cap allà, i perquè els guardes el tornessin deixar entrar, em sembla que els va donar les estisores.

»Quan en el convent varen saber que se n'havia anat sense guia, els frares feren diligències per a buscar-lo. Baixava ell del mont Olivet, quan va trobar-lo un cristià, criat del convent, dels que en diuen de la cintura, el qual, amb un gran bastó i molt enfadat, amenaçava de pegar-lo. Arriba, el lliga fortament del braç, i encara que ell es deixava portar fàcilment, el bon home mai el va afluixar. Anant per aquest camí, agafat de aquesta manera pel cristià de la cintura, Nostre Senyor li donà gran consolació, perquè li semblava que veia sempre a Jesucrist damunt seu. Això va durar amb gran abundància fins que arribaren al convent.

»Sortiren l'endemà. Arribats a Xipre, els peregrins es van descompartir en naus diferents. En el port n'hi havia tres o quatre que anaven a Venècia: una de turcs, una altra molt petita, i la tercera era una nau molt bella i forta d'un ric cavaller venecià. Alguns van demanar al patró d'aquesta nau que volgués el peregrí; però ell, sabent que no tenia diner, mai va voler, per més que li pregaven, alabant-lo, etc. El patró digué que si era sant, passés com Sant Jaume, o una cosa per l'estil. Els mateixos intercessors van lograr fàcilment del patró de la nau petita que el rebés. Van sortir totes tres amb bon vent, de matinada; però a la tarda va venir una tempestat que les va separar: la gran es va anar a perdre a les costes mateixes de Xipre, i només pogué salvar la gent; la dels turcs, d'un cop de mar se n'anà a fons amb tota la seva gent. La nau petita passà grans penes, però al fi van arribar a terra d'Apúlia. Això al fort de l'hivern, amb grans frets i neu que queia, i el peregrí no duia altra roba sinó unes calces de tela gruixuda fins a genoll, les cames nues, sabates, un cos de roba negra amb molts forats per l'esquena, i una capeta curta i gastada.

»Arribà a Venècia a mig Gener de l'any 24, havent passat en el mar, de Xipre estant, els mesos de Novembre i Desembre i lo que anava de Gener. A Venècia trobà un d'aquells dos que l'havien acullit a casa seva abans d'anar-se'n

a Jerusalem, i li va donar de caritat quinze o setze julis, i un tros de panyo, que el va plegar amb molts plecs per abrigar-se el ventre, que feia grans frets.

»D'ençà que el peregrí va entendre ésser voluntat de Déu que no s'estigués a Jerusalem, anava sempre rumiant què caldria fer, i el millor pensament va ésser estudiar algun temps per poder ajudar a les ànimes, i per això anar-se'n a Barcelona. De Venècia marxà a Gènova. Essent un dia a l'església principal de Ferrara fent les seves devocions, un pobre li va demanar caritat, i ell li donà un marquet, que és moneda de cinc o sis quatrins. Després d'aquell en vingué un altre, i va donar-li una altra peça que tenia una mica millor. Al tercer, com ja no tenia només que julis, li donà un juli. Com els pobres van saber que donava caritat, no feien sinó venir, fins que se li va acabar tot lo que tenia. Per fi arriba una colla de pobres tots plegats demanant caritat; ell contestà que el perdonessin, que ja no tenia res mes.

»De Ferrara sortí cap a Gènova. Pel camí va trobar uns soldats espanyols que el van tractar molt bé aquella nit. Tots van fer grans espants de què fes aquell camí, perquè havia de passar quasibé pel mig dels dos exèrcits, francesos i imperials: per això li pregaven que deixés el camí reial, i en prengués un altre de ben segur que li ensenyaven. Cap cabal ne va fer: anà fent la seva

via recta, trobà un poble cremat i enrunat, i fins la nit no va ensopegar ningú que li dongués quelcom per menjar. A posta de sol arribà a un poble murat, i els centinelles l'agafaren totseguit, pensant que era espia; i ficant-lo en una caseta vora el portal, comencen d'examinar-lo, com se sol fer quan hi ha sospites. A tot contestava que no sabia res. El van despullar, escorcollant-li fins les sabates i totes les parts del seu cos, per a veure si portava alguna carta. No podent saber res per cap via, l'agafaren per portar-lo al capità, dient que ell ja li faria dir. Demanant ell que el portessin tapat amb la seva capeta, no volgueren donar-li, i el van portar només amb calces i el cos.

»En aquest camí el peregrí tingué una mena de representació de quan portaven a Jesucrist, encara que no va ésser una visió com les altres. El dugueren per tres grans carrers, i ell anava sense cap tristesa, i més aviat alegre i content. Tenia el costum de parlar de vós a qualsevol persona que tractés, i això ho feia per devoció, perquè així parlava Jesucrist i els Apòstols. Anant així per aquells carrers, li vingué el pensament que fóra bo en aquell cas deixar aquest costum i tractar el capità de senyoria, per certa esgarrifança dels turments que podien donar-li. Com va conèixer que allò era temptació, digué: doncs ara ni li parlaré de senyoria, ni li faré acatament, ni em treuré la gorra.

»Arriben al palau del capità, i el deixen en una sala baixa. Passada una estona ve el capità, i ell, sense fer cap cortesia, li contesta amb poques paraules i encara molt clares entre una i altra. El capità el prengué per boig, i digué als qui l'havien portat: aquest home no té enteniment; doneu-li lo seu, i tireu-lo fora. Eixint del palau, topà un espanyol que vivia allí, se l'endugué a casa seva, el va fer desdejunar-se, i li donà tot lo necessari aquella nit. Sortint l'endemà, va caminar fins al vespre, que el van veure uns soldats que feien centinella dalt d'una torre, i van baixar a agafar-lo. El porten al capità, que era francès, i entre altres coses li preguntà de quina terra era. Sabent que era de Guipúzcoa, digué: «jo també sóc de per allà; — sembla que era de prop de Bayona — aneu, doneu-li sopar i tracteu-lo bé». Moltes particularitats li esdevingueren en aquest camí de Ferrara a Gènova, on arribà finalment, i el va conèixer un biscaí que es deia Portundo, amb qui s'havien vist altre temps quan ell servia en la cort del rei catòlic. El va fer embarcar en una nau que anava cap a Barcelona, i estigueren molt arriscos de caure en mans d'Andreu Dòria, qui aleshores militava pel rei de França» [1].

Desembarcà a Barcelona a mitja quaresma de 1524, havent esmerçat un any just en la seva peregrinació a Terra Santa.

[1] *Autobiografía*, n. 45-53.

CAPÍTOL V

Estudis (1524 — 1535)

§ I. Barcelona

(Març de 1524 — Juliol de 1526)

Ens diu Ignasi que, en el viatge tornant de Terra Santa, anava rumiant sovint què faria, què seria voluntat de Déu, per portar endavant els seus ideals de santificar-se i santificar als demés. Escoltem dels seus llavis quina fou la seva deliberació.

«Quan el peregrí era a Barcelona i consultava si estudiaria i quan temps, la seva preocupació era si, havent estudiat, entraria en religió, o si aniria així pel món. Quan li venia el pensament d'entrar en religió, li venien ganes de què fos una estragada i poc reformada, perquè d'aquesta manera sofriria més, i potser Déu també els ajudaria a ells. De totes maneres sentia una gran confiança que passaria bé totes les ofenses i injú-

ries que li fessin» [1]. La resolució fou estudiar ara, i després buscar companys que fossin del seu mateix sentir.

En el priorat de Sant Pau, que hi ha prop de Manresa, coneixia ell un frare benedictí molt amic seu, anomenat Alfons d'Agurreta, que li podria ensenyar la gramàtica. A Manresa ho tindria tot: mestre, persones amigues que l'ajudarien, i ambient propici per a fer bé als demés. «Arribat a Barcelona, diu l'Autobiografia, comunicà la seva inclinació d'estudiar amb Isabel Roser i amb un mestre Ardèbol, que ensenyava gramàtica. A tots dos semblà bé, i ell va oferir-se a ensenyar-lo de franc, i ella a donar-li lo que fos menester per la vida. El peregrí tenia conegut a Manresa un frare, crec que era de San Bernat [ja hem dit que era de Sant Benet], home molt espiritual, i el seu desig era anar-se'n amb ell per estudiar, per donar-se més còmodament a les coses espirituals, i fins per fer bé a les ànimes. Digué, doncs, que acceptava la oferta, si no trobava a Manresa la comoditat que esperava. Anant allà, va trobar que el frare era mort; tornà a Barcelona i començà a estudiar amb molta diligència» [2].

Ja sabem, doncs, que Ignasi va tornar a Manresa un any després d'haver-ne sortit. ¡Com se li renovarien totes aquelles grans coses que Nostre

[1] *Autobiografia*, n. 71.
[2] Ibid., n. 51.

Senyor havia fet en ell en aquella «església primitiva!»

Tenia Ignasi trenta tres anys. Els processos estan plens de testimonis que ponderen la humilitat, modèstia i pietat amb què anava pels carrers i assistia a la classe barrejat amb les criatures de pocs anys. Es molt interessant, entre tots, lo dit per Sor Estefania de Rocabertí, priora de les Carmelites Descalces de Barcelona, tant per la importància personal d'aquesta gran monja i de la seva mare, de qui rebé les notícies, com per la tendresa que respiren les seves paraules. «Mira, filla meva, li deia sa mare D.ª Agna de Rocabertí, et fas a saber que si haguessis vist anar, com jo, el Pare Ignasi per Barcelona, et fores també feta devota d'ell com jo en so estada: i ço perquè anava i tractava amb una santedat i humilitat tan gran, que el rostre pareixia que li resplendia. Quan responia a les paraules que li deien, les seves eren tan eficaces, que es ficaven en lo cor de les persones com l'oïen. També li digué la seva mare que el vegé anar moltes voltes a l'estudi d'aquesta ciutat per apendre gramàtica, que aleshores era mestre un Mossèn Ardèbol, i quan passava, la mare llençava els ulls, perquè s'edificava de veure aquell rostre tan honest i honrat, i lo cos tan penitent, i descalç dels peus, ço és, sense soles» [1].

1 *Processos de Beatificació*, fol. 291.

S'estava a casa d'Agnès Pascual. «Estudià gramàtica en ma casa, diu Joan Pascual, i tingué sempre a son manar la llibreria que en ella teniem del dit Antoni Pujol, mon oncle, que era molt copiosa, curiosa i rica. Dormia sempre i menjava en esta ma casa on jo estic ara, que és la que fa cantonada en lo carrer dels Cotoners... Lo temps que estigué en ma casa, cada nit em parlava mil coses de Nostre Senyor, de menyspreu del món i sos béns per fer-me estimar els verdaders... Aconsellava'm la freqüència de sagraments, l'amor i temor de la llei de Déu, i l'obediència a la voluntat de la meva mare. Dormia quasi cada nit a terra sense posar-se al llit, i passava la major part d'ella en oració agenollat als peus del propi llit, i prous nits l'aguaitava i veia la cambra plena de resplendor, i ell enlaire, agenollat, plorant, sospirant i dient: «Déu meu, i com sou infinitament bo, puix ho sou per sofrir a qui és tan dolent i pervers com jo».

Joan Pascual era aleshores jovenet i dormia en el mateix quarto d'Ignasi. Diu que feia l'adormit, per veure totes les coses que ens ha dit. Altres vegades diu que el sentia exclamar-se: «¡Oh Senyor! si els homes us coneguessin no us ofendrien, sinó que us estimarien». Tantost el jovenet es movia una mica, com que es despertés, Ignasi s'alçava de la oració, i acostant-se-li li deia amb gran amor: «Fill meu, ¿no dormiu? Dormiu, fill meu, dormiu». Agnès Pascual diu que,

essent a taula, llençava els seus ulls a una cena del Senyor que tenia davant, i restava molt elevat de devoció [1].

Combregava ordinariament en l'església de Santa Maria del Mar, per ser-ne parroquià, i per la gran devoció que li feia l'altar de la Mare de Déu. En la mateixa església es posava assegut a una grada de la primera capella a mà dreta entrant per la porta del carrer de Sombrerers, i demanava caritat als qui prenien aigua beneita en la pica que tenia al costat [2]. A confessar-se hi anava al convent franciscà de Santa Maria de Jesús, que era fora les muralles, en el mateix lloc on avui hi ha el convent i església de les monjes de l'Enseyança; i el confés era Fr. Diego d'Alcántara, religiós de santa memòria en aquella comunitat, que havia hostatjat el mateix Sant Pere d'Alcántara, el B. Nicolás Factor i el taumaturg català B. Salvador d'Horta.

[1] *Processos de Canonització,* fol. 147 i 149.

[2] En memòria d'aquest costum de Sant Ignasi hi ha una làpida que ho commemora. Aquesta grada és més alta que les que li corresponen en aquest i els altres dos portals. Un document parroquial ens diu que això és també en memòria de Sant Ignasi, i ho explica així. Les sis piques d'aigua beneita dels tres portals, Major, Moreres i Sombrerers, eren posades molt altes, de manera que resultaven poc modestes per les senyores. Els militars s'aprofitaven d'això, i amb escàndol del poble, es posaven aprop per mirar. Resolgueren aleshores baixar les piques. Però d'aquí resultà un altre inconvenient, i era que els gossos hi arribaven. Aleshores resolgueren rebaixar les grades que tenien al costat, fora la nostra, perquè «en aquell pedrís captava Sant Ignasi», diu el document, que és de primer de Març de 1717, en el *Ceremonial de la Obra.*

Entre les esglésies que visitava amb més devoció figura en primer lloc la Catedral i la cripta de Santa Eulària. Fins després de la seva mort volgué manifestar Sant Ignasi com li tenia el cor robat la nostra espiritualíssima Catedral, com direm en son lloc.

Aquella santa portera del convent de les Jerònimes, Antònia Strada, continuà el tracte espiritual i bones obres amb Ignasi. Quasi diàriament li feia caritat, i ell en bona correspondència li portà de Jerusalem un cofret de relíquies, que es va conservar fins la crema del convent pel mes de Juliol de 1909. Els processos diuen que en aquell convent Ignasi fou vist alguna vegada tot voltat de resplendors.

A Barcelona tornà el dimoni amb aquella temptació insidiosa i enganyadora de Manresa. «Destorbava'l molt una cosa, diu, i era que quan començava a apendre de memòria, com cal fer-ho als principis de la gramàtica, li venien noves intel·ligències de coses espirituals i nova suavitat, i això amb tanta de manera, que ni podia apendre res de cor, ni podia apartar allò per molt que fes. Rumiant ell sovint sobre aquesta cosa, es deia a si mateix: «ni quan em poso en l'oració i sóc a missa, no em venen aquestes tan vives intel·ligències». Així poc a poc va entendre que allò era temptació. Feta oració se'n va a Santa Maria del Mar, al costat de la casa del seu mestre, i va cridar-lo a l'església pregant-li que el

volgués escoltar un xic. S'asseuen, i ell li declara fidelment tot lo que passava per la seva ànima, i el poc profit que fins aleshores havia tret per aquesta causa; però que ell li feia aquesta prometença: «jo us prometo que mai faltaré a classe aquests dos anys, mentre tingui a Barcelona pa i aigua per sostenir-me.» Aquesta promesa va fer-la amb gran eficàcia, i mai més va tenir aquelles temptacions.

»Aquell mal de ventre que li havia vingut a Manresa, per causa del qual es posà sabates, havia passat, i es trobava bé d'ençà que sortí de Jerusalem. Per aquesta raó, estudiant a Barcelona, li vingueren ganes de tornar a les penitències passades. Començà, doncs, a fer un forat a la sola de la sabata, i va anar-lo engrandint poc a poc, de manera que, en arribant el fret de l'hivern, ja no li quedava sinó la coberta de damunt dels peus» [1]. Ignasi no diu més en l'Autobiografia, però pels testimonis dels processos sabem que va allargar-se molt més en la penitència. Els dejunis eren continuats i duríssims. Per amagar-se de les mirades dels qui ho podien veure, es retirà de la taula de la família Pascual, i menjava dalt en el segon pis, en el mateix requartó on dormia. Així recaptava lo que li donaven i ho distribuïa als pobres.

«Agnès Pascual, diuen els processos, com veia

[1] *Autobiografia*, n. 54-55.

la gran abstinència, oració, dejunis i deixuplines, corretgia i advertia amb entranyes de pietat al dit Pare Ignasi, que no volgués macerar en tanta manera sa persona» [1]. No traient res de les queixes amoroses, aquella bona senyora ho digué al seu confés, que era el mateix d'Ignasi. Ell li manà per obediència que mengés a taula amb la família, prenent lo que li donaven, i que es tregués el cilici duríssim que portava. La raó que va donar-li fou perquè així pogués portar avant els estudis.

Era també molt intensa la seva vida de zel en bé de les ànimes, sobretot les dels pobres i necessitats. Fora de l'almoina que ell recollia «li enviaven pa blanc i tendre les senyores donya Guiomar Dalla i Desplà, àvia de l'Ilm. senyor Marquès d'Aitona, donya Isabel de Requessens i de Boxadós, àvia de l'Ilm. senyor Comte de Çavallà, i donya Estefania de Requessens i de Zúnyiga, mare del Comendador major de Castella, i algunes altres persones principals de la present ciutat de Barcelona; i ell ho guardava i repartia entre els pobres vergonyants i més necessitats» [2]. Amb la caritat material els feia l'espiritual, ensenyant-los la doctrina, i donant a quiscun els consells de vida eterna que demanava el seu estat particular.

Els ministeris a què es llençava amb més fervor eren els que són essencialment espirituals.

[1] *Processos de Canonització*, fol. 153.
[2] Ibid., fol. 154.

Onsevulla que entengués podia salvar una ànima, allà se n'anava amb una llibertat divina, sense que cap respecte humà ni temor de creatura se li posés davant. Tenim un cas molt solemne contat per Joan Pascual, que va ser testimoni de tota aquesta tràgica història. Per entendre aquesta narració cal saber que la porta de Sant Daniel queia a la part de ponent de l'actual llac del Parc, i en l'encreuament del carrer de Marina amb la carretera de Mataró hi havia el convent dels *Angels Vells,* dit així en contraposició dels *Angels Nous,* que era el convent que termina el carrer d'Elisabets dintre la ciutat. Deixem ara la paraula a Joan Pascual.

«En el convent dels Angels Vells, com ne diuen avui, que cau fora del Portal nou, prop del de Sant Daniel, vivien les monges de Sant Domingo que ara són dintre la ciutat, prop del convent d'Elisabets i del Carme. Algunes religioses poc edificants feien murmurar dintre la ciutat per la lleugeresa que tenien en el tracte amb gent seglar. Veient-ho el Pare Ignasi, i entristit de la mala fama que s'anaven posant, i entenent que que això passava, perquè no hi havia qui digués a les monges lo què corria, i els prediqués la veritat, després de molta oració i llàgrimes derramades en la presència del Senyor, demanant-li fervor d'esperit per predicar-los la veritat, i llum de la divina gràcia perquè elles la coneguessin i abracessin, determinà de fer cada dia

el sacrifici d'anar a aquell convent a fer algunes plàtiques o exhortacions espirituals. Tal fet tal dit: cap dia deixà aquest exercici per pluja que fes, sol o calor, o encara que altre treball li volgués destorbar.

»Fou Nostre Senyor servit, que per les oracions i plàtiques del Pare Ignasi aquelles monges s'il·luminessin de tal manera, que, apartant totes les vanitats, i adonant-se del mal que feien amb tals converses, van despatxar a tots els seus devots, causa del desordre i malestar del convent. Disgustats aquests, molt enfadats i cecs de passió, sabent que la causa del trasmudament eren les plàtiques i consells del Pare Ignasi, determinaren maltractar-lo i fins matar-lo, si podien. Manen, doncs, a un esclau que l'esperi una tarda entre el convent i el portal de Sant Daniel, quan ell tornava tot resant cap a casa. L'esclau li sortí al camí, l'insultà de paraula, i després l'abofetejà, l'atropellà i l'assotà amb un vit de bou, fins deixar-lo per mort allà terra. El Pare Ignasi, sense queixar-se per res, sinó lloant a Nostre Senyor, i demanant-li rebés aquell treball en satisfacció de les seves culpes, quedà que no podia dir un mot ni posticar-se. Volgué Déu que passessin per allí uns moliners i el trobessin per terra com un mort; el pujaren dalt d'un dels animals, el dugueren fins el portal de Sant Daniel, i, després d'haver-lo retornat, i preguntant-li on vivia, el van portar a casa meva.

»Estava tan fet malbé, que la meva mare ja el plorava per mort. Va fer 53 dies de llit, sens poder-se moure, que per fer-li el llit, l'havien d'aixecar amb unes tovalloles, i per retornar-lo, l'abrigaven amb uns llençols xops dues o tres vegades de vi. Encara que en aquesta malaltia va patir molts dolors, sobretot a la cama dreta, que ordinàriament ja tenia delicada, mai li poguérem fer dir qui l'havia atropellat, i amb prou feines on havia passat la desgràcia; sinó que sempre lloava a Nostre Senyor, i demanava perdó pels malfactors i pels qui els havien manat.

»La meva mare va cuidar-lo i regalar-lo com un fill seu o com un àngel visible, passant les nits sense anar-se'n al llit, per més que el Sant hi repugnava, encara que regoneixia l'amor i respecte que ella li tenia. Va visitar-lo la flor de la noblesa de Barcelona, tant dames com cavallers. Tals foren donya Estefania de Requessens, filla del Comte de Palamós i esposa del Comendador major de Santiago, don Joan de Requessens; donya Isabel de Boxadós, donya Guiomar Gralla, donya Isabel de Jossa, i altres de les principals de la ciutat.»

Els processos donen alguna notícia més particular. Diuen que la persona causadora d'aquesta desgràcia era de qualitat, que l'esclau era un negre, que van arribar a administrar a Ignasi l'Extremaunció, i que en aquesta ocasió, entrant en l'habitació donya Agnès, va trobar el malalt

voltat de resplendors, i aquest va pregar-li que no en digués res a ningú. Dient-li una vegada donya Agnès que no tornés mai més a aquell convent, Ignasi va contestar: «¿què podria haver-hi més dolç per mi que morir per amor de Jesucrist i del pròxim? Això és lo que jo volia». Quan fou atropellat, l'acompanyava un bon sacerdot, que es deia Mossèn Pujalt, el qual també fou malmès a garrotades per l'esclau.

Tan bon punt Ignasi pogué caminar, tornà desseguida al convent dels Angels per acabar la seva reforma. Fou aquesta molt consoladora, com ho fou també la conversió del desgraciat que havia sigut causa de tot, puix diuen els processos que «li anà a demanar perdó amb molta humilitat, i s'abstingué de ses indignes visites al monestir». Un altre testimoni afegeix que d'allí endavant l'ajudava amb almoines, com ho feien les altres persones que hem anomenat [1].

Aquí s'ha de posar el gran benefici que Sant Ignasi obtingué a un suicida. Venia un dia el Sant dels Angels Vells, i entrant per la porta de Sant Daniel, passà pel pla d'En Llull i carrer de Bell-lloc, on trobà apilotada gran munió de gent. Li diuen que han trobat un home penjat a casa seva, que era en el carrer esmentat, cantonada a la travessia del Julivert. Puja Ignasi dalt de la casa, i veu aquell desgraciat moradenc i negre,

[1] *Processos de Canonització*, fol. 149 i 153.

que, perquè el tribunal havia fallat contra d'ell un plet que tenia amb el seu germà, s'havia penjat del sostre. Ignasi s'agenolla, fa oració, i alçant-se demana un ganivet i talla la corda. Cau el cos a terra amb gran cop, i queda sense moviment ni senyal de vida. Ignasi torna agenollar-se en oració, treu el Santcrist que sempre portava, el posa damunt del pit d'aquell desgraciat invocant el nom de Jesús, i el crida pel seu nom, ¡Lisano! Al punt obre els ulls i contesta amb gran estupor de tots els presents, que tots el tenien per mort. Ignasi l'exhorta a fer penitència dels seus pecats, sobretot del suicidi, van a buscar el vicari de Santa Maria, es confessa amb grans manifestacions de contricció, i mor.

Diguem una paraula dels companys d'Ignasi. Els Pares Càmara i Polanco, i darrera seu tots els historiadors, diuen que a Barcelona ja tenia alguns companys, encara que el P. Càmara afegeix la limitació opinativa «segons crec». Fa certa estranyesa, tant perquè mai se'n parla tot el temps que Ignasi és a Barcelona, com perquè els tres noms que citen són tots castellans. De fet els trobem a Alcalà, i hom pensaria si és que van aplegar-se amb Ignasi en aquesta universitat. No obstant, cal afirmar que algun d'ells fou conegut, potser més tard, pels bons amics de Barcelona, ja que Ignasi escrivint de París estant els en parla.

Altres homes trobem al costat d'Ignasi a Bar-

celona, sí no amb el compromís de companys, amb tota la intimitat d'amics. Tals són Mossèn Pujalt, màrtir del zel i del companyerisme d'Ignasi; Jaume Caçador, primer Ardiaca i després Bisbe de la ciutat; i Joan Verdolay, prevere molt edificant. Quan Ignasi preparava la fundació de la Companyia, escriu d'Itàlia a Mossèn Verdolay una carta preciosa, convidant-lo formalment a anar-se'n amb ell, però amb un to que sembla fa suposar anteriors tractes en aquest sentit [1]. Realment va entrar en la Companyia, encara que després passà a la Cartoixa. També volgué seguir-lo Miquel Rodés de Girona. Ignasi li digué que no, profetitzant-li que es graduaria de lleis, i un fill seu seria de la Companyia, com realment succeí.

Arribà l'hora d'anar-se'n Ignasi de Barcelona. Diu l'Autobiografia: «Acabats dos anys d'estudis, en els quals, segons li deien, havia avançat molt, el seu mestre li digué que ja podia oïr Arts [filosofia], i que se n'anés a Alcalà. Ell volgué fer-se examinar per un doctor en teologia, que també va aconsellar-li lo mateix, i per això marxà tot sol cap a Alcalà» [2]. Notem aquest «tot sol», que podria confirmar lo que hem insinuat, que els companys que ens donen com de Barcelona, foren adquirits a Alcalà.

La segona estada de Ignasi a Barcelona durà

[1] *Monumenta Ignatiana*, Ser.1 .ª, vol. 1. Ep. 12.
[2] *Autobiografia*, n. 56.

dos anys: de la quaresma de 1524 fins a mig Juliol de 1526, acabat el curs escolar.

§ II. Alcalà

(Juliol de 1526—Juliol de 1527)

Sant Ignasi va sortir de Barcelona pel Juliol de 1526. «Arribant a Alcalà, diu l'Autobiografia, començà a demanar caritat i viure d'almoina. Al cap de deu o dotze dies que portava aquesta vida, va trobar un clergue amb altres companys, que, veient-lo captar, van començar a riure's d'ell i dir-li injúries, com solen fer-ho amb la gent que, estant bona, fan de pobres. En aquell moment va escaure's que passà per allí el qui cuidava de l'hospital d'Antezana, i manifestant pena de lo que veia, se l'emportà a l'hospital, on li donà una cambra i tot lo necessari.»

«En arribant, diu l'Autobiografia, féu coneixença amb don Diego de Eguia, el qual vivia a casa del seu germà, que tenia impremta, i estava ben acomodat; per això l'ajudava amb almoines per fer caritat als pobres, i ademés tenia els tres companys del peregrí a casa seva. [Es deien Calixte de Sa i Llorenç de Càceres, tots dos segovians, i Joan de Arteaga, d'Estepa. Després se'ls afegí un jovenet francès que es deia Joan Reinalde.] Un dia va anar a demanar-li caritat

per algunes necessitats. Don Diego digué que no tenia diner; però va obrir un armari on hi havia diverses coses, i li donà cobrellits de diferents colors, uns candelers i altres coses consemblants, i embolicant-les totes amb un llensol, el peregrí se les posà a coll i se n'anà a socórrer als pobres» [1].

»Va estudiar quasi any i mig a Alcalà. Les matèries foren termes de Soto, Física d'Albert i el Mestre de les Sentències» [2]. Massa coses i mal triades. No era posible que arribés a tenir els coneixements ben ordenats i fonamentats de les ciències. Ademés, dues coses el destorbaren, i foren els ministeris espirituals i les persecucions. Diemne dues paraules.

«S'exercitava en donar els exercicis espirituals i en declarar la doctrina cristiana, i feia fruit a glòria de Déu. Moltes persones hi hagué que arribaren a gran notícia i gust de les coses espirituals. Altres tenien temptacions, com és ara una que, volent-se deixuplinar, no ho podia fer, com que li deturessin la mà; i altres coses semblants que feien soroll en el poble, sobretot pel gran concurs que hi havia onsevulla que ell declarava la doctrina.

»Per tota aquella terra corria gran rumor de les coses que passaven a Alcalà, i qui ho deia d'una manera, qui d'una altra. El crit arribà fins a

[1] *Autobiografía*, n. 56 i 57.
[2] Ibid., n. 57.

Toledo als inquisidors. Aquests vingueren a Alcalà, de lo qual el peregrí n'hagué esment pel qui els tenia a casa, innovant-lo de què uns els deien els ensacats, altres sembla que il·luminats, i que de tots en farien gran carniceria. Començaren totseguit les indagacions i el procés de la seva vida [19 de Novembre de 1526], i després s'entornaren a Toledo sense cridar-los, essent així que havien vingut només per aquest fi. Deixaren el procés a Figueroa, que ara és amb l'Emperador. Ell, passats alguns dies, els va cridar, dient-los com els inquisidors havien fet pesquissa i procés de la seva vida, que cap error no havien trobat ni en la seva doctrina ni en els seus fets, i, per lo tant, que podien seguir el seu regent sense cap destorb. Lo que no semblava bé era que, no essent religiosos, anessin tots vestits amb un mateix hàbit; per lo que seria convenient, i així ho manava, que els dos (senyalant el peregrí i Arteaga) tenyissin de negre el seu vestit, i els altres dos (Calixte i Càceres) de lleonat, i En Joanet (que era el jovincel francès) podia seguir com anava.

»El peregrí contesta que faran lo que se'ls mana. «Lo que jo no sé, diu, és quin bé fan aquestes inquisicions. Perquè a un (tal) l'altre dia un capellà no volgué donar-li la comunió, perquè hi va cada vuit dies, i a mi m'hi van posar dificultat. Nosaltres voldríem saber si és que ens han trobat amb alguna heretgia.» «No, diu

Figueroa; si no, prou us hauríem cremat.» «També us cremarien a vós, si us la trobaven», féu el peregrí. Van tenyir els vestits tal com els manaven, i al cap de quinze o vint dies Figueroa mana al peregrí que no vagi descalç, que es posi calçat: i ell ho va fer quietament, com sempre que el manaven persones d'aquella qualitat.

»Passats quatre mesos, el mateix Figueroa torna fer averiguacions sobre d'ells. [6 de Març de 1527]. Fora de les causes ja dites, crec que hi hagué alguna ocasió, perquè una dona casada i de distinció tenia especial devoció al peregrí, i per no ser vista, solia venir a l'hospital el dematí entre dos llustres, tapada tal com solen fer-ho a Alcalà d'Henares, i en arribant es descobria i anava a la cambra del peregrí. Però tampoc aquesta vegada els van fer res, ni tan sols els cridaren acabat el procés, ni els van dir paraula.

»Passats altres quatre mesos, quan ja ell era fora de l'hospital i vivia en una caseta, ve un agutzil a la porta, el crida i li diu: «veniu un moment amb mi». El porta a la presó, dient-li: «no sortiu d'aquí fins que se us mani altra cosa». Era a l'estiu, la presó no era estreta, i venia molta gent a visitar-lo, sobretot un que era el seu confessor [era Manuel Miona, que després va ser jesuïta]. Ell feia lo mateix que quan tenia llibertat: ensenyar la doctrina i donar els Exercicis. Mai volgué pendre advocat ni procurador, encara que molts se li oferien. Particularment es recorda de

donya Teresa de Càrdenas. [Era la mare del duc de Maqueda, i li deien *la loca del Sacramento* per la devoció que tenia a l'Eucaristia]. Aquesta senyora va enviar-lo a visitar, i moltes vegades li feu perfertes de treure'l d'allí. Ell mai volgué res, contestant sempre. «Aquell, per amor del qual he entrat aquí, me'n treurà, si li plau».

»Disset dies va ser a la presó, sense que ningú l'examinés ni li digués per què el tenien allí. Passats aquests dies, ve el Figueroa a la presó, i li pregunta moltes coses, fins i tot si feia guardar el dissabte. Afegí si coneixia dues dones, mare i filla. Digué que sí. Preguntà si havia tingut esment de la seva anada abans que sortissin d'Alcalà. Contestà que no, confirmant-ho amb el juramento que havia donat. Aleshores el vicari, posant-li la mà al muscle amb cara de molta alegria, li digué: «doncs aquesta és la causa perquè us han portat aquí».

»Entre les moltes persones que seguien el peregrí, hi havia dues vídues, mare i filla, aquesta molt jove i molt bella, les quals havien entrat molt en l'esperit, sobretot la filla, fins a tal punt, que sent nobles, se'n havien anat a la Verònica de Jaén a peu, soles, i no sé si captant. Això aixecà gran crit a Alcalá, i el doctor Ciruelo, que tenia d'elles alguna protecció, pensà que era cosa del pres, i per això el feu agafar. Sentint, doncs, lo què deia el vicari, digué: «¿voleu que parli una mica més d'aquest punt?» — «Sí». — «Doncs heu

de saber que aquestes dues dones moltes vegades han insistit en què volien anar pel món servint als pobres pels hospitals, i jo sempre els he tret del cap aquest pensament, per ser la filla tan jove i tan bella; dient-los que, si volien visitar els pobres, pla bé que podien fer ho a Alcalà, i lo mateix d'acompanyar el Santíssim Sagrament». Figueroa, escrivint totes aquestes coses, se'n anà amb el seu notari.

»Aquells dies Calixte era a Segòvia, i sabent l'empresonament del peregrí, torna, encara no ben refet d'una greu malaltia, i es queda amb ell a la presó. El peregrí li digué que seria millor anar-se a presentar al vicari. Aquest va rebre'l bé, i li digué que sí, que manava se'n anés a la presó fins que tornessin aquelles dones, per veure si confirmaven elles lo dit. Calixte estigué empresonat alguns dies; però veient el peregrí que allò li feia mal a la salut, perquè encara no estava bo, el va fer treure per mediació d'un doctor que era molt amic seu.

»Quaranta dos dies feia que el peregrí era a la presó, passats els quals i vingudes ja aquelles dues devotes, ve el notari a la presó a llegir-li la sentència. [1 de Juny de 1527]. Aquesta el donava per lliure, però manava que tots es vestissin com els altres estudiants, i que no parlessin de coses de fe fins passats quatre anys que haguessin estudiat més, tota vegada que encara no tenien carrera. En veritat, el peregrí era el qui

tenia més estudis, i encara amb poc fonament, i això és lo primer que ell solia dir sempre que l'examinaven.

»Aquesta sentència va deixar-lo incert de lo què faria, perquè amb això semblava que li tancaven la porta per ajudar a les ànimes, sense donar-li altre raó només que no havien estudiat. Per fi va determinar-se d'anar a trobar l'Arquebisbe de Toledo, Fontseca, i posar el cas en les seves mans. Surt d'Alcalà i va trobar l'Arquebisbe a Valladolid. Li conta fidelment lo que passava, tractant-lo de vós, com feia sempre, i dient-li que encara que ja no era obligat a guardar la sentència, per no ser en la seva jurisdicció, no obstant, faria lo que li manés. L'Arquebisbe el rebé molt bé, i entenent que el peregrí pensava anar a Salamanca, li digué que també allà tenia amics i un col·legi, posant-ho tot a la seva disposició. A l'anar-se'n li donà quatre escuts» [1].

§ III. Salamanca

(Agost-Desembre de 1527)

Ignasi arribà a Salamanca entre Juliol i Agost de 1527. «Arribat a Salamanca, diu l'Autobiografia, i estant fent oració en una església, una devota va conèixer que era de la Companyia

[1] *Autobiografía*, n. 57-63.

(perquè els quatre companys ja feia dies que hi eren), li pregunta el seu nom, i el porta a la casa dels seus companys. Quan a Alcalà els manaren per sentència que es vestissin com els estudiants, el peregrí va contestar: «quan veu manar-nos que tenyíssim els vestits, vàrem fer-ho; però ara això no ho podem fer, perquè no tenim diners per comprar-ho». Aleshores el vicari els hi donà vestits i bonets i tot lo demés propi de l'estudiantina, i vestits així sortiren d'Alcalà.

»A Salamanca es confessava amb un frare de Sant Domingo del convent de Sant Esteve, i en fent deu o dotze dies que era arribat, li diu el confessor: «els Pares de la casa us voldrien parlar». «En nom de Déu, contesta ell.»—«Doncs serà bo que el diumenge vingueu aquí a dinar. Però us preving que voldran saber moltes coses de vós.» El diumenge es presenten allà amb Calixte, i havent dinat, el Superior [Fr. Pere de Soto], perquè el Prior era fora, ve amb el confés i em sembla amb un altre frare, i els porten a una capella.»

Mes avall, diu Ignasi que «Calixte anava vestit amb un faldilló curt, un gran barret al cap, un bastó a la mà, i unes botes que quasi bé li arribaven fins a mitja cama, i per ésser molt alt, semblava més disforme. El frare preguntà per què anava vestit d'aquesta manera. El peregrí li va contar com a Alcalà els havien empresonat i els havien manat vestir d'estudiants; però aquell

company seu havia donat la lloba a un pobre clergue. El frare, arrufant el nas, va dir entre dents: *charitas incipit a seipso.*»

Tornem a l'interrogatori del Superior tal com el porta Ignasi en l'Autobiografia.

«Aleshores comença a dir amb molta afabilitat, que tenien molt bones noves de la seva vida i costums, i que anaven predicant a l'apostòlica: però que tenien moltes ganes de saber més particularment aquestes coses. Pregunta, doncs, què havien estudiat. Contesta el peregrí: «de tots nosaltres qui més ha estudiat sóc jo», afegint-li quan poca cosa era i amb quant poc fonament.— «Doncs, ¿què és lo que prediqueu?»— «Nosaltres no prediquem, sinó que parlem familiarment amb algunes persones de les coses de Déu; com és ara després de dinar, si algú ens crida.» — «Però ¿de quines coses parleu? que això és lo que nosaltres voldríem saber.» — «Tantost parlem d'una virtut, tantost d'una altra, alabant-la sempre; tantost parlem d'un vici, tantost d'un altre, i sempre en to de reprensió.»—«Vosaltres no sou gent de lletres, i parleu de virtuts i de vicis. D'això ningú pot parlar-ne sinó en una de dues maneres: o bé per lletres, o bé per l'Esperit Sant. Vosaltres no parleu per lletres; doncs ho feu per l'Esperit Sant. Nosaltres voldríem saber açò de l'Esperit Sant.» El peregrí es posà una mica sobre si, perquè li feia estrany aquella manera d'argumentar, i després d'haver-s'hi pensat, digué que no calia parlar més

d'aquestes coses. El frare torna apretar: «Doncs ara que tenim tants errors d'Erasme i tanta altra gent que ha enganyat el món, ¿no voleu declarar lo que parleu?»—«Pare, contestà el peregrí, jo no diré més de lo que he dit, si no era davant dels meus superiors que em poden obligar.»

»No podent el Superior arrencar cap més paraula al peregrí, diu: «doncs quedeu-se aquí, que ja farem per manera de què ho digueu tot.» I se'n van tots els frares amb certa pressa. El peregrí va preguntar primer si volien que es quedessin en aquella capella o aon, i el Superior digué que es quedessin a la capella. Els Pares fan tancar totes les portes, i sembla que van anar a tractar la cosa amb els jutges. Tres dies més van ser al convent sense que ningú els digués res de part de la justícia. Menjaven al refetor amb els frares, i quasi sempre en tenien plena la celda, que els venien a veure, i el peregrí parlava igual com sempre. Entre ells ja hi havia certa divisió, i molts ja es posaven de part seva.

»Al cap de tres dies ve un notari i els porta a la presó; però no els van posar abaix amb els malfactors, sinó dalt en una cambra vella, desamparada i molt plena de brutícia. Els van lligar tots dos amb una mateixa cadena, un peu cada u, i la cadena era reblada a una columna del mig de la casa, i tenia de llarg de deu a tretze pams.

Així cada vegada que un tenia alguna necessitat, l'altre havia d'acompanyar-lo. Tota la nit la passaren desperts. L'endemà, com va córrer per la ciutat que eren empresonats, els hi van enviar a la presó estris per a dormir i tot lo necessari molt copiosament. També venia molta gent a visitar-los, i el peregrí continuava els seus exercicis de parlar de Déu, etc.

»El batxiller Frias anà a examinar-los a quiscún en particular, i el peregrí li donà tots els seus papers, que eren els Exercicis, perquè els examinés. Van preguntar-los si tenien companys. Van dir que si, i on eren. Per ordre del batxiller els anaren a buscar, portant a la presó a Càceres i Arteaga; el Joanet van deixar-lo, i després es va fer frare. Els dos nous no els van pujar dalt, sinó que els deixaren baix amb els presos comuns. Aquí tampoc volgué pendre advocat ni procurador.

»Passats alguns dies el criden davant de quatre jutges que ja tots havien vist els Exercicis. Eren tres doctors: Santisidoro, Paravinhas Frias; el quart era el batxiller Frias. Li pregunten moltes coses, no sols dels Exercicis, sinó també de teologia, com per exemple, de la Trinitat i del Sagrament, a veure com entenia aquests articles. Ell va fer abans les seves excuses, però manat pels jutges, va parlar de manera que res van tenir de corretgir-li. El batxiller Frias, que en aquestes coses solia anar sempre davant, li preguntà també

un cas de cànons, obligant-lo a respondre. Ell va fer-ho, dient sempre primer que no sabia lo què els doctors deien en aquestes coses. Després li fan declarar el primer manament de la llei de Déu, de la manera que solia fer-ho. Ell ho va fer amb tanta pausa, i tals coses va dir, que ja no van tenir ganes de preguntar-lo més. Abans d'això, en parlar dels Exercicis, van insistir molt en un punt només, que és al principi: és dir, quan un pensament és pecat venial, i quan és mortal. El retop que hi trobaven, era perquè, no sent home lletrat, determinava això. Ell contestà: «si això és o no veritat, determineu-ho vosaltres; i si no és veritat, condemneu-ho.» Al cap i a la fi se n'anaren sense condemnar res.

»Entre els molts que venien a parlar-li a la presó, una vegada fou don Francesc de Mendoza, que ara li diuen el Cardenal de Burgos, i portava de company el batxiller Frias. Preguntant-li familiarment com es trobava a la presó, i si li sabia greu de ser-hi, digué: «Contestaré lo mateix que avui he dit a una senyora, que deia paraules de molta compassió de veure'm encadenat. Li he dit jo: «es veu que vós no teniu ganes de ser empresonada per amor de Déu. ¿Tan dolenta cosa us sembla la presó? Doncs jo us dic: que no hi ha tants grillons i cadenes a Salamanca, que jo no en vulgui més per amor de Déu.»

»S'esdevingué que un dia van fugir tots els presos de la presó, i els dos companys que eren

amb ells es van quedar. Quan al dematí els van trobar amb la porta oberta, tots sols, i els altres fora, tothom en prengué molta edificació, i se'n va parlar molt a la ciutat. Aleshores per presó els van donar tot un palau que hi havia a la vora.

»Al cap de vint-i-dos dies de ser a la presó, els criden a oïr sentència, i aquesta va ser que no es trobava cap error en vida ni en doctrina, i per tant que podien fer com abans d'ensenyar la doctrina i parlar de les coses de Déu, mentre no definissin mai: açò és pecat mortal, açò és pecat venial, fins no passessin quatre anys que tinguessin més estudis. Llegida la sentència, els jutges van estar molt amorosos, manifestant que desitjaven fos acceptada. El peregrí contestà que faria tot lo què manava la sentència; però acceptar-la, no. La causa era perquè, no condemnant-li res, li tancaven la porta perquè no pogués ajudar als pròxims en lo que podia. Per més que va fer el doctor Frias, que es manifestava molt afectuós, el peregrí no digué més, sinó que, mentre fos a la jurisdicció de Salamanca, faria lo que se li manava. Els van treure de la presó, i ell va començar a encomanar a Déu i pensar què faria. Trobava gran dificultat d'estar-se a Salamanca, perquè amb aquesta prohibició de no definir el pecat mortal i venial, li semblava tenir tancada la porta per fer bé a les ànimes. Per fi es determinà d'anar-se'n a estudiar a París.

»Mentre era a la presó, tornaren els desigs

d'ajudar a les ànimes, i per aquest fi, primer estudiar, i després buscar companys que tinguessin el mateix propòsit, conservant els que ja tenia. Determinat, doncs, d'anar a París, van convenir-se amb ells que s'esperessin per allí, i que ell aniria a veure si trobaria manera que poguessin estudiar.

»Moltes persones principals li feien grans instàncies que no marxés, però mai el van poder girar. Quinze o vint dies després de sortir de la presó, marxà tot sol, portant un burret amb alguns llibres» [1]. L'estada d'Ignasi a Salamanca durà mig any.

§ IV. París

(Febrer 1528 — Abril de 1535)

Ignasi ens ha dit que anava a buscar manera que ell i els seus companys poguessin estudiar a París. El punt on pensava anar a buscar aquests medis era Barcelona, com qui diu a casa, que com a tal mirava la nostra ciutat. Vingué, efecefectivament, encara que la visita fou rapidíssima. Era a principis de l'any 1528, i el 2 de Febrer ja entrava a la ciutat de París. Els amics de Barcelona el reberen amb un amor inexplicable, i de totes passades el volien retenir

[1] *Autobiografia*, n. 64-72.

amb ells. «Tots els qui el coneixien, diu ell mateix, li desaconsellaven l'anada a França, per les grans guerres que hi havia, contant-li exemples molt particulars, fins a dir-li que els espanyols eren rostits a la graella; però ell mai va tenir cap temor» [1].

Brevíssimament ens diu Joan Pascual l'amor amb què la bona gent barcelonina el despediren, ben proveït de tot lo què ell desitjava. «Va despedir-se, diu, de la meva mare, de casa meva, de mi i de tota Barcelona, amb llàgrimes seves i de tots, proveïnt-lo la meva mare pel viatge lo millor que va saber, i lo mateix van fer aquelles senyores devotes seves, que continuaren essent-ho els anys que va ser a París». Fou realment el comiat definitiu en aquesta vida. Ens diu Joan Pascual que Ignasi escrivia de París: «a la terra no ens veurem més, però confio que ens veurem en el cel» [2]. Segons l'Autobiografia «sol i a peu se n'anà cap a París, on arribà pel mes de Febrer». En carta a Agnès Pascual del 3 de Març de 1528

[1] *Autobiografia*, n. 72.

[2] Agnès Pascual morí a Barcelona el 9 d'Abril de 1548. Va assistir-la a darrera hora el Pare Araoz, que va ser a Barcelona en aquelles circumstàncies, amb consol de tots. Sant Ignasi va tenir-ne revelació de Roma estant. Escriu el seu fill Joan Pascual: «quan morí ma mare ací a Barcelona, ell era a Roma fundant sa religió. Ajudavan-la a morir alguns companyons d'ell i de sa Companyia, i morta ella, l'avisaren a ell de la seva mort. Respongué consolant-los a ells i a mi, dient que ja ho sabia desde tal dia a tal hora i punt, que estant en oració, la vegé camí de salvació. El punt i hora que ell escrigué era en lo què ella havia expirat».

ho precisa més: «amb bon temps i plena salut, per la gràcia i bondat de Déu Nostre Senyor, vaig arribar a aquesta ciutat el dia 2 de Febrer».

Lo que més urgia era solucionar la vida material. El primer cop fou duríssim. «Va posar-se en una casa amb uns espanyols. Per una cèdula de Barcelona, en arribant a París un comerciant li pagà 25 escuts, i ell els donà a un d'aquells espanyols, perquè els hi guardés; però aquest amb poc temps se'ls va gastar, i no tenia manera de pagar-li. Passada la quaresma, el peregrí ja no tenia res, tant per lo que ell havia gastat, com per lo que acabem de dir. No li quedà més remei que captar i deixar la casa on era.

»Van recollir-lo en l'hospital de Sant Jaume, que cau més enllà de l'església dels Innocents. Li venia molt malament pels estudis, perquè l'hospital era molt lluny del col·legi de Montagut, i per trobar la porta oberta calia tornar al toc d'oració i sortir abans del dia, i així no podia atendre bé a les lliçons. Despres d'un temps de portar aquesta vida d'hospital i captar, veient que avençava poc en les lletres, començà a rumiar què faria. Veient alguns que servien als regents en els col·legis i tenien temps d'estudiar, es va determinar de buscar amo. I feia aquest compte i propòsit amb molta consolació: que el mestre el miraria com a Jesucrist, a un dels estudiants li posaria el nom de Sant Pere, a l'altre el de Sant Joan, i així anant seguint pels demés

apòstols. Quan el manaria el mestre, faria compte que el manava Nostre Senyor, i quan el manés un altre, pensaria que el manava Sant Pere. Va buscar molt per trobar amo: parlà al batxiller Castro, a un frare cartoix que coneixia molts mestres i a altres; però mai li fou possible trobar-lo.

»Per fi un frare espanyol, no trobant cap remei, va dir-li un dia que lo millor seria anar-se'n cada any a Flandes, i perdre dos mesos, i encara no, per trobar medis d'estudiar tot l'any. Havent-ho encomanat a Déu, li semblà bon plan. Efectivament, amb aquesta indústria portava de Flandes algun passament, i fins una vegada arribà a Anglaterra, i va portar més caritat que els altres anys» [1]. El P. Rivadeneira afegeix que, passats tres anys, els mateixos comerciants de Flandes ja li enviaven l'almoina, sense necessitat de fer ell el viatge. Però lo que no faltà mai fou l'amor i caritat d'aquelles bones ànimes de Barcelona. Agnès Pascual, Isabel Roser, Isabel de Josa, Guiomar de Gralla, Aldonça de Cardona i altres persones, li enviaven sovint ses almoines, a les quals Ignasi corresponia amb aquella gratitud seva característica, amb oracions i amb cartes plenes de voluntat i consells espirituals. Quasi tot l'epistolari que ens queda de Sant Ignasi abans de la fundació de la Companyia, va dirigit

[1] *Autobiografía*, n. 73-76.

als amics de Barcelona, i lo que tenim ens fa enyorar més la majoria de cartes perdudes [1].

Parlem ara dels estudis que va fer en la universitat de París. Ens diu Ignasi que «començà a estudiar humanitats en el col·legi de Montagut. I la causa va ser, que com l'havien fet passar avant en els estudis tan depressa, es trobava molt faltat de fonaments. Anava, doncs, a estudi amb els minyons, passant per l'ordre i manera que tenen a París». Aquí tenim a Ignasi als 37 anys d'edat fet tercera vegada nen en les escoles. Any i mig va esmerçar en això: de Febrer de 1528 fins l'estiu de 1529.

El dia primer d'Octubre de 1529 començà el curs de Filosofia, i va seguir-la tres anys, fins que per la quaresma de 1533 va graduar-se mestre de Filosofia, passant per l'examen que en deien de la pedra, que era molt rigurós. Era com ritual per aquest cas la frase «pendre pedra», i sembla que era una festa escolar amb ocasió del grau. Primer Ignasi tenia cert escrúpol de fer-ho, perquè allò valia un escut, i ell era pobre. «El peregrí, diu, començà a dubtar si estaria bé que ell ho fes, i trobant-se molt dubtós i sense saber decantar-se, determinà posar allò en mans del seu mestre, el qual li aconsellà que ho fes, i ho va fer. No van faltar murmuradors; almenys hi hagué un espanyol que hi va reparar» [2]. Agnès

[1] *Monumenta Ignatiana*, Ser. 1.ª, vol 1.
[2] *Autobiografia*, n. 84.

Pascual va fer, com sempre, de bona mare, puix a ella acudí Ignasi per pagar les despeses del mestratge [1]. Solia enviar-li 100 escuts anyals.

Acabada la Filosofia, començà la Teologia per Octubre de 1533; però solament pogué fer-ne dos cursos incomplerts, per la mala salut. Un any després a Bolònia volgué continuar aquest estudi, en el qual també treballà quelcom a Venècia mentre esperava els seus companys. «Però aquests estudis, diu el P. Astrain, degueren ser poca cosa. La carrera d'Ignasi pogué donar-se per acabada quan de París se n'anà a Guipúzcoa. Estudià onze anys seguits, de Març 1524 fins Abril de 1535. ¿Quant va apendre amb tot aquest treball? El P. Laínez ens dóna la mida justa en aquestes paraules: «En l'estudi, encara que Ignasi tenia més destorbs que els altres, va posarhi tanta diligència com els altres del seu temps, i va treure'n tan profit o més que ells, *coeteris paribus,* arribant a una mitjania, com ho manifestava quan contestava en públic, i en les converses que tenia amb els seus condeixebles» [2].

Anem ara a la vida del seu esperit, mentre estudiava a París, i als ministeris espirituals que va practicar.

Els anys de Filosofia se li va repetir la temptació de Manresa i de Barcelona. «En començant a oïr les lliçons del curs, li van tornar a venir les

[1] *Monumenta Ignatiana,* Ser. 1.ª, vol. 1, pàg 90.
[2] *Vida breve de San Ignacio,* cap. 5.

temptacions de quan estudiava gramàtica a Barcelona. Cada vegada que anava a la classe, no podia estar atent, per les moltes coses espirituals que se li presentaven. Veient que d'aquella manera avençava poc, se n'anà al seu mestre, i li féu promesa de no faltar mai a lliçó, mentre trobés pa i aigua per sustentar la vida. Feta aquesta prometença, totes aquelles devocions que li venien fora de temps van fugir, i ell va seguir quietament els seus estudis» [1].

Una altra temptació vencé, que demostra bé el caràcter de Sant Ignasi en dominar-se a si mateix. «Estant un dia parlant amb el doctor Frago, va venir un frare a demanar al doctor que li busqués casa, perquè en la que s'estava se n'havien mort molts, i alguns pensaven si seria de pesta, perquè començava d'haver-n'hi a París. El doctor Frago i el peregrí volgueren veure aquella casa, i va anar-hi també una dona que hi era molt entesa, la qual digué que sí, que allò era pesta. El peregrí volgué entrar, i trobant un malalt, va consolar-lo tocant-li la llaga amb la mà. Havent-lo consolat i animat una mica, se'n tornà tot sol. Li va semblar que la mà li feia mal, venint-li el pensament que s'havia encomanat la pesta, i la imaginació era tan violenta que no la podia dominar. Aleshores amb gran ímpetu es fica la mà a la boca, regirant-la per dins i dient:

[1] *Autobiografia*, n. 82.

«tenies la pesta a la mà, doncs ara la tindràs a la boca». Fet això, li va passar la imaginació i el mal de la mà. Però en tornant al col·legi de Santa Bàrbara, on aleshores s'estava i seguia curs, els col·legials, sabent que havia estat a casa d'un apestat, fugien d'ell i no el volien deixar entrar. No li quedà més remei que estar-se alguns dies fora» [1].

Aquí Ignasi va vèncer la sensibilitat física; ara veurem com dominava l'esperit. Escoltem: «Aquell espanyol amb qui s'estava al principi i se li va gastar els diners, se n'anà cap a Espanya per via de Ruan, sense tornar-los-hi. Essent a Ruan esperant passatge, va caure malalt. El peregrí va saber-ho per una carta que li va escriure, i li vingueren desigs d'anar-lo a visitar i cuidar, pensant també que amb aquella ocasió el podria guanyar perquè deixés el món, i es donés tot al servei de Déu. Per assolir aquest fi, li entrà el desig de fer les 28 llegües que hi ha de París a Ruan, a peu, descalç i sense menjar ni beure. Es posa en oració sobre això, i tenia molt temor. Per fi se'n va a Sant Domingo, i allí es va determinar de fer aquell camí de la manera que hem dit, i li va passar aquell gran temor que tenia de temptar a Déu. L'endemà havia d'anar-se'n dematí. S'alça a trenc d'alba, i en començar-se a vestir, li va venir tal repugnància, que li semblava que no

1 *Autobiografía*, n. 83-84.

podia vestir-se. A grat o a desgrat va sortir de casa i fins fora de la ciutat, que encara no era ben clar. Però el rosec li durava encara, i va tenir-lo fins a Argenteuil, que és un castell dues llegües enllà de París cap a Ruan, on diuen que hi ha la túnica de Nostre Senyor. Passat aquell castell amb aquell treball espiritual, pujant dalt d'un serradet, començà a passar-li aquella mena de cosa, i li va venir tan gran consolació, amb tanta força espiritual i tanta alegria, que va començar a cridar per aquells camps, i a parlar amb Déu, etc. Aquella nit la passà amb un captaire en un hospital, després d'haver fet 14 llegües. El segon dia s'acollí a un paller. El tercer dia arribà a Ruan. Va passar tot aquest temps sense menjar ni beure i descalç, tal com ho havia determinat. A Ruan va consolar el malalt, ajudà a buscar-li embarcació cap a Espanya, i li va donar cartes adreçades a Salamanca als seus companys Calixte, Càceres i Arteaga» [1].

Alliçonat per l'experiència, Ignasi no volgué comprometre més els seus estudis per l'afany de fer bé als demés. En començant el curs de filosofia, «entrà, diu, amb el propòsit de conservar els companys que tenien propòsit de servir al Senyor, i no anar-ne a buscar d'altres, a fi de poder estudiar amb més comoditat» [2]. D'aquí nasqué la següent norma: els ministeris espirituals de con-

[1] *Autobiografía*, n. 79.
[2] Ibid., pàg. 82.

versacions i Exercicis s'intensificaven en les vacacions i afluixaven mentre durava el curs, i segons aquest compàs anaven també les persecucions. «Digué-li una vegada el doctor Frago, que estava meravellat de què el deixessin tan quiet i que ningú el molestava. «La causa és, va contestar, que ara no parlo a ningú de les coses de Déu; però en acabant el curs, tornarem a lo de sempre» [1]. Veiem-ne algun exemple contat per ell mateix.

«La primera vegada que tornà de Flandes, començà, més intensament que solia, les converses espirituals, i quasi a l'hora donava exercicis a tres: a Peralta, al batxiller Castro, que era a la Sorbona, i a un biscaí del col·legi de Santa Bàrbara que es deia Amador. Tots tres van fer grans mudances, van donar als pobres tot lo que tenien, fins els llibres, i van començar a demanar caritat, anant-se'n a l'hospital de Sant Jaume, on abans era el peregrí, i del qual havia marxat per les causes explicades. Els espanyols començaren a fer guerra als dos mestres [Castro i Amador], i no podent-los convèncer amb totes les seves raons i sermons de què anessin a la universitat, un dia hi va anar una colla amb armes, i els van treure de l'hospital. Els porten a la universitat, i fan aquest conveni: que primer acabin els seus estudis, i després podran portar avant els seus

[1] *Autobiografía*, n. 82.

propòsits. El batxiller Castro després va venir a Espanya, predicà algun temps a Burgos i per fi es ficà a la cartoixa de València. Peralta se n'anà a Jerusalem a peu i captant. Així el trobà per Itàlia un capità parent seu, el qual buscà manera de portar-lo al Papa i de fer-lo tornar a Espanya. Això no fou desseguida, sinó anys després.

»S'alçà gran crit a París contra el peregrí, sobretot entre els espanyols. Nostre mestre Govea deia que jo havia tornat boig a Amador, que vivia en el seu col·legi, i va determinar-se, i ho va dir, que la primera vegada que el peregrí anés a Santa Bàrbara, li faria donar una sala per seductor d'estudiants» [1]. Ignasi no diu més; però el P. Rivadeneira ens conta lo que era donar una sala, és dir, açotar públicament amb vergues els estudiants malfactors; i com realment el dit Rector de Santa Bàrbara tenia ja reunits tots els mestres i estudiants i preparades les vergues per a executar-ho. Ignasi arriba al col legi i es troba amb aquest espectacle. El primer impuls fou d'anar a la pública vergonya i al dolor per amor de Jesucrist, amb gran goig de la seva ànima; però reflexionant després el mal que això faria als seus ministeris espirituals, es determinà a presentar-se al doctor Govea, pregant-li que reflexionés en això. Quedà convençut el bon Rector, i la cosa no passà de l'espectacle.

[1] *Autobiografía*, n. 77-78.

Conta el P. Rivadeneira que, coneixent Ignasi un home que portava mala vida, i sabent que havia de passar per un camí vora del qual hi havia una bassa d'aigua gelada, perquè era temps d'hivern, Ignasi va ficar-se dintre l'aigua fins al coll, i en passar aquell desgraciat, l'exhortà a que deixés aquells mals passos, dient-li que per ell feia aquella penitència duríssima. Girà enrera aquell pobre pecador, i mudà de vida.

Hi havia en aquella ciutat un sacerdot religiós de vida molt estragada i molt enemic d'Ignasi, el qual per això mateix havia fet moltes provatures per portar-lo a Déu, però sempre inútilment. Per fi inventà aquesta santa estratagema. Un diumenge se'n va a combregar a una església prop d'on vivia aquell desgraciat, i de passada entra a casa seva demanant-li que el confessés. Va trobar-lo al llit encara, i molt pertorbat de veure què li demanava; mes al fi no sabé com negar-se. Després de les faltes ordinàries, Ignasi diu que vol acusar-se també d'alguns pecats de la vida passada; i comença a plorar-los amb tanta contrició, que el confés restà ensems admirat i avergonyit. Això el feu entrar dintre de si mateix, començà a estimar el qui abans avorria, i per fi va fer els Exercicis que li donà el mateix Ignasi, sortint-ne tan mudat, que va donar una edificació proporcional al escàndol que causava abans la seva mala vida.

Havia posat Ignasi la vista en un gran doc-

tor teòleg, de qui esperava que donaria gran glòria a Déu, si entrava més endintre del seu coneixement i amor. Molts camins que Ignasi havia temptat, tots havien resultat inútils. Un dia se'n va a casa seva amb un company, i el troba jugant. Fos per broma, fos per espolsar-se la visita, el doctor comença a convidar-lo amb molta insistència que jugués. Ignasi, que mai havia tocat aquelles coses, diu al fi que sí, que jugarà, però amb la condició que el qui perdi, farà trenta dies seguits lo que voldrà el qui guanyi. Accepta el doctor la juguesca amb molta alegria. Ignasi, com si fos un mestre consumat, no va deixar guanyar al doctor ni una sola vegada. Però d'aquesta pèrdua li vingué tot el guany; perquè va fer els Exercicis un mes seguit, amb grans avenços en el camí de la perfecció.

També els tribunals de París intervingueren més o menys en les coses d'Ignasi, segons conta l'Autobiografia. «El peregrí tornà de Ruan a París, i va trobar que, per lo passat en les coses de Castro i Peralta, s'havia mogut molta fressa contra d'ell, i que l'inquisidor l'havia fet cridar. Ell no volgué esperar més, i se n'anà a l'inquisidor, dient-li que havia sabut que el buscava, i que ell estava disposat per tot lo que volgués. Aquest inquisidor es deia mestre Ori, i era frare de Sant Domingo. Afegí Ignasi que li pregava que el despatxés aviat, perquè tenia in-

tenció de començar el curs de les arts la pròxima festa de Sant Remigi, i desitjaria que aleshores s'hagués acabat tot per a poder atendre millor als estudis. L'inquisidor li digué que era veritat li havien parlat de les seves coses, però no el tornà cridar més» [1]. A punt de sortir Ignasi de París hi hagué nova acusació, com ens dirà aviat el mateix Sant.

La principal obra espiritual d'Ignasi a París va ésser la conquesta dels seus companys, dels definitius. Emperò diem, abans d'aquests, dues paraules dels primers, com ho fa Ignasi en la seva Autobiografia: «Per no parlar més d'aquests companys, diu, la fi seva fou aquesta. Essent el peregrí a París, escrivia sovint a Calixte, segons havien convingut, dient-li la poca conveniència que tenia per a fer-lo venir a estudiar a París. Mes s'enginyà per escriure a donya Eleonor Mascareñas, que dongués cartes a Calixte per a la cort del rei de Portugal, a veure si podia tenir una bossa de les que el rei solia donar per anar a París. Donya Eleonor li donà una mula pel camí i els diners per la vida. Calixte anà a la cort del rei de Portugal, però a París no vingué, sinó que tornant-se'n a Espanya, se n'anà a la India de l'Emperador [Amèrica] amb certa dona espiritual. Després tornà a Espanya i marxà altra vegada a la mateixa India, d'on retornà ric, i va

[1] *Autobiografia*, n. 81.

donar molta admiració als qui abans l'havien conegut.

»Càceres s'entornà a Segòvia, la seva pàtria, i allí va començar una vida que semblava haver-se oblidat del primer propòsit. Arteaga arribà a Comendador. Després, quan ja la Companyia va ésser fundada a Roma, el feren Bisbe de la India. Ell va escriure al peregrí que dongués el bisbat a un de la Companyia, i contestant-li que no, marxà a la India de l'Emperador, ordenat de bisbe, i allí morí de desgràcia; perquè estant malalt, i havent-hi dues ampolles d'aigua per refrescar-se, una de l'aigua que el metge li ordenava, i una altra d'aigua de soliman [sublimat corrosiu], per error li van donar la segona, i el va matar» [1].

Aquesta fou la fi dels primers companys d'Ignasi, que, fruita primerenca, com diu Polanco, no pogueren madurar. Lo de Castro, Peralta i Amador, ja ens ha dit Ignasi com havia acabat. Dels darrers, que són els qui van fundar amb ell la Companyia, Ignasi no en diu res en l'Autobiografia, perquè l'escrivia per ells, que sabien prou bé les coses. Va guanyar-los amb els Exercicis, dels quals tenim alguna nota preciosa que el P. Càmara rebé de llavis del mateix Ignasi: «Tots els primers Pares van fer els exercicis amb exactitud i rigor; el qui practicà menys

[1] *Autobiografia*, n. 80.

abstinència, estigué tres dies sense menjar ni beure res, fora Simon, qui per no deixar els seus estudis i no estar bé de salut, ni va sortir de casa seva, ni va fer cap d'aquestes coses extraordinàries, sinó que el Pare només li donava les meditacions.

»Fabro va fer els exercicis a l'arrabal de Sant Jaume, en una casa que cau a mà esquerra, i era temps en què el riu Sena es passava amb carretes, per estar gelat. Encara que el Pare tenia compte de mirar si s'enganxaven els llavis dels qui feien exercicis, per veure si no menjaven, quan va preguntar-ho a Fabro, va trobar que ja feia sis dies naturals que no tastava res, i que dormia en camisa damunt dels boscalls que li havien portat per a fer foc, que mai va encendre, i que les meditacions les feia damunt la neu d'un pati. En haver-ne esment el Pare, li digué: «Ja sé de cert que no heu pecat en això, sinó que heu merescut molt: abans d'una hora tornaré i us diré lo que heu de fer.» El Pare se n'anà a una església aprop, a fer oració; i fou perquè desitjava que Fabro passés tant temps en dejú com hi havia estat ell, i ja n'hi faltava poc. Però per més que ho desitgés, no s'atreví a consentir-ho, quan hagué feta oració, i per això, en tornant, li va encendre foc i li féu menjar.

»Mestre Francesc, a més de la gran abstinència, perquè havia sigut un dels millors saltadors de la illa de París, va lligar-se fortament amb

cordes el cos i les cames, i feia les meditacions així lligat sense poder-se moure. Sembla que en les meditacions li venien al cap els salts i festes que havia fet en la illa, com cosa a la qual era molt aficionat, i per arrencar d'arrel aquesta passió, es va lligar i atormentar d'una manera contrària a la lleugeresa i habilitat de saltar» [1].

Ignasi usava una reserva i gradació molt pensada en descubrir tot el seu plan als companys que guanyava. Lo primer i fonamental era decidir-los a ésser tots de Déu. Això va quedar després com un cànon, quan es va fundar la Companyia, en el qual es diu al candidat, que el pensament dels fundadors fou el de recollir homes que estiguessin determinats de servir a Déu en tota perfecció en un o altre lloc, i, per lo tant, cal trencar tots els lligams amb el món, fins abans d'ésser admesos en la Companyia. Després Ignasi descobria el pensament de fer un estol apostòlic dedicat a la salvació de les ànimes. Finalment, quan ja l'home s'havia donat de cor a tal vida, i solament aleshores, el fundador li deia que ja hi havia altres companys que pensaven i sentien lo mateix. És imponderable l'alegria i consol que això causava en tots, com ens conta el Pare Simó Rodríguez. Ademés, així cadascú prenia les seves resolucions amb plena llibertat.

Bo serà tenir alguna notícia més particular de

[1] *Monumenta Ignatiana*, Ser. 4.ª, vol. 1. *Memoriale*, n. 305 i 306, pàgs. 303 i 304.

cada u d'aquests primers companys, i la pendrem del resum que en dóna el Pare Astrain.

«L'any 1529 Ignasi va començar a tractar dues ànimes privilegiades que se li havien de juntar per sempre. Havent d'empendre per l'Octubre el curs de filosofia, va anar-se'n a viure al col·legi de Santa Bàrbara, i allí trobà dos joves de vint-i-tres anys lligats amb el vincle de la més cristiana amistat: Pere Fabro, saboià, i Francesc Xavier, navarrès.

»Fabro havia nascut l'any 1506, de pares humils, a Villaret, petit poble que pertany a l'actual departament francès de l'Alta Saboia. Ja de petit sentí gran afició a la virtut, i a dotze anys va fer vot de castedat. Passades les lletres humanes a la seva terra, l'any 1525 se n'anà a la universitat de París, on seguí la carrera de filosofia fins a llicenciar-se en aquesta facultat el 15 de Març de 1530. Quan ell acabava, començava Ignasi. Com aquest trobava certa dificultat al començament de l'estudi de filosofia, va consultar amb el doctor Peña la manera de vèncer-la. El professor li va aconsellar que repassés les lliçons de classe amb algun deixeble aprofitat, per exemple, Pere Fabro. Nostre Pare va pendre aquest consell, i començà a repetir les lliçons amb el jove saboià.

»Aquest no trigà gaire a conèixer el mèrit superior d'aquell home tan madur, que amb tanta humilitat venia a fer-se deixeble seu en filosofia,

i com que va compendre que anava molt avant en matèries espirituals, va resoldre's a comunicar amb ell un secret de conciència que anys ha l'atormentava. Havia fet vot de castedat, i el dimoni el combatia amb fortes temptacions d'impuresa. Damunt d'això tenia pensaments de vanitat, escrúpols de consciència i molta confusió d'esperit. Com ell no descubria a ningú lo que passava pel seu interior, quedava aillat amb grans angústies i pusilanimitat. Fins havia arribat a pensar si deixaria els estudis i es retiraria a fer vida solitària, per veure si amb l'oració i penitència trobaria la pau de l'esperit.

»En aquestes angústies es trobava Fabro, quan es va decidir d'obrir la consciència a nostre Pare. No podia trobar mestre més avesat a aquestes lluites. Ignasi l'escoltà amb benignitat, li aixamplà el cor, i per ordenar la seva consciència, va aconsellar-li, de primer antuvi, que fes una confessió general. Després va acostumar-lo a freqüentar els sagraments, va manar-li l'examen diari de consciència, i va ensenyar-li la pràctica de l'examen particular per anar desarrelant una a una totes les faltes. Així el va entretenir dos anys, de principis de 1530 fins a 1532, i en ells Fabro, no solament va trobar la pau de l'esperit, sinó que féu grans avenços en la virtut. Aleshores va ser quan Ignasi li descobrí el plan que portava d'anar a Jerusalem, i després consagrar-se a salvar ànimes. Fabro restà entusiasmat,

i va oferir-se a Ignasi per company perpètu. El 1533 va fer els Exercicis amb extraordinari fervor.

»El segon deixeble que va guanyar Sant Ignasi en el col·legi de Santa Bàrbara, fou la major conquesta de la seva vida, l'home més admirable que en el seu ram ha tingut l'Església de Déu, el príncep dels missioners Sant Francesc Xavier. Aquest gloriós Sant havia nascut el 7 d'Abril de 1506 en el castell de Xavier, prop de Sangüesa en Navarra. Els seus pares foren Joan de Jassu o Jaso i Maria d'Azpilcueta, senyors de Xavier. Ambdós eren de llinatge molt distingit, i Joan de Jaso havia sigut president del Consell Reial dels darrers Reis de Navarra, als qui serví fidelment tant en la fortuna pròspera com en la desgraciada. Com que el nostre Sant era el darrer dels seus germans, i la seva família havia tingut grans pèrdues de béns temporals amb el regirament d'aquells temps, Francesc va tirar per la carrera de les lletres, a fi de conseguir amb elles una posició i fortuna que no podia esperar dels seus pares.

»L'any 1525 se n'anà a París, i, hostatjat en el col·legi de Santa Bàrbara, seguí els estudis en íntima amistat amb Pere Fabro. Amb ell prengué la llicenciatura de filosofia el 15 de Març de 1530. Tot aquest temps, encara que tenia el cap ple de la vanitat literària, tan freqüent en els estudiants del renaixement, conservà una puresa de costums

molt singular. Vivint en tantes ocasions en aquella universitat de París, va guardar sempre intacta la seva virginitat sense tacar-la amb la més petita relliscada.

»Ignasi, encara que començà de bona hora a parlar amb Xavier de coses espirituals, sempre el va trobar un xic refractari a les seves santes insinuacions. No es va desanimar per això nostre Pare, i procurà anar fent-se seu el cor del jove navarrès. Aquest va obtenir una càtedra de filosofia en el col·legi de Beauvais, i aleshores Ignasi li buscava bons deixebles, maldant per fer-li una classe lluïda i nombrosa. No podien fer-li obsequi més delicat al jove professor, que tenia el seu ideal en lluir en les càtedres universitàries. Això conquistà per Ignasi el cor de Xavier. Aleshores pogué repetir-li aquella màxima de Jesucrist: «¿Què en treurà l'home de guanyar tot el món, si perd la seva ànima?» Aquesta veritat sublim, repetida i explicada per Sant Ignasi, va guanyar per la Companyia de Jesús l'Apòstol de les Indies i del Japó.

»L'any 1532 Ignasi, d'un sol tret, va fer dues bones conquestes. Diego Laínez, nascut a Almazàn (Sòria) l'any 1512, començava els seus estudis a l'universitat d'Alcalà, quan va presentar-se allí Sant Ignasi. Laínez el va conèixer de vista, però aleshores no el va tractar. Seguí els cursos literaris fins a graduar-se de mestre en arts el 26 d'Octubre de 1532. Mentre estudiava a Alcalà

va fer-se molt amic d'un jove toledà, que es deia Alfons Salmerón, nascut l'any 1515, que es distingia per una extraordinària aptitud per les lletres. Tot fent els seus estudis, sentien els grans rumors que corrien per la universitat sobre Ignasi, a qui uns lloaven com a sant, i altres condemnaven com a home que portava amagades perilloses novetats. El desig de conèixer un home tan singular va ser un dels motius que determinaren els dos joves d'anar-se'n a París, on sabien que ell estudiava. Allà van anar a finals de 1532, i arribaren tan a punt, que el primer home que van trobar al posar els peus a terra, va ser Sant Ignasi. Conèixer el Sant, quedar convençuts del seu mèrit i oferir-se-li per companys, fou obra de pocs dies.

»Quan aquests homes es van acostar a Ignasi, aquest ja tractava un jove portuguès que es deia Simó Rodríguez d'Azevedo. Era nascut a Voucella, diòcesi de Vizeu, i pel seu ingeni i bona disposició havia merescut que el Rei de Portugal li pagués els estudis a París. Sentia fervorós desig de servir a Déu, però barrejat amb una mena d'incertesa i pena interior, perquè no veia clar a quina mena de vida el cridava el Senyor. En tractar a Ignasi, i sentir els plans que meditava d'anar a Jerusalem i treballar en la conversió de les ànimes, va compendre que aquella era la seva vocació, i va entregar-se a la direcció del Sant Patriarca.

»Darrera de Simó Rodríguez va venir a unir-se a Ignasi un jove espanyol, de nom Nicolau Alfonso, però ell es deia a si mateix Bobadilla, prenent-ho del seu poble, que era Bobadilla del Camino, en la diòcesi de Palència. Després d'estudiar a Valladolid i Alcalà, se n'havia anat a París amb l'afany d'apendre les llengües sàvies. Arribant allí, va sentir parlar d'Ignasi com d'home ben reputat en la universitat, i que sabia fer favors als amics. Bobadilla va acostar-se-li demanant li ajut. L'hi donà generosament el Sant, i va colocar-lo bé a la Universitat. Aquest auxili temporal va guanyar el cor de Bobadilla, primer per escoltar els consells d'Ignasi, després per a juntar-se amb ell per sempre.

»Quan Ignasi va tenir plegats aquests sis joves, començaren a deliberar tots plegats sobre la manera de posar en pràctica la vida que es proposaven. Tots volien anar a Terra Santa i després donar-se als ministeris apostòlics. Com lo segon demanava l'auxili dels estudis sagrats, determinaren seguir estudiant tres anys a París, sense fer exteriorment cap canvi de vida, fins que tots haguessin acabat la teologia. Finalment, per prevenir-se contra les temptacions de l'enemic i contra la inconstància de la humana debilitat, van judicar convenient refermar aquests bons propòsits amb el vincle sagrat d'un vot. Però ¿quin havia de ser l'objecte d'aquesta promesa? Examinant madurament el negoci, van

convenir tots que el vot tindria tres punts: primer, pobresa; segon, castetat; tercer, peregrinar a Jerusalem i donar-se després a la salvació de les ànimes. En la pobresa van notar que, mentre estudiessin, no entenien despullar-se de la facultat de posseir, ja que era cosa necessària per continuar els estudis; però que després no acceptarien estipendi de misses ni d'altres ministeris sagrats. El vot de castetat no demanava interpretació. A la promesa d'anar a Jerusalem van afegir-hi una limitació: que arribats a Venècia, esperarien embarcació un any seguit, i si tot aquest temps no la trobaven, se n'anirien a Roma, i tirats als peus del Papa, s'oferirien a la seva obediència, perquè els posés on fos servit per a profit de les ànimes.

»Determinada així la naturalesa i abast del vot, van triar per fer-lo el dia de l'Assumpció, 15 d'Agost de 1534. A punta de dia, Ignasi i els seus sis companys se n'anaren quietament a la capella de Sant Dionís, situada a la costa de Montmartre. Eren ells set tots sols. El Beat Pere Fabro, que s'havia ordenat de sacerdot feia un mes, va dir la missa. En essent a la Comunió, es tomba cap als seus companys, tenint en les mans el Santíssim Sagrament. Agenollats tots sis al voltant de l'altar, un darrera l'altre anaren pronunciant el seu vot en veu alta, rebent quiscun després la Sagrada Comunió. Finalment, el celebrant, girant-se de cara a l'altar, digué en veu

alta el seu vot com tots els altres. Acabada la missa i donades gràcies a Déu, van baixar al peu de la costa, i al voltant d'una font van fer un esmorzar ben frugal, que es reduí a pa i aigua. Allí van passar tot el dia en molt animada conversació, com diu el P. Simó Rodríguez, desfogant cadascú els afectes abrusats que l'Esperit Sant li inspirava.

»Aquest vot van renovar-lo els dos anys següents el mateix dia, en el mateix lloc, i amb les mateixes cerimònies: emperò a aquestes renovacions ja no pogué assistir-hi Ignasi, perquè, com veurem, tingué de marxar a Espanya. Per altre cantó, va augmentar-se l'alegria de tots per haver-s'hi afegit altres tres companys, que almenys en la renovació de 1536 ja eren amb els demés. El primer es deia Claudi Le Jay, i era de Savoia; el segon Pascasi Broet, francès, nascut a Betancourt, prop d'Amiens; el tercer Joan Coduri, provençal, fill de Seyne, actual departament dels Baixos-Alps. Amb aquests tres foren nou els companys que van ajudar a Ignasi a fundar la Companyia de Jesús» [1].

Serà cosa dolça sentir de llavis de Sant Ignasi la síntesi dels propòsits fets a París amb els seus companys. «Havien deliberat tots sobres lo què havien de fer, que era, anar a Venècia i a Jerusalem, i gastar la seva vida en utilitat de les

[1] *Vida breve de San Ignacio,* cap. 6.

ànimes; i si no els era concedida llicència de quedar-se a Jerusalem, tornar-se'n a Roma, i presentar-se al Vicari de Jesucrist, perquè els posés on li semblés era més glòria de Déu i utilitat de les ànimes. Van afegir encara que esperarien un any embarcació a Venècia, i que si per tot aquell any no trobaven nau per anar a Orient, quedarien lliures del vot de Jerusalem, i anirien al Papa, etc.» [1].

El mal estat de salut d'Ignasi determinà la seva sortida de París abans d'hora. Al principi de ser a París, es trobava bé. «Ja feia quasi cinc anys, diu ell mateix, que no li venien aquells mals de ventre, i per això començà a pendre més penitències i abstinències» [2]. El darrer temps era tot lo contrari: «Es trobava, diu, molt malament del ventre, de manera que cada quinze dies tenia un tropell que li durava una hora llarga i li donava febre; una vegada arribà a durar-li setze o disset hores. Ja havia acabat el curs de les Arts, estudiat alguns anys de Teologia, i guanyat els seus companys, i la malaltia anava sempre molt endavant, sense trobar cap remei, encara que en va provar molts. Els metges deien que només hi havia una cosa que el podria aliviar, que eren els aires naturals. Els companys també li aconsellaven lo mateix, fent-li grans instàncies. Al cap i a la fi el peregrí es va deixar persuadir dels com-

[1] *Autobiografía*, n. 85.
[2] Ibid., n. 74.

panys, sobretot perquè els que eren espanyols havien de resoldre alguns negocis que ell els podria arreglar. El conveni va ser que, quan es trobés bé, anés a resoldre els seus negocis, i després se n'anés a Venècia, on esperaria els seus companys. Això era l'any 35, i, segons els pactes, els companys havien de sortir l'any 37, el dia de la conversió de Sant Pau, encara que després, per les guerres que vingueren, se'n van anar pel Novembre [el dia 15] de l'any 36.

»Estant el peregrí a punt de sortir, va entendre que l'havien acusat a l'inquisidor i havien fet procés contra d'ell. Veient que no el cridaven, se'n va a l'inquisidor dient-li lo què havia sentit a dir, que estava a punt de marxar a Espanya, i que tenia companys: li pregava, per tant, que dongués sentència. L'inquisidor va dir-li que era veritat lo de l'acusació, però que no veia hi hagués cosa d'importància. Lo que sí desitjava era veure els seus escrits dels Exercicis. Els va veure, els alabà molt, i pregà al peregrí que li deixés una còpia dels mateixos. Així es va fer. Però el peregrí va tornar-lo instar que seguís endavant el procés fins a donar sentència. Excusant-se l'inquisidor, ell agafa un notari públic i dos testimonis, se'n va a casa seva, i va pendre fe de tot això» [1].

[1] *Autobiografia*, n. 84-86.

CAPÍTOL VI

Providencial desenllaç

(1535 — 1538)

§ I. Azpeitia

(Abril-Juliol de 1535)

S'acaben les preparacions. Ignasi i els seus companys, plens d'esperit apostòlic, havien cregut que abans de llençar-se a predicar, havien de proveïr-se de doctrina sagrada i profana, pels medis humans que tenim a la mà, que són llibres, mestres i escoles. Ja tots acabaven la seva carrera, i sortien graduats i ben reputats de la universitat de París.

Enamorats personalment de Jesucrist, havien concebut el projecte d'anar a renovar la vida apostòlica en la mateixa Terra Santa on havia predicat el Redemptor, i per manifestar i assegurar més el seu propòsit, l'havien consagrat amb

un vot, renovat cada any amb nova devoció. Mes, com d'aquesta circumstància local no n'estaven assegurats que fos la voluntat divina, s'havien compromès a passar a Itàlia, i allí esperar un any embarcació; si aquesta per tot l'any no era possible, s'anirien a tirar als peus del Papa perquè fes d'ells lo que volgués.

Ben mirat, doncs, tot estava ara penjat de la Providència divina. Ells havien fet lo que humanament els tocava, ara era hora de què parlés Déu. Determinen, per lo tant, anar preparant totes les coses per a la seva peregrinació a Jerusalem, ben confiats i segurs de què Nostre Senyor els guiaria. ¡Que n'és d'elevador i confortant veure ànimes tan totalment entregades a Déu, que van passant per aquest món, arrossegat per tantes forces contraposades, com si no hi hagués altra força que la invisible de la gràcia sobrenatural! Aquest capítol ens dirà com arriba a son providencial desenllaç aquest drama bellíssim plantejat per l'amor i servei de Déu.

Era a finals de Març o principis d'Abril de 1535, quan Ignasi sortí de París. Diu l'Autobiografia: «arreglades les coses, muntà en un caballet que li havien comprat els companys, i marxà tot sol cap a la seva terra. Pel camí ja va trobar-se millor. En arribant a la província de Guipúzcoa, deixà el camí reial, i agafà el de la muntanya, que era més solitari. A poca estona de caminar per ell, va trobar dos homes armats

que li venien de cara — aquell camí tenia mala fama de lladres, — els quals, quan ja feia una estona que havien passat, tornaren enrera encalçant-lo molt depressa. Va entrar-li una mica de por. Parlant amb ells, entengué que eren criats del seu germà que l'enviava a buscar. Segons sembla, a Bayona de França fou conegut el peregrí, i d'allí arribaren notícies al seu germà. Els criats seguiren avant, i ell anà fent la mateixa via. Un trosset abans d'arribar a la seva terra, trobà els capellans que sortien a rebre'l, fent-li grans instàncies per portar-lo a casa del seu germà; però cap força hi va valer. Se n'anà a l'hospital, i després, a l'hora convenient, sortí a demanar caritat pel poble» [1]. L'hospital era el de la Magdalena, fora d'Azpeitia.

Aturem-nos un moment. ¿Per què venia Sant Ignasi a Azpeitia? Sabem la raó de la salut per ell mateix, però els qui el tractaren íntimament ens diuen també el desig que tenia de desfer els mals exemples de la seva joventut. El P. Polanco diu: «volia donar alguns exemples d'edificació en la seva pàtria, on abans havia sigut a molts pedra d'escàndol» [2]; i el P. Araoz afirma que una de les raons que el van moure, era «el desig de satisfer en part per les ignoràncies de la seva joventut» [3].

El primer exemple que volgué donar fou el

[1] *Autobiografía*, n. 87.
[2] *Monumenta Ignatiana*, Ser. 4.ª, vol. 1, pàg. 51.
[3] Ibid., pàg. 730.

de humilitat. Per més que l'anaren a buscar pel camí criats i capellans, perquè anés a Loyola, va refusar-los a tots, i segons els processos d'Azpeitia, arribà a amenaçar-los de què s'entornaria, si no el deixaven tot sol. Tot sol, doncs, pels camins més desviats, arribà al petit hospital de la Magdalena «un divendres prop de les cinc de la tarda», segons diu la criada del dit hospital. Allí visqué entre els pobres, i com a tal, cada dia sortia a captar. Son germà don Martí va fer i desfer, tant per si mateix, com per altres persones autoritzades, per a portar-lo a casa seva. Ningú el pogué moure de l'hospital, dient que «ell no havia vingut a buscar la casa de Loyola ni a viure en palaus, sinó a sembrar la paraula de Déu i ensenyar als homes quan terrible cosa és el pecat mortal». Son germà aleshores li envià un llit a l'hospital. Tampoc el va voler, sinó que, o bé dormia a terra, o igual que els altres pobres de la casa. Els hàbits eren també de gran humilitat: anava vestit de pobre sarja, amb espardenyes i sense mitges.

Després vingueren les obres de zel. Començà ensenyant la doctrina als petits. «En arribant, diu ell mateix, determinà ensenyar cada dia la doctrina cristiana als nens. Son germà hi feia gran contra, dient que no hi aniria ningú; però ell contestà que amb un en tindria prou. En començant a fer-ho, venia sempre molta gent a sentir-lo, i també hi vingué el seu germà.»

Segons son costum, tenia converses espirituals amb persones particulars: «començà a parlar de les coses de Déu amb moltes persones que l'anaven a visitar, i per la gràcia divina, va fer-se gran fruit.» Després vingué la predicació a tot el poble: «predicava també els diumenges i les festes amb utilitat i profit de les ànimes, que de moltes hores el venien a sentir» [1].

Segons els testimonis dels processos, havia de predicar a camp ras, perquè no hi cabia la gent, que pujava pels arbres i parets; i encara que Ignasi tenia la veu prima, diu que se'l sentia de trescentes passes lluny, cosa que atribuien a prodigi. El sermó durava de dues a tres hores, i el fruit d'esmenes de vida i conversions, fou molt notable. Queda memòria de tres persones de mal viure que deixaren aquell mal ofici, de famílies desavingudes que feren les paus. De la mateixa casa de Loyola en tregué un gran escàndol. Ell, que va refusar tan enèrgicament el ser hostatjat a casa seva, rebé un dia la visita de donya Magdalena d'Araoz, esposa de son germà Martí, que amb llàgrimes als ulls i agenollada, li pregà per l'ànima dels seus pares i per la passió de Jesucrist, que anés a Loyola. Ignasi consentí en anar-hi a passar una nit. La causa era que un d'aquella casa estava mal amistançat, i cada nit hi anava una mala companyia. Ignasi va espe-

[1] *Autobiografía*, n. 88.

rar-la, la va treure de casa, i l'ajudà a començar una bona vida. Així ho afirma el P. Polanco [1]. Per les llàgrimes de donya Magdalena, i pel testament de son marit don Martí, on reconeix dos fills naturals, és possible que l'home amb qui es va encarar a Loyola, fos el seu germà gran.

Féu gran guerra als juraments i al joc. Diuen els testimonis que un dia es va veure el riu ple de les cartes que llençaven els jugadors, i que en tres anys no es va jugar. Sobretot va combatre la deshonestedat. Escoltem-lo a ell mateix en aquest punt. «Hi havia allí un altre abús que era d'aquesta manera. Les noies d'aquell país van sempre amb el cap descobert, i no es tapen sinó quan es casen. Però moltes es feien amigues de sacerdots i altres homes, i els guardaven fidelitat com si fossin els seus marits. Era això cosa tan ordinària, que elles ja no tenien vergonya de dir que es cobrien el cap per una persona, i per tals ja les anomenaven. D'aquí en naixien molts de mals. El peregrí va persuadir al governador que fes una llei, que totes les que es tapessin el cap per algú, no essent les seves mullers, fossin castigades per justícia. Així es començà a treure aquest abús» [2].

Per consell d'Ignasi va establir-se el costum de tocar tres vegades a oració, dematí, migdia i vespre, i la casa de Loyola deixà una funda-

[1] *Monumenta Ignatiana*, Ser. 4.ª, vol. 1, pàg. 53.
[2] *Autobiografía*, n. 88-89.

ció per aquest fi. Va procurar també que es fes una almoina especial pels pobres vergonyants. Pels qui capten, ordenà unes constitucions sapientíssimes, en què s'organitzava perfectament la caritat, per a treure els abusos de rodaires i explotadors. Finalment, sembla que Nostre Senyor volgué retornar la salut a diferents malalts a qui Ignasi, protestant sempre que no era sacerdot, signava amb lo senyal de la creu.

Tres mesos feia que Ignasi era a Azpeitia. «Encara que al principi es trobava bé, mes després tingué una greu malaltia. Curat d'ella, determinà anar-se'n a cumplir els encàrrecs que li havien fet els seus companys. No volia emportar-se'n cap diner, de lo qual s'enfadà molt el seu germà, avergonyint-se de què volgués anar a peu. Per fi el peregrí va condescendir que aniria a cavall amb el seu germà i parents fins el terme de la província» [1]. Recordant-li persones principals de la terra el gran fruit que feia, i pregant-li que no se n'anés, va contestar una resposta digna d'ell: «aquí, digué, encara sóc en el món, i per lo tant no puc servir a Déu com dec i com podré fer-ho fora». En memòria i agraïment de la seva estada en l'hospital, va deixar-li el cavall que havia portat de París, el qual va viure molts anys, portant la llenya pels pobres. Pel Gener de 1552 eren a Azpeitia Sant Francesc de Borja i el Pare

[1] *Autobiografía*, n. 89.

Ochoa. Amb aquesta ocasió escriuen a Sant Ignasi, i li donen notícia del pobre animaló. Li diuen que encara viu, gras i bo, i que la gent del poble el tenen com privilegiat, de manera que encara que entri a menjar en algun camp, tots li dissimulen [1].

§ II. Venècia

(Juliol de 1535 — Juny de 1537)

Serien els darrers dies de Juliol o primers d'Agost quan Ignasi sortí de la seva terra, acompanyant-lo els de casa seva, segons lo pactat, fins el terme de la província. «Mes en arribant allí, diu Ignasi, baixà de cavall, i sense pendre res, a peu se n'anà cap a Pamplona». De tot aquest viatge no en tenim sinó les notes rapidíssimes que ens en dóna ell mateix. «De Pamplona marxà a Almazán, pàtria del P. Laínez, i després a Sigüenza i Toledo, i de Toledo se n'anà a València. En totes aquestes terres dels seus companys no volgué mai pendre res, encara que li feien moltes perfertes i amb gran instància. A València va parlar amb en Castro, que era monjo cartoix». La Cartoixa era la de Vall de Crist, prop de Segorbe. Segons les cròniques d'aquella casa, Ignasi va estar-s'hi vuit dies, plens de sua-

[1] *Litterae Quadrimestres*, vol. 1, pàg. 494.

vitat i pau espiritual, va descobrir els seus ideals a aquells bons monjos, i ells van animar-lo a seguir endavant. Només li deien que no s'embarqués, perquè la mar estava infestada de corsaris.

«Volent-se embarcar cap a Gènova, els devots de València li pregaven que no ho fes, perquè deien que Barbarroja corria pel mar amb moltes galeres, etc. Per més coses que li deien, que n'hi havia per esgarrifar, res el va fer dubtar. Havent-se embarcat en una gran nau, van tenir gran tempestat. Va trencar-se el timó, i arribaren a un punt, que a judici seu i de molts que eren allà, naturalment no podien fugir de la mort. En aquesta ocasió, examinant-se bé i preparant-se a morir, no podia tenir temor dels seus pecats ni de ser condemnat, sinó solament gran confusió i dolor, per judicar que no havia usat bé dels dons i gràcies que Déu Nostre Senyor li havia fet.

»Arribant a Gènova, va agafar el camí de Bolònia, i en ell va patir molt. Sobretot una vegada va perdre el camí, i començà a caminar a la vora d'un riu, que anava fons, i el corriol era alt, i com més avençava, es tornava més estret, fins arribar a un punt, que ja ni podia seguir endavant ni tornar enrera. Aleshores començà a caminar a quatre mans un bell tros i amb gran por, perquè cada moviment que feia, pensava que queia al riu. Aquesta va ser la pena i treball corporal més gran de tota la vida; però a la fi pogué sortir-ne.

A l'entrada de Bolònia havia de passar un pontarró de fusta; va caure daltabaix, i va alçar-se carregat de fang i d'aigua, fent riure a molts que estaven presents. Entrant a Bolònia, començà a demanar caritat, i encara que va seguir tota la ciutat, no van donar-li ni un quatrí. A Bolònia va estar-s'hi una temporada malalt» [1].

Diu el P. Polanco que Ignasi va hostatjar-se en el col·legi espanyol de Bolònia, amb l'intent de perfeccionar els seus estudis teològics, però la malaltia li destorbà i marxà cap a Venècia.

«El temps que fou a Venècia s'exercitava en donar els Exercicis i en altres conversacions espirituals. Les persones més principals a qui va donar-los, foren Mestre Pere Contarini, Mestre Gaspar de Doctis, i un espanyol que es deia Rocas. Un altre espanyol hi havia, de nom batxiller Hoces, que tractava molt amb el peregrí i també amb el bisbe de Cette. Sentia certa inclinació a fer els Exercicis, però mai se n'acabava de determinar. Per fi es resol d'entrar-hi, i al cap de tres o quatre dies que hi era, obre el cor de bat a bat al peregrí. Va confessar-li que tenia por que no li ensenyés en els Exercicis alguna doctrina dolenta, per les coses que havia sentit a dir a un tal; i per això havia portat alguns llibres que poguessin ajudar-lo en cas de voler-lo enganyar. Aquest home anà molt enllà en els Exercicis, i

[1] *Autobiografía*, n. 90-91 i 33.

es va determinar de seguir la vida del peregrí. Fou també el primer que va morir» [1].

Aviat tornarà sortir aquesta santa mort. Cal afegir ara que, baldament no fos encara fundada canònicament la Companyia, podem dir que Hoces, morint santament el primer de tots, va inaugurar la Companyia triomfant. El seu traspàs fou a Pàdua. Conta el P. Laínez que després de mort quedà bellíssim com un àngel, sent així que en vida era negre i lleig; tant, que el P. Coduri, que havia de ser el primer de morir després de fundada la Companyia, diu que no sabia deixar de mirar-se'l amb uns sentiments d'alegria extraordinaris. Sant Ignasi aleshores era a Monte Cassino i va sentir la mateixa alegria, que no feia sinó plorar, i va veure'l entre els sants del cel.

Encara que no tingués grans comoditats per l'estudi, Ignasi va contar-se com estudiant tot aquest temps de Venècia. Segons escriu a Jaume Caçador, de Barcelona, pensa acabar la carrera per la quaresma de 1537, i enviar a Isabel Roser els llibres, tal com li tenia feta prometença. Devia ser com mostra d'agraïment, perquè les almoines catalanes que van sustentar a Ignasi els anys de París, van acompanyar-lo a Itàlia, no sols ara, mentre va durar la seva vida d'estudiant, sinó després també essent general de la Companyia [2].

«A Venècia, segueix l'Autobiografia, va te-

[1] *Autobiografía*, n. 93.
[2] *Monumenta Ignatiana*, Ser. 1.ª, vol. 1, Ep. 6.

nir el peregrí una altra persecució, i corria la veu que tant a Espanya com a París l'havien cremat en estàtua. Anà tan enllà la cosa, que van fer procés i fou donada sentència en favor del peregrí.»

Els companys de París van haver d'avençar la sortida per mor de la guerra entre Carles V i Francesc I. Fou el dia 15 de Novembre de 1536, i van arribar a Venècia el 8 de Gener de 1537. Ignasi, ple de temença de lo què podia esdevenir a sos estimadíssims companys pels etzars de la guerra, va escriure de Venècia estant una carta al confessor de la Reina de França, Eleonor d'Austria, perquè els volgués en tot ajudar en la difícil peregrinació que havien de començar [1].

El viatge per França i alta Alemània va ser molt pesat, però van fer-lo de la manera mateixa que Sant Ignasi solia caminar quan estava bo: a peu, carregats amb els seus papers i com pobres. Tres eren capellans: Fabro, Le Jay i Broet, i deien missa cada dia; els altres combregaven diàriament, i tots feien la oració la primera hora de caminar, i ocupaven les altres hores en dolces i santes converses espirituals. Sentien una alegria extraordinària, i experimentaven a cada pas la providència divina que els guiava i protegia. Totes aquestes coses les conta

[1] *Monumenta Ignatiana*, Ser. 1.ª, vol. 1, Ep. 9.

el P. Laínez [1]. Verdaderament eren fills d'Ignasi, i feien les coses com ell, no regits per cap llei exterior, sinó per la interior llei de la caritat que l'Esperit Sant havia escrit en els seus cors.

La dolça i forta abraçada que es farien amb Ignasi en trobar-se a Venècia, fa joia de pensar. La colla havia crescut d'un i altre cantó. Els de París portaven els tres nous companys Le Jay, Broet i Coduri; i Ignasi els presentà el batxiller Hoces. Era d'hora encara per marxar a Roma a rebre la benedicció del Sant Pare per anar a Jerusalem, i van distribuir-se en diferents hospitals practicant en ells el zel i la caritat. Xavier era el qui es llençava a coses més heroiques, preludiant les gestes del seu apostolat.

A mitja quaresma marxaren tots a Roma, fora d'Ignasi, que semblà a tots no convenia que hi anés, per haver-hi allí aleshores dos homes que se li havien manifestat contraris: Pere Ortiz i Pere Carafa. ¡Lo que són els plans de la Providència! Arribats a Roma, Ortiz, que tan enemic havia sigut a París, ara va ser el seu introductor i panegirista davant del Papa Paulus III. Aquest els rebé molt amorosament, els donà la benedicció per anar a Terra Santa, una almoina de seixanta ducats, i permís per ordenar-se de capellà els qui encara no ho eren. Altres almoines es recolliren per Roma fins a doscents deu ducats, que foren

[1] *Monumenta Ignatiana*, Ser. 4.ª, vol. 1, pàg. 113.

enviats per lletra a Venècia, amb propòsit de no tocar-ne cap fins al punt d'embarcar-se. «S'entornaren a Venècia com havien vingut, diu Ignasi: a peu, captant i repartits de tres en tres, però de manera que sempre eren de diferentes nacions. Allí a Venècia van ordenar-se de missa els qui no la tenien, donant-los la llicència el Nunci que hi havia aleshores i fou després el Cardenal Verallo. S'ordenaren a títol de pobresa, fent tots vot de pobresa i castedat» [1]. Ignasi rebé les ordes menors el 10 de Juny, el subdiaconat el 15, el diaconat el 17, el presbiterat el 24, dia de Sant Joan Baptista. Diu el Pare Rivadeneira que el bisbe va confessar no haver sentit en cap ordenació una alegria tan intensa com la d'aquell dia.

§ III. Vincència

(Juny-Novembre de 1537)

La peregrinació no es veia propera per la guerra, i els nous sacerdots volien fer una preparació extraordinària per dir la primera missa: determinaren, doncs, escampar-se en llocs recollits. «Aquell any, diu Ignasi, no sortien naus cap Orient, perquè els venecians havien començat guerra amb el Turc. Ells, veient llunyana l'esperança de marxar, es van distribuir per la terra

[1] *Autobiografia*, n. 93.

veneciana amb intenció d'esperar tot un any, com havien determinat; i si passava tot sense trobar passatge, anar-se'n a Roma. Al peregrí va tocar-li anar amb Fabro i Laínez a Vincència. Trobaren una certa casa forana, que no tenia portes ni finestres, i allí dormien damunt una mica de palla que van portar-hi. Dos d'ells anaven sempre, dues vegades cada dia, a la ciutat a captar, i portaven tan poca cosa, que quasibé no podien viure. Ordinàriament menjaven una mica de pa bullit, quan ne tenien, i el qui es quedava a casa, cuidava de posar-lo al foc. D'aquesta manera van passar quaranta dies, no pensant sinó en fer oració.»

Notem la facilitat amb què Ignasi i els seus es prenien una quarantena d'oració i penitència, que de sí sembla cosa extraordinària. No ho era gens, sinó cosa molt natural, per aquelles ànimes que no tenien altre ideal de la vida sinó la santedat. El temps no passa per qui pren com mida de les coses l'eternitat. Vincència sembla que va ser com la segona Manresa, però de més curta durada. «Tot aquell temps de Vincència, diu Ignasi, tingué moltes visions, i quasi diàriament grans consolacions; al revés de quan era a París. Sobretot quan va començar a preparar-se per rebre el sacerdoci a Venècia, i després quan es preparava per dir la primera missa, i en tots aquells viatges, foren moltes les visitacions sobrenaturals d'aquelles que solia tenir quan era

a Manresa. Quan encara eren a Vincència, va saber que un dels seus companys, que era a Basàn, estava mal, a punt de morir, i cabalment ell també aleshores havia caigut malalt amb calentura. Malgrat això, pren el camí, i anava tan depressa, que Fabro, el seu company, no el podia seguir. En aquell camí tingué certesa de Déu, i va dir-ho a Fabro, que el company no moriria d'aquella malaltia. Arriben a Basàn; el malalt es va consolar, i aviat es va curar» [1].

«Al cap dels quaranta dies es presenta el Mestre Joan Coduri, i tots quatre determinen començar a predicar. El mateix dia i a la mateixa hora, cadascú se'n va a una plaça diferent, i fan els seus sermons, després de cridar la gent amb grans veus i fent senyes amb els bonets. Això va alçar gran crit a la ciutat, moltes persones es mogueren a devoció, i ells trobaven les provisions necessàries amb major abundància. Passat algun temps van reunir-se tots deu a Vincència, i van passar-hi una temporada, sortint a demanar caritat per les cases de pagès properes a la ciutat» [2]. Ja aleshores tots els nous sacerdots havien cantat missa, fora d'Ignasi que volia pendre's un any de coll per preparar-se, com ell ens dirà totseguit. Van examinar tots plegats les poques probabilitats que es presentaven d'anar a Jerusalem. Feia molts anys que no havia faltat passatge, només

[1] *Autobiografía*, n. 95.
[2] Ibid., n. 95.

aquell, i això semblava senyal de què Déu voldria que cumplissin la segona part del seu vot, anant a Roma a posar-se en mans del Papa. Determinen, doncs, que Ignasi, Fabro i Laínez vagin a Roma a preparar les coses, vista ja la bona voluntat d'Ortiz i Carafa, de qui havien tingut temença, i mentrestant els altres s'escampin per les universitats italianes, a veure si es desvetllarien noves vocacions.

Diu el Pare Rivadeneira que van establir una norma de procedir general, on es veu com Ignasi anava preparant, amb obres més que amb paraules, la fundació de la Companyia. «Per torn i per setmanes tots eren superiors, de manera que el qui aquesta setmana obeïa, l'altra manava. Demanaven caritat per amor de Déu. Predicaven en les places públiques. Abans del sermó, el company que obeïa aquella setmana, demanava en alguna botiga un banc que fes de trona, i cridava el poble, donant veus i fent senyes amb el bonet perquè vinguessin a sentir la paraula de Déu. En predicant, mai demanaven caritat, ni la volien rebre de la gent, encara que els la oferissin. Si trobaven algú que volgués avençar, i tingués set de l'aigua viva que apaga la de l'ànima, amb aquest es comunicaven més, i li donaven més part de lo que Nostre Senyor els comunicava. Confessaven a qui ho demanava. Ensenyaven a petits i ignorants la doctrina cristiana. En podent, anaven als hospitals, servien als pobres, i conso-

laven als malalts que patien al llit. Finalment, no deixaven res que entenguessin podia servir a major glòria de Déu i bé del pròxim» [1]. Algú va preguntar: «¿què direm als qui ens preguntin qui som?» «Digueu, contesta Ignasi, que sou de la Companyia de Jesús.»

Així va començar-se aquella primera missió, de la qual, ultra el bé espiritual de moltes ànimes, va seguir-se el que fos escampada la notícia d'aquella incipient societat. Tampoc van faltar les persecucions acostumades. A Pàdua el Vicari del Bisbe els va ficar a la presó, i diu que van passar una nit tan plena d'alegria, que Hoces no podia tenir-se el riure.

Sant Francesc Xavier ens ha conservat en una carta seva l'esperit evangèlic amb què Ignasi enviava els seus companys a treballar en la vinya del Senyor, i sembla haver-se de referir a aquesta primera missió. Escriu el Sant, de Malaca, ficat en aquells treballs imponderables en què cada dia moria per Déu: «Gairebé sempre porto davant dels ulls i de l'enteniment lo que moltes vegades vaig sentir dir a nostre benaventurat P. Ignasi: que els qui hauran d'ésser de la nostra Companyia, hauran de treballar molt en dominar-se i llençar de si tots els temors que destorben als homes la fe, l'esperança i confiança en Déu, prenent per això medis convenients. Perquè encara

[1] *Vida de San Ignacio*, llib. 2, cap. 10.

que tota fe, esperança i confiança és do de Déu, i la dóna el Senyor a qui vol, però ordinàriament la fa sentir als qui es vencen a si mateixos posant-hi medis pràctics. Gran diferència hi ha del qui confia en Déu tenint tot lo necessari, i el qui confia en Déu no tenint res, i privant-se de lo necessari, podent-ho tenir, per a més imitar a Jesucrist. De la mateixa manera, gran diferència hi ha dels qui tenen fe, esperança i confiança en Déu fora dels perills de mort, als qui la tenen quan pel seu amor i servei es posen voluntàriament en perills de mort quasi evidents, podent-los evitar, si volien, ja que tenen llibertat de pendre'ls o deixarlos. A mi em sembla que els qui viuran en continus perills de mort només per servir a Déu, sense cap altre respecte ni fi, en poc temps arribaran a avorrir la vida i desitjar la mort, per a viure i regnar per sempre amb Déu en el cel; ja que això no és vida, sinó una perpètua mort i desterro de la glòria per a què som creats» [1].

Escoltem ara de llavis del Sant Apòstol si n'és de gran i difícil aquesta disposició d'esperit. «Jo, per la necessitat que tenen els cristians de la illa del Moro de doctrina espiritual i baptisme per a la salvació de les seves ànimes, i també per la necessitat que tinc de perdre la meva vida temporal per ajudar la vida espiritual dels meus germans, determino d'anar-hi per auxiliar *in spi-*

[1] *Monumenta Xaveriana*, Ep. 82.

ritualibus als cristians, ofert a tot perill de mort, posada tota la meva confiança en Déu Nostre Senyor, desitjant conformar-me, segons les meves poques forces, amb la sentència de Nostre Senyor Jesucrist, que diu: «qui voldrà salvar la seva vida, la perdrà; i el qui la perdrà per mi, la trobarà». Ben fàcil és d'entendre el llatí d'aquestes paraules, i el sentit general de la sentència del Senyor; però quan l'home s'ho vol aplicar en particular, i es determina de perdre la vida per Déu per trobar-la en ell, es fa tan fosca, que el mateix llatí, tan clar, també es torna fosc: en aquest cas crec que solament arriba a entendre-ho, per més savi que sigui, aquell a qui Déu Nostre Senyor per la seva infinita misericòrdia vol declarar-ho en coses particulars» [1].

§ IV. Roma

(Novembre de 1537 — 1538)

Deixem els companys preludiant la vida apostòlica, i seguim el nostre Ignasi camí de Roma. «En aquest viatge, ens diu, va ésser molt especialment visitat del Senyor. Havia determinat que, quan fos capellà, s'estaria preparant un any, pregant a la Mare de Déu que el volgués posar amb el seu Fill. [Notem aquesta frase tan plena

[1] *Monumenta Xaveriana*, Ep. 56 i 57.

de sentit espiritual, que cap paraula és suficient a manifestar-lo.] Un dia, unes quantes milles abans d'arribar a Roma, estant en una església fent oració, va sentir tal transmudança en el seu esperit, i vegé tan clarament que Déu Pare el posava amb Jesucrist son Fill, que no sabria com dubtar d'això, i té d'afirmar que Déu Pare el posava amb el seu Fill.» ¡Oh magnífica repetició de les paraules que no poden traduir el sentiment del cor! Aquesta revelació és essencial en la vida d'Ignasi i de la Companyia, i si les conjectures humanes no fallen en matèria tan alta, cal colocar-la després d'aquella exímia il·lustració de Manresa.

El P. Càmara, que feia de secretari a Sant Ignasi en la redacció d'aquesta preciosa Autobiografia, fil d'or de tota aquesta història, es veu que esperava amb daler aquest punt, i després de les paraules transcrites va interrompre a nostre Pare demanant-li més particularitats que ell havia sentit al P. Laínez. «Tot lo que diu Laínez és veritat», va contestar Ignasi. Veiam, doncs, lo que deia Laínez, traient-ho d'una plàtica que va fer a Roma pel Juliol de 1559. «Fent el viatge a Roma pel camí de Sena, el Pare tenia molts sentiments espirituals, principalment en la santíssima Eucaristia. Mestre Pere Fabro i jo dèiem missa cada dia; ell no, combregava. Va dir-me, doncs, que li semblava que Déu Pare li imprimia en el cor aquestes paraules: «Jo us seré propici

a Roma.» No sabent nostre Pare lo que volien dir aquestes paraules, deia: «jo no sé què serà de nosaltres, potser serem crucificats a Roma. Una altra vegada va dir-me que li semblava veure a Jesucrist amb la creu al coll, i el Pare al costat seu que li deia: «vull que prenguis aquest per servidor teu». Jesús el prenia i deia: «vull que tu ens serveixis». Per això prengué tan gran devoció al nom de Jesús, que volgué que nostra congregació es digués Companyia de Jesús» [1].

Ignasi i els seus dos companys entraren a Roma els darrers dies de Novembre de 1537. Es presentaren al Papa i foren d'ell molt ben rebuts. A Laínez li encarregà que ensenyés Teologia escolàstica, i a Fabro Sagrada Escriptura. Ignasi va dedicar-se de ple als ministeris espirituals; però el seu principal designi era preparar la fundació de la Companyia, pel cas, que es presentava quasi com cert, de què no fos possible la peregrinació a Terra Santa.

La primera mirada que donà Ignasi al seu voltant en la ciutat eterna fou desconsoladora. «Després d'arribar a Roma, va dir als seus companys que veia totes les portes tancades, volent significar que els hi esperaven moltes contradiccions» [2]. Per començar la tasca dels ministeris espirituals, Ignasi tingué una pensada tota seva. Temps ha que era a Roma el doctor Pere Ortiz,

[1] *Monumenta Ignatiana*, Ser. 4.ª, vol. 2, pàg. 74.
[2] *Autobiografía*, n. 97.

tractant en la cort pontifícia la causa matrimonial de donya Catarina, tia de l'Emperador, refusada pel seu marit Enric VIII d'Anglaterra. Aquell home, de gran valor i prestigi, a París havia sigut enemic declarat d'Ignasi; després es mostrà benigne amb els seus companys, quan anaren a demanar la benedicció del Papa. Determina, doncs, Ignasi anar-lo a trobar, insinuar-se en la seva amistat, i mirar d'aficionar-lo a les coses espirituals. L'èxit fou tan extraordinari, que no gaire després aquell gran home, no fent cas de la seva edat, i abandonant els grans negocis que tenia a Roma, sortia d'ella amb Ignasi, i se n'anaven tots dos a Monte Cassino a fer els Exercicis. Essent allí va morir a Pàdua el P. Hoces, i el P. Ignasi, al dir en el *confiteor* de la missa que oïa *et omnibus sanctis,* va veure'l ple de glòria entre els sants del cel. Quaranta dies van durar els Exercicis de Monte Cassino. Ignasi no tenia mai pressa tractant-se de fer oració i penitència. En sortint, aquell gran teòleg va dir que havia après una nova teologia, de la qual abans no en tenia cap notícia, molt més alta que la primera. «Hi ha, deia, una gran diferència entre estudiar per ensenyar als altres, i l'estudiar per obrar hom mateix. Lo primer només il·lumina l'enteniment, lo segon encén en amor de Déu la voluntat.» Ignasi i la Companyia van tenir per sempre més en Ortiz un defensor decidit.

«De Monte Cassino s'emportà Ignasi a Fran-

cesc Estrada, i tornant a Roma, treballà en ajut de les ànimes. Encara la gent era al camp i donava Exercicis ensems a diverses persones: dues d'elles eren a Santa Maria la Major, i altra en el Pont de Xixt» [1].

La Companyia no era encara una corporació canònica, però anava essent coneguda i estimada com si ho fos, pels ministeris espirituals i literaris d'aquells pocs homes escampats per Itàlia. Com era cosa natural, naixien també vocacions. El doctor Ortiz, de qui hem parlat fa un moment, segurament s'haguera donat per company a Ignasi, si no hagués sigut destorb la seva edat i els grans negocis que tractava de part de l'Emperador. Tot, doncs, s'anava preparant perquè el naixement de la Companyia fos com cosa natural, quan vingué un cop que podia tirar-ho tot per terra.

La persecució, companya inseparable d'Ignasi, va ser ara més forta que mai, i capaç de destorbar tota la fundació de la Companyia, si Jesús no hagués vingut amb aquell auxili que li havia promès abans d'arribar a Roma. Predicava per les esglésies d'aquesta ciutat un frare piamontès, que escampava dissimuladament l'heretgia luterana. Nostres Pares van resistir-li obertament, i ell determinà venjar-se. Tenia per amics uns espanyols de molta riquesa i prestigi, i amb

[1] *Autobiografía*, n. 98.

ells va tramar una campanya de difamació, dient que eren heretges, que ja havien hagut de fugir d'Espanya, de París i de Roma. Van trobar un instrument aptíssim en un jove espanyol, de nom Miquel, que, quan Xavier va fer-se company d'Ignasi, li feia de criat, i volia matar a nostre Pare. Passada la primera fúria, volgué imitar al seu amo, i anar-se'n amb els Pares de París a Venècia. Ells van refusar-lo, i se n'anà a Roma. Aquest era el que ara feia més guerra. Darrera d'ell hi havia persones, diu Ignasi, «quien de mil ducados de renta, quien de seiscientos, y quien aun de más autoridad, todos curiales y negociadores» [1].

Ignasi va seguir la norma adoptada d'ençà que tenia companys: demanar que es fes informació de tot, i que es dongués sentència. El governador de Roma va examinar el Miquel i el va desterrar. Mudarra i Barrera, que eren la gent rica que hi havia barrejada, van confessar davant de l'autoritat que res dolent sabien d'Ignasi ni dels seus companys. «El llegat [que era aleshores Caraffa] mana que es posi silenci en tota aquesta causa; però el peregrí no l'accepta, sinó diu que vol sentència final. Això no plagué ni al llegat, ni al governador, ni als mateixos amics que primer afavorien al peregrí. Passats alguns mesos, torna el Papa a Roma, i el peregrí se li

1 *Monumenta Ignatiana*, Ser. 1.ª, vol. 1, pàg. 139.

presenta a Frascati representant-li algunes raons. El Papa se'n va fer càrrec, i manà que es dongués sentència, que fou favorable» [1]. Aquesta sentència fou donada el 18 de Novembre de 1538. La providència de Déu es vegé clarissima en voler que aleshores es trobessin a Roma els qui havien sigut jutges d'Ignasi a Espanya, a París i a Venècia: Figueroa, Ori i de Doctis, els quals nostre Pare invocà per testimonis.

L'experiència provà que havia sigut encertadíssima la persistència d'Ignasi, que alguns titllaven de pertinàcia, d'arribar a sentència definitiva. Dos anys després Sant Francesc Xavier escrivia de Lisboa: «El Rei desitja molt veure la sentència donada a favor nostre. Tothom s'edifica aquí d'haver portat les coses avant fins a donar-se sentència, i tant s'edifiquen, que de no haver-se fet la cosa d'aquesta manera, mai hauríem fet cap fruit» [2]. Una cosa semblant van dir els amics de Barcelona, quan un any després, per l'Octubre de 1539, va desembarcar allí el Pare Araoz.

Temps a venir els autors d'aquestes calúmnies van rebre el càstig que ells havien volgut tirar contra Ignasi. Aquell frare va treure's la careta, fent se luterà: els altres acusadors foren condemnats per la seva mala vida, un a ser cremat, l'altre a cadena perpètua. Aquest acabà

[1] *Autobiografia*, n. 98.
[2] Lisboa 13 de Juliol de 1540. *Monumenta Xaveriana*, Ep. 3.

bé i arrepentit en mans del Pare Avellaneda l'any 1559.

A les persecucions, més encara que amb paraules, hi responien amb obres aquells homes evangèlics. Era aquell un any molt apretat de misèria en tota la ciutat de Roma, de manera que alguns morien de fam i pels carrers es trobava molta gent defallida. Nostres Pares, tan pobres com els més abandonats, s'oblidaven de si mateixos per ajudar als altres. Buscaven diners amb grans afanys, captaven pa, buscaven herbes, quan més no trobaven, feien una olla, i portant els pobres a casa, els rentaven els peus, els donaven menjar, i els ensenyaven la doctrina cristiana. Van arribar a tenir a casa de trescents a quatrecents pobres, posats damunt de palla que ells mateixos havien anat a buscar.

Per cert que en aquesta persecució esvalotada de males llengües va passar una cosa, que prova bé la serenitat que Ignasi tenia, la confiança en la veritat i l'eficàcia en el seu parlar.

Un bon home, de nom Quirinus Garzonius, havia acollit de caritat els pobres Pares en una caseta forana que tenia en una vinya. Era nebot del Cardenal de Cupis, Degà del Sagrat Col·legi, i aquest era un dels qui més malament s'havia impressionat contra Ignasi, per les malvestats que corrien. Crida, doncs, el seu nebot; i li aconsella una i altra vegada que tregui aquella gent de casa. Aquell home de bé s'hi resistia, dient que

ell els havia mirat i remirat, i només hi veia coses santes. «T'enganyes o t'enganyen, li diu el Cardenal; si sabessis lo que jo sé, no t'hi pensaries més». Quirinus va pregar a son oncle que parlés una vegada amb Ignasi, i després faria lo què li digués. «Que vingui, diu el Cardenal; ja el tractaré com se mereix».

Ignasi es presenta a casa del Cardenal, i va estar-se dues hores amb ell, essent la sala plena de gent que esperava, i entre ells el mateix Quirinus. Lo què va dir Ignasi no ho sabem; però sí sabem que la veritat i eficàcia del seu parlar va dominar el Cardenal de tal manera, que aquest se li va tirar als peus, demanant-li perdó d'haver cregut lo què feien córrer, va sortir acompanyant-lo amb gran dignitat, i va manar que setmanalment li fessin una almoina, que va guardar tot el temps de la seva vida.

Tornem al P. Ignasi, que estava ple d'accions de gràcies a Nostre Senyor per l'amorosa providència experimentada en aquest negoci, i anava ara a realitzar un dels actes més trascendentals i esperats de tota la seva vida.

Després d'un any i mig de preparació, Ignasi digué la seva primera missa la nit de Nadal de 1538, i la digué en l'església de Santa Maria la Major, davant del pessebre del Bon Jesús. No és possible deixar de veure en la vida d'Ignasi una ternura i devoció especialíssima al Sant Naixement de Jesucrist. Recordem les paraules insò-

lites i efusives que posa en aquesta meditació dels Exercicis: «figurar-me a mi mateix com un pobriçó i indigne esclauet, guaitant [Nostra Senyora, i Sant Josep, i l'Infant Jesús, un cop fou nat], contemplant-los, i servint-los amb la major reverència possible en llurs necessitats, com si m'hi trobés present.» Tot revela l'afany d'una presència corporal. Ell devia esperar poder cantar la seva primera missa a Betlem, en la basílica de la Nativitat, en el mateix lloc que Jesús va santificar en la seva primera vinguda a la terra; ja que per voluntat divina això no fou possible, reconstruí el seu ideal de la millor manera que pogué a Roma. Aquella santa nit sempre restà memorable en la seva vida. L'any de 1550 arribà a punt de morir per haver dit dues misses una darrera l'altra el dia de Nadal.

Aquí acaba la segona part de la vida de Sant Ignasi, que hem retolat la seva transformació espiritual. Mirem-ne les grans etapes: soldat convertit, penitent anacoreta, peregrí a Jerusalem, estudiant en l'estudi dels nens i en les principals universitats europees, apòstol popular, sacerdot de l'Altíssim. Això són graus o escalons que es veuen per defora; però les internes ascensions del seu esperit ¿a quin punt no han arribat? Si les meravelles de Manresa només eren el seu noviciat, com ell va dir, ¿quina seria la seva santedat actual, després de proves tan heroiques que podrien omplir la vida de moltes ànimes santes?

Estem voltats de prenuncis del naixement de la gran obra d'Ignasi, la Companyia de Jesús. Serà ella una de les grans creacions de la gràcia divina en el món, però com també serà filla d'Ignasi, tindrem en ella la manifestació més autèntica i tangible de la vida divina que posseeix totalment aquella ànima benaventurada. Passem, doncs, a la tercera part d'aquest llibre, que parlarà de la Companyia de Jesús, com manifestació suprema de la vida espiritual de Sant Ignasi.

LA COMPANYIA DE JESUS

1539-1556

CAPÍTOL PRIMER

Sant Ignasi, Fundador de la Companyia

§ I. Concepció i gestació de la Companyia

ELS disset anys de vida que encara queden a Ignasi, estan compenetrats amb la vida de la Companyia de Jesús. Gran és Ignasi, però la Companyia és d'un ordre superior: no és, doncs, estrany que quedi com atret i assimilat per aquesta gran obra, a la qual anava tot ordenat en els plans de la Providència. Ignasi és el Fundador de la Companyia, és el seu primer General, és el seu Pare, és el seu Sant típic i principal. Aquests títols ens diuen dues coses: que Ignasi és tot de la Companyia de Jesús, i que la Companyia és també tota d'Ignasi. Explanant-los, doncs, sumàriament, trobarem dues vides foses en una sola vida divina.

En primer lloc Sant Ignasi és el Fundador de la Companyia de Jesús, és dir, el qui la va concebre, el qui la va portar anys i anys dintre el seu cor, el qui, finalment, va treure-la a llum de vida, donant-li tot lo que té i la constitueix en el seu ésser: esperit, organització, lleis.

Llarga és la gestació de la Companyia dintre l'esperit d'Ignasi: comença a Manresa l'any 1522, i no és canònicament constituïda fins l'any 1540. Aquests divuit anys els gasta en fer els homes abans que la institució, en fer jesuïtes abans que l'organisme extern de la Companyia. El primer que devia formar-se era ell, de qui els altres rebrien la comunicació de l'esperit; i ja hem vist si en va ser de llarga i heroica aquesta formació. Després havia de formar els seus companys, comunicant-los els seus ideals, propòsits i sentiments, també d'una manera lenta i prudentíssima, perquè, quan vingués l'hora, la Companyia nasqués de tots com per generació espontània. Finalment, el mateix ideal de la institució havia d'anar-se definint i perfeccionant fins en els mínims detalls, tant per les llums que Ignasi rebia de la divina Saviduria, com per l'experiència pràctica de la vida. Ara que ho veiem fet així, no podem menys d'admirar la prudència divina i humana que va guiar a Ignasi tots aquests anys, que ens semblen de peregrinació pel desert cap a la terra de promissió. Prescindint de detalls, de dubtes accidentals, de passos inconscients, que fatalment

té tota vida humana, hem d'afirmar que Ignasi va descapdellar conscientment aquest plan en lo essencial, anant sempre de dret al fi sense mai recular.

Certa dificultat sembla presentar contra lo que acabem de dir el què, després de Manresa, on va tenir la primera idea i visió de la Companyia, de vegades ens sembla veure a Ignasi com incert i dubtós de la seva destinació. De Manresa se'n va a Terra Santa, amb propòsit de quedar se allí si no li haguessin destorbat; a Barcelona, el veiem pensant si seria millor reformar una orde religiosa; a París, fa vot amb els seus companys de tornar a Jerusalem, però els és impossible; i aleshores és quan se'n van a Roma i funden la Companyia.

La solució d'aquesta dificultat la trobarem distingint, com vem dir oportunament amb paraules del Pare Laínez i del mateix Ignasi, lo què són coses substancials, de les accidentals en la fundació. Coses accidentals són, pel cas present, el temps i lloc de fundació, i fins el què la Companyia hagués de ser un institut canònicament instituït en forma de religió perpètua i organitzada per regles i obediència. Lo substancial era aquí una mena de reproducció del col·legi apostòlic, o sigui, una reunió de persones enamorades de Jesucrist, que per ell treballen en salvar ànimes i per ell moren.

Aquest concepte substancial de la Companyia, ni es perd mai ni varia en el pensament de Sant

Ignasi: amb ell se'n va a Jerusalem, amb ell fa els seus estudis a Barcelona, Alcalà i París, aquest és el sentit del vot de Montmartre, aquest ideal els portava a Terra Santa, i aquest els va regir tot el temps que treballaren escampats per Itàlia, fins l'any 1540 en què fou constituïda canònicament la Companyia com religió.

Cal que destriem bé el pensament d'Ignasi del que tenien els seus companys. Lo que mai havien pensat aquests, era constituir-se en religió canònica sota obediència; perquè els semblava que això podia destorbar l'esperit apostòlic de què tots se sentien penetrats. Clarament confessen aquest punt el P. Laínez [1] i després el P. Polanco [2]. En això Ignasi anava molt més enllà que ells. L'home que sentia més que tots l'esperit apostòlic, havia d'ésser el doctor més profund i convençut de l'obediència, i entenia que no solament no s'havien de destorbar aquestes dues coses en una religió, sinó al revés, que l'obediència seria la llum i la força de tota empresa apostòlica a major glòria de Déu. Això, sí, demanava una religió, no feta amb els motllos antics, sinó d'una nova forma; i aquesta forma era lo substancial que ell havia tingut per divina revelació, i no havia declarat encara als seus companys, que no entenien les religions sinó tal com les veien muntades. Aquest fou l'escull en

[1] *Monumenta Ignatiana*, Ser. 4.ª, vol. 1, pàg. 114.
[2] Ibid., pàg. 50.

què va ensopegar gairebé tothom, fins després d'ésser aprovada la Companyia, en veure els nous camins que portava.

¿On va apendre Ignasi aquest secret, guardat fins el moment d'executar-lo? Indubtablement, en la contemplació de la vida de Jesucrist, feta amb una llum sobrenatural i extraordinària, que a ell, com a pare i fundador de la nova obra, va comunicar Déu Nostre Senyor, perquè els altres, com fills, la rebessin de son pare. Jesucrist és l'evangelitzador essencial del regne de Déu, és el salvador de tot el món; però no se'l veu treballar en aquesta obra divina, essent Déu i tot, sinó sota la obediència del Pare celestial. Un apostolat de pura prudència humana, hauria anat per un altre camí, hauria emprat altres medis, hauria seguit molt diferentes lleis; però com que és divina la norma que segueix, el veiem *factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis*. Ignasi, doncs, farà una religió en què l'autoritat estigui tan penetrada com sigui possible d'aquella voluntat divina que ordena l'apostolat i la redempció de Jesucrist, i aquesta autoritat l'aplicarà tota a la santificació de les ànimes, a major glòria de Déu. Així l'obediència serà apostolat, i tot el ser de la Companyia, obra essencialment apostòlica. Que no són pas les obres externes de l'apòstol, aquelles que cadascú es podria triar més vives, més intenses, més amples, les que funden i propaguen el regne

de Déu, sinó la gràcia oculta que Déu dóna a la subjecció i al sacrifici, lleis essencials de tot apostolat que sigui derivació del de Jesucrist. La obediència, que mirada amb prudència humana té grans dificultats, mirada amb la prudència divina de l'Evangeli, és la solució de totes les dificultats; és l'extensió, la continuació d'aquella voluntat divina, reguladora de les obres de Jesucrist, en l'obra de tots els apòstols que han de venir després d'Ell.

Ignasi només esperava veure clares, per voluntat divina, les condicions de lloc i temps en què calia plantejar definitivament aquesta obra, que no era seva, sinó de Déu que li havia inspirada. Ell no havia perdonat cap sacrifici per conèixer aquesta voluntat; havia seguit l'ideal més pur d'ésser com Jesucrist, fins en el lloc de la terra on s'havia d'executar. Una vegada li fou destorbat aquest ideal per l'autoritat llegítima, per l'obediència, quan ja el tenia en les mans. Insisteix segona vegada per anar a Terra Santa amb tots els seus companys, per renovar allí el col·legi apostòlic, i a això s'obliguen amb vot, condicionant-lo, però, amb el límit d'un any d'espera, passat el qual es posarien sota l'autoritat i obediència del Vicari de Jesucrist. Aquesta condició és complerta també, i segona volta queda destorbat l'ideal. Doncs Ignasi ja no dubta més: ara és l'hora de fundar una religió apostòlica, subjecta apostòlicament a la voluntat del Papa, que

és la continuació de la voluntat de Déu en la salvació del món. Aquest sentit és el que dóna Ignasi al fet d'ésser impossible la navegació de Venècia.

§ II. Naixement i constitució de la Companyia

Després de tantes preparacions va venir per la Companyia la plenitud del temps, i sortí a llum de vida. El dia 6 de Gener de 1538 va fer l'any de l'arribada dels companys a Venècia. Per la quaresma de 1538 crida Ignasi a Roma tots els seus companys. Reunits tots, examinen la situació, i veient tancada la porta de Terra Santa, convenen que és hora de complir la segona part del vot, que era oferir-se a l'obediència del Papa en ordre a la salvació de les ànimes. Agafen el diner que un any abans havien recollit a Roma per a la navegació, i el posen en mans del doctor Ortiz, perquè ell el retorni a les persones que l'havien entregat. El Papa accepta molt complascut l'obediència que li ofereixen, i es prepara ja per enviar-ne alguns a apostòliques expedicions. «Abans de separar-nos, diu Ignasi, ¿no és hora de què constituïm definitivament la nostra Companyia, determinant per sempre el seu ésser i manera de subsistir?» Tots troben just i necessari aquest pensament, i per encertar la seva execució, determinen entregar-se alguns

dies amb més fervor a la oració i mortificació, demanant la llum i gràcia divina per les seves deliberacions.

S'estaven en una vinya del Quirinus Garzonius, que hem dit abans, prop del monestir de la Santíssima Trinitat. Vivien allí amb molta pobresa, però amb gran alegria espiritual. Gastaven el dia en fer bé a les ànimes i demanar la caritat que necessitaven per a viure, i la nit en fer oració i tenir les seves consultes. El Pare Coduri feia de secretari, i ens ha conservat aquestes deliberacions.

La primera nit van proposar aquesta consulta: «Ja que el Papa vol enviar-nos a diferents parts del món, i haurem d'escampar-nos per diverses regions a treballar en la vinya del Senyor, ¿hem de conservar l'unió que tenim ara, formant un cos religiós?» Tots amb un cor i una veu van contestar que sí. L'unió entre persones de terres i caràcters tan diferents, tan íntima, tan forta i tan dolça, no podia ésser sinó obra de Déu, i ningú l'havia de trencar. L'unió conserva tota congregació, és gran força lo mateix per llençar-se a coses grans i difícils, com per resistir les contrarietats.

La segona consulta fou la següent: «Ja que hem fet vot de pobresa i castedat, primer a París, i després a Venècia, en mans del Llegat apostòlic, ¿serà convenient que hi afegim el tercer de perpètua obediència al qui escollissin per pare

de tota la Companyia?» Aquest era el punt vital, on la meditació i la inspiració d'Ignasi anaven molt més enllà que les idees dels seus companys. No és estrany, doncs, que s'encallessin aquí molts dies, portant raons en pro i en contra. Veient que les coses no s'aclarien, van convenir en aquests tres punts. Primer, insistir més en la oració, pregant a Déu que en la virtut de l'obediència els dongués aquell goig i pau que és do de l'Esperit Sant, procurant cadascú de part seva inclinar-se més a creure que a manar. Segon, que d'aquesta matèria no en parlessin uns amb altres, perquè ningú es mogués a un o altre cantó per persuassió humana. Tercer, que tots s'imaginessin que no eren d'aquesta congregació, sinó que havien de contestar a una consulta de gent estranya. Com es veu, són les lleis dels Exercicis per a fer bona elecció.

«Amb el favor de Déu, ens diu el P. Coduri, vem resoldre, no per pluralitat de vots, sinó amb entera unanimitat, que ens era més convenient i necessari viure en obediència.» Les principals raons que els mogueren foren les següents. Primera: el desig vivíssim que tenien tots d'imitar tant com poguessin al seu capità Jesucrist Senyor Nostre, que per no perdre l'obediència, donà la vida, fet obedient fins a la mort, i mort de creu. Segona: reconeixien que l'obediència és la virtut més alta i excel·lent que hi ha en l'estat religiós, i desitjaven que no faltés aquesta perfecció

en la religió que fundaven. Tercera: l'obediència és la més alta i perfecta abnegació de si mateix, i sentien que l'Esperit Sant els cridava a fer de si aquest holocauste. ¡Que en feia de temps que Ignasi havia arribat a posseir aquests grans principis de perfecció religiosa, perfectament adaptats a la vida d'apostolat!

Tres mesos van durar les deliberacions, en les quals determinaren moltes coses i amb gran conformitat. Les principals foren, que tots els qui fessin professió en la Companyia, afegissin un quart vot d'obediència al Papa per anar a qualsevol missió que fossin enviats; però que no procuressin cap d'aquestes missions, ni per si mateixos ni per altres persones; que es dedicarien particularment a ensenyar als petits la doctrina cristiana; que els qui volguessin entrar a la Companyia, fossin provats amb els Exercicis, peregrinacions i hospitals; que el Prepòsit General ho fos per tota la vida; que en totes les consultes i deliberacions, es determinés segons la majoria dels vots. Van acabar aquestes consultes el dia 24 de Juny de 1539.

Ignasi redactà un breu resum de l'Institut de la Companyia en cinc capítols per presentar-lo al Papa. Va ensenyar-lo abans al Mestre del Sagrat Palau, Fr. Tomàs Badía, qui el va aprovar. El dia 3 de Setembre de 1539 el Cardenal Gaspar Contarini presentà aquella sinopsi al Papa Paulus III, qui en féu grans lloances, i l'aprovà

de paraula, segons el Cardenal va comunicar el mateix dia a Sant Ignasi. La butlla oficial tardà encara un any a publicar-se, 27 de Setembre de 1540, perquè el Papa constituí una comissió de tres cardenals, per examinar un cas tan important com la fundació d'una orde religiosa d'un caient tan nou. Tota la comissió, però sobretot el Cardenal Guidiccione, feien forta resistència, perquè no són religions noves, deien, lo què falten a l'Església, sinó que es reformin les antigues.

Per fi va vèncer Ignasi, i les seves armes foren tres: les llàgrimes que va plorar davant de Déu, la promesa de tres mil misses, i les explicacions tan clares donades als Cardenals, que el qui més contradicció abans hi feia, ara era el més decidit protector. «Aquesta religió, deia, no és com les altres. Lo que la raó no em podia convèncer, em força a fer-ho la voluntat divina que sento dintre meu.» Ell mateix va parlar al Papa, i aquest, en llegir aquell sumari escrit per Ignasi, va dir tot admirat: *digitus Dei est hic.* El 27 de Setembre de 1540 fou expedida la butlla *Regimini militantis Ecclesiae,* on se confirma la Companyia de Jesús.

La Companyia quedava canònicament establerta amb la butlla de Paulus III; calia donar-li també vida real, organitzant-la segons aquella llei. Per arribar a aquest punt, dues coses essencials quedaven per fer: elegir Prepòsit General, i fer tots la professió solemne en les seves

mans. Aquesta tasca fou feta per la quaresma de l'any 1541.

Quedaven a Roma solament sis dels deu companys; els altres quatre eren a diverses missions del Papa, tal com hem dit. Determinen, doncs, reunir-se els sis, i, passats tres dies d'oració, portar una cèdula firmada i sellada, amb el nom del qui judicaven havia de ser General de la Companyia. Els de fora ja havien enviat el seu vot. Obren les cèdules, i tots els vots eren donats a Ignasi, fora del seu, que l'afegia al qui votessin els demés, excluient-se a si mateix. També mancava el vot de Bobadilla, que no el donà a ningú.

Sabem quasi autènticament pel Pare Gonzàlez de Càmara, per què Sant Ignasi donà el seu vot d'aquesta manera: «perquè així, diu, treia la temptació de què un o altre pogués ressentir-se del Pare per no ser elegit». Aquest sistema usà en altres ocasions molt transcendentals, com quan el Papa Marcel demanà dos Pares perquè estiguessin amb ell i l'aconsellessin en les coses de la reforma, i quan va fer Vicari al P. Nadal. «Així, diu, s'arribava amb suavitat a lo que el mateix Pare entenia i volia, perquè les qualitats que demanava en la persona que havia de ser escollida, no es trobaven sinó en aquells que veia ser més aptes» [1].

Tot lo que va passar en aquesta elecció ens

[1] *Monumenta Ignatiana*, Ser. 4.ª, vol. 1. *Memoriale*, n. 330, pàg. 312.

ho ha deixat escrit el mateix Ignasi de la seva pròpia mà. Serà cosa dolcíssima sentir-ho de sos llavis.

«Iñigo, diu, va fer una plàtica, segons lo què tenia en el cor, afirmant que sentia més inclinació i voluntat a ser governat que a governar, i que ell no se sentia amb cabal per governar-se a si mateix, molt menys als altres. Per lo tant, mirant, ademés, els molts hàbits dolents de la seva vida passada i present, els seus molts pecats, faltes i misèries, ell declarava que no acceptava el càrrec ni l'acceptaria mai, si no veia més llum en la cosa, de la que tenia aleshores. Els pregava, doncs, i demanava molt *in Domino,* que s'hi pensessin millor tres o quatre dies, encomanant-ho més a Déu, per trobar qui havia de portar el càrrec millor i amb més utilitat de tots.» Resistien els companys, però no hi hagué més remei que cedir. Al cap de quatre dies, tornen reunir-se, i es repeteix l'elecció amb la mateixa unanimitat. Aleshores Ignasi diu que ell deixava el negoci en mans del seu confessor, fora que el Papa li manés. «Jo, diu, faré amb ell confessió general, des del dia que vaig saber pecar fins al present; jo li descobriré totes les meves malalties i misèries corporals: i si després ell em mana en nom de Jesucrist, o almenys en ell m'aconsella, tenint en compte la meva vida passada i present, acceptar o refusar el càrrec, jo des d'ara faig oblació de seguir la sentència del confessor.» Els com-

panys, encara que molt a desgrat, tingueren de cedir altra vegada.

Ignasi se n'anà de casa al convent franciscà de Sant Pere in Montorio, on tenia el seu confés, que era Fr. Teodosi. Tres dies va durar la seva confessió, acabant-la el dia de Pasqua florida. El confés li digué que si resistia, resistia a l'Esperit Sant. Prega-li Ignasi que vulgui encomanar-ho més a Déu, i després escrigui una cédula amb el seu parer, i tancada i sellada l'envïi als seus companys. Fet això, s'entorna a casa. Tres dies després arriba la cèdula, l'obren davant de tots, i diu el confés que Ignasi prengui el càrrec que li donen. Ignasi l'accepta sense més resistència, i fixen el divendres vinent per anar tots plegats a seguir les set estacions, i en una d'elles, Sant Pau, farien la professió.

El divendres infraoctava de Pasqua aquell any es va escaure el dia 22 d'Abril. «Arribats a Sant Pau, reconta Ignasi, es van reconciliar tots sis uns amb altres, i van determinar que Iñigo digués missa en aquella església, i que tots els altres combreguessin de la seva mà. Els vots van ferlos d'aquesta manera. Iñigo, que deia la missa, arribant a l'hora de sumir, tenint en una mà el cos de Nostre Senyor Jesucrist en la patena, i en l'altra un paper amb la fórmula del vot, girat de cara als seus companys, que estaven agenollats, digué en veu alta les següents paraules: *Ego Ignatius de Loyola,* etc. Acabada la fórmula, consu-

meix el cos de Nostre Senyor Jesucrist. Acabada la sumpció, pren cinc hòsties consagrades en la patena, i es gira als seus companys. Dita la confessió general i el *Domine, non sum dignus,* un d'ells, tenint en les mans un paper amb la fórmula del seu vot, diu en veu alta les següents paraules: *Ego,* etc., i acabat, rep el cos de Nostre Senyor Jesucrist. Després feren lo mateix pel seu ordre el segon, el tercer, quart i quint.

«Acabada la missa, i feta oració en els altars privilegiats, se'n van a l'altar major, i allí cada u d'ells s'atança a Iñigo, i Iñigo a cada u d'ells, abraçant-se i donant-se òscul de pau, i així amb molta devoció, sentiments i llàgrimes, posaren terme a la seva professió i vocació consumada. Tornats a casa, fou feta gran i continua tranquilitat, creixent sempre a lloança de Nostre Senyor Jesucrist.»

Aquesta senzilla i altíssima cerimònia va fer-se en l'altar del Santíssim Sagrament, i davant d'un mosaic de la Verge Santíssima, del sigle XIII, que encara es conserva, i a la qual bé se li pot donar el títol de *Regina Societatis Jesu,* Reina de la Companyia de Jesús. El P. Rivadeneira, que era aleshores un vailet de 15 anys, novici de pocs dies, anà amb els Pares tot aquell dia, i ens conta alguna particularitat. Diu que ell els va preparar el dinar, ja molt tard, prop de Sant Joan de Letran; però sobretot conta la divina consolació que tots sentien aquell dia, especialment el

Pare Joan Coduri. «Anava davant nostre per aquells camps, diu, el P. Joan Coduri amb el Pare Laínez. Sentíem com omplia el cel de sospirs i llàgrimes, i feia tals exclamacions a Déu, que ens semblava defallia i havia de reventar per la gran força de l'afecte, com si pressentís que aviat havia de ser deslliurat de la presó del cos mortal. Perquè aquest mateix any de 1541, a Roma, el qui fou el primer de fer la professió, després de nostre B. Pare Ignasi, fou també el primer dels deu que va passar d'aquesta vida, el dia 29 d'Agost, dia de Sant Joan degollat. Era fill de Provença, del poble de Seyne: nasqué el dia del gloriós Sant Joan Baptista, fou ordenat el mateix dia del seu naixement, finà el dia de la mort del benaventurat Precursor, i morí de la seva mateixa edat». Sant Ignasi tingué notícia sobrenatural de la seva mort, essent fora de casa en aquella hora.

Es impossible sostreure's a la forta impressió que causa veure nàixer la Companyia entre dos mons: el vell món de la Europa, que semblava haver-se d'enrunar tota per l'ímpetu brutal de la Reforma luterana; i el nou món ultramarí, que es veia nàixer d'orient a occident, demanant la llum de la fe. El Papa, amb aquella intuició que tenia de què aquí hi havia la mà de Déu, frisava d'enviar aquells homes singulars a un i altre món, als heretges i als gentils. Abans de donar la butlla, aquell any de consultes que hi hagué entre el 39 i 40, va enviar Fabro a Alemanya, Bobadilla a

Bisignano, Xavier i Rodríguez a Portugal, camí de la India. Ignasi més que ningú tenia el sentiment de què tot el món era obert a la seva acció. Quan l'embaixador de Portugal li demanava sis Pares per anar a les Indies, contestava: «Jesús, senyor Embaixador: si de deu en van sis a la India, per la resta del món ¿què quedarà?»

Sant Francesc Xavier va saber la notícia de la confirmació de la Companyia a Lisboa, mentre esperava embarcar-se cap a la India, com va fer-ho el 7 d'Abril de 1541, uns set mesos després de la butlla del Papa. Tres anys després, el 15 de Gener de 1544, escrivia de Cochin, plena l'ànima de tanta consolació, que diu havia d'exclamar-se sovint: «Senyor, no em doneu tantes consolacions, o ja que voleu donar-me-les, per vostra bondat i misericòrdia infinita porteu-me a vostra santa glòria, perquè és gran pena viure sense veure-us, després que us comuniqueu tant a les vostres criatures». Doncs l'home per qui passaven aquests consols, diu poques ratlles més avall: «Entre les grans mercès que Déu em té fetes en aquesta vida, i em fa cada dia, una és haver pogut veure en vida lo què tant havia desitjat, i és la confirmació de nostra regla i manera de viure. Gràcies siguin per sempre donades a Déu Nostre Senyor, que ha tingut a bé manifestar públicament lo què secretament sols havia fet sentir al seu sirvent i Pare nostre Ignasi» [1]. Notem aquestes paraules de

[1] *Monumenta Xaveriana*, Ep. 17.

Xavier: solament a Ignasi Déu havia fet sentir secretament el ser de la Companyia. ¡Quantes coses explica això de les que hem narrat en capítols anteriors!

Ignasi va procurar altres documents canònics que perfeccionessin l'ésser de la Companyia. La butlla de Paulus III donava l'ésser canònic a la corporació, però limitat i imperfecte: limitava el nombre de professos a seixanta; no era prou explícita la solemnitat dels tres vots; faltaven alguns graus en la classificació dels subjectes, i altres coses del govern de la Companyia necessitaven més precisió. Ignasi va anar treballant en perfeccionar la documentació canònica. El 14 de Març de 1544 treu del mateix Paulus III la butlla *Injunctum Nobis,* que anula la limitació dels professos, i obra la porta a tots els que tinguin aptitud. El 5 de Juny de 1546 el mateix Papa dona facultat per admetre coadjutors espirituals i temporals. Finalment, venen encara altres documents concedint gràcies i privilegis molt importants. Després Ignasi treballà molts anys preparant una nova butlla, on totes les coses quedessin clares i ordenades, i aquesta és la que donà Juli III el dia 21 de Juliol de 1550, i comença *Exposcit debitum.*

§ III. Legislació de la Companyia

El complement de l'ofici de Fundador de la Companyia havia de ser el de legislador.

Es digne de notar-se aquest fet: primer va ser la Companyia, després van venir les Constitucions. No sols hi ha prioritat de temps, sinó també de causa, perquè la Companyia donà ser i origen a les Constitucions, tal com la persona és causa exemplar de la seva imatge. Aquests dos pensaments són del P. Lluís de la Palma [1], un dels homes que més fondament han conegut la vida i esperit de la Companyia de Jesús; i tenen un sentit profundíssim, que concorda meravellosament amb les idees de Sant Ignasi.

El Sant Fundador va dubtar si faria Constitucions. Si ell s'hagués pogut prometre de la humana debilitat, que havia de durar la disposició interna que veia en els qui formaven la Companyia, no hauria judicat necessari escriure-les. La Companyia no era filla de cap força humana, sinó de la suma sapiència i bondat de Déu nostre Creador i Senyor, qui per medi de l'Esperit Sant va escriure i gravar en el cor dels primers companys la interna llei de la caritat i amor, verdadera ànima de la Companyia. Els mateixos prin-

[1] *Camino Espiritual*, llib. 5, cap. 3.

cipis que li havien donat l'ésser l'havien de conservar. Però Déu demana tota la cooperació humana, fins en les obres de què Ell és causa principal; i com una de les coses més evidents, tant si es considera la condició de l'home, com l'autoritat i experiència dels grans Sants, és que tota societat sigui ajudada per lleis escrites, Ignasi es determinà de portar de part seva aquesta cooperació a l'acció sobrenatural de la gràcia divina, escrivint en un llibre material aquella mateixa llei viva de caritat i amor que ell i els seus companys portaven escrita i gravada en els seus cors. Es extraordinària, però no és exagerada la ponderació del P. La Palma, quan ens diu que les Constitucions, llegides amb el mateix esperit que van ésser escrites, no semblen haver sortit d'un home vestit de cos mortal, sinó d'una ànima o intel·ligència separada, que rep de ple el cop de la llum divina.

Si les Constitucions són una còpia o imatge de la Companyia, la conseqüència natural, quan haurem admirat el llibre escrit per Sant Ignasi, serà admirar moltíssim més la seva obra, atribuïda amb tota raó a la suma saviduria i bondat de Déu nostre Creador i Senyor; i com aquesta obra va nàixer en l'ànima d'Ignasi, la darrera conseqüència serà arribar a una superior comprensió de lo què valia aquella ànima benaventurada.

Les Constitucions no es pogueren fer per

deliberació de tots, perquè el Papa enviava els Pares d'ací i d'allà. Pel Març de l'any 1540 determinaren que hi col·laboressin tots els qui fossin a Roma. L'any vinent, quan es congregaren per l'elecció del General, ho posaren tot en mans dels Pares Ignasi i Coduri; però com aquest va morir mig any després, 29 d'Agost de 1541, Ignasi quedà amb el càrrec de redactar les Constitucions. Dolça providència de Déu, que portà les coses on havien d'anar, però amb aquella suavitat que solia usar el mateix Ignasi. Sis anys seguits esmerçà en preparar la matèria per medi d'oració, meditació i consultes, fins que l'any 1547 emprengué simultàniament la preparació de la butlla de Juli III i la redacció del gran codi. Tres anys després, 1550, estava llesta la primera redacció de les Constitucions, i la posava Ignasi en mans dels principals Pares reunits a Roma, perquè lliurement li fessin les seves observacions. Algunes, molt accidentals, van ésser anotades, les quals prengué Ignasi per a tenir-les en compte en una segona redacció, feta de 1550 a 1552, esmenant algunes coses i declarant-ne d'altres més copiosament. Aleshores Ignasi les va fer publicar en totes les cases de la Companyia, no com llei obligatòria, que reservà a la futura Congregació General, sinó com prova d'experiència. Amb les lliçons de la pràctica i nova meditació i consell, Ignasi va anar precisant i declarant més els conceptes

i paraules, deixant a l'hora de la seva mort una tercera redacció perfectíssima.

Un dels contemporanis, el P. Ducoudray, diu que, mentre Ignasi escrivia les Constitucions, no tenia en l'habitació altre llibre que el missal. El missal el tenia, perquè sabem que solia preparar la lectura de la missa abans de celebrar la, i sabem també que la santa missa era el consultori més ordinari, on Ignasi comunicava i consultava amb Déu els grans negocis espirituals. Altres llibres no els tenia, perquè la legislació de la Companyia, que havia d'ésser tan diferent de lo que eren les altres religions, no havia de sortir sinó de l'oració i altíssima comunicació amb Déu Nostre Senyor.

Diu l'Autobiografia: «Quan feia les Constitucions, tenia visions molt sovintejades. Aquest punt pot afirmar-lo ara amb major facilitat, perquè cada dia escrivia lo que passava per la seva ànima, i encara ho conservava escrit. I va ensenyar-me un feix molt gros d'escrits, dels quals va llegir-me'n un bon tros. Quasi tot eren visions que tenia en confirmació d'alguna de les Constitucions, veient unes vegades a Déu Pare, a vegades totes les tres persones de la Santíssima Trinitat, a vegades a la Verge Santíssima, que intercedia i sovint també confirmava.

»Va parlar-me especialment d'un punt en què estigué quaranta dies dient missa, cada dia amb moltes llàgrimes, i era per a determinar si les esglé-

sies tindrien renda, i si la Companyia podria usar-ne.» Aquest quadern és l'únic que s'ha conservat providencialment de tot aquell lligall d'apuntacions espirituals, que després Ignasi va destruir. Allí podem assegurar-nos de la exactitud i veritat de lo que acaba de contar-nos el P. Càmara sobre la llum divina que tenia Ignasi per totes i quiscuna de les Constitucions. Les regles de la modèstia digué que li havien costat més de set estones d'oració i llàgrimes. Segueix i acaba: «La manera que tenia quan feia les Constitucions, era dir missa cada dia, i presentar a Déu el punt que tractava, i fer oració sobre el mateix: i aquesta oració i missa sempre eren amb llàgrimes. Jo volia veure aquells papers de totes les Constitucions, i vaig pregar-li que me'ls deixés una mica; ell no va voler» [1]. Així acaba l'Autobiografia d'Ignasi, com si, acabada la gran obra de les Constitucions, ja fos baldera la seva vida.

Podríem portar altres testimonis dels Pares contemporanis, on s'afirma la convicció que tenien de què les Constitucions les havia escrit Sant Ignasi, o per divina revelació, o amb particular llum i aprovació celestial.

Dues coses admiren profundament al qui llegeix les Constitucions: veure-les tan pensades i tan sobrenaturals.

[1] *Autobiografía*, n. 100-101. El manuscrit on Ignasi va escriure les gràcies d'aquells quaranta dies, pot veure's publicat en la monumental obra *Constitutiones Societatis Iesu latinae et hispanae*, Madrid, 1892, pàg. 349-363.

Primerament, són un verdader monument de prudència humana. Un mètode de legislació, racional, ben distribuït, ben travat, que començant de lo més universal, arriba fins a totes les coses particulars, gairebé com qui treu conseqüències de les premisses. Lleis que no són mai escrites per pura especulació, sinó ordenades immediatament al govern, deixant el poder executiu perfectament orientat, però amb la convenient llibertat d'acció. Les mateixes paraules són tan justes i ponderades, que ni una se'n troba de baldera, fosca o indefinida.

Per altra part, no trobarem llibre més espiritual que aquest. Tot arrenca dels més alts principis sobrenaturals, i damunt d'ells es sobreposa tota la vida de la Companyia, com per visió directa de l'esperit. La llum de l'Eterna Saviduria, la unció de l'Esperit Sant, les més altes normes de caritat divina, la imitació perfecta de Jesucrist, la major glòria de Déu, corren per aquelles planes igual que podrien fer-ho en la més alta contemplació.

I aquests dos elements, el natural i el sobrenatural, no hi són per juxtaposició, sinó per fusió tan íntima, que l'un de l'altre no es poden separar, encara que l'arrel de tot es veu que és la prudència divina. L'obra d'Ignasi és una demostració evidentíssima de què tot enteniment natural, tota prudència humana, posada en l'alta comunicació amb la saviduria eterna i prudència

sobrenatural, augmenta en perfecció d'una manera imponderable. Si de les Constitucions en treiem aquesta sava divina que les penetra, fins com instrument racional, perderien gairebé tota la seva eficàcia. I aquest és el misteri indesxifrable que troben tots els profans en la Companyia de Jesús, els quals, com veuen o pressenten allí quelcom que supera el seu sentit, ho atribueixen tot a secrets, càlculs i estratagemes.

La frequència amb què a cada plana de les Constitucions, per no dir en cada llei de les mateixes, es repeteix aquella expressió característica de Sant Ignasi: «a major glòria de Déu», «a major servei i lloança de Nostre Creador i Senyor», podria fer pensar en un tòpic, una rutina o costum; però qui llegirà el llibre sencer escrit per Sant Ignasi, ni temptació tindrà de caure en aquesta vulgaritat. Lo que sentirà serà una altíssima admiració de la unió divina que tenia el Sant Fundador, de la intenció puríssima que el movia en totes les seves coses, i de la naturalitat amb què aplicava a lo més trivial la llei eterna de la Saviduria infinita. Els grans esperits que han arribat fins a Déu, no poden viure sinó de divinitat, d'eternitat; i quan es troben amb la contingència i misèria d'aquest món, no solament no poden reposar en aquestes coses, però ni tocar-les, com qui diu, sinó *sub specie divinitatis, sub specie aeternitatis*. Quan podem judicar els homes, serà difícil trobar qui passi

amb major facilitat que Sant Ignasi de les criatures a Déu, a Nostre Senyor Jesucrist. Sembla l'Apòstol Sant Pau, qui deia: *omnia et in omnibus Christus*. Entre una petita acció material, com una feina de casa, i la disposició eterna de la saviduria infinita en la disposició de l'univers per la glòria de la Majestat Divina, hi ha una llunyària que sembla no poder ésser traspassada per la humana intel·ligència. Doncs veurem amb quina naturalitat Sant Ignasi fa aquest pas en cada moment; i de la manera més natural, com qui llegeix en els secrets del plan divinal, determina lo que es conforme a la glòria, servei i lloança del Creador, lo que demana la primera i suma regla de tota bona voluntat i judici, que és l'eterna bondat i saviduria. Això no es pot explicar sinó referint-se, com ho feia Ignasi, quan li preguntaven la raó de les coses particulars que havia determinat en les Constitucions, «a un negoci que havia passat per ell a Manresa», és dir, a aquella sobrenatural il·luminació, en què va veure totes les coses en Déu, i Déu en totes les coses.

Ademés de les Constitucions, va tenir Ignasi un pensament que no sabem de cap altre fundador de religions, i fou el de fer un llibre exprés pels qui demanen entrar en la Companyia, amb el doble fi de què ells coneguin lo què volen fer, i la Companyia adquireixi notícia, tan perfecta com sigui possible, del qui li demana l'entrada.

Aquest llibre porta el títol justíssim d'*Examen*. Ignasi demana al postulant tota sinceritat en declarar les seves coses externes i internes, gravant-li la consciència, si no ho fa, pel mal que pot venir a la Companyia i a ell mateix. De part seva, el Fundador és clarissim, exposant-li, no solament l'organització externa de la Companyia en graus de persones, ministeris i ocupacions, sinó també l'altíssima perfecció evangèlica, que és la seva ànima i vida. Les regles més heroiques del Sumari de les Constitucions, com són la 11 i la 12, de l'Examen són preses. Proposa els camins duríssims de pobresa i sofriment per on van anar els primers fundadors, i exhorta a què segueixin les seves petjades, i encara vagin més endavant amb la gràcia de Nostre Senyor.

Avisa Ignasi que el qui té la facultat d'admissió, i el qui ha d'examinar, «ha d'ésser molt moderat en el desig d'admetre»; i si sentia alguna especial propensió a un subjecte que pugui desviar-li la rectitud del judicar, val més que en aquell cas delegui la seva facultat a un altre [1]. Al postulant mana preguntar-li si algú de la Companyia l'ha mogut a demanar l'entrada; en aquest cas, vol que passi una temporada pensant més la seva resolució [2]. En l'Examen i en les Constitucions queden ben determinades les qualitats de tota la persona que ha de tenir qui

[1] *Constitucions*. Part I, cap. 1, n. 4.
[2] *Examen*, cap. 3, n. 14.

demana la Companyia. Ignasi res no desprecia; mes, tocant lo què és purament humà, com noblesa, riqueses, nom i altres coses semblants, diu que ni són necessàries, quan hi ha les altres qualitats, ni suficients si aquestes faltessin. Però la justa mida de tot haurà de donar-la «la santa unció de la Divina Saviduria» [1]. Quan el postulant ja és a casa en la primera provació, mana Sant Ignasi que no tractin amb ell sinó les persones senyalades pel superior, i dóna la raó, perquè així pugui examinar més lliurement la seva vocació davant de Déu i de la pròpia consciència [2].

Realment meravella aquesta puresa d'intenció de no voler en la Companyia sinó aquells que envïi Nostre Senyor. Si la Companyia és santa i agradable a la Divina Majestat, Déu enviarà les seves ànimes, i lo què per altres medis humans s'edifiqués, no seria obra digna de la Companyia de Jesús.

Ignasi va treure gran profit de les seves mateixes errades, en bé de la Companyia, de manera que podem veure en elles una especial providència de Déu. Ell havia sigut excessiu en les seves penitències, i perquè això no succeís als seus fills, mana que tot vagi regulat per la prudència del superior o pare espiritual. Havia descuidat més de lo just la dignitat externa en el vestit i cura del cos: doncs estableix que en la Com-

[1] *Constitucions*. P. I, cap. 2, n. 13.
[2] Ibid. P. I, cap. 4, n. 4.

panyia es guardi el tracte dels clergues honestos de la terra on vivim, i posa a cada casa qui tingui ofici de vigilar per la salut de tothom. Amb l'afany de viure de la confiança en Déu, i ésser pobre evangèlic, Ignasi va veure que els seus estudis en patien greu detriment; per això volgué que els estudiants de la Companyia estiguessin lliures de procurar-se les coses materials, i fundà col·legis on hi hagi rendes assegurades pels qui es dediquen a les lletres. Les mateixes coses espirituals li havien sigut destorb, algunes vegades, pel estudi, o per donar massa temps a la oració, o per dedicar-se als ministeris del pròxim: voldrà, doncs, que els estudiants jesuïtes tinguin limitat el temps que han de donar als exercicis espirituals, i que no pensin aleshores en la salvació de les ànimes, ben persuadits, que «l'estudiar amb pura intenció del servei diví — cosa que demana tot l'home, — no és menys agradable a Déu Nostre Senyor, sinó més que el donar-se a les coses espirituals en temps dels estudis» [1]. En l'estudi mateix, Ignasi, volent avençar, havia fet marrada, estudiant amb poc fonament, i agafant a l'hora masses coses: d'aquí nasqueren lleis escolars sapientíssimes, en les quals mana es posin bons fonaments de cada ciència, que cadascú es dediqui a allò per què tindrà més aptituds, i que el qui no pugui sortir eminent en totes les cièn-

1 *Constitucions*, P. IV, cap. 4, n. 2.

cies, almenys en sigui en alguna. Aquell mateix peregrinar d'Ignasi per tantes universitats, que certament no podia afavorir l'avenç literari d'un home, que necessitava anar pas per pas i ben regulat, va tenir una aventatge molt providencial: la de veure el funcionament dels principals centres culturals d'Europa, les lleis de les universitats i col·legis, les qualitats i defectes que tenien els seus plans d'ensenyament i la pràctica escolar de les classes, perquè després, en les Constitucions, tregués profit de tot, donant a la Companyia uns principis pedagògics, superiors al tresor de coneixements especulatius que tenia el Sant Fundador.

Podríem encara veure el fruit d'experiències més delicades i perilloses, com és ara el tracte poc prudent amb certes persones, per l'afany de portar-les a Déu. Ignasi va tenir persecucions a Alcalà, ocasionades per visites de dones, en les quals d'un o altre cantó pogué haver-hi aparentment alguna imprudència. L'Autobiografia ens conta tribulacions que passaren ben innocentment, per causes semblants, el Pare Coduri, i el mateix Sant Francesc Xavier [1]. Ignasi va aprofitar bé aquestes lliçons donant lleis plenes de santa prudència.

Acabem aquest punt de l'experiència que va treure Ignasi de les seves ensopegades per donar

[1] *Autobiografia*, n. 97.

bones lleis a la Companyia, amb lo què mira a la llengua que han d'apendre els jesuïtes per a la salvació de les ànimes.

Quan van arribar els companys a Itàlia, van posar-se tots a predicar, i eren despreciats per lo malament que parlaven la llengua italiana. Ignasi era un de tants, i àdhuc inferior en això als altres. Encara l'any 1540 li costava dir quatre mots ben dits. Quan, després de ser elegit General, es va posar a ensenyar la doctrina als nens, quaranta dies, conta el Pare Rivadeneira, novici de poc temps, molt eixerit i fins entremaliat, que Ignasi li feia repetir al poble la plàtica que ell abans havia fet. Ell escoltava molt amatent, i veient que parlava tan malament la llengua italiana, amb aquella confiança i amor incomparable que li tenia, li va dir: «Pare, cal que posi més esment en parlar bé.» — «Teniu tota la raó, va fer Ignasi. D'avui endavant, preneu nota de totes les faltes que em trobareu, i aviseu-me-les.» Agafo paper i ploma, diu Rivadeneira, i veient que quasibé no hi havia mot ben dit, com cosa desesperada ho vaig deixar. Li dic a nostre Pare lo què havia passat, i ell aleshores, amb meravellosa mansuetud i suavitat, va fer: «Doncs, Pere, ¿què li farem a Nostre Senyor?» Volia dir que Déu no n'hi havia donat més, i que ell volia servir-lo amb lo poc que tenia. Bé acaba Rivadeneira aquest episodi dient amb Sant Pau, que el regne de Déu no està en raonaments d'humana saviduria, i que les paraules

de Déu són esperit i vida [1]. Per instint sobrenatural i seny natural començava a practicar Ignasi, de la manera que podia i sabia, allò que després va manar a tots els seus fills: que aprenguin bé la llengua del poble on viuen, tant per la unió i concòrdia amb els de casa, com per l'ajut de la gent amb qui s'estan.

Feta la llei, manà que es posés en execució. A Roma havia fet començar estudiar la gramàtica italiana dia per altre; després manà que es fes cada dia. Dos alemanys que havien d'anar al col·legi, va fer-los quedar retirats a la casa, fins que sabessin millor la llengua i haguessin agafat els costums del país. A tots els alemanys va posar de regla que, mentre fossin gramàtics, parlessin italià l'hora de recreació; després, sempre. Ells ho van rebre malament, i el mateix rector del col·legi, P. Andreu Frusius, ho tenia per cosa impossible. Ignasi no va recular, diu el Pare Gonzàlez de Càmara, *et factum est sic,* i tots van restar assossegats [2].

Vistes les errades d'experiència que va corretgir Sant Ignasi en la seva legislació, diguem també una paraula de com resistia en ella als sentiments més vius del seu cor, quan veia que la glòria de Déu altra cosa demanava.

Hem vist la seva constant assistència a les

[1] *Vida de San Ignacio,* llib. 3, cap. 2.

[2] *Monumenta Ignatiana,* Ser. 4.ª, vol. 1. *Memoriale,* n. 144 347 i 363, pàgs. 224, 318 i 323.

funcions litúrgiques tot el temps de Manresa. En el llibre dels Exercicis podem advertir com combina les meditacions de manera que tothom pugui pendre part en els oficis divins. Aquest gust no fou del principi solament, sinó que li durà tota la vida. Dos anys abans de morir va confessar al P. Càmara, que «si s'esqueia d'entrar en alguna església quan celebraven els oficis cantats, semblava que sortia repentinament de si mateix. Lo qual, diu, que no sols li feia bé a l'ànima, sinó fins a la salut corporal; i perxò, quan no la tenia o estava amb gran desgana, res l'ajudava tant com sentir cantar alguna cosa devota a qualsevol germà» [1].

No obstant, en la vida de la Companyia res de tot això va manar, amb gran escàndol de molta gent contemporània, que no comprenien una religió sense chor. En nostres dies de renaixement litúrgic, han tornat a sortir tots els retrets contra la pietat jesuítica, massa individual, massa seca, massa separada de tot lo que són hores canòniques, i misses majors, i cant eclesiàstic. La raó d'aquesta norma tan diversa, segons que es tracti de la vida interna o de la vida externa de la Companyia de Jesús, ens la dona el P. Rivadeneira amb aquestes paraules: «Si Ignasi hagués seguit el seu gust i inclinació natural, i fins el profit que treia del cant, en el qual fruïa extraor-

[1] *Monumenta Ignatiana*, Ser. 4.ª, vol. 1, n. 177 i 178, pàgina 242.

dinàriament, i s'enternia la seva ànima i trobava a Déu, ell hàuria posat chor a la Companyia. Però com en res no mirava el seu gust i inclinació, sinó lo que era més grat a Déu i més apte pel seu servei, no va posar-lo. I la raó era, com jo li vaig sentir a dir; perquè Nostre Senyor li havia ensenyat que volia servir-se de nosaltres en ministeris i exercicis diferents, i que baldament sigui ocupació tan santa i profitosa en l'Església de Déu la de cantar en el chor, però no era aquesta la vocació a què Ell ens havia cridat» [1].

Encara tenim un altre exemple més significatiu.

El gran amor que Ignasi havia deixat a Barcelona, alçà unes flamarades fins al cel, produïnt un èxode cap a Roma de gent barcelonina, desitjosa de viure sots la direcció del Fundador de la Companyia de Jesús. Tals foren les dues Isabels, Rosés i Josa, que sovint han sortit en aquesta història. La primera ja sabem que era com una segona mare de Sant Ignasi. La Josa era una dona extraordinària, no sols en virtuts cristianes, sinó també en dons intel·lectuals. Es conten d'ella coses meravelloses, com l'haver predicat públicament en la catedral de Barcelona, i l'haver discutit a Roma davant dels Cardenals les més altes qüestions teològiques. Sembla que tingué gran do de convertir els jueus.

[1] *Vida de San Ignacio*, llib. 5, cap. 5.

Aquestes dues senyores es presentaren a Roma, i donya Isabel Roser, l'any 1546, tragué un rescripte del Papa Paulus III, per fer vots solemnes sota la obediència de la Companyia. Sant Ignasi començà la seva direcció amb tot l'esment que li dictava la seva immensa gratitud; però ben aviat entengué per experiència les complicacions que portaria al seu institut la direcció habitual de comunitats femenines, amb greu detriment dels fins primordials de la Companyia de Jesús. Bé comprenia, per altre cantó, la ferida cruentíssima que obriria en el cor d'aquella santa dona, deixant-la després de tants sacrificis i tant amor. Però no dubtà un moment. Es presentà al mateix Papa que havia donat el rescripte, i tragué d'ell una butlla, l'any 1547, per la qual la Companyia queda perpètuament deslliurada de la direcció de convents. La pena que va passar en tot aquest negoci donya Isabel Roser, no es pot ponderar. Plena d'amargura se'n tornà a Barcelona, on morí santament. Ben segur que aquest fou un dels moments més durs de la vida de Sant Ignasi; però ell passà decididament per damunt del propi cor, i fins per damunt del cor d'aquella segona mare, per servar la fidelitat a l'ideal de la major glòria de Déu.

Acabades les Constitucions, Ignasi va pensar que ja era finida l'obra que Déu li havia encomanada, i determinà renunciar el govern de la Companyia per recollir-se a la pura contemplació,

preparació de la benaventurança que sentia atançar-se. Crida a Roma els primers companys i demés Pares principals que havien entrat en la Companyia, i tenint-los allí, els presenta el manuscrit de les Constitucions, perquè l'examinin i li facin totes les observacions que tinguin per convenient, i acabat, els dóna aquesta carta. «Als caríssims en Nostre Senyor, germans de la Companyia de Jesús. Després de pensar-m'hi mesos i anys, sense sentir en mi, que em mogués, cap turbació interna ni externa, diré davant del meu Creador, que m'ha de judicar per sempre, lo que jo puc sentir i entendre a major lloança i glòria de la divina Majestat.

»Mirant realment i sense sentir cap passió els meus grans pecats, les meves imperfeccions i malalties tan interiors com exteriors, he arribat a convèncer-me que en realitat no tinc, quasi amb distància infinita, les qualitats convenients per tenir el càrrec de la Companyia, que tinc ara per inducció i imposició d'ella mateixa. Jo desitjo en Nostre Senyor que s'hi posi molt esment, i que se'n trïi un altre que faci millor, o no tan malament, l'ofici que tinc jo de governar la Companyia; i triada aquesta persona, desitjo que se li dongui el meu càrrec. Desitjo, ademés, i ho trobo molt fundat en raó, que es dongui el càrrec, no sols al qui ho faci millor o no tan malament, sinó també al qui ho faci igual. Ben considerat això, en el nom del Pare, del Fill i de l'Esperit Sant,

un sol Déu meu i mon Creador, jo deixo i renuncio simplement i absoluta el càrrec que jo tinc, demanant en el Senyor i pregant amb tota la meva ànima als professos i a tots els demés que siguin cridats per això, que vulguin acceptar aquesta meva oblació tan justificada en la divina Majestat.

»I si entre els qui han d'admetre i judicar a major glòria divina hi hagués alguna discrepància, demano per amor i reverència de Déu Nostre Senyor, que vulguin encomanar-ho molt a la divina Majestat, per encertar en tot la seva voluntat santíssima a major glória seva i pel major bé universal de les ànimes i de tota la Companyia: tot a sa divina i major lloança i glòria per sempre».

La primera impressió que causà aquesta carta fou d'estupor i meravella d'aquella humilitat tan sincera. Tots havien dit que no podien tenir altre Superior, que el qui sempre havien tingut per Pare i guia de tots; però ara que havien experimentat el seu govern, havien de refermar-ho més. Van contestar-li, doncs, que no podien en consciència fer lo que ell els demanava, perquè serien ingrats amb ell i amb Déu que els l'havia donat.

Aleshores va pensar Ignasi que Déu li donaria lo què li negaven els homes. Va caure malalt en tanta manera, que creia que Nostre Senyor el cridava, i era tal el seu consol i alegria, que no podia deturar les llàgrimes. Va ser necessari que

els Pares i els metges li diguessin que no podia entregar-se així a aquells sentiments amorosos i aflamats que el debilitaven extraordinàriament. Déu va tornar-li la salut, i ell va pendre altra vegada el càrrec de governar la Companyia els sis anys que encara li quedaren de vida.

CAPÍTOL II

Sant Ignasi, General de la Companyia

§ I. Organització de la Companyia

HEM vist com Ignasi fou elegit General de la Companyia de Jesús, malgrat la seva resistència, i com retingué el càrrec contra tots els desigs de deixar-lo a un altre que, segons el seu parer, la regiria millor a glòria de Déu. Eren separables els oficis de Fundador i de General; però tota la Companyia va judicar que en Ignasi de cap manera s'havien de separar. Realment, el talent de governar no és pas el mateix que el de fundar; caldrà demostrar, doncs, que Ignasi fou un excel·lent superior de tota la Companyia.

Ignasi en les Constitucions diu les condicions personals que ha de tenir el General, i són tals, que tant n'hi ha per a fer un Sant, com un heroi. Els contemporanis van dir que allà Ignasi s'havia retratat a si mateix. D'aquestes qualitats parlarem en el capítol de la santedat.

Després, el legislador parla de l'ofici del General, dient que està en «regir de tal manera el cos universal de la Companyia, que es conservi, i, amb l'auxili de la gràcia divina, creixi en el seu bon estat i en la manera de procedir a glòria de Déu Nostre Senyor» [1]. En un llibre com aquest, no és possible seguir pas per pas la propagació i vida de la Companyia per totes les parts del món. El P. Astrain ha fet un resum del desplegament de la Companyia en temps de Sant Ignasi, i d'ell pendrem aquí lo més principal.

«La primera casa de la Companyia fou naturalment la de Roma, formada per Sant Ignasi i els seus primers nou companys, abans i tot d'ésser fundada la Companyia. Des de 1538 van despertar-se algunes vocacions en la Ciutat eterna, i quan per l'Abril de 1541 el sant Fundador fou elegit General, tenia ja dotze persones noves a casa, fora dels primers Pares.

»El segon domicili de la Companyia va ésser la casa de Lisboa, que anys a venir havia de transformar-se en col·legi sota l'advocació de Sant Antoni. A precs de Joan III, el Papa Paulus III i Sant Ignasi havien enviat a Xavier i Simó Rodríguez perquè anessin a la India. Arribats a Portugal, primer el P. Simó i després Xavier, per la primavera de 1540, van donar tals proves de

[1] *Constitucions*, P. 9, cap. 6, n. 1.

zel apostòlic, que el Rei va pensar quedar-se'ls a la metròpoli per a millor bé dels seus estats. Emperò, consultat el pensament amb el Papa i Sant Ignasi, el Rei va acceptar la idea d'aquest: que Xavier marxés a la India, i el P. Simó es quedés a Portugal. El gran Apòstol de l'Orient s'embarcà cap a la seva missió per l'Abril de 1541, i el seu company, que es quedà a Lisboa, va obrir una casa de la Companyia en el monestir de Sant Antoni, que Joan III generosament li va donar. Poc després, el mateix any 1541, s'obria a París una modesta casa, per a viure-hi uns quants joves de la Companyia que havien de fer la carrera dels seus estudis.

»L'any següent, 1542, comencen els col·legis, no encara per a ensenyar als altres, sinó solament per a estudiar els nostres joves religiosos. El P. Polanco té cura d'innovar-nos que el quart domicili de la Companyia fou el col·legi de Pàdua. Enviat de Roma ell i el jove sacerdot Andreu Frusius a seguir els seus estudis en aquella il·lustre universitat, van juntar-se allí amb Esteve Baroello i amb Jerònim Otelo, que acabava d'ésser admès a la Companyia. Tots quatre van instal·lar-se en una pobreta casa per l'Abril de 1542, i començaren el col·legi de Pàdua, que després va ésser dotat i protegit per Andreu Lipomanus, anomenat el prior de la Trinitat, del nom d'un benefici eclesiàstic que tenia a Venècia.

»Dos mesos després, pel Juny del mateix any,

es donava començ al celebèrrim col·legi de Coimbra, que fou el més copiós i gloriós de la primitiva Companyia. La generositat de Joan III va anar dotant-lo esplèndidament, i al voltant de aquest col·legi tanyaren de tal manera les vocacions al nostre Institut, que al cap de dos anys ja eren seixanta els joves jesuïtes que s'educaven religiosament a Coimbra.

»El mateix any entrava la Companyia en els Països Baixos d'una manera ben inesperada. Pel Juliol, Francesc I declarà la guerra a l'Emperador Carles V, i per via de precaució militar, desterrava dels seus estats, dintre el terme de pocs dies, tots els súbdits del seu contrari. Aleshores teníem ja a París una comunitat de setze joves jesuïtes dedicats als estudis, amb el P. Domènech per superior, i entre ells el P. Rivadeneira. Com n'hi havia nou que eren súbdits de l'Emperador, entre espanyols i flamencs, tingueren de sortir de París, i guiats pel P. Domènech, s'acolliren a Flandes amb grans perills de la vida. Per l'Agost s'acomodaren a Lovàina, al costat de la cèlebre universitat, donant principi a aquell col·legi, que tan fecund havia d'ésser espiritualment i literària en tots temps de la Companyia.

»L'any següent, 1543, comencen a obrir-se les cases d'Espanya, Alemània i India Oriental. Encara que el P. Araoz i el B. Pere Fabro havien predicat per Espanya d'ençà de 1539, no s'havia assentat cap casa ni col·legi. Això va fer-ho un

humil estremeny, el Germà Francesc de Villanueva, que, tenint ja trenta dos anys, fou admès a Roma per Sant Ignasi, i després d'alguns mesos d'aprobació, enviat a Coimbra per a estudiar. Trobant-se allí malament de salut, el Sant disposà que passés a Alcalà, on podria fer els seus estudis. Per l'Abril de 1543 entra sol Villanueva en aquesta ciutat, i comença estudiar gramàtica. Dos anys estigué d'aquesta manera, fins que el 1545 Fabro i Araoz li enviaren alguns companys amb els quals s'inicià el col·legi d'Alcalà, el més fecund en vocacions de tota Espanya, els trenta primers anys de la Companyia. El mateix any 1543, Sant Francesc Xavier obre a Goa el primer col·legi de la India, o, millor dit, admet la direcció d'un col·legi ja establert per a l'educació dels indígenes. Mentre tant, gràcies a la diligència de Fabro i del B. Pere Canisius, admès poc abans a la Companyia, s'instal·lava a Colònia el primer col·legi d'Alemània. El 1544 s'obre el col·legi de València, el 1545 el de Valladolid, i poc després, el mateix any, el de Gandia. Pel mateix temps s'establien els jesuïtes a Barcelona.

»Brollaven onsevulla moltes vocacions a la Companyia, i aquesta afluència de postulants es veia sobretot en quatre llocs: a Roma i centre d'Itàlia, a Portugal, a l'Espanya central i a Flandes. L'any 1546 fou memorable per la vocació de Sant Francesc de Borja, Duc de Gandia,

admès per Sant Ignasi en la Companyia per l'Octubre, encara que va tenir de conservar el ducat i l'administració dels seus béns quatre anys i mig, per acomodar els seus fills i acabar altres negocis importants. L'entrada d'aquest home fou un fet capital en la nostra història, perquè primer amb les seves almoines, i després principalment, amb les seves virtuts i l'immensa autoritat que tenia amb l'Emperador i el Rei de Portugal, fou molts anys el verdader àngel tutelar de la Companyia en nostra península.

»Per aquell temps Sant Ignasi va introduir en la Companyia el costum que tenien totes les Ordes religioses de posar Provincials. El 10 d'Octubre de 1546 donà la patent de Provincial de Portugal al P. Simó Rodríguez. L'any següent era fet Provincial d'Espanya el P. Araoz. Aleshores comença la Companyia a ensenyar alumnes seglars en els seus col·legis, i aquest ministeri tan característic de la nostra Orde, anà creixent de dia en dia. El 1547 sortia de Portugal la primera missió a l'Africa, desembarcant tres Pares i un germà coadjutor en el Congo. El 1548 s'obria el col·legi de Salamanca, i la Companyia entrava a Sicília d'una manera verdaderament triomfal, fundant els dos cèlebres col·legis de Mesina i Palermo, i recollint tan copiós fruit espiritual, que quasi no s'havia vist cosa igual en altres nacions. Aquests mateixos anys, per la predicació del Pare Laínez, s'arrelava la Companyia a Florèn-

cia, i es donaven els primers passos per fundar a Bolònia, a Venècia i en altres ciutats principals d'Itàlia.

»L'any 1549 és memorable en la nostra història per l'establiment de les grans missions del Japó i del Brasil. Set anys feia ja que el gran Xavier evangelitzava la India, espantant tot l'Orient amb les seves virtuts i miracles. Havia corregut la costa de l'Indostan fins al cap de Comorín, havia predicat en la illa de Ceilan, en Meliapor, en la península de Malaca i en moltes illes Maluques, i havia establert algunes residències de la Companyia en aquelles terres llunyaníssimes. Aquest any, el dia 15 d'Agost, va desembarcar al Japó, posant els fonaments d'aquella missió, la més admirable que s'ha vist en els temps moderns. El mateix any, el P. Manuel de Nobrega i el P. Joan d'Azpilcueta posaven els peus en el Brasil i fundaven aquella missió, que ben aviat arribà a ser província de la Companyia.

»Els anys vinents s'anaren fundant per Europa amb admirable activitat nombrosos col·legis. No podem contar-los tots, peró sembla indispensable remarcar-ne dos, instituïts pel mateix Sant Ignasi en la capital del món catòlic: el collegi romà i el germànic. El dia 18 de Febrer de 1551 catorze joves religiosos de la Companyia, sota la direcció del francès P. Pelletier, entraven en una petita casa de la Via Capitolina, i donaven principi al col·legi romà, que, segons el pla

de Sant Ignasi, havia de ser el model de tots els col·legis de la Companyia, on s'eduquessin els Nostres en virtut i lletres, i comuniquessin als externs els mateixos beneficis: tot davant els ulls del Papa, qui podia vigilar d'aprop l'ortodòxia de la doctrina i la santedat de costums. El col·legi germànic, la primera idea del qual fou deguda al Cardenal Morone, va obrir-lo Sant Ignasi l'any 1552, per formar en virtut i ciència catòlica joves alemanys que poguessin ser després apòstols dels seus conterranis.

»El mateix any 1552 comença la gran obra de promulgar les Constitucions. El P. Jeroni Nadal, escollit per aquesta gesta, començà a proclamar-les i posar-les en pràctica a Sicília. Els dos anys següents, 53 i 54, les promulga a Portugal i Espanya, i els darrers anys de Sant Ignasi, pel nord d'Itàlia. La visita del P. Nadal anà acompanyada d'un gran floreixement de vocacions. A Espanya sobretot van fundar-se molts col·legis, de manera que per la primavera de 1554, Nadal, per ordre de Sant Ignasi, va partir en tres la província espanyola, formant les províncies d'Aragó, Andalusia i Castella. No hem de callar que, en morir Sant Ignasi, anava camí d'Etiopia una expedició de missioners.

»El P. Polanco, sis dies després de la mort de Sant Ignasi, escrivint al P. Rivadeneira, que era a Flandes, fa el següent resum de l'estat de la Companyia: «Nostre Pare, de 1540 que va con-

firmar-se la Companyia ençà, ha deixat ordenades dotze províncies, tretze si contàvem Etiopia. Els col·legis i cases que s'han ordenat en vida de Nostre Pare, passen de cent. Lloat sia Déu que tal creixença ha volgut donar a aquesta mínima Companyia seva». El P. Polanco no indica el nombre de subjectes que tenia aleshores la nostra Orde. Per altres documents sabem aproximadament que eren un miler. Verdaderament podem exclamar: *Digitus Dei est hic*» [1].

Serà cosa saborosa pels catalans donar una nota de la primera entrada de la Companyia a Catalunya en temps de Sant Ignasi.

El dia 19 d'Octubre de 1539 desembarcava a Barcelona el primer jesuïta, P. Antoni Araoz, parent de Sant Ignasi, i encara que era jovenet i sense ordres sagrades, produí fruit de grans conversions, i sobretot inflamà els cors del nucli d'amics i coneguts de Sant Ignasi a preparar la fundació d'una casa de la Companyia. Al bon record que tenien del Sant Fundador, va afegir-s'hi ara el coneixement de la seva gran obra, i tots deien que en res podien millor esmerçar els seus béns [2]. L'estada fou curtíssima, només de tres dies. Pels volts de la Pasqua Florida de 1542 vingué el mateix Pare per segona vegada a la nostra ciutat. Ja era sacerdot i profés de la Companyia, i no venia de passada com l'altra vegada,

[1] *Vida breve de San Ignacio*, cap 9.
[2] *Epistolae Mixtae*, vol. 1, Ep. 7.

sinó enviat per Sant Ignasi de Roma expressament fins el mes de Setembre, per tractar més sòlidament de la vinguda dels jesuïtes. Tothom contentíssim, les conversions molt extraordinàries, les persones que demanaven Exercicis tantes, que deu Pares no hagueren donat l'abast; ell treballava dia i nit, que ni dir missa podia algunes vegades. Sant Francesc de Borja, que aleshores era Virrei, digué: «quan vinguin els d'aquesta santa Companyia, seran tan ben rebuts com abans han sigut desitjats» [1]. Ningú volia deixar marxar el P. Araoz, però ell, obedient a Sant Ignasi, encara que no pogué sortir en la data senyalada, ho feu el 5 de Novembre, acompanyat del sentiment de tota la ciutat.

A principis de 1544 desembarca el P. Araoz per tercera vegada en nostra terra, i estigué una mesada llarga a Barcelona, espantat del fruit nou que recollia i de la perseverància i avenç en la virtut del gran nucli de persones amigues. Conta una cosa meravellosa d'un fill de Micer Joan Boquet, només de quatre anys d'edat. «Parla llatí amb més facilitat que la llengua materna, i sap de cor els evangelis de la vida de Jesucrist. Diu coses que sobten la gent, i a mi, ho confesso, em causen admiració; i parla tant de la Companyia i d'anar a Roma per entrar-hi, que sembla un monstre de natura, encara que per les obres del

[1] *Epistolae Mixtae*, vol. I, Ep. 30.

Senyor tot és poca cosa» [1]. Va fundar una confraria de persones de Comunió freqüent, i va admetre alguns subjectes en la Companyia, que es quedaren aquí treballant en la salvació de les ànimes. El Concell de Cent intervingué fervorosament en totes aquestes coses. Els de la Companyia vivien en la casa de Micer Boquet.

Pel Setembre de 1545 torna Araoz a Barcelona, amb la mateixa consolació que tothom sentí les altres vegades. Aleshores es posa casa pròpia de la Companyia davant de la parròquia del Pi; Mossèn Joan Pujals porta la seva llibreria, que era molt bona; les monges de Santa Clara donen les coses del culte, i foren admesos quatre sacerdots, «tots catalans de nació», diu la Història manuscrita de la Província d'Aragó, que es van dedicar als ministeris de la Companyia. Araoz escriu a Sant Ignasi: «Són aquí tants els qui desitgen seguir la Companyia, que, triant i tot, n'hi ha molts aptíssims. Un ja està determinat, i és persona que anava molt enlaire en el món i molt llest. Espero en Nostre Senyor que serà cosa de benedicció. Els qui volen fer Exercicis per elegir són tants, que per no poder-me jo esperar, es queden sense fer-los. Si V. R. ens feia la caritat d'enviar a aquestes regions a Mestre Laínez o Mestre Salmerón, o Mestre Jeroni, o qui fos, seria una gran misericòrdia» [2].

[1] *Epistolae Mixtae*, vol. 1, Ep. 47.
[2] Ibid., vol. 1, Ep. 67.

Però la gran misericòrdia per Barcelona, diu el mateix P. Araoz [1], fou la vinguda a la ciutat del P. Fabro. Tres vegades estigué aquí. La primera fou en 1541. Passà el nostre Pirineu el dia 21 de Novembre, i ell mateix en el seu memorial conta la gran devoció que va entrar-li invocant els àngels nostres protectors, i els Sants que es veneren en la nostra terra, sobretot Sant Narcís de Girona, Santa Eulària de Barcelona i Nostra Senyora de Montserrat [2]. Pujà també a la santa Muntanya, i d'allà va escriure cartes que hem de doldre'ns no hagin pervingut fins a nosaltres.

La segona vinguda de Fabro esdevingué pel Febrer de l'any vinent, 1542, i fou rebut esplèndidament per Sant Francesc de Borja, que era aleshores nostre Virrei, i obrí tota la seva ànima a aquest home, que tots veneraven com sant ja en vida. Totes les altres persones amigues de la Companyia comunicaren íntimament amb ell, sobretot les dues Isabels, Roser i Josa.

Encara tornà tercera vegada aquest sant home a visitar el Col·legi de Barcelona, l'any 1546, de camí cap a Roma o millor cap al cel. Fou designat per anar al Concili de Trento, com teòleg del Papa, i en passar per Barcelona, caigué greument malalt, i hagué de deturar-se alguns dies. Encara predicà al Pi, a Sant Jaume i a Santa Clara, donà

[1] *Epistolae Mixtae*, Ep. 81.
[2] *Fabri Monumenta, Memoriale*, n. 28.

nou impuls a una casa d'infants orfes, i encengué més l'amor d'aquell cenacle de persones selectíssimes que vivien la vida de la Companyia. Per fi pogué embarcar-se. El 17 de Juliol entrava a Roma, i el primer d'Agost moria en braços de Sant Ignasi.

Ensems que s'obria el Col·legi de Barcelona, naixia aquí una vocació que valia més que deu col·legis: la de Sant Francesc de Borja. De l'any 1539 era Virrei de Catalunya. Aquí va conèixer la Companyia per la vinguda dels Pares Fabro i Araoz, amb els qui comunicà les coses de la seva ànima desitjosa de perfecció. Pel consell d'aquests Pares va escriure a Sant Ignasi, consultant-li què judicava de la comunió freqüent, perquè ell solia combregar cada setmana, i això donava tant que murmurar, que fins en les trones se n'havia parlat. Sant Ignasi va rebre a Roma aquesta carta, anant pel carrer amb un català, de nom Miquel Rovira. Ensenyà aquell plec al seu company, dient-li: «¿qui li havia de dir a aquest senyor, que serà de la Companyia, i vindrà a Roma per a governar-la?» Rovira quedà espantat quan sapigué que es tractava de Borja, casat i amb fills, i després donà testimoni d'aquesta profecia en els processos de beatificació de Sant Ignasi. Aquest contestà al Virrei que seguís el seu sant costum, i d'aquí arrenca la gran amistat que va lligar-los, segellada amb aquell gran tro de l'entrada del Sant en la Companyia, morta la

seva esposa i arreglades les coses dels seus fills. Borja estigué de Virrei a Barcelona fins l'any 1543, i després vingué, essent jesuïta, amb gran edificació de tota la ciutat.

No ens allargarem més en la història del collegi de Barcelona, perquè hauríem de sortir ja de la vida de Sant Ignasi. Per altra banda, amb lo dit n'hi ha prou per compendre com la Companyia nasqué a Catalunya, amb aquell mateix amor tendre i generós que la nostra gent tenia a Sant Ignasi.

§ II. Principis de govern de Sant Ignasi

Sant Ignasi diu al General en les Constitucions, que per ben governar, prengui bons auxiliars que s'ocupin en els negocis particulars immediatament: perquè encara que alguna vegada pugui fer-ho per si mateix, val més que ho faci per altres ministres inferiors, que han d'ésser gent selecta, als qui pugui donar molta autoritat [1]. Regla sapientíssima; que fa que el govern no sigui una màquina, sinó organització viva de persones. En aquest sistema, el superior més alt és el qui es veu menys, i per lo mateix ha d'ésser humil, ha d'anar donant la seva autoritat amb amor i confiança, sense temença de què això li

[1] *Constitucions*, P. 9, cap. 6. n. 2.

llevi prestigi, ni faci mal als negocis particulars, els quals demanen sempre coneixement de moltes coses menudes, que no arriben a les altes esferes.

Es cert que Nostre Senyor va enviar-li grans homes a Sant Ignasi per ajudar-lo; però no és menys evident que ell va saber-los aprofitar meravellosament. Laínez ens sembla com l'intel·ligència de Sant Ignasi; Nadal, el seu cor; Polanco, la seva mà dreta. Mai s'haurà vist un sistema en què cadascú posi tant de si mateix, i tots plegats semblin una mateixa persona. Ignasi posava principalment el seu esment en formar homes: després, es fiava d'ells enterament, sense gelosies ni rezels. Tenia un sentit meravellós de la justícia distributiva aplicada al govern de la societat, i aquesta és la principal causa humana de la seva eficàcia.

El P. Gonzàlez de Càmara, ademés de l'Autobiografia que amorosament arrencà a Sant Ignasi, va espiar-lo finament, dia per dia i hora per hora, tot el temps que va viure al seu costat, anotant totes les coses, amb una penetració que encanta, en un *Memorial* que va deixar, on han anat a beure copiosament tots els historiadors ignasians, de Rivadeneira avall. Es molt notable la profusió i energia amb què explana el punt de govern que acabem de proposar, i d'ell pendrem aquí lo més essencial per declarar-lo.

«Era Nostre Pare molt amic de què es donés

a cadascú lo que li pertocava... En coses de gran importància, encara usava més aquesta suavitat de govern, que consisteix en donar a cadascú lo que li toca per a la seva persona i ofici. Quan enviava un Pare a tractar negocis de molta importància amb grans personatges de Roma, el cridava i li deia: «veniu aquí; jo vull que aneu a tal negoci amb el Cardenal tal, i vull fer-vos capàs d'ell. Lo que jo busco és això i això, i per arribar-hi, se m'oferien aquests i aquests medis». I en acabant de donar-li totes les notícies i instruccions necessàries, afegia: «però jo vull que vós allà useu aquells medis que el Senyor us ensenyi com més convenients, i us deixo amb tota llibertat perquè feu lo que us semblarà millor». Moltes vegades va fer-ho així amb mi, i quan tornava a la tarda, la primera cosa que em preguntava era: «¿veniu content de vós mateix?» Suposant que havia tractat el negoci amb llibertat, i que tot lo que havia fet, era cosa meva. I encara que aquesta confiança que tenia amb els súbdits era molt general, amb els superiors subordinats la practicava molt especialment. L'any 1553 envià Nostre Pare de visitador a la província de Portugal el P. Dr. Miquel de Torres, que feia poc més d'un any que havia entrat a la Companyia, i per fer aquest ofici va manar-li fer la professió. Encara que portava negocis molt dificultosos i importants, no volgué donar-li lleis ni regles per a la resolució de cap

d'aquelles coses, limitant-li el poder o llibertat de què volia que usés en tot. Instruccions llargues per tot, i avisos per usar-ne en tals i tals ocurrències, això sí; però obligacions d'anar per aquesta o aquella via, de cap manera. Al contrari, va donar-li gran feix de papers en blanc amb la seva firma, perquè, segons judiqués que convenia, escrivís en ells patents o cartes seves per qui volgués i de la manera que volgués.

»De la mateixa manera volia Nostre Pare que els provincials en les seves províncies tinguessin tota la llibertat possible en el govern de les mateixes, i que no lliguessin els rectors i demés superiors locals en governar els seus súbdits particulars. Tot lo qual es podrà veure ben bé en un capítol de carta que va escriure al P. Jaume Miron, quan era provincial de Portugal, i diu així: «No és ofici del provincial, ni del general, tenir compte tan particular dels negocis: encara que tingués tota l'habilitat possible, és millor encarregar-ho a altres, els quals després podran referir-ho al provincial, i aquest, sabent el parer dels altres, resoldrà lo que li toca resoldre; i si era cosa que podia confiar-se a altres, tant en el tractar-se com en el resoldre, serà molt millor fer-ho, sobretot en les coses temporals, i fins en moltes espirituals. Jo per mi aquest sistema tinc, i en ell trobo, no solament auxili i ajut, sinó també més pau i certesa de la meva ànima. Per lo tant, tal com demana el vostre ofici, tingueu

amor, i ocupeu la vostra consideració en el bé universal de la vostra província, i per el curs que cal donar a unes coses i altres, escolteu els qui us sembli que poden tenir d'elles millor judici. En l'execució, no us hi barregeu ni us hi destorbeu, sinó, com motor universal, feu anar i moure els motors particulars, i així fareu més coses, i millor fetes, i més pròpies del vostre ofici que no pas les altres. Si ells falten en alguna cosa, és menys inconvenient que si faltéssiu vós; millor us està endreçar lo que faltin els vostres súbdits, que no pas a ells mateixos, i pitjor fóra que ells haguessin de corregir lo que esguerréssiu vós, i això passaria molt ordinàriament, si us ficàveu en coses particulars més de lo que cal» [1].

Segueix el Pare Gonzàlez portant exemples de com així es feia, i després dóna les raons d'aquesta llei de govern, que són plenes de seny. La primera és que d'aquí resulta «gran zel i fervor en l'execució de les coses, perquè els homes naturalment fan amb més gust lo què miren pròpiament com seu. Això semblava sentir Nostre Pare, quan, en tornant de tractar els negocis que ell ens havia encomanat, ens preguntava si veníem contents de nosaltres, com ja queda dit. Fundava's també aquest orde del Pare Ignasi, en què Déu Nostre Senyor posa un particular concurs amb el superior immediat i inferior, en les

[1] Roma, 17 de Desembre de 1552.

coses particulars que pròpia i immediatament toquen al seu ofici; i, per lo tant, voler-les limitar o governar per regles universals, és pujar-les a un grau superior, i per consegüent és impedir la cooperació d'aquella gràcia especial de Déu, que, per haver sigut donada com agent particular, té més eficàcia en els tals negocis, que qualsevol altra...

»Per al bon govern es necessita poder i saber. No seguint aquesta llei, aquestes dues coses van separades: perquè el superior universal que té el poder, no és possible que tingui el saber particular i pràctic que es necessita; i l'home immediat que té el saber i palpa les coses amb les mans, no té el poder per executar-les.

»Encara hi ha altres inconvenients de part de les persones i oficials, com és ara ocasió de poca obediència d'enteniment al superior universal. Perquè passarà moltes vegades, que el provincial manarà coses al rector contra lo que aquest està veient amb els ulls, sobretot tenint en compte que és dificultosa de dominar la natural inclinació que tenen els homes a les coses que se'ls prohibeixen o limiten: hi haurà també deixadesa en executar les coses, tant pel poc gust de la naturalesa, com per l'excusa que tindran sovint de no fer-les, perqué no tenen llicència o comissió del provincial, etc.

»Tot això ho tenia molt sospesat Nostre Pare Ignasi, i per això donà sempre gran importància

al deixar als superiors immediats tota la llibertat possible, no destorbant, per això, que en temps, llocs i persones particulars es posessin, de vegades, les limitacions necessàries, mes no per regles universals que destorben molt la subordinació deguda en la Companyia. Perquè si al provincial se li lliga o destorba lo què és del seu ofici, ell se'n va a l'ofici del rector, i el rector, per la mateixa raó, al del ministre, i així els altres, deixant pertorbat en gran part l'ordre de govern que l'Esperit Sant va ensenyar a nostre benaventurat Pare» [1].

Aquest ordre de govern, com es veu, està fundat en tenir bon personal, i el primer principi per tenir-lo, és el bon seny en l'admissió, punt al qual donava Sant Ignasi una cabdal importància, com ja queda indicat en el capítol anterior.

Tenia gran esment en triar els qui demanaven entrar en la Companyia, dient que aquest era un punt capital, i que si per alguna cosa hagués de desitjar viure molts anys, fóra per apretar més l'entrada. Res temia tant com «la turba d'homes». No són els molts qui fan les coses, sinó els bons, encara que siguin pocs. I aquí sí que mirava molt les condicions naturals de cadascú. Encara que estimava més un home senzill ple d'esperit, que no pas un lletrat sense tanta virtut; però posava més afany en conservar aquest, que el

[1] *Monumenta Ignatiana*, Ser. 4.ª, vol 1. *Memoriale*, n. 269-273, pàg. 284-288.

primer, perquè, després que ell l'hagués format en l'amor de Déu, seria de més profit en la salvació de les ànimes. En general assentava aquest principi: que tant com un home té grans condicions per viure en el món, les tindrà per ser de la Companyia. La santedat hem de mirar-la com lo principal, però no podem prescindir en la nostra religió de les qualitats humanes. Els privilegis extraordinaris de Nostre Senyor sempre han de quedar salvats, perquè Ell no està lligat a les nostres regles.

CAPÍTOL III

Sant Ignasi, Pare de la Companyia

§ I. El govern de Sant Ignasi era fundat en principis espirituals

DE tots els títols que els fills de Sant Ignasi li han donat i li donen, el més usat, i també el més dolç, és el de Pare, aplicant-l'hi, no com una denominació oficial ja petrificada, sinó amb tota la realitat i vivor del seu significat. Així l'anomenaven a boca plena els primers companys, i Sant Francesc Xavier va arriscar-se ja en vida a dir-li Sant Pare, tal com li diem ara. Ignasi és Pare de la Companyia, perquè va donar-li el ser; però ara volem demostrar que també és el seu Pare, perquè va governar-la amb caràcter de tal. No és pas aquesta l'idea que corre pel món, i fins per regions que sembla haurien d'ésser fora del món. Del govern de Sant Ignasi molts ne tenen un concepte militar i quasi mecànic; n'admiren l'exactitud i eficàcia, però en blasmen la falta

d'humanisme i d'amor. No és possible que hagi llegit les Constitucions ni cap història autèntica, qui tal cosa afirma. Dos homes contemporanis de mèrit excel·lent, els Pares Càmara i Rivadeneira, van escriure la història del govern de Sant Ignasi, fundada en els principis especulatius per que es regia, i en els fets de cada moment; i d'ells en resulta una imatge totalment oposada a la que ens pinten aquests detractors.

Per reduir les coses a principis ben definits, dues idees exposarem en aquest capítol, o sigui, que el govern de Sant Ignasi va ésser essencialment espiritual i dolçament paternal. Comencem per lo primer.

Sant Ignasi vol que tot lo de la Companyia vagi per vies sobrenaturals. El qui entra, ha de tenir per fi únicament el servir a la Majestat divina; el qui estudia, només ha de buscar la glòria divina i el bé de les ànimes; l'operari, després que ha passat anys i anys en els estudis i en una diligentíssima preparació pels ministeris, pensi que l'encert el donarà *sola unctio Sancti Spiritus, et ea prudentia quam communicare solet Dominus illis qui in divina sua majestate confidunt* [1]. Al Rector, després de posar llarga lletania de les qualitats que ha de tenir, li diu que es faci cabal que el seu càrrec és, *in primis oratione et sanctis desideriis totum Collegium velut humeris*

1 *Constitucions*, P. IV, cap. 8, n. 8.

sustinere: és dir, que ha de portar a coll tot el Collegi amb l'oració i sants desigs. El retrat que fa del General és verdaderament el d'un Sant, que amb l'exemple, amb l'oració i l'amor, ha de santificar tota la Companyia. Així ho feia ell. El P. Nadal va dir un dia al P. Càmara: «lo que més hem de procurar, és que nostre Pare tingui repòs; perquè, com és tan familiar amb Déu, i té amb ell unió tan íntima, el seu repòs aguanta i porta en pes tota la Companyia» [1].

Ignasi no comprenia en la Companyia un govern que no fos tot sobrenatural en els principis, en els motius, en els fins i en la mateixa manera d'exercir-lo. Escoltem com comença la dècima part de les Constitucions, que tracta de la manera com ha de conservar-se i créixer tot el cos de la Companyia en el seu bon ésser. «Com que la Companyia, diu, que no ha sigut instituïda per medis humans, tampoc per ells ha de conservar-se i créixer, sinó per la gràcia de Déu Omnipotent i de Nostre Senyor Jesucrist; per això en Ell solament hem de posar la nostra esperança, de què conservarà i augmentarà aquesta obra, que per obsequi i alabança seva i auxili de les ànimes, s'ha dignat començar. Conforme a aquesta esperança, el primer medi i el més acomodat, és el d'oracions i Sacrificis, que han d'oferir-se amb aquesta santa intenció i amb ordre

[1] *Monumenta Ignatiana*, Ser. 4.ª, vol. 1. *Memoriale*, n. 152, pàg. 228.

definit, cada setmana, mes i any, onsevulla que resideixi la Companyia.

»Per la conservació i increment, no solament del cos, és dir, de les coses externes, sinó també de l'esperit de la Companyia, i per assolir el fi que té proposat, que és ajudar les ànimes a obtenir el fi últim i sobrenatural, aquells medis que junten i adapten l'instrument a Déu, perquè sigui ben dirigit per la mà divina, són més eficaços que no pas els qui el posen en relació amb els homes. Tals són la bondat, la virtut, i, sobretot, la caritat i pura intenció del servei diví, la familiaritat amb Déu en els exercicis espirituals de devoció, i el zel sincer de les ànimes, a glòria d'aquell que les va criar i redimir, sense tenir en compte cap altre emolument» [1].

Aplicant aquests principis al govern, diu Sant Ignasi aquella frase preciosa, de què l'ofici principal del Rector ha d'ésser «portar a coll tot el Col·legi amb l'oració i sants desigs» [2]. Bé podem dir que d'aquesta manera portava ell a coll tota la Companyia, no sols la que vivia en el seu temps, sinó també la que ha vingut després. La Companyia, després de l'amor de Déu, és filla de les llàgrimes de Sant Ignasi, i d'elles encara vivim tots els seus fills. Governava, doncs, primera i principalment amb oració i Sants Sacrificis, amb els que ell aplicava personalment,

[1] P. X, n. 1-2.
[2] P. IV, cap. 10, n. 5.

i amb els que per tota la Companyia s'oferien per la seva conservació. Es possible que algun prudent, segons el món, somrigui davant de aquesta afirmació, tenint-la per una afectació de misticisme. Així va néixer la Companyia, i així la volia governar. Quan es tractava de la fundació, hi havia dificultats humanament insuperables. La primera arma de Sant Ignasi per a vèncer-les, va ésser orar, plorar i oferir tres mil misses per aquesta intenció. Doncs de la mateixa manera, sempre que se li presentava un negoci particular d'algú, o general de tota l'orde, el primer remei era l'oració. Així pujava el govern miserable dels homes fins a la divina norma de l'eterna Saviduria.

A l'oració afegia les virtuts de la humilitat i zel de les ànimes, com virtuts i medis de govern. Humanament, això és incomprensible; però divinament, té un profundíssim sentit: aquell d'unir més l'instrument amb Déu, font de tota saviduria i prudència. Acabat d'ésser elegit General de la Companyia, lo primer que va fer, fou ficar-se a la cuina i fer-se cuiner de tots. Això durà una bella temporada, i encara que tenia grans ocupacions, ell s'enginyava per trobar temps per tot. Després es posà a ensenyar la doctrina als nens, quaranta dies seguits; i venia no solament la gent petita, sinó també la gran de tota mena, per sentir aquella paraula inflamada, que, segons diu el P. Rivadeneira, semblava feta de

flames de foc, i fins els seus ulls, només de mirar, encenien. Prou que es veia en les llàgrimes de la gent i en les confessions que abundaven, acabada la plàtica.

Aplicant aquests principis al govern de cada fill seu en particular, entenia Ignasi, que el primer ofici seu i el de tot superior de la Companyia, era ésser Pare espiritual. I de fet ho era ell excel·lentíssim. Els qui a ell acudien, trobaven que veia millor les seves ànimes, que no pas ells mateixos. Usava un medi molt eficaç de consolar les penes interiors, i era contar quelcom semblant que a ell li havia passat en la seva vida. Lo qual no vol pas dir que volgués portar a tothom per la seva via, sinó que censurava durament aquesta mania de molts directors, perquè això era no entendre els diferents dons de l'Esperit Sant, i la diversitat de gràcies amb què Déu vol ajudar les seves ànimes.

No midava la virtut interior per les apariències de fora, ni per la condició natural dolça i fàcil de certes persones; sinó per l'esperit interior amb que cadascú es donava a Nostre Senyor, dominant-se a si mateix. Per això li era familiar aquella màxima del *Kempis,* que veiem posada com títol dels Exercicis, i com resum de tota la seva estratègia: que en materia espiritual, tant avença cadascú, com es fa més violència, i surt de tot interès i conveniència pròpia. Aquesta doctrina la repetia particularment als homes de grans

passions, i segons els passos que donaven per aquesta via, era l'amor que els manifestava.

Dues característiques espirituals desitjava en els homes de la Companyia de Jesús. La primera és la unió total amb Déu, que ve d'haver-se hom entregat a buscar sempre i en tot la major glòria divina. El jesuïta no ha d'esperar l'oració per trobar-se amb Déu, sinó que totes les coses han d'esser-li oració; i aquesta és més estimable qualitat, que no pas el saber passar llargues hores en quietud espiritual. Es impossible arribar a aquesta unió amb Déu, si l'amor de l'ànima, o sigui la intenció, no està tan purificada, que estimi a Déu en totes les coses, i totes les coses en Déu.

La segona característica és l'obediència, també total, és dir, que per ella es dongui tota la persona, facultats exteriors, voluntat i enteniment. Aquesta qualitat del jesuïta és conseqüència de la primera. La obediència és holocauste, es dir, oblació i sacrifici total de si mateix a la glòria de Déu. Cap altra cosa, ni totes plegades, arriben al valor d'aquesta entrega, perquè res tenim tan preciós en les nostres mans com la nostra ànima. Ademés, cap altre medi ens dóna tan clara i certa la divina voluntat, com el superior a qui hem pres com a tal per amor de Déu, perquè sigui oracle de la voluntat divina. A qui tal fa, és impossible que Déu no el guiï amb tota seguretat al fi de la seva divina glòria. Així res no donem als homes, res tampoc a les coses; tot

ho donem a Déu. «Qui entén bé les coses, diu Sant Ignasi, cap obediència dóna als superiors, ni pels superiors, sinó a Déu solament, i per Déu sol, nostre Creador i Senyor» [1].

§ II. El govern de Sant Ignasi era fundat en amor de Pare

Els perseguidors de la Companyia de Jesús en el sigle XVIII[è] van reduir a tres paraules duríssimes la caricatura de la vida interna jesuítica: «s'apleguen sense conèixer-se, viuen sense estimar-se, es moren sense plorar-se». Aquesta definició convindria perfectament a la vida dels pagans, de qui Sant Pau va dir, que eren *sine affectione*, que no tenien cor. Diametralment oposada, entre els jesuïtes corre una definició de la Companyia, que diu: *Societas amoris*, Companyia d'amor; la qual tant pot derivar-se de la teoria, com de la pràctica de Sant Ignasi. Comencem per la teoria.

Dita definició es troba a la lletra en Sant Ignasi i en Sant Francesc Xavier. Mentre Sant Ignasi estampava en la primera plana de les Constitucions, que la primera llei de la Companyia ha de ser la «interior llei de la caritat i amor que l'Esperit Sant escriu i imprimeix en els cors»,

[1] *Examen*, cap. 4, n. 29.

Sant Francesc Xavier escrivia de la India al mateix Fundador, que posava tot el seu ideal en «tractar els seus germans amb caritat i amor», «perquè em sembla que Companyia de Jesús, vol dir Companyia d'amor i conformitat d'esperits, no pas de rigor i temor servil» [1]. Meravellosa correspondència d'ànima, i fins de paraules, que manifesta ben clarament que la Companyia vivia d'una saba sobrenatural de caritat.

La dolça caritat que hi havia entre aquells primers Pares, enlloc la podem veure tan ben retratada com en les cartes admirables de Sant Francesc Xavier. Se'n va cap a la India, i pel camí, i essent ja a Goa, escriu als germans demanant-los que li ensenyin com ha de salvar aquells infidels: perquè, ultra l'experiència que teniu, Déu us manifestarà a vosaltres lo que jo tinc de fer [2]. En altres cartes els diu que els somnia de nit i de dia, que sempre els veu com si presents els tingués, i això ho atribueix a les oracions que fan per ell [3]. Heusací unes paraules divines: «Perquè mai més m'oblidi de vosaltres, i pel gran consol de la meva ànima, us faig a saber, caríssims Germans, que vaig retallar de les cartes els vostres noms escrits de vostra mà, i els porto sempre damunt meu, juntament amb el vot de la meva profes-

[1] Cochin, 12 de Gener de 1549. *Monumenta Xaveriana*, t. 1, Ep. 71, pàgina 476.

[2] *Monumenta Xaveriana*, Ep. 9 i 12.

[3] Ibid., Ep. 17 i 48.

sió» [1]. I aquestes: «Quan començo a parlar de la santa Companyia de Jesús, no sé sortir de la consolació que em dóna, ni puc acabar d'escriure. No sé com millor pugui acabar, que confessant a tots els de la Companyia, que si alguna vegada m'oblidés de la Companyia del nom de Jesús, quedi oblidada la meva mà dreta» [2]. Una altra carta acaba d'aquesta manera: «Acabo sense poder acabar d'escriure, pel gran amor que tinc a tots en general i en particular. Si els cors dels qui s'estimen en Jesucrist poguessin veure's en aquesta vida, cregueu. Germans meus caríssims, que en el meu us veuríeu ben clarament, i si no us coneixíeu, mirant-vos en ell, seria perquè és tanta la meva estimació, i vosaltres per les vostres virtuts us teniu en tan poca cosa, que la humilitat no us deixaria veure-us i conèixer-vos en ell; no pas perquè les vostres imatges no estiguin impreses en la meva ànima i en el meu cor» [3].

Però anem a la pràctica, més convincent que la teoria, i contemplem el govern paternal de Sant Ignasi.

Pare, i pare suavíssim i dolcíssim, era abans que tot Sant Ignasi pels seus fills, i aquest amor de pare era, segons diu el P. Rivadeneira, el primer i principal medi que usava per avençar-los

[1] *Monumenta Xaveriana*, Ep. 56.
[2] Ibid., Ep. 61.
[3] Ibid., Ep. 90.

en perfecció. Volia que tots li coneguessin aquest amor, i era bella cosa veure com cadascú es tenia per particularment estimat. Res hi ha més natural que un pare parli sempre bé dels seus fills, així com no hi ha cosa més monstruosa que lo contrari. Ignasi no solament complia perfectament aquesta llei, sinó que no podia sofrir que ningú malparlés dels qui estimava, i tot ho tirava a bona part, de tal manera, que ja havien passat a proverbi domèstic lo que en deien «interpretacions del P. Ignasi».

L'amor necessita tracte íntim i obres verdaderes; lo altre són paraules enganyadores o sense sentit. Ignasi rebia sempre amorosíssimament els seus súbdits; ells sabien que sempre el trobarien a punt, i mai s'emportaven un desengany. Alguna cosa singular deu tenir la taula, quan la veiem feta centre de la convivència familiar, i costum universal en tots els pobles per manifestar benvolença fins a un foraster. Ignasi entenia perfectament aquesta font misteriosa de simpatia, i feia que per torn tots menjessin al seu costat, no sols els Pares, sinó fins el cuiner i el porter. I conten els testimonis delicadeses maternals que usava en aquestes ocasions, argument per tots evidentíssim de la caritat de la seva ànima.

Eren particularment amoroses aquestes manifestacions amb els temptats, amb els hostes, amb els qui venien de viatge. Un flamencàs gegantí contava el salt gentilíssim que va fer un dia Sant

Ignasi, que era petitó, per penjar-se-li al coll, una vegada que estava trist i temptat en la seva vocació. El P. Rivadeneira tenia una experiència personal riquíssima, no sols de les manifestacions d'amor maternal, sinó també de la condescendència amb les entremaliadures de quan va entrar vailet de catorze anys.

Pels malalts, convalescents i gent delicada, era una verdadera mare; «no hi ha mare, diu Rivadeneira, que tingui tan cuidado dels seus fills com Ignasi tenia dels seus». Volia saber de seguida si algú de casa es trobava malament, i al comprador manava que vingués a dir-li dues vegades al dia si havia portat lo què era necessari pels malalts. Eren molt pobres, però no volia que a ells els faltés lo convenient, i per això feia vendre lo que a casa no era estrictament necessari, i en cas apurat, volia que ni els vasos sagrats fossin perdonats. Veient que la joventut se li decandia per el fervor de l'esperit i dels estudis, en temps que es passava gran misèria va manar fer una casa de camp, dient: «més m'estimo jo la salut de qualsevol germà, que tots els tresors del món». Deia que atribuia a particular providència de Déu que ell tingués malalties, perquè així aprengués a tenir compassió dels qui estaven malalts. Una vegada que per greu enfermetat va haver de confiar tot el govern a un Vicari, solament va reservar-se el que li donguessin compte de l'enfermeria. No podia tolerar

que lo que es feia pels malalts ningú ho mirés como una singularitat.

En aquestes coses diu més un fet que mil paraules. El P. Rivadeneira conta de si mateix que, perquè una vegada fan fer-li una sangria, no sols el va fer vetllar tota la nit, sinó que ademés dues o tres vegades va fer examinar la vena si la tenia ben posada. Anant de viatge amb el P. Laínez, aquest va caure malalt repentinament. Ignasi se'n va a captar, perquè no tenien res; lloga una cavalleria, abriga el P. Laínez ben abrigat amb el seu manteu, el puja a cavall, i ell diu que corria davant tan depresa, que l'animal quasi no el podia seguir. Estant malalt algun dels seus companys, lluny d'on era Ignasi, aquest va córrer a visitar-lo, i el malalt, sigui per l'alegria de veure el seu Pare, sigui per gràcia especial de Déu Nostre Senyor, restà curat de la seva malaltia.

De l'amor universal que a tots tenia escriu el Pare Càmara: «Sempre s'inclina més a l'amor, de tal manera que tot sembla amor. Per això és tan universalment estimat de tots, que no es coneix ningú de la Companyia que no li tingui amor grandíssim, i que no pensi ser molt estimat del Pare. Senyal d'aquest amor és l'alegria i gust en saber les coses dels germans. Les cartes d'edificació i noves dels col·legis se les feia llegir dues o tres vegades. Una vegada em va cridar a la casa de camp (era l'any 55), i parlant molt sabo-

rosament d'aquestes coses, va fer-me treure compte de quants seríem aleshores en tota la Companyia, i recordo que vàrem trobar-ne noucents. Moltes vegades em preguntava dels germans de Portugal i de la India, i fruïa demanant-me lo què menjaven, com dormien, com vestien i altres particularitats i menudències. Arribà a tant, que un dia que em preguntava moltes petiteses de la India, va dir: ben cert que fins m'agradaria saber, si fos possible, quantes pusses els piquen cada nit» [1].

Mai ningú va sentir-li cap paraula que pogués agraviar; fins quan calia corregir una falta, mai no usava paraules generals, com és ara dir a algú: sou desobedient, o peresós, o superb; sinó que només reptava aquell fet particular. Les faltes les deia al mateix interessat, mai a una tercera persona, si no era necessari per la correcció. Ni ell deia ni tolerava davant seu murmuracions d'altri, i sempre tenia una paraula a punt per disculpar. Si algú faltava, procurava fer conèixer i regonèixer, la culpa. Després, feia que el mateix culpat es posés la pena, i aleshores, molt sovint, ell li disminuïa. Així, diu un testimoni de vista, que quasi mai es va veure un home enfadat per cap correcció o càstig. Passat el cas, Ignasi tractava les persones com si mai haguessin fet cap mancament. «Tots podien estar ben segurs,

[1] *Monumenta Ignatiana*, Ser. 4.ª, vol. 1. *Memoriale*, n. 86 i 87, pàg. 195 i 196.

diu Rivadeneira, que ni en obres, ni en paraules, ni en el tracte, ni en el seu cor, no quedava rastre ni memòria d'aquelles faltes, com si mai les haguessin fetes.»

Ignasi, que demanava als seus fills una obediència tan perfecta, no solia presentar-los davant l'autoritat crua i una, sinó voltada de les raons que tenia en el manar, i endolcida per la condescendència de l'amor. Quan se li demanava una cosa que veia no podia concedir, la negava, però afegint, si era possible, les raons perquè es movia, amb lo qual deixava el súbdit convençut i consolat. Quan podia concedir lo què li demanaven, ho feia de bon grat, representant les raons en pro i en contra, afegint, però, que més força li feia el desig de complaure.

Estudiava les aptituds i inclinacions de cadascú, per acomodar-se a elles tot lo possible. Demanava que tothom estigués indiferent per a tot, però ell s'avençava a estimar les qualitats de cadascú, i aprofitar-les en lo què podien donar millor resultat.

Tenia gran confiança en els seus fills, no de paraula solament, sinó d'obra. Al qui ell donava per format en la Companyia, l'enviava per tot sense temença, i li donava tota l'autoritat. Res d'aquell raquitisme dels qui pensen que res no està ben manat, si abans no passa per les seves mans. Fins quan se li consultava, després de donar el seu parer, solia afegir: vós que teniu la

cosa davant, veureu millor lo què calrà fer. Usava també el donar cartes en blanc, firmades de la seva mà, perquè els seus fills vegessin la plena confiança que en ells tenia dipositada.

Les grans qualitats no solen néixer tot d'un plegat, sinó que demanen formació. Ignasi posava gran diligència en educar les facultats que veia en els seus fills, i el medi més ordinari era el de donar-los responsabilitats, segons el pes que podien portar. També entenia que no totes les perfeccions van plegades, sinó que un home pot ésser eminent en un ram, i molt inferior en un altre. Per això donava en cada cosa la superioritat al qui la mereixia, encara que en altres coses hagués d'estar subjecte i obeir.

El govern entenia que ha d'ésser molt il·lustrat en el consell, però molt expedit en l'execució. Per això va voltar tots els superiors de la Companyia de consultors i admonitors, amb qui hagin d'aconsellar-se abans de pendre determinació, però sense lligar-los a seguir l'opinió que els donen.

Governar, entenia que era sacrificar-se, no buscar hom cap aventatge per si mateix. Per això deia que era mal sistema acomodar els negocis a la persona, i no la persona als negocis; lo qual és veritat més estricta i universal, quan se tracten negocis espirituals de la salvació de les ànimes. Aleshores no hi ha altra llei que la de l'Apòstol: fer-se tot a tots, per salvar-los a tots.

Els fills responien al Pare amb un amor ten-

dríssim, com ho pondera el Pare Rivadeneira amb aquestes paraules: «Com aquell Sant Pare era tan pare i tan amorós amb tots els seus fills, ells també se li mostraven fills obedients, i li entregaven els seus cors, perquè d'ells i de totes les seves coses disposés sense contradicció ni repugnància: de manera que pel seu amor, Ignasi no solament era pare i mestre dels seus súbdits, sinó també amo i senyor. Ell cuidava d'ells, i ells es descuidaven de si mateixos; ells treballaven fins a cansar-se, sense respecte a la salut, perquè sabien com basquejava per ells el seu Pare, i que sempre que es trobessin amb necessitat de descans, el trobarien molt complert. De manera que hi havia una santa porfia entre aquell Sant Pare i els seus fills: aquests, a voler pendre més carga de la que permetien les seves forces; i el Pare, treien-los part de la que podien portar; i així lluitaven religiosament: els fills, a reverenciar i obeir al seu Pare; i el Pare, a mirar pels seus fills amb un amor sol·lícit i dolcíssim, que no es pot amb paraules explicar» [1].

Quan els fills eren lluny de Sant Ignasi, el més gran consol eren les seves cartes. Sant Francesc Xavier té expressions intensíssimes en el seu epistolari. El Pare Polanco diu que només el retrassar la contesta, era com treure la llet als petitets, i ho miraven com un càstig [2]. Notem que

[1] *Tratado del modo de gobierno que N. S. P. Ignacio tenía*, c. 3.
[2] *Chronicon*, S. J., vol. 2, pàg. 33.

diu això un home, que aparentment hauria tingut raons per parlar de la duresa de Sant Ignasi amb ell. Perquè cal advertir que si alguna aspror tenia en el tracte, no era pas amb els menys estimats, sinó amb els amics més íntims. Diguem-ne d'això una paraula.

Es lo cert que Sant Ignasi tractà secament alguns homes de la Companyia d'un mèrit eminent, tals com els Pares Laínez, Nadal, Polanco. Ho veien tots els contemporanis, i ho sentien els interessats, potser fins a derramar llàgrimes. Però ensems que feia això, es fiava d'ells com de si mateix, els confiava tots els grans negocis de la Companyia, i darrera seu, quan la ocasió ho comportava, feia d'ells i de la seva virtut les més grans ponderacions. ¿Per què aquesta conducta que sembla contradictòria? Tot naixia del gran amor que els tenia, el qual li ensenyava de fundar-los sòlidament en les més perfectes virtuts, precisament perquè havia de posar damunt seu un pes de responsabilitat extraordinari. Prou ho entenien ells que tot allò venia de forta caritat, i per això ningú ha tingut a Sant Ignasi un amor tan profund i tan filial, com aquests homes extraordinaris.

En lo qual s'ha de tenir en compte una observació molt assenyada del P. Rivadeneira. El sant Patriarca, tant per la llum extraordinària que tenia de Déu, com per l'autoritat damunt de tots els seus fills, podia usar medis que en ell queien

molt bé, i en altres superiors foren imprudentíssims, i per això ningú s'ha d'arriscar a imitar exemples extraordinaris, més aptes per a l'admiració que per a la pràctica. Lo qual també s'ha de tenir en compte en el punt de les penitències greus que Sant Ignasi donava de vegades per faltes lleugeres: ell mirava en allò no sols el cas concret que tots contemplaven, sinó també la influència que podia tenir en la formació de l'esperit de la Companyia, que com Pare amorós volia deixar ben assegurat. Però aquests mateixos fets excepcionals proven amb evidència, que els fills de Sant Ignasi responien amorosament a l'amor del seu Pare.

El P. Rivadeneira dóna dues raons d'aquesta correspondència: «La primera, diu, era l'opinió que tots tenien de la seva saviduria, perquè entre els homes sol ésser causa d'apreci i amor el concepte de savi. La segona, perquè tots creien que ell els estimava molt, que al cap d'avall l'amor amb amor es cria. Tots sabien que els tenia com fills molt estimats, i que volia ser-los pare amorosíssim. Ell tenia ben estudiat cadascú, fins on arribaven les seves forces corporals i espirituals, i mai no posava a ningú una carga que no pogués portar amb suavitat, i fins d'això en treia i afluixava, perquè els seus fills no anessin xafats amb el pes, sinó que portessin el feix amb alegria, i alegria de molta durada» [1].

[1] *Vida de San Ignacio*, llib. 5, cap. 7.

CAPÍTOL IV

Santedat exemplar de Sant Ignasi

§ I. Sant Ignasi, personificació de la santedat de la Companyia

TOT aquest llibre és una història de la santedat d'Ignasi; però volem posar aquest capítol, per declarar més particularment, com ell és el Sant típic i exemplar de la Companyia de Jesús. Els seus contemporanis el miraven com encarnació de la nostra santedat apostòlica, de manera que més aprenien en ell, que en la llei escrita. Molts testimonis podríem portar, però ens limitarem als dels Pares Càmara i Rivadeneira, perquè són els qui van contemplar-lo amb més atenció, per deixar-nos una pintura de les seves virtuts.

Escriu el Pare Gonzàlez de Càmara: «En tot el seu fer guarda exactament totes les regles dels Exercicis, de tal manera que sembla que primer va plantar-les en la seva ànima, i que de lo què

feia allà dins, va treure'n aquestes regles. Igual pot dir-se de Gerson [Kempis]: tractar amb el Pare no sembla pas altra cosa que llegir Joan Gerson i posar-lo en acció. Lo mateix podem dir de les Constitucions, sobretot del capítol en què pinta el General, en el qual sembla haver-se pintat a si mateix» [1]. Aquestes darreres paraules les repeteix quasi a la lletra el Pare Rivadeneira. Anem, doncs, a les Constitucions i prenem el retrat que fa del General de la Companyia de Jesús.

«Entre les vàries qualitats, diu, que és de desitjar tingui el Prepòsit General, és la primera de totes, que estigui molt íntimament unit amb Déu Nostre Senyor, i li sigui lo més familiar possible, tant en l'oració, com en totes les seves accions: perquè d'Ell, com de la font de tot bé, derivi a tota la Companyia copiosa participació de dons i gràcies, i gran valor i eficàcia a tots els medis que usarà en bé de les ànimes.

»La segona, que sigui home que, amb l'exemple de les seves virtuts, ajudi a tots els de la Companyia; sobretot que sigui eminent en ell el resplendor de la caritat amb tots els pròxims, principalment envers la Companyia, i d'una verdadera humilitat que el faci amable a Déu i als homes. Convé que estigui lliure de tots els afectes desordenats, vençuts i mortificats per la gràcia de Déu, perquè per dintre no pertorbin el ju-

[1] *Monumenta Ignatiana*, Ser. 4.ª, vol. I. *Memoriale*, n. 226, pàg. 263.

dici de la raó; i per defora estigui tan ordenat, i sobretot sigui tan mirat en el parlar, que res no es pugui titllar, ni una sola paraula, que no sigui d'edificació, tant als forasters com als de la Companyia, als qui ha de servir d'espill i exemplar. De tal manera ha de saber barrejar la rectitud i severitat necessària amb la benignitat i mansuetud, que no es deixi doblegar en allò que judicarà ser més agradable a Déu Nostre Senyor, i per altra part, sàpiga tenir la compassió convenient dels seus fills, portant-se de manera, que fins els qui són reptats i corregits, per més que allò desagradi a l'home inferior, reconeguin que fa el seu ofici amb rectitud i amor en el Senyor. També li és molt necessària la grandesa i fortalesa d'esperit, per portar la debilitat de molts, per empendre grans coses en el servei de Déu, i per perseverar en elles lo què convingui; sense desanimar-se per les contradiccions, encara que vinguin de gent gran i poderosa, i sense deixar-se doblegar pels seus precs o per les seves amenaces, per no fer allò que demana la raó i la glòria divina: en una paraula, que en tota ocasió que es presenti, sigui superior, sense ufanar-se amb les prosperitats, ni desanimar-se en les desgràcies, estant molt disposat, si era necessari, a morir pel bé de la Companyia i obsequi de Nostre Senyor Jesucrist.

»La tercera qualitat és que sigui home de gran do d'enteniment i judici, que no manqui ni

en les coses especulatives ni en les pràctiques que es presentin. I encara que li és molt necessària la doctrina, havent de presidir a tantes persones erudites, més necessària encara li és la prudència i exercici de discreció en les coses espirituals i internes, per donar consell i remei a tants que tindran necessitats d'esperit. No menys li cal el do de discreció en les coses externes, per la varietat de coses que haurà de tractar i per la molta diversitat de persones, tant de la Companyia com de fora.

»La quarta, i molt principal per l'èxit de les coses, és l'esment i diligència en començar-les, i la fortalesa en dur-les a terme i perfecció, sense deixar res començat ni imperfecte per incúria o debilitat d'esperit.

»La quinta mira al cos, en el qual s'ha de tenir en compte la salut, la bona presència i l'edat, perquè hi hagi la decència i dignitat convenient, i es tinguin les forces que el càrrec demana, a fi de complir-lo a glòria de Déu Nostre Senyor.

»La sexta toca a les coses externes, en les quals s'han de preferir les que serveixen més per l'edificació i servei de Déu en el seu ofici. Tals solen ésser la reputació i bona fama, i totes aquelles altres coses que ajuden a tenir autoritat amb els de fora i amb els de casa» [1]. Fins aquí les paraules de les Constitucions.

[1] *Constitucions*, P. IX, cap. 2, n. 1-9.

§ II. Unió amb Déu

El fonament essencial de totes aquestes perfeccions espirituals, del qual en certa manera totes es deriven, és aquella primera qualitat de la unió amb Déu Nostre Senyor. Però reparem quina unió demana Sant Ignasi: no sols unió en l'oració, sinó també en totes les accions; és dir, unió de tot l'home, no sols d'idees i sentiments, sinó pràctica i efectiva; unió no sols habitual, sinó actual, fins al grau que sigui possible en aquesta vida de misèries. Els passos d'aquesta unió són: coneixement altíssim de Déu i del seu ideal, enamorament fortíssim, puríssima intenció d'agradar-lo, exacte compliment de la seva voluntat en totes les coses. Ja es veu que això no pot reduir-se a la unió contemplativa de l'oració, sinó que en demana una altra permanent que vivifiqui tota acció. Això és la vida de Nostre Senyor Jesucrist, i això ha d'ésser la vida de tot apòstol.

Els Exercicis, i les Constitucions que en són filles, és cert que van a fer homes d'aquesta faisó. Per això deia Ignasi, que tenia com oració més profitosa el trobar Déu en totes les coses, que el donar molt de temps a la quietud. Però tinguem en compte, que això era després que per llargues meditacions i contemplacions havia pu-

jat l'ànima a la unió divina, li havia inspirat la puríssima intenció de complaure a la divina Bondat per si mateixa, i li havia ensenyat d'estimar a Déu en totes les coses i totes les coses en Déu. Aleshores més bé diríem que tota acció és contemplació, per la unió actual que dóna amb la voluntat divina, i fins per la tendresa de devoció que inspira al cor espiritualitzat.

Anem a Ignasi, i el trobarem com un ideal d'aquesta mena d'unió divina. Confessava un dia al P. Rivadeneira que semblava fet exprés per estar amb Déu, i altres vegades va afirmar que el trobava sempre que volia. «Crec que no podria viure, va dir un dia al mateix Pare, si no sentís dintre l'ànima una cosa que no és meva, ni pot ser-ho, ni és cosa humana, sinó cosa purament de Déu» [1]. Aquí tenim la unió mística experimental, que és molt evident que Ignasi posseïa en grau extraordinari. D'aquí naixia una llum claríssima de la voluntat de Déu aplicada a cada cosa, i un afany fervorós de complir-la ell i fer-la complir a tothom. Així ens diu el P. Rivadeneira, que de la cosa més petita «pujava d'una volada més alt que tots els cels, i s'endinsava més fons de tot lo que poden penetrar els sentits.»

Per ell no hi havia coses grans ni petites, perquè totes les mirava davant de Déu, on no tenen altre valor que el de la seva conformitat

[1] *Monumenta Ignatiana*, Ser. 4.ª, vol. 1, pàg. 399.

amb la voluntat divina. Deien d'ell que semblava llegís sempre com escrita en les coses la santa voluntat de Déu. Aquesta havia arribat a ésser per ell i per tots la teoria única i total de la vida i de tot l'univers. I com només la voluntat lliure de l'home pot trencar aquesta llei d'harmonia universal de totes les coses, per això ordenava tots els seus actes a conèixer i complir en cada cas concret la voluntat de Déu. L'acabament invariable de totes les seves cartes era aquest: «acabo pregant a Déu que ens dongui llum, perquè coneguem i sentim la seva voluntat, i gràcia per a complir-la». Xavier, que coneixia bé el seu Pare, en aquella carta-oració que li escrivia de la India, això únicament li prega que demani al Senyor: «gràcia de conèixer certament i complir perfectament la seva santa voluntat».

Recollim alguns testimonis contemporanis que ens confirmin aquestes idees.

El P. Gonzàlez de Càmara un dia que sortí de casa amb Sant Ignasi, en tornant va fer aquesta descripció. «El Pare tot el camí ha anat en oració, com es veia bé per la transmudança de la cara, i és molt digna de notar-se la facilitat que té d'unir-se amb Déu per l'oració. Tinc de recordar-me de les vegades que vaig trobar-lo tancat en el seu oratori, de tal manera devot, que se li podia veure en la cara, per més que això sempre se li pot veure... Em recordo que totes les vegades que vaig entrar-hi, i foren moltes, vaig tro-

bar-lo amb una cara tan plena de llum, que restava espantat i com fora de mi, perquè no era pas com lo que havia vist moltes vegades en persones devotes quan fan oració, sinó que clarament es veia ser cosa del cel i molt extraordinària. Però continuament es veia la devoció interior de Nostre Pare en la gran pau, quietud i modèstia exterior de la seva cara. Per cap nova que li donessin, per cap cosa que passés, alegre o trista, espiritual o temporal, donava fora cap manifestació de moviment o alteració interna. Quan volia afalagar algú, li manifestava tanta alegria, que semblava ficar-lo dintre de l'ànima. Tenia naturalment els ulls tan alegres, que, segons va contar-me el P. Laínez, volent pintar-lo un endemoniat de Pàdua per les senyes exteriors, entre altres coses de molta lloança, va fer aquesta perífrasi: «un espanyolet petitó, una mica coix i d'ulls alegres» [1].

Del mateix P. Càmara són les següents notes: «El Pare diu que mai gosa fer cap cosa de cop i volta sense fer oració a Déu, encara que tingui totes les raons en favor seu. Solia dir graciosament: «hi dormirem damunt», volent significar amb aquesta frase, que li era molt familiar, que faria oració sobre aquell negoci» [2].

«Qualsevulla cosa de Déu que faci el Pare, la

[1] *Monumenta Ignatiana*, Ser. 4.ª, vol. 1. *Memoriale*, n. 175-180, pàgs. 241-243.

[2] Ibid., n. 162 i 163, pàg. 234.

fa amb admirable recolliment i promptitud, i se li veu clarament, que no sols imagina tenir Déu davant, sinó que el veu amb els ulls; i això se li nota fins en el beneir la taula. D'aquí pensem que ve el gran mal que li fa a la salut l'oir o dir missa, quan no està fort; i fins estant-ho, moltes vegades l'hem vist posar-se malalt el dia que ha dit missa» [1].

Es singular la tendresa de devoció que demostren aquestes paraules en un home d'idees i sentiments robustíssims. Estigué a punt de perdre la vista de tant plorar. L'ofici diví era per ell un dolcíssim martiri de devoció: cada paraula el feria com un dard, i el feia aturar, i corrien les llàgrimes. Gran part del dia se li passava amb el breviari a les mans, i els ulls se li cremaven; els seus companys cregueren que era cas de consciència demanar-li dispensa al Papa, com ho feren. Ignasi demanà a Nostre Senyor que, Ell que li donava aquell do de llàgrimes, li dongués també imperi i domini de les mateixes. Déu li concedí perfectament aquesta gràcia, i procedia Ignasi com si tingués la clau de la divina consolació; però nota el P. Rivadeneira, que això era en lo de fora, perquè fins quan s'eixugava els ulls, l'esperit li quedava sempre rosat de consolació divina. El P. Laínez, que l'espiava santament, diu que el veia pujar sovint al terrat, on es ve-

[1] *Monumenta Ignatiana*, Ser. 4.ª, vol. I. *Memoriale*, n. 183, pàgina 244.

gés ben obert el cel; es descobria boi dret, alçava els ulls enlaire, s'agenollava, feia acatament a Déu, s'asseia en un banquet prop de terra, perquè estava molt dèbil, i començaven a rajar les llàgrimes cara avall amb tanta suavitat, que no se li sentia ni un gemec, ni un sospir, ni el més petit moviment del seu cos.

Un any abans de morir, com acabament de la seva autobiografia que dictava al P. Gonzàlez de Càmara, va fer aquesta pintura de l'estat actual del seu esperit en ordre a la santedat. «El mateix dia, abans de sopar, va cridar-me amb un aire de persona que estava més recollida que de costum, i va fer una manera de protestació, dient, en substància, la intenció i simplicitat amb què havia contat aquestes coses, i que era ben cert que no hi posava més ni menys. Que després que havia començat a servir a Déu Nostre Senyor, li havia fet moltes ofenses, però mai havia tingut consentiment de pecat mortal. Que sempre havia anat creixent en devoció, és dir, en la facilitat de trobar a Déu, i que aleshores el trobava més que en tota la seva vida: de manera que cada temps i hora que volia trobar a Déu, el trobava. Que tenia encara moltes visions, sobretot aquelles de què ha parlat abans, de veure a Jesucrist com un sol. Que això li succeia sovint quan parlava de coses d'importància, i que això li donava confirmació de lo que deia» [1].

[1] *Autobiografia*, n. 99.

El P. Laínez diu també: «Altres coses m'ha contat [Ignasi] de les visitacions que ha tingut en els misteris de la fe, per exemple, de l'Eucaristia, una temporada de la persona del Pare, altra de la persona del Verb, darrerament de la persona de l'Esperit Sant. I recordo que deia que en les coses de Déu Nostre Senyor més anava *passive* que *active,* com Sant Dionís diu de Hieroteu, i altres posen com grau suprem de la perfecció» [1].

§ III. Domini de si mateix

Després de la unió amb Déu, venen les virtuts en la vida de la santedat. Les principals, que tenen immediatament per objecte el mateix Déu, i són les teologals de fe, esperança i caritat, ja queden explicades, al menys implícitament, en la unió divina. Ara ens fixarem particularment en les virtuts mortificatives i de gran força apostòlica, perquè son les més necessàries als homes consagrats a buscar la major glòria de Déu *sub crucis vexillo,* com diu i repeteix Sant Ignasi en les dues fórmules de l'Institut que presentà als Papes per l'aprovació i confirmació de la Companyia.

Ignasi solia reduir totes aquestes virtuts a aquella màxima del Kempis, que posà també en

[1] *Monumenta Ignatiana,* Ser. 4.ª, vol. 1, pàg. 126.

el mateix títol dels Exercicis: «venç-te a tu mateix». Comencem, doncs, per declarar el domini de sí a què va arribar.

Escriu el P. Rivadeneira: «Amb la gràcia divina i el seu treball perseverant i esment que en totes les coses posava, arribà a tenir tan dominades les seves passions i tan obedients a la raó, que, encara que no havia perdut els afectes naturals de l'ànima, que això fóra deixar d'ésser home, semblava que no entrava en son cor pertorbació ni moviment de cap sentiment desordenat. A tal punt havia arribat, que essent molt encès de complexió i molt colèric, els metges el tenien per melancòlic i fret, quan veien la suavitat i dolçura meravellosa que tenia en el seu dir i en el seu fer. Es que arribà a dominar absolutament amb la virtut i esperit tot lo que era sentiment viciós de ira, quedant-se només amb l'energia i força que neix d'aquesta passió, i era necessària per a executar les coses que tractava. De manera que la moderació i temperància de l'esperit no el feia fluix ni deixat, ni treia a la cosa res de la força i eficàcia que havia de tenir.

»El cos tenia diferents disposicions, segons estava més o menys debilitat; i, segons l'estat de salut, unes vegades podia atendre als negocis i altres no; però la disposició interior de la seva ànima sempre era la mateixa. Per això quan es volia alguna cosa, o calia tractar amb ell algun negoci, no s'havien de mirar temps ni conjuntu-

res, perquè sempre tenia un mateix regent: tant era parlar-li acabat de dir missa, com acabat de dinar, com en llevar-se al matí, com sortint de la oració; tot era u» [1].

Una frase del Pare Frusius diu més que moltes planes: «En Ignasi la gràcia sembla connatural, i les passions naturals les té ja tan fetes a la virtut, que elles mateixes de si ja no li serveixen, segons sembla, sinó per coses bones. Es molt d'alabar a Déu veure l'imperi que li ha donat damunt de tota la seva ànima» [2].

El domini espiritual de si mateix l'avantposava de bon tros a tot llinatge de penitències i mortificacions corporals, i fins a la mateixa oració. Millor diríem que Ignasi no comprenia que pogués haver-hi home d'oració sense interior mortificació, perquè són dues coses tan germanes, que no es poden mai separar.

Era una ànima forta sense feblesa de cap mena de les que solen tenir els homes. Ja hem dit com sofria el dolor material només per presumir d'elegància; pensem què seria quan volia patir per Jesucrist. Mai van sentir-li una queixa en les malalties. Una vegada l'infermer li envenava el coll, i sense adonar-se'n li va cosir l'orella. Ignasi, sense cap pertorbació, va dir-li: «germà, mireu lo què feu».

[1] *Vida de San Ignacio*, llib. 5, cap. 5.

[2] *Monumenta Ignatiana*, Ser. 4.ª, vol. 1. *Memoriale*, n. 207, pàg. 256.

Amb igual fortalesa rebia els cops morals, que sovint pertorben més que els materials. En temps de gran pobresa, va presentar-se un dia la justícia a casa per embargar, perquè no podien pagar lo què devien. Ignasi era fora de casa, i van enviar-li recado de lo què passava. Era amb uns amics tractant un negoci, li donaren la notícia a cau d'orella, i ell seguí la conversa com si res no passés. Al cap d'una hora, en acabar-se la consulta, Ignasi diu amb tota tranquilitat: «¿sabeu la notícia que m'han portat? Diu que tenim la justícia a casa que ens venen a embargar». Van alterar-se molt aquells bons amics i volien córrer a destorbar-ho. «No cal, digué Ignasi; si ens prenen els llits, dormirem a terra, que és cosa molt pròpia de pobres. Si jo hagués sigut a casa, només hauria demanat que em deixessin uns papers, i si ni això m'haguessin volgut deixar, tampoc se me n'hauria donat gran cosa.»

L'arrel d'aquesta fortalesa era la confiança en Déu. Poques vegades s'haurà vist home tan pobre, i tan magnànim i emprenedor dintre de la seva pobresa. Els jesuïtes de Roma, que primer es pertorbaven amb aquestes coses, per l'experiència van quedar tan convençuts, que tot ho creien possible, mentre Ignasi hi posés les mans. El P. Olave deia que ell no necessitava veure ressuscitar morts, ni curar cegos; sinó solament tenir llum de l'ànima per compendre lo que veia amb els ulls corporals.

La mateixa independència que tenia de les coses, la tenia també de les persones. En mig de tants negocis i amb tot el pes de la Companyia, quan judicava ésser glòria de Déu, es privava de tots els homes que el podien ajudar, i es quedava tot sol. Es aquesta més gran fortalesa d'esperit, que el saber viure sense les coses materials; però l'arrel és la mateixa. Déu ho és tot, i les persones no són res, quan Déu no vol servir-se d'elles. Un dia un benefactor nostre sembla que es va donar per sentit de què no s'hagués fet més cabal de la seva influència. Ignasi va contestar que ja feia més de trenta anys que Déu li havia ensenyat de posar tots els medis humans, però l'esperança deixar-la tota sencera per Nostre Senyor; que si ell volia ésser un d'aquests medis, de molt bon grat el pendria, però que entengués que ni en ell ni en altra persona reposaria mai la seva confiança, sinó solament en Déu.

Com no esperava en les criatures, tampoc les temia. La persecució l'acompanyava sempre a tot arreu, i sovint venia de les persones més poderoses. Mentre va ésser sol, no volgué mai defensor de cap mena; després de començada la Companyia, posava tots els medis humans perquè es conegués la veritat; però la serenor del seu esperit sempre fou la mateixa. Sabia bé que les persones estan tan subjectes a l'omnipotència de Déu, com les coses més petites, i deia com Sant Pau: *scio cui credidi, et certus sum quia potens est depo-*

situm meum servare; sé bé de qui m'he fiat, i estic cert que pot guardar-me bé la fiança.

No temé mai la mort, ni les penes corporals, ni cap de les coses materials que poden causarles; igual que si tot això estigués sota el seu domini, i res el pogués danyar. No era per aquest motiu, sinó per una raó encara més alta: perquè tot està en les mans del Pare celestial, que no deixa caure una fulla d'un arbre, ni un cabell del nostre cap, sense ponderar-ho amb la seva saviduria infinita, i amorosir-ho amb el seu amor també infinit. Ademés, tenia Ignasi un tal desig de sortir d'aquest desterro i vall de llàgrimes, que podia ben dir amb Sant Pau: *mori lucrum;* el morir per mi és un guany. D'aquí li naixia una presència d'esperit, com si tot el món estigués concentrat en el moment present: l'esdevenidor no el temia, per la raó que hem insinuat; no l'esperava, perquè tots els seus desigs i esperances eren ser deslligat del cos i viure amb Jesucrist. Aquest demà, que tant preocupa als homes, se li tornava una dolça ironia. Quan sentia que algú feia plans per endavant, «¡Jesús!, contestava, ¿tant penseu viure?»

Una vegada que estava molt malalt, el bon home del metge va dir-li que no tingués pensaments de tristesa. Va venir-li molt de nou aquella advertència, i es posà a pensar quina cosa el podria entristir i pendre-li la pau. Després de molt rumiar, només va trobar una cosa que li seria

una ferida: si la Companyia es desfés. Volgué dur més avant la seva investigació: ¿quant duraria aquesta pena, si això passava? Li semblà que, si això era sense culpa seva, amb un quart d'oració es treuria de damunt tota engúnia, i es quedaria amb l'alegria d'abans; i això, afegia, encara que la Companyia es desfés com la sal en l'aigua.

Un cas hi hagué en què pogué provar-se experimentalment aquesta fortalesa i confiança divina, i el conta el P. Gonzàlez de Càmara amb les següents paraules: «Tots sabem com era poc aficionat a la Companyia i al P. Ignasi el Papa Paulus IV, abans com després de ser Cardenal. Estant, doncs, el dia de l'Ascensió, 23 de Maig del 55, plegats en una cambra, vem sentir fer el senyal de l'elecció del nou Papa, i de seguida arribà la nova de què l'elegit era el Cardenal Teatí que es digué Paulus IV. En sentir aquesta notícia, el Pare va fer una notable transmudança i alteració en tot el seu posat, i, segons vaig saber després, no recordo si d'ell mateix o dels Pares antics a qui ell ho havia dit, tots els ossos del cos se li van regirar. S'alça sense dir paraula, se n'entra a fer oració a la capella, i al cap d'una estoneta surt tan alegre i content, com si aquella elecció hagués sigut enterament conforme als seus desigs» [1].

No tenia impaciències en les coses; sempre

[1] *Monumenta Ignatiana*, Ser. 4.ª, vol. 1. *Memoriale*, n. 93, pàgina 198.

era a terme, i sempre estava disposat a tornar començar. Volia viure i morir a Jerusalem. Li surten destorbs; s'espera un any. Ja hi és, i le'n treuen; s'espera catorze anys per tornar-hi, fins que està cert de la voluntat de Déu. Per arribar al seu ideal, veu que ha d'estudiar: doncs comença amb els nens de l'escola, encara que tingui 33 anys. Ja han passat quatre anys en aquesta feina terrible, veu que ha errat el camí per fer drecera, i que seria millor tornar enrera i començar de cap i de nou: ho fa com la cosa més natural. ¡Anima gran! Tot lo del món són menudaines que tant se val: l'esperit verdaderament lliure i imperial, és el qui sap mirar-ho tot d'aquesta faisó.

Lo qual de cap manera vol dir descuit, ceguera, imprudència. Ignasi és un monument de prudència i diligència, no sols divina, sinó també humana, en estudiar els fins i calcular els medis; però això no és perquè dongui cap importància a les coses mateixes, sinó perquè és voluntat de Déu en aquesta providència, que ens valguem dels instruments que ell ha posat en nostres mans, i no estem segurs que fem la voluntat divina, fins que arribem a tota aquella humana perfecció que és possible a les nostres forces. D'aquesta diligència en posar tots els medis amb fortalesa i constància, se'n conten de Sant Ignasi exemples meravellosos. Un dia va estar-se esperant catorze hores en la sala d'un cardenal,

sense menjar ni beure una gota, perquè judicava convenient parlar-li per un negoci important. «Es cosa averiguada, escriu Rivadeneira, que en més de trenta quatre anys, per mal temps que fes de temperatures i pluges, mai va deixar per l'endemà, o per l'hora vinent, lo què havia determinat fer per a major glòria de Déu» [1]. Si calia anar fins al Papa, al Papa anava en recurs contra els superiors, sempre que veia amb claredat que una cosa convenia. Posats els medis humans, s'aturava: arribant aquí ja res val res, sinó Déu. Sant Ignasi va concentrar aquesta altíssima doctrina en una màxima que diu: «fem primer de part nostra tot lo que poguem, com si Déu res no hi hagués de fer; després posem en Déu tota la nostra confiança, com si nosaltres res haguéssim fet».

Es fiava de Déu. Ja n'hem vist exemples heroics d'aquesta confiança, que volia fos el tresor únic de la seva vida; però ens resta una conversa tinguda un dia amb dos o tres dels seus més íntims, i conservada per un d'ells, que era el P. Rivadeneira, la qual posarem aquí, perquè és de lo més preciós que pot dir-se en aquesta matèria. «Un dia de Juliol de 1541, escriu el citat autor, essent amb nostre Pare Ignasi el Pare Mestre Laínez, Andreu d'Oviedo — que aleshores encara no era clergue, i després va morir Patriarca d'Etiopia — i jo, digué nostre Pare al P. Laínez:

1 *Vida de San Ignacio*, llib. 5, cap. 12.

«Digueu-me, Mestre Laínez, què us sembla que faríeu, si Déu us deia: si tu vols morir-te ara, jo et trauré de la presó del cos, i et donaré la glòria eterna; però si vols viure més, jo no t'asseguro què serà de tu, sinó que aniràs a les teves: si perseveres en la virtut, jo et donaré el premi; si tornes enrera, tal com te trobi et judicaré. Si Déu Nostre Senyor us feia aquesta proposta, i vós enteníeu que, restant una temporada més en aquesta vida, podíeu fer un gran i notable servei a la divina Majestat: ¿què faríeu? ¿què contestaríeu?»

»El P. Laínez digué: «Jo, Pare, confesso que triaria l'anarme'n desseguida al cel, assegurant la meva salvació, i deslliurant-me de perills en matèria tan capital.» Aleshores digué nostre Pare: «Doncs jo no ho faria pas així certament; sinó que, si judiqués que, quedant-me encara en aquesta vida, podia fer un singular obsequi a Nostre Senyor, li demanaria que em deixés aquí fins haver-li fet, i posaria els ulls en Ell i no en mi, sense basquejar per res del meu perill o de la meva seguretat. Perquè ¿quin Rei o Príncep hi ha al món, que oferint una gran recompensa a un criat seu, si el criat no l'acceptava per poder-li fer un gran servei, no es tingués per obligat a conservar i fins a augmentar aquella gràcia al tal criat, ja que es privava d'ella per a poder-lo millor servir? Doncs si això fan els homes que són oblidadissos i ingrats, ¿què hem d'esperar

nosaltres del Senyor, que de tal manera ens prevé amb la seva gràcia, i ens la conserva i augmenta, i a qui devem tot lo que som? ¿Com podríem témer que ens desemparés i abandonés, per haver nosaltres ajornat la nostra benaventurança, deixant de fruir d'Ell per Ell? Que ho pensi un altre: jo no vull pensar això d'un Déu tan bo, d'un Rei tan agraït i magnífic» [1].

Més admirable que la fortalesa d'envestir coses grans, és la constància de perseverar en les grosses o en les petites. D'aquí neixen els sants, els herois, els savis i tota llei d'homes superiors. Ignasi tenia la constància en grau tan eminent com la fortalesa.

Escriu el P. Càmara: «A molts, tant de casa com de fora, espantava la gran fermesa que Nostre Pare tenia en portar endavant les coses que començava per el servei de Déu i profit espiritual del pròxim. Vaig observar moltes vegades, que això naixia de la molta comunicació i consulta que tenia amb Déu, abans de pendre cap resolució, perquè no procedia sinó com home que sempre està ja en el fi que han de tenir els negocis, i per això trobava per tot medis molt diferents dels que podria encertar un altre home qualsevol.» El Cardenal de Carpi, protector de la Companyia, havia fet un proverbi de la constància ignasiana: «ja ha clavat el clau»,

[1] *Vida de San Ignacio*, llib. 5, cap. 2.

deia, en veure que Ignasi posava la mà en una obra» [1].

Rivadeneira fa el resum de la fortalesa d'Ignasi, dient que era home de molt alts pensaments, arriscat com ningú a grans coses, inquebrantable en resistir contrarietats, constant en lo que havia començat una vegada, i que mai va desviar-se un punt de lo que ell judicava ésser major glòria de Déu, encara que tingués davant tota la fortalesa i autoritat dels homes.

§ IV. Virtuts exteriors

En la vida apostòlica tenen gran importància les virtuts exteriors que surten a fora, com destorben molt els defectes contraris. Ignasi posà en aquestes coses gran esment. Bé ho proven les precioses regles de modèstia que va deixar escrites als seus fills, i que ell guardava perfectament, més que ningú, perquè les havia copiades de la persona mateixa de Jesucrist, en les llargues hores que el mirava i contemplava, com si present el tingués, segons diu en els Exercicis.

Tant per l'adoctrinament apostòlic, com per la experiència de cada dia, tots sabem que la més dificultosa de les virtuts externes és la del ben parlar. No obstant, ja es veu quan necessària és

[1] *Monumenta Ignatiana*, Ser. 4.ª, vol. 1. *Memoriale*, n. 16-21, pàg. 160 i 163.

a l'home de Déu, que fa professió de guiar els demés pel ministeri de la paraula. Recollim alguns testimonis de la perfecció que Ignasi havia assolit en aquest punt.

«El Pare té un fet, tant en el riure com en els moviments exteriors, que sempre es veu que va pel davant la consideració... Per lo que traspua a fora, és tan senyor de les seves passions interiors, que no pren d'elles sinó lo que demana la raó... Lo qual edificava i convencia tant als qui el tractaven, que només amb això portà a la Companyia persones de gran valor. Així guanyà el P. Dr. Miquel de Torres, convidant-lo i menjant amb ell algunes vegades a Roma; així va fer-se seus els Pares Nadal i Madrid i molts altres, sense altres raons que el veure'l com estava a taula i parlava amb ells. El P. Pere Fabro solia partir les paraules en *verba verborum, verba cogitationum* i *verba factorum,* significant amb el tercer membre el bon exemple de les obres que hom fa, que és el llenguatge més eficaç i entenedor de tots. Aquest llenguatge usava el Nostre Pare quasibé sempre, encara que també s'ajudava de l'altra manera de parlar» [1].

«En el parlar és tan senyor de si i de la persona amb qui tracta, que, baldament sigui un Polanco, sembla que està tan per damunt d'ell, com un home prudent per damunt d'un infant.

[1] *Monumenta Ignatiana*, Ser. 4.ª, vol. 1. *Memoriale*, n. 26-28, pàg. 165.

Es cosa molt admirable com mira la cara, encara que això molt poques vegades, com calla a son temps, com usa de tanta prudència i d'un art tan diví, que les primeres vegades que parla amb una persona, desseguida la cala de cap a peus... Mai muda de conversa sense avisar-ho, ni els que parlen amb ell vol que ho facin sense dir-ho: perquè és tan mirat en el parlar, que res diu perquè sí, sinó tot molt pensat. Per això totes les seves paraules són com regles, i totes lliguen unes amb altres, encara que hagin sigut dites en diferents temps i en diversa matèria» [1].

«El seu parlar és tot coses, i molt poques paraules, sense fer cap reflexió sobre les coses, sinó per simple narració. Així deixa que les reflexions les facin els qui escolten, i en treguin les conclusions i les premises: amb lo qual té gran força de persuadir, sense manifestar inclinació a una part o a l'altra, sinó contant senzillament. L'artifici que ell hi posa, és que els punts principals que poden convèncer, els toca tots, i altres que no venen a tom, els deixa, segons sembla necessari. En tota la manera de conversar ha rebudes tantes gràcies de Déu, que difícilment poden ésser escrites» [2].

Li repugnava el superlatiu per lo que sol tenir d'inexactitud i ampulositat. Avorria el to

[1] *Monumenta Ignatiana*, Ser. 4.ª, vol. 1. *Memoriale*, n. 199-202, pàg. 253 i 254.

[2] Ibid., n. 227, pàg. 263.

sentenciós dels qui es pensen saber totes les coses, i que la seva paraula és la veritat: els deia decretistes. Respectava molt la intel·ligència dels demés. Escoltava amb atenció, deixava dir sense presses i sense interrompre, no passava lleugerament d'una cosa a una altra, i si calia fer-ho, en donava la raó. Tot això li guanyava autoritat, i de l'autoritat en naixia l'eficàcia de convèncer i moure a lo que volia. A lo qual, encara que totes aquestes petites virtuts de prudència i moderació hi concorrien, però hi ajudava sobretot una altra prudència sobrenatural, derivada de la llum divina que es transparentava allà dins en la seva ànima. En resum, semblava una paradoxa, veure en el parlar d'Ignasi tan ben agermanades la suavitat i l'eficàcia.

Guardà tota la seva vida la cortesia de cavaller, molt remuntada després per la gràcia i dignitat que dóna la virtut sobrenatural. El P. Càmara deixà escrites aquestes paraules: «Nostre Pare té gran compte de no ofendre a ningú, i aquest esment el posa en totes les coses, fins quan tracta amb els novicis de primera provació. Es pot dir d'ell que, fins en lo natural, és l'home més fi i remirat que he conegut» [1].

Era extraordinària la circunspecció que tenia en l'escriure. Tretze volums tenim de la seva correspondència, i en milers de cartes no s'hi troba

[1] *Monumenta Ignatiana*, Ser. 4.ª, vol. 1. *Memoriale*, n. 290 pàgina 296.

una frase imprudent, una paraula descuidada, totes tenen l'aire i el pes d'un document ben considerat. Donava com màxima en aquest punt, que el qui escriu pensi que la seva lletra serà vista de tothom, i per lo tant, que no escrigui mai lo què li sabria greu que sortís al públic. Además, manava que les cartes s'escrivissin dues vegades, primer en borrador, i després d'esmenades, en exemplar definitiu. Així ho feia ell, baldament se li acumulessin dotzenes de cartes en un mateix dia. Jo creuria poder-se afirmar sense exageració, que l'epistolari de Sant Ignasi és dels més copiosos que es coneixen, i que cap li passa davant en prudència, autoritat i tota mena de perfecció moral.

Una de les virtuts exteriors que més ponderen els qui van viure amb Sant Ignasi, és la de la gratitud, no solament pels beneficis que li feien a ell personalment, sinó pels qui anaven dirigits a altre qualsevol de la Companyia: perquè el rebre favors, judicava que era cosa de tots, però que la obligació d'agrair-los, tota gravitava damunt seu. Escoltem el P. Rivadeneira. «Tenia gran atenció a tots els benefactors de la Companyia, els manifestava grandíssim amor, a tots molt, però més als més generosos. Feia que en totes les oracions de la Companyia hi tinguessin ells una part principal, els comunicava les bones noves, els visitava, els convidava, els ajudava en tot lo que podia, segons el nostre institut i professió, i fins

feia coses contra el seu gust i contra la seva salut, només per donar-los complacència. I encara que moltes de vegades donava més que rebia, sempre li semblava que es quedava curt, i oblidant-se de lo que ell feia pels altres, sempre tenia present lo què havia rebut en la seva persona o en la dels seus fills, amb el desig de pagar-ho amb sobreabundància» [1].

Encara que les comparacions entre Sants sempre són odioses, volem acabar aquest paràgraf, portant aquí el judici que formaven els contemporanis, comparant a Sant Ignasi amb el B. Pere Fabro. Els tenien tots dos davant dels ulls, els estimaven cordialment, i el P. Fabro tenia una fama ben merescuda d'home sobrenatural. Escoltem, doncs, com judicaven.

El P. Gonzàlez de Càmara ens conta la impressió que va causar-li el P. Fabro, i la comparació que féu d'ell amb Sant Ignasi. «Vaig deturar-me, diu, a Madrid alguns dies amb el Pare, en els quals vaig confessar-me amb ell, tenint-hi llarga comunicació. Quedí tan espantat de lo que vaig veure en ell, que va semblar-me no hi hauria en el món home que tingués més de Déu; de manera que quan després sentia parlar de lo molt que el P. Ignasi superava a tots, només ho creia per fe, o per la raó de ser el cap i el principi. Mes quan vaig conèixer-lo a Roma, i vaig conver-

1 *Vida de San Ignacio*, llib. 5, cap. 2.

sar-hi, s'apagà totalment la força que em feia l'experiència del P. Fabro, i em semblava com un infant davant de Nostre Pare» [1]. El P. Laínez, que ja abans de conèixer a Sant Ignasi, era com germà del P. Fabro, i el venerava com un sant, usava la mateixa comparança de l'infant, que acaba de donar-nos el P. Càmara, en lo qual no feia sinó pintar la realitat de lo que el mateix Fabro feia amb Ignasi, perquè acudia per tot a ell com un nen petit.

Sant Francesc de Borja solia aplicar a Ignasi aquelles paraules que l'Evangeli diu de Nostre Senyor: *loquebatur tamquam potestatem habens,* que parlava amb tal eficàcia, com si tingués la potestat de tot. Tots resem ara a Sant Ignasi aquella oració *¡Oh Pater animae meae!* en què li demanem ens obtingui de Déu la gràcia de conèixer i complir sempre la santa voluntat de Déu. Doncs aquesta oració és treta d'una carta de Sant Francesc Xavier, que en vida li escrivia, com a un Sant. El Beat Ávila deia que Ignasi era un gegant, i ell un infant que volia alçar un gran pes i no podia; ve el gegant, i amb un cop de mà posa totes les coses a lloc.

Resumim l'eficàcia que Ignasi tingué en la vida de tota la Companyia, dient, amb un pensament del P. Laínez, que no sols tot ho regia com General, sinó que tot ho movia davant de

[1] *Monumenta Ignatiana,* Ser. 4.ª, vol. 1. *Memoriale,* n. 8, pàgina 157.

Déu com un Sant. Quan es parlava de l'èxit miraculós que tenien per tot les coses de la Companyia, aquell gran home de talent i prudència extraordinàries, no sabia fer sinó aixecar els ulls al cel, dient: *complacuit sibi Dominus in anima servi sui Ignatii;* tot és degut a la complacència que Dèu té en l'ànima d'Ignasi. Tan ferma tenia aquesta convicció, que, quan s'obrí el Concili de Trento, i ell hi fou enviat amb el P. Salmerón com teòleg del Papa, procurà de totes passades que hi anés també Ignasi, no per disputar ni definir doctrines, sinó per dues raons: pel gran pes de prudència humana i divina amb què podia servir al Concili, i perquè fos intercessor de tots davant de Déu.

§ V. Acció apostòlica

Sant Ignasi és un Sant apostòlic. Es, doncs, necessari estudiar la seva obra apostòlica, quan parlem de la seva santedat. En la Companyia, la pròpia santificació i el buscar la dels pròxims, formen un sol i únic fi. En ningú s'havia de veure això d'una manera més típica que en Sant Ignasi.

Situem, primer, l'acció apostòlica d'Ignasi i de la Companyia en el seu propi lloc històric. En els plans de la Providència, tal com podem judi-

car els homes, sembla entrar-hi Ignasi i la Companyia, com una força de resistència i atac contra la falsa reforma, i com un alçaprem enèrgic en favor de la verdadera reformació.

La verdadera reforma social i religiosa, mai no ha vingut de la literatura ni dels declamadors. En èpoques de corrupció, res abunda tant com el llinatge dels crítics, qui no volen adonar-se, que ells mateixos són sovint una de les causes de descomposició. Si la història de tots els segles no ens ensenyés aquesta trista veritat, prou que la podríem apendre en la realitat dels nostres dies, en què el monstre immens de la literatura degradada, viu i es nodreix de la descripció i sàtira de les pròpies monstruositats. Lo d'avui pot donarnos també una imatge de lo què passava a començaments del segle setze: tothom clamava per una reforma, i els més baladrers, moltes vegades, eren els grans corruptors. Els únics que reformen el poble, són els qui comencen per reformar-se a si mateixos.

En ser elegit el Papa Marcel II, tothom sentí grans esperances de què reformaria l'Església, i a casa i fora de casa no es parlava de res més. Conta el Pare Càmara que «un dia que els Pares tocaren aquest punt davant de Sant Ignasi, ell va dir que tres coses li semblaven necessàries i suficients perquè qualsevol Papa pogués reformar el món: la reformació de la pròpia persona, la reformació de casa seva, i la reformació de la cort

i ciutat de Roma» [1]. Així parlen els Sants, i els Sants s'ha de confessar que són els grans reformadors, perquè no es queden en una vida normal i passadora, sinó que es llencen ardidament a la perfecció heroica, i ho sacrifiquen tot per regenerar en la vida sobrenatural els seus germans. Quan Déu vol salvar un poble, li envia algun d'aquests homes extraordinaris.

L'època de Sant Ignasi freturava verdaderament de reformadors. Els qui enfàticament es donaren a si mateixos aquest títol, foren la plaga major d'aquella societat, decadent en l'ordre moral, per més que es vestís amb tota l'elegància del renaixement. Però Jesucrist estimava aquella seva Europa, filla de l'Església, i volgué salvar-la, enviant-li homes plens del seu esperit, que la retornessin a la vida. Aquella fou una època de Sants extraordinaris, verdadera sal de totes les nacions. No hem de fer cap comparació entre aquests homes, ni discutir l'eficàcia de les seves obres en la regeneració social; però sí que podem i devem dir, que Sant Ignasi va tenir una transcendència extraordinària, immediatament per la seva acció personal, i mediatament per la seva obra, la Companyia de Jesús.

Els processos de Manresa donen testimoni del fervor religiós que desvetllà en aquella ciutat els deu mesos que va ser-hi. La freqüència de

[1] *Monumenta Ignatiana*, Ser. 4.ª, vol. I. *Memoriale*, n. 94 pàg. 199.

sagraments, que era cosa desconeguda, tingué, pel seu exemple i la seva paraula, un notabilíssim increment. Lo mateix s'ha de dir de la vida de cristiana caritat, d'aquella caritat abnegada que busca les misèries del pròxim per amor de Déu. Ignasi deixà a Manresa un nucli de persones que aspiraven a tota perfecció, i aquest és el llevat incorrupte i vitenc, que preserva i anima tota la massa social.

Barcelona, Alcalà, Salamanca, París, sentiren totes una commoció a l'entrada de Sant Ignasi. Onsevulla veiem que desseguida es congria al seu voltant un nucli d'ànimes selectes, que no pot restar amagat i estèril. El pur esperit evangèlic, la generosa renúncia de tot lo temporal, l'impuls de vida heroica cristiana, són com plansons que veiem crèixer al seu voltant. Són els Exercicis que grillen, floreixen i fruiten amb esplet de verdadera santedat. Res més refractari a la humilitat i abnegació evangèlica, que la vida superbiosa i esvalotada d'una universitat, i d'universitats tan nombroses com les d'aquells temps. Doncs aquest era el medi ambient on s'obria l'ànima d'Ignasi, i on la seva presència es feia sentir per una vibració general, tant en les altes esferes doctorals, com en la turba de l'estudiantina. A més de la prova directa dels fets extraordinaris que arreu hem trobat, tenim la contraprova de les persecucions, que és argument que no falla. I notem que Ignasi no tenia cap condició humana de les

que ordinàriament arrosseguen els demés: no tenia saviduria, ans confessava sempre la seva manca de lletres; no tenia eloqüència, sinó que era curt de paraules i encara mal dites, en totes les llengües que va haver de parlar; no tenia prestigi social, puix es presentava envilit amb tot el prosaisme de la pobresa i la deshonra; no tenia cap jerarquia ni d'ordre sagrada, ni de prestigi científic dintre les aules universitàries.

Ignasi fou profeta en la seva pàtria, desfent l'antic proverbi. Tres mesos d'ésser a Azpeitia, en sortint de París, foren suficients per regenerar aquell poble i molts altres de la rodalia que acudien a sentir aquelles paraules de vida, i admirar aquell exemple més fort que totes les paraules. Ni els mals exemples de la seva joventut, ni la poca edificació que donaven alguns de la seva família, pogueren destorbar aquest efecte. Tot havia de cedir a la força sobrenatural que sortia de tota la seva persona, a imatge i semblança de lo que ens conta l'Evangeli de la persona de Nostre Senyor Jesucrist.

Quan entrà a Itàlia, venia ja acomboiat d'aquells homes extraordinaris, que, essent només nou, eren legió. Per allà on passaven, floria la terra amb florida de santedat. Ignasi fixà la seva estada a Roma per raó del càrrec, d'on no va sortir sinó poques vegades a expedicions apostòliques; però allí va deixar sentir-se la seva influència d'una manera molt singular. Enumerem només algunes

de les seves obres. Va procurar una llei apostòlica que assegurava l'assistència espiritual dels malalts. Roma anava plena de jueus, i ningú cuidava d'instruir-los ni tenien on recollir se els qui quedaven desamparats. Primer, ell els va rebre a casa, i després, va procurar que es fundés una casa de catecúmens, i que es dongués una llei pontifícia perquè no perdessin res dels seus béns els qui es convertien. També hi havia gran munió de dones perdudes, i en frase d'un escriptor presencial, «s'abrusava la ciutat en aquest foc de l'infern». A casa es patia molta necessitat, però hi havia unes relíquies de l'antiga Roma que podien adinerar-se. Ignasi va fer vendre aquelles pedres, per començar una fundació on poguessin recollir-se aquelles desgraciades, i ell mateix les acompanyava pels carrers de Roma, quan volien deixar aquella mala vida. Aleshores fou quan digué aquella paraula de tan amor a un que el reptava, com d'aplicar-se a una feina inútil: «si jo amb tots els meus treballs podia destorbar un sol pecat mortal, els donaria per ben pagats, perquè no fos ofesa la majestat infinita de mon Criador i Senyor».

Va fundar també un establiment on poguessin recollir-se les donzelles honrades que corren perill de perdre's, i dues cases d'orfes, una per nens i altra per nenes, per subvenir, tant a la seva necessitat material, com a la seva bona educació cristiana.

Dues coses cal advertir molt notables en l'acció de Sant Ignasi a Roma. Una que no s'enlluernava gens amb l'entusiasme momentani d'un fervor tan fàcil d'encendre com d'apagar, sinó que anava sempre a la institució, que és la única que dóna fermesa a les idees i a la bona voluntat. La segona cosa notable és, que ell prenia lo què pròpiament és acció apostòlica: sacrificar-se a si mateix, i desvetllar el sacrifici dels altres, per crear la bona obra; després, quan ja marxava tota sola, ell la deixava a altres persones, i mirava d'anar a desvetllar altres energies.

Parlem ara dels medis generals de reforma senyalats per Ignasi a la Companyia.

La ocupació primera que Sant Ignasi va pendre per a si, i va ensenyar als seus companys, era lo què en deien tracte amb els pròxims, en les tres formes de conversa espiritual, exercicis i predicació. La matèria i l'esperit d'aquests tres ministeris, eren substancialment idèntics; la forma literària tampoc era tan diferent com veiem ara, després que el sermó s'ha tornat presumptuós i ple de vanitat paraulera. Aquells homes vivien de la santedat, i donaven als demés, gairebé per contagi, lo què els brollava de l'ànima. Ignasi, parlant del gran concurs que tenien en les seves prèdiques, dóna, entre altres, una raó que no entendran els qui en diuen *oradores,* i volem posarla aquí a la lletra: «La tercera [razón], porque no tenemos juicio que elegancias ni primores nos

acompañan, y con todo esto tenemos juicio, por muchas experiencias, que el Señor nuestro, por la su infinita y suma bondad, no nos olvida, y a otros muchos por nosotros, tan baxos y sin ninguna quenta, ayuda y favorece» [1]. Ja ens ha dit el Pare Rivadeneira com Ignasi no deia paraula ben dita en italià; però quan, en acabar el sermó, alçava la veu, i clamava que havíem d'estimar a Déu de tot cor, amb totes les forces, amb tota l'ànima i la vida, tothom queia de genolls, penetrat de devoció, i molts fets un mar de llàgrimes. Doncs proporcionalment diu lo mateix dels seus companys, tant per lo què toca a la ignorància de la llengua, als començaments que eren a Itàlia, com per l'eficàcia divina de l'esperit. El poble de Portugal, amb un instint dreturer i clarivident, els deia els apòstols.

Algunes circumstàncies cal que notem en aquest ministeri de la paraula, tal com va inaugurar-se en la Companyia. Primer, era de tothom i sempre. Ignasi, que governava; Fabro, que anava enviat del Papa a Parma, a Alemanya i a Espanya; Salmerón i Broet, Nuncis pontificis d'Irlanda; Laínez i Salmerón, grans teòlegs del Concili de Trento; Bobadilla, delegat en les dietes imperials; tothom mirava com el seu primer i essencial ministeri la predicació apostòlica. Segonament, aquells homes no es lligaven ni es deixa-

[1] *Monumenta Ignatiana*, Ser. 1, vol. 1, pàg. 139.

ven lligar mai en matèria de predicació: o en altres paraules, no eren regits pels ministeris que altres els imposessin, sinó que ells predicaven on i quan els semblava bé. Per això van renunciar a tota mena d'estipendi, per tenir tota la llibertat apostòlica. Tercer, el seu principal ministeri era sempre de humilitat: els nens del carrer cridats amb una campaneta, els pobres i malalts dels hospitals. Als qui anaren al Concili de Trento, Sant Ignasi va manar que, abans de dir el seu dictamen en aquella assemblea, evangelitzesin els pobres segons la norma evangèlica. Quart, finalment, sentien vivíssimament que tota vida espiritual ve de la unió amb Jesucrist, i per això, el fi i terme de tota la seva predicació era portar la gent als sagraments. Ara no ens sembla això gran meravella, però aleshores era una novetat prodigiosa. Sant Tomàs de Villanueva, lloant la Companyia en un sermó, li atribuïa una radical transformació del poble cristià en aquest punt. «En temps dels avis, deia, era gran cosa combregar una vegada a l'any, en tota la cristiandat no hi havia qui s'hi atancés més sovint, i encara amb poca llum i preparació; però ara, onsevulla que hi hagi la Companyia, es veu gran freqüència de moltes persones que tracten de devoció i oració.»

Del ministeri de la paraula, tal com l'acabem d'englobar, cal desglosar-ne els Exercicis, que són obra original de Sant Ignasi, i ocupació característica de la Companyia de Jesús. «Els

Exercicis, escrivia Sant Ignasi, sense cap rezel de presumpció, són lo millor que jo en aquesta vida puc pensar, sentir i entendre, tant per aprofitar-se hom a si mateix, com per fructificar, ajudar i aprofitar a molts d'altres.» Els primers companys de Sant Ignasi són tots conquesta dels Exercicis, i sempre que ell veia alguna persona que podia tenir particular influència en l'Església de Déu, tot el seu afany era induir-la a practicar aquest recés extraordinari. Ben clar se li veu en el llibre la cura que va posar en què poguessin ésser aplicats a tota mena de persones, però sobretot a les que tinguin *molt subjecte,* com diu ell.

Tota la Companyia ha mirat sempre com seu aquest ministeri, que ara per la misericòrdia de Déu ha arribat a ésser general de tota l'Església, no sols en donar-los i rebre'ls, sinó fins i tot entrant com pràctica canònica dintre la seva legislació. El perill que tenen els Exercicis, quan s'estenen, és que s'afebleixin en la seva força i intensitat. D'això es queixava ja Ignasi en el seu temps. La única manera de què això no succeeixi, és que el qui els dóna, els hagi sentits verdaderament en tota la seva energia, i que visqui d'ells en tota la seva vida.

Un altre ministeri hi hagué introduït per Sant Ignasi, que en el seu començament no sols causà estranyesa, sinó verdadera persecució; i és el consagrar tota la vida i ésser dels religiosos

a l'ensenyament de la joventut, no solament en les matèries sagrades i en les altes ciències, sinó també en els més humils rudiments de les lletres. Ignasi comprengué amb gran clarividència que això arribaria a ésser el fonament de tota la societat, a mida que la cultura s'anés fent propietat i patrimoni de tots. Lo que va fer popular la Companyia per tota Europa, foren els col·legis. On havia entrat la guerra religiosa, els col·legis foren un nucli formidable de resistència i d'atac; allà on no hi havia tal malura, els col·legis crearen generacions més fervoroses i millor preparades a la vida. No ens cal sinó mirar al voltant nostre. Mirem la munió incontable de Congregacions religioses, fundades després de la Companyia, dedicades a ensenyar per professió; mirem la transformació que les antigues han sofert en aquest sentit.

Un altre ministeri típic són les missions. El primer ideal de Sant Ignasi, nodrit quinze anys seguits dintre del seu cor, i comunicat fervorosament als seus companys, era l'evangelització dels infidels. Per això volia anar a Terra Santa i quedar-se allà; i quan va veure tancada aquesta porta, presentà al Papa tota la Companyia perquè l'enviés onsevulla del món, fent especial menció de les terres paganes, heretges i cismàtiques. Colon obria la porta d'Amèrica; Gama, la de les Indies orientals, com convidant el zel apostòlic de San Ignasi. Dels temps dels Apòs-

tols potser no s'havia vist una obra evangèlica tan meravellosa com la de Xavier. Certament, ella no pot ésser atribuïda a cap causa humana, perquè totes són desproporcionades i incòngrues per aquella nova creació de l'Esperit Sant. Mes tota vegada que Déu ha disposat que fins les coses sobrenaturals d'aquesta vida tinguin una mena d'encadenament i generació d'altres criatures, hem de dir que Xavier és tot ell fill d'Ignasi, i que la puresa evangèlica del seu apostolat raja incontaminada de la deu puríssima de l'esperit que Ignasi li comunicà. No podríem dir-ho amb millors paraules que les del mateix Apòstol de les Indies. Quan ell va escriure la seva cèdula votant a Ignasi per General de la Companyia de Jesús, va fer-ho d'aquesta manera: «Jo, Francesc, dic i afirmo, no induït per cap home del món, que, segons mon judici i dictamen de la meva consciència, te d'ésser elegit Superior de la nostra Companyia, a qui tots hem d'obeïr, nostre antic i verdader pare Don Ignasi, el qual, ja que va aplegar-nos a tots amb no poques penes, també sabrà conservar-nos, governar-nos i augmentar-nos de bé en millor, per tenir un coneixement total de cadascú de nosaltres.» Per aquelles terres de la India, a tots donava noves de què a Europa tenia un Pare que era un Sant, i com a tal li escrivia, agenollat, les cartes, i portava la seva firma penjada al coll juntament amb la fórmula de la seva professió.

Seria temeritat resumir en una plana les gestes de Xavier. La major i millor part només la sap Déu Nostre Senyor, però les engrunes només que han arribat a nosaltres, semblen transportar-nos a les meravelles de Pentecostès. Allò és un món de nacions que neixen a la gràcia. Tota Europa sentí aquesta esgarrifança sobrenatural, quan va arribar la carta de l'Apòstol de 12 de Gener de 1544, tres anys després de la seva sortida de Portugal, en què contava l'èxit de la seva missió. Començant del Papa, i arribant fins als bancs de les aules universitàries, tot el món eclesiàstic restà meravellat. Aquella carta rodà tot el món, i pogué dir-se amb raó, que Xavier «no havia fet menys fruit a Espanya i Portugal amb la seva carta, que a les Indies amb la seva doctrina.» La missió de Xavier només durà onze anys, i encara va morir-ne quatre abans que Sant Ignasi.

Ignasi va obrir també i vegé regades amb suor i sang dels seus fills les missions del Brasil i del Japó, cada una de les quals podria fer gloriosa una Orde apostòlica. Una expedició de jesuïtes anà al Congo, una altra a l'Africa a rescatar captius i predicar l'evangeli, on, vell i malalt, desitjava passar-hi el mateix Ignasi. Finalment, en son temps també es fundà la missió d'Etiopia. L'*ite, incendite, inflammate omnia,* amb què despedia els seus fills a aquestes empreses glorioses, ens revela bé tot el seu esperit.

Tan dificultosa i necessària com la propagació de la fe entre els gentils, es presentava la defensa de la mateixa entre els heretges. Aquella Alemània capgirada, semblava haver-se-li clavat al cor a Sant Ignasi, i d'aleshores ençà sempre la Companyia ha fet oracions particulars per les regions septentrionals. Però no foren solament les oracions l'instrument usat pel Sant, sinó també, i d'una manera molt especial, el treball dels seus fills. Com la perversió venia de dalt en aquelles nacions, allà anà també la seva acció. Fabro, Bobadilla, Le Jay, foren enviats a les corts dels prínceps, a les dietes, als Bisbes, als Capítols, a les universitats, per a influir en la conservació i defensa de l'antiga fe, i més que res, l'autoritat de l'Església i del Papa, condemnades a mort per Luter. I fou ben eficaç aquest apostolat. Per exemple, la Universitat i clero de Colònia no va defallir gràcies a la paraula de Fabro; i per citar encara un cas més transcendental, ell va guanyar amb els Exercicis a Canisius, que fou l'apòstol de tota Alemània.

La lluita fou essencialment cultural. Colònia, Inglostad, Viena i Praga, foren els nuclis estratègics, tant per haver-hi en ells grans masses escolars, com per les altes autoritats que hi residien. L'any 1563, l'embaixador espanyol Comte de Luna deia públicament en el Concili de Trento, amb assentiment de molts prelats, que la millor manera de reconquerir Alemània, fóra la multi-

plicació dels col·legis de la Companyia. Ignasi va compendre que necessitava un estat major de clergues seculars del país molt ben formats, i que enlloc podria fer-se això millor que a Roma. Decididament va tirar-se a la fundació del Collegi Germànic, i va pendre damunt seu no solament la direcció espiritual i literària, sinó també la econòmica, de què tothom fugia. La butlla de fundació porta la data de 31 d'Agost de 1552. El Col·legi Germànic ha sigut una de les més glorioses obres romanes, de transcendència incalculable per a la religió catòlica.

El darrer any de la seva vida Ignasi havia tingut el pensament de formar un seminari d'escriptors, especialistes contra la reforma protestant. La mort va destorbar-li aquesta nova empresa, que sembla avençar-se molt enllà de l'esperit del seu temps.

En acabar de tractar el punt de la reforma, tan lligada amb tot, hom no pot resistir a la pregunta: ¿què judicava Sant Ignasi del Renaixement? La qual porta naturalment aquesta altra: ¿quin sentiment estètic i artístic tenia el Sant Fundador? Tinguem en compte que Ignasi viu en el segle dels grans artistes, com Miquel Angel i Rafael; que Roma, en arribar-hi ell, semblava estar tota ocupada en recollir l'herència de les arts paganes, i fer-les reviure amb tot el seu esplendor; que funda una religió essencialment dedicada a l'estudi, i que és la primera d'obrir

col·legis, on principalment s'ensenyen les lletres humanes.

Cal contestar aquestes preguntes més per indicis i conjectures, que no pas amb raons demostratives. No sembla que tot aquell resplendor artístic enlluernés poc ni molt a Sant Ignasi, enterament ocupat en obres sobrenaturals; lo qual, per altra part, ja sembla cosa general de tots els Sants d'aquell temps. Es clar que mai va tenir temps ni medis per pensar gaire en aquests problemes; però hi ha indicis de què, per si mateixos, no interessaven el seu esperit, i que més aviat mirava aquells afanys amb mirada compassiva. Fent obres en nostra pobra casa, surten antics monuments. Ignasi diu al Pare Codaci que li vengui «aquelles pedres antigues», per dedicar el seu producte a una obra de zel. En quant a la literatura, ja a Barcelona va omplir-se de rezel i antipatia als llibres d'Erasme, i mai volgué que es tinguessin en la Companyia. En les Constitucions, diu dels autors del paganisme: «Dels llibres pagans de lletres humanes res no s'explicarà que repugni a la honestedat. Dels altres, la Companyia podrà usar-ne *ut spoliis Aegypti*. Llibres de cristians, encara que siguin bons, tampoc han d'ésser llegits si l'autor és dolent, perquè algú no se li aficioni.» Per fi, diu que convindrà determinar d'una vegada quins llibres de lletres s'han d'usar i quins no [1].

[1] *Constitucions*, P. IV, cap. 5, n. 4.

Per altra part, recomana particularment l'elegància de l'estil, que hi hagi qui tingui càrrec de corregir-lo, que es facin composicions acurades, que alguna vegada podran ser enviades als superiors majors, finalment, que els qui tinguin dots especials en aquest ram, poden dedicar-se a altres estudis particulars. Dóna tota l'amplitud al nom de Lletres humanes, comprenent-hi, no solament la gramàtica i la retòrica, sinó també la poètica i la història, les llengües llatina, grega i hebrea, i on siguin necessàries, també la caldea, aràbiga i índica; reconeix que són necessàries, «particularment en els nostres temps», i que no es pot, com en les altres facultats, definir exactament el temps que ha de donar-se a aquest estudi, que depèn molt de les aptituds de cada subjecte.

Una nota singular cal advertir, i és la importància que dóna Sant Ignasi en les Constitucions a l'estudi de la llengua vulgar. Als estudiants de la Companyia mana que aprenguin bé la llengua del poble, *linguam populo vernaculam bene addiscere,* perquè estiguin ben preparats a fer amb profit els ministeris espirituals. Aquesta llei, baldament sigui per fins purament apostòlics, té un valor especial, si es té en compte el despreci amb què eren mirades les llengües vulgars per aquella societat literària, purament arqueològica i convencional.

Vistes totes aquestes coses, sembla que podem afirmar, que Sant Ignasi no va sentir gran

admiració per les arts plàstiques del renaixement; que va donar a les lletres clàssiques tota la importància que demanava el seu temps a major glòria de Déu, sense deixar les vulgars, i que personalment tenia en això, com en tot lo demés, el bon sentit de lo just i convenient. Altres sentiments estètics no els hi coneixem, exceptuant l'atracció dolcíssima que sentia a la música sagrada.

EPÍLEG

Mort de Sant Ignasi

(31 de Juliol de 1556)

SANT Ignasi havia estat moltes vegades malalt, alguna de verdadera gravetat i a punt de morir. Per aquesta seva experiència, havia deixat consignades en l'Examen i en les Constitucions les virtuts que han de practicar en aquest cas els fills de la Companyia, als qui mana que mirin la malaltia com un do de Déu, tan preciós com la salut. Ell va complir perfectament aquestes regles, com les demés que havia escrit. Veusaquí lo que escriu el P. Càmara.

«En les seves malalties Nostre Pare creia als metges amb la mateixa perfecció que ell desitjava i volia que tinguessin els de la Companyia als seus superiors. En aquesta matèria semblava home que hagués perdut el judici en les coses que li manaven de la salut. Essent a Roma va

posar-se molt malament, i el curava un metge jove i de poca ciència, el qual, enganyant-se en l'arrel de la malaltia, li aplicava remeis que li feien molt de mal. Era l'estiu, i el temps de les grans calmes de Roma, i li manava estar tapat amb moltes flassades, tancades totes les portes i finestres perquè no entrés aire, i que no begués sinó vi pur i molt fort, pensant que els seus mals de ventre venien d'enfredorament. El Pare s'abrusava, però mai demanà una gota d'aigua; es desfeia en suor a força de la gran febre, fins a passar els matalassos, però mai va queixar-se; sentia defallir-se, però mai ho va manifestar, mostrant tanta confiança en el metge, com si fos un home perfectíssim en la ciència, encara que per altres cantons sabia prou la insuficiència dels seus coneixements. Finalment, la cosa arribà a tal punt, que ja començava a preparar-se a morir, lo qual nosaltres vem entendre, perquè va manar que ningú entrés a parlar-li sinó l'infermer, encomanant tots els negocis de la Companyia als Pares, com qui feia testament. Aleshores vem aplegar-nos tots els Pares professos que érem a casa, i a tots va semblar-nos estar obligats a cridar un altre metge que el visités, a veure si el podia salvar. Vingué el Dr. Alexandre, i així que el va veure i s'informà de lo que es feia en la cura, començà a cridar que l'havien mort a força de calor. Manà desseguida que li treguessim molta roba, que obrissim les finestres, que li donessim

tanta aigua fresca com volgués, i d'aquesta manera es posà bo molt aviat» [1].

Conta el P. Nadal haver sentit dir ell i altres a Sant Ignasi, que tres gràcies demanava a Déu abans de morir: primera, que l'Institut de la Companyia fos confirmat per la Seu Apostòlica; segona, que igual mercè tingués el llibre dels Exercicis Espirituals; tercera, que pogués escriure les Constitucions. Notem l'alta espiritualitat d'aquest gran home. No demana fundacions de grans cases, gestes apostòliques per les nacions, la conversió del món. Entenia que hi havia una arrel més alta de totes aquestes coses, que era la Companyia mateixa, fundada damunt la columna de veritat que és l'Església, i nodrida en la vera doctrina espiritual dels Exercicis i les Constitucions.

Déu li havia concedit aquestes tres gràcies. L'aprovació de la Companyia i la redacció de les Constitucions ja queda explicada. L'any 1548 el Papa Paulus III va aprovar solemnement el llibre dels Exercicis. Sant Francesc de Borja, que ja era jesuïta des de 1546, encara que exteriorment no havia fet cap mutació en la seva vida, per especial gràcia pontifícia, demanà al Papa que fes examinar aquell llibre, i li dongués la seva aprovació. Examinat pel Cardenal inquisidor, el Vicari de Roma i el Mestre del Palau

[1] *Monumenta Ignatiana*, Ser. 4.ª, vol. 1. *Memoriale*, n. 35, pàg. 169.

Pontifici, fou trobat «ple de pietat i santedat, i utilíssim per a l'edificació i profit espiritual dels fidels». En conseqüència, el Papa l'aprova amb tota la seva autoritat, «amb totes i quiscuna de les coses en ell contingudes», i exhorta els fidels cristians de tots els estats a què l'usin per a nodrir la seva pietat. El breu porta la dada del darrer dia de Juliol de 1548, el que havia d'ésser santificat per la seva mort, i restar perpètuament el dia de Sant Ignasi. Assolides, doncs, les tres gràcies tan desitjades, Ignasi ja podia cantar el seu *nunc dimittis*.

Abans de contar la mort de Sant Ignasi, volem recollir una plana interessantíssima de les cartes de Sant Francesc Xavier, perquè talment sembla l'abraçada fins al cel dels dos Sants, Pare i Fill. Xavier temps ha que acabava les seves cartes, dient que no es veurien més en aquesta vida, i que per això mateix fóra més dolça l'eterna delícia de tornar-se veure en el cel aquells, a qui Déu havia juntat tan amorosament en aquest desterro. Ara tornava Xavier de la gran missió del Japó, i volia passar a la més ampla i difícil de la Xina. Una de les raons que tenia per llençar-se a aquesta empresa, era perquè no sabia hi hagués lloc en el món de martiri més segur, i ell tenia necessitat de morir per Jesucrist.

Precisament aleshores Ignasi portava de cap fer venir a Xavier de la India a Roma. Va córrer la veu, que era per a fer-lo General de la Compa-

nyia. Ja hem vist com l'any 1550 intentà Sant Ignasi renunciar el càrrec. Sant Ignasi, en la carta de manament, li diu que és per a enterar al Rei de Portugal i al Papa de tot lo d'allà. Sigui com sigui, el cert és que Ignasi va començar a preparar les coses per l'ordre definitiva, que no tingué efecte, perquè quan aquesta arribà a l'Orient, Xavier ja era mort. En la carta, doncs, a què ara contestarà Xavier, Ignasi només li deia els grans desigs que tenia de veure'l abans d'acabar aquesta vida. Xavier escriu fortament impressionat, però amb pressentiment, i qui sap si amb certesa, de què això no seria.

«Verdader Pare meu. Una carta de vostra santa Caritat rebí a Malaca, ara en tornant del Japó, i sols Déu sap la consolació de la meva ànima, en rebre noves de tan desitjada salut i vida. Però entre altres moltes santes paraules i consols de la seva carta, vaig llegir les darreres, que deien: «tot vostre, sense poder-vos mai oblidar, Ignasi», les quals, així com amb llàgrimes les vaig llegir, amb llàgrimes també les escric; recordant-me del temps passat, del gran amor que sempre va tenir-me i em té, i també considerant, que dels grans treballs i perills del Japó va deslliurar-me'n Déu Nostre Senyor per la intercessió de les oracions de vostra Caritat.

»Vostra santa Caritat m'escriu quins desigs té de veure'm abans d'acabar aquesta vida. Déu Nostre Senyor sap la gran impressió que van fer

a la meva ànima aquestes paraules de tan gran amor, i quantes llàgrimes em costen les vegades que d'elles em recordo, i en pensar que podria venir aquest consol, perquè a la santa obediència no hi ha cosa impossible. Per amor i servei de nostre Déu, li demano una caritat, que, si el veia present, li demanaria de genolls, tirat a les seves santes plantes, i és aquesta: que envïi per aquestes terres alguna persona coneguda de vostra santa Caritat, per ésser Rector del Col·legi de Goa, perquè aquest Col·legi té grandíssima necessitat de cosa que vingui de la seva mà.

»Per amor i servei de Déu Nostre Senyor, que vostra santa Caritat i tota la Companyia m'encomanin contínuament a Déu. Desitjo ser recomanat a tots els Pares, però sobretot als professos, i això per intercessió de la vostra santa Caritat. I així acabo pregant a Déu Nostre Senyor, prenent en la terra per intercessor a vostra Caritat, amb tota la Companyia, i juntament amb tota l'Església militant, i en el cel també primerament a tots els benaventurats que en aquesta vida foren de la Companyia, i a tota l'Església triomfant, a fi de què pels seus mèrits i precs, Déu em faci sentir en aquesta vida la seva santíssima voluntat, i després de sentir-la, gràcia per a complir-la bé i perfectament.

De Cochin, a 29 de Gener de 1552.

Fill menor i en desterro major

Francesc.»

La carta tardà molt més d'un any a arribar a Roma, de manera que Sant Ignasi no pogué contestar fins el dia 28 de Juny de 1553. Li mana que vagi a Roma, i les raons que li dóna, ultra d'informar al Rei i al Papa, són perquè dongui escalf a lo d'Etiopia, que estava encallat, i a lo del Congo, i a lo del Brasil. Ignasi, que, com diu l'Església, tenia un cor més gran que el món, coneixia bé el seu fill Xavier, i sabia que a més de la India i el Japó i la Xina, encara cabien en ell Africa i Amèrica totes plegades.

El dia 9 d'Abril del mateix any 1552 encara Xavier tornà escriure a Sant Ignasi, i aquesta fou la seva darrera carta. En ella li diu que dintre de sis dies s'embarca cap a Xina. Les darreres paraules són: «Déu ens ajunti al cel, i si ha de ser a major glória seva, també aquí en vida. De part meva en tinc prou que m'ho manin, que res no em costarà fer-ho per obediència. M'asseguren tots que de la Xina es pot passar a Jerusalem. Si trobava que això és veritat, us faré saber les llegües que hi ha de distància, i els mesos de camí que s'hi han de posar.

De Goa, a 9 d'Abril de 1552.

Fill menor en desterro major

Francesc.»

Notem aquesta darrera indicació de la via de Xina a Jerusalem. L'imperi immens de la Xina afegit a la India i al Japó, era petit per Xavier, encara bullia en aquell cor l'afany d'anar a

Terra Santa on va predicar Nostre Senyor Jesucrist. Aquell primer propòsit de tots els companys d'anar a Jerusalem, no havia fugit de l'ànima de Xavier, i potser allí somniava donar la vida pel Redemptor. ¡Oh pensament altíssim! ¡I com degué fer plorar a Sant Ignasi!

El dia 2 de Desembre moria Xavier en Sanchon, illa davant de la Xina, i moria abandonat de tothom, ajegut a terra, sota una cabanya de palla deixada de caritat, però amb l'ànima posada altíssimament en Nostre Senyor. Quan arribà la carta de Sant Ignasi, manant-li que tornés a Europa, Xavier ja era al cel. Ignasi va rebre lletres en què se li contava aquesta mort gloriosa, la glòria que Déu li concedia de la incorrupció corporal, i el triomf imponderable amb què van entrar a Goa les relíquies d'aquell fill seu tan estimat. Es ben possible que Ignasi tornés a repetir el *nunc dimittis*.

Per la narració de la vida de Sant Ignasi, hom compendrà fàcilment que aquella naturalesa havia d'estar minada i a punt de caure. Tants fadics, tantes peregrinacions, tantes penitències, tantes malalties, el pes terrible de tants negocis, semblen carga superior a les forces corporals més robustes. Anys havia que aquell cos només se sostenia per l'esforç heroic del seu esperit. S'afegien penes internes d'aquelles que maten de tristesa. El Papa Paulus IV i Felip II estaven en guerra, i Roma era tota ressonant d'armes. Ig-

nasi no podia veure aquest espectacle sense plorar, i sortí de Roma a una masia, a veure si l'esperit reposava, o almenys tenia més llibertat de desfogar la seva pena. Vingué la calor, que l'acabà d'atuïr. Encara hi havia una altra causa de mort, que era la principal sens dubte: el desig, o millor dit, l'afany i ànsia vivíssima de veure a Déu. No podia pensar en la mort sense desfer-se en llàgrimes de pura alegria. Per l'Octubre de 1554 ja havia sentit necessitat d'un Vicari per governar la Companyia, i va fer-ne el P. Jeroni Nadal.

Ignasi se la sentia venir la mort, depressa i segurament. En una carta a D.ª Eleonor Mascareñas, gran benefactora seva, es despedeix, dient-li que aquella era la seva darrera lletra, i que de cel estant l'encomanaria més a Déu. Sentint-se pitjor, de la masia va tornar a Roma. A casa hi havia molts malalts en aquella ocasió, i els metges, de tots feien més cas que no pas d'Ignasi, pensant-se que era la seva habitual depressió. Mes ell va voler confessar-se i combregar per morir. Deixem la narració del seu traspàs a la ploma del seu secretari P. Polanco, qui la va escriure al P. Rivadeneira, després d'haver-ho presenciat tot punt per punt.

«Aquesta carta, diu, es per fer saber a Vostra Reverència i a tots els seus súbdits germans nostres, que Déu Nostre Senyor ha sigut servit de pendre'ns i portar-se'n amb Ell a nostre bon

Pare Mestre Ignasi, divendres matí, 31 de Juliol, vigília de Sant Pere *in vinculis,* desfent els lligams que el tenien fermat a aquesta carn mortal, i portant-lo a la llibertat dels seus escollits, conforme als desigs d'aquest benaurat sirvent seu, qui, encara que portava amb gran paciència i fortalesa aquesta peregrinació i les seves penes, molts anys ha desitjava intensament volar a la pàtria celestial, a veure i glorificar a son Creador i Senyor. La Divina Providència ens l'ha deixat fins ara, perquè amb el seu exemple, prudència, autoritat i oració, anés endavant aquesta obra de nostra mínima Companyia, que per ell havia sigut començada; mes ara que ja té arrels mitjanament fortes, per créixer ella i multiplicar-se el fruit que arreu produeix, se'ns l'ha emportat al cel, d'on ens enviarà tan més copiosa pluja de gràcies, com estarà més unit al qui és mar profundíssima d'elles i de tot bé.

»En aquesta casa i demés col·legis de la ciutat, encara que no podem deixar de sentir la privació de l'amorosa presència de tal Pare, però el sentiment és sense dolor, i les llàgrimes amb devoció, i la seva enyorança amb augment d'esperança i alegria espiritual. De part seva veiem clar que ja era hora d'arribar a reposar verdaderament dels seus perpètus treballs, i que de les malalties anés a l'eterna salut, i de les seves llàgrimes i sofriments passés a la benaurança i felicitat perpètua. De part nostra, no solament no

pensem haver-lo perdut, sinó que ara més que mai esperem que ha d'ajudar-nos aquella seva vivíssima caritat, i que per la seva intercessió, la misericòrdia divina farà créixer en esperit i nombre les fundacions de la nostra Companyia, per al bé universal de l'Església.

»I perquè V. R. voldrà saber més en particular lo què va passar en el trànsit de nostre Pare que ja tenim al cel, sàpiga que va ser amb una gran facilitat, i que encara no va durar una hora, quan vem adonar-nos de què se'ns n'anava. Teníem a casa molts malalts, i entre ells, el Pare Mestre Laínez, D. Joan de Mendoza i alguns altres, greus. Nostre Pare tenia també alguna indisposició, i quatre o cinc dies abans havia estat una mica enfebrat, i després dubtàvem si tenia febre, encara que se sentia molt caigut com altres vegades. El dimecres va cridar-me, perquè digués al Doctor Baltassar de Torres que el contés entre els altres malalts. Com que no donàvem importància al seu mal, cuidàvem més dels altres que no pas d'ell. Ell el va veure, i ademés el visitava també cada dia un altre metge amic nostre, que es diu Mestre Alexandre. El dijous vinent em fa cridar a les vint hores [quatre de la tarda], i fent sortir l'infermer, em diu que seria bo anés a Sant Pere, per fer saber a Sa Santedat que ell s'estava acabant sense esperança, o quasi sense esperança de vida temporal; per això humilment suplicava a Sa Santedat, que els dongués la

benedicció a ell i al Mestre Laínez, que també corria perill; i que si Déu Nostre Senyor els feia la gràcia de dur-los al cel, allí pregarien per Sa Santedat, com ho feien a la terra cada dia.

»Jo vaig dir-li: «Pare, els metges no temen cap perill d'aquesta malaltia de V. R., i jo també confio que Déu encara ens l'ha de conservar alguns anys per al seu servei. ¿Vol dir que es troba malament per morir?» «Estic, contestà, que no em falta sinó finar», o unes paraules per l'estil. Jo vaig refermar-me en què tenia esperances de més llarga vida, com les tenia; però vaig dir-li que faria el seu encàrrec, preguntant-li si n'hi hauria prou que hi anés el divendres vinent, perquè aquella tarda escrivia a Espanya per via de Gènova, i el correu sortia el dijous. Contestà: «jo més m'estimaria que fos avui que no pas demà, i com més aviat fos, estaria més content; però feu-ho com vos sembli, ho deixo lliurement en vostres mans.» Jo, per poder dir que els metges hi veien perill, si realment n'hi veien, aquella tarda mateixa vaig preguntar al principal, que era el Mestre Alexandre, que ens digués clarament si nostre Pare perillava, perquè m'havia donat tal comissió pel Papa. Ell contestà: «avui no us puc dir si hi ha perill, us ho diré demà.» Segons això, i perquè el Pare ho havia deixat al meu albir, va semblar-me, segons prudència humana, que seria millor esperar el divendres vinent, per saber lo què deien els metges. Aquella

mateixa nit del dijous vem trobar-nos plegats amb el doctor Madrid a l'hora de sopar nostre Pare, i va sopar bé, per lo què ell solia, i va parlar amb nosaltres de tal manera, que jo me'n vaig anar a dormir sense cap por d'aquesta malaltia. El dematí, a punta de sol, vem trobar a nostre Pare *in extremis*. Jo vaig corrents a Sant Pere, i el Papa, mostrant gran pena, donà la seva benedicció, i tot lo què podia donar, molt amorosament. Dues hores després de sortir el sol, sent amb ell el Pare doctor Madrid i el Mestre Andreu Frusius, entregà la seva ànima al Creador i Senyor, sense cap dificultat.

»Mort nostre Pare, per conservar el seu cos, va semblar convenient treure-li les entranyes i embalsamar-lo d'alguna manera. Això mateix fou causa de gran edificació i admiració. Van trobar-li el ventrell i els budells tan estrets, que els seculars entesos en aquestes coses, deien era prova de les seves grans abstinències passades, i de la gran fermesa i força d'esperit que tenia, puix estant tan dèbil, treballava tant i amb una cara tan alegre i sempre igual. També li van trobar tres pedres al fetge, fruit, deien, de la mateixa abstinència que li va assecar. Lo qual va confirmar lo què el bon vell don Diego de Eguia — en glòria sigui — solia dir: que nostre Pare feia molt temps que vivia de miracle. Realment, amb aquell fetge no es veu com podia viure naturalment, sinó que Déu Nostre Senyor li devia conservar la vida,

suplint la falta d'òrguens corporals, perquè aleshores era necessari a la Companyia. Vem tenir el seu cos estimat fins el dissabte després de vespres, i fou gran el concurs d'amics i amb gran devoció, encara que vem deixar-lo en el mateix lloc on va morir: qui li besava les mans, qui els peus, qui li feia tocar rosaris; i hem tingut grans treballs per defensar-nos dels qui volien trossos del seu bonet o vestit, o li prenien cordons, còfies o altres coses seves. Nosaltres res hem donat als qui ho demanaven, ni permetíem que ho prenguessin, si ho vèiem. També van fer-li alguns retrats de pintura i escultura, perquè en vida mai ho volgué, per més que molts ho demanaven.»

Nota el P. Rivadeneira la humilitat, simplicitat i naturalitat amb què volgué morir. Sabent de cert la seva mort, no volgué reunir sos fills, i exhortar-los i acomiadar-los, com ho han fet altres fundadors; no volgué senyalar Vicari, com ell mateix havia donat facultat al General en les Constitucions que escrigué; no volgué fer cap manifestació externa de gran perill, fora de lo que li semblà necessari insinuar, i encara deixant-ho a la determinació d'altri. Per a ell, morir era com un altra qualsevol de les seves obligacions, i com tal va fer-la. Havia donat proves tota la seva vida de no tenir cap temor a la mort, i en arribar l'hora, li obrí els braços amb tota simplicitat.

Però sobretot notem la manera heroica com

volgué morir sots les aparences de la més gran vulgaritat. Ell sent la mort que li arriba, i veu que no n'hi fan cas. Avisa lo suficient per complir la seva obligació, i veu que les coses segueixen el mateix tarannà. Es posa dolçament en les mans del Senyor, i vol morir sol com Xavier. No crida els de casa; a darrera hora hi entren casualment, quan ja era en els darrers instants. Volen donar-li ajut aleshores, i ell diu serenament: «ja no és temps d'això». Aixeca mans i ulls al cel, i diu la seva darrera paraula: «¡Jesús!»

El P. Laínez seguía gravíssim. Entraren alguns Pares en la seva habitació, i coneixent ell per la transmudança que hi havia alguna novetat, exclamà: «¿Es mort el sant, és mort?» No van poder ocultar-li, i ell, alçant les mans al cel va encomanar-se a la seva intercessió, pregant a Déu que pels mèrits d'aquella ànima santa el deslligués també de la presó del cos, perquè pogués acompanyar al seu Pare. Fou al revés, que va curar ràpidament, i tots pensaren que Ignasi li havia obtingut de Déu la salut, perquè pogués succeir-lo en el govern de la Companyia, tal com li havia profetitzat.

Sant Ignasi sembla que volgué fer una visita a Barcelona fins després de la seva mort, tal era l'amor que tenia a la nostra ciutat. Escoltem com ho conta qui el va veure, que és el seu amic i quasi germà, Joan Pascual.

«Tenia jo de costum cada matí d'anar a oir

la segona missa que es deia en la cripta de Santa Eulària, a punta d'alba. Un dematí em desperto, em vesteixo a corre-cuita, i me'n vaig depressa a la Seu, pensant que ja haurien acabat la primera missa que diuen a la Santa. Així que arribo a la porta de la Seu, tot just el sagristà l'obria. Entro, i el sagristà em diu: «home de bé, ¿què busqueu tan dematí?» Jo que li dic: «pensava que ja haurien dit la primera missa de Santa Eulària». Ell em fa: «ni l'han dita, ni la diran de tres quarts enllà». Torno jo: «ja que sóc aquí, esperaré la primera missa». Me'n baixo a la capella de Santa Eulària — que és sota l'altar major de la Seu, i s'hi baixa per molts graons que són davant de l'altar major, — i estant en oració, vaig sentir una música tan preciosa, que en restí espantat. Pujo fins al capdemunt de l'escala, per a veure quina música era aquella, i veig que de darrera l'altar major, pel cantó de l'evangeli, venia una professó, i va passar davant meu, on jo estava agenollat, que era la punta de l'escala. Davant anaven uns escolanets amb el seu sobrepellís, i després capellans amb roquets. Em vaig espantar de què, coneixent-ne tants de la Seu de Barcelona, aleshores no en coneixia cap. Darrera la professó en venien tres, l'un amb capa d'asperges al mig, i a dreta i esquerra dos amb dalmàtiques. Vaig conèixer el de la part esquerra que era el P. Ignasi, que ja era mort a Roma. En veient-lo, el vaig conèixer igual que quan era

a casa, i alçant-me al moment, vaig anar corrent a tirar-me als seus peus. Ell, allargant la mà dreta, em digué: «Pascual, no em toquis, que encara has de patir treballs en aquesta vida, i després ens veurem tots dos al cel». I es va fondre la professó.»

El Pare Rivadeneira dóna aquest retrat literari de Sant Ignasi. «Era d'alçada mitjana, o millor, tirava més a petit i baix de cos, essent així que tots els seus germans havien sigut alts i ben plantats. La cara feia molt respecte, el front el tenia ample i llis, els ulls fondos, les parpelles arronsades i arrugades de tantes llàgrimes que plorava contínuament; les orelles, mitjanes; el nas, alt i corvat; el color, d'una vivor temperada; la calva li afegia un aspecte venerable. El seu posat era alegrement seriós i seriosament alegre, de manera que amb la seva serenor alegrava els qui el miraven, i amb la seva gravetat els posava a to. Coixejava una mica d'una cama, però sense lletgesa, perquè, amb lo mirat que era en el caminar, quasi no es reparava» [1].

«De tots els retrats, diu el P. Rivadeneira, el més just i propi és el que Alfons Sànchez, retratista del Rei Catòlic D. Felip II, va treure a Madrid l'any 1585, davant meu, que suplia de paraula lo que el retrat mort, d'on el treia, no podia dir.» Aquest és el que va davant de tot en el present llibre.

1 *Vida de San Ignacio*, llib. 4, cap. 18.

Conservem, sobretot, dintre de l'ànima, el retrat espiritual de la seva santedat, que en aquesta vida hem volgut, i no hem sabut donar com pertocava; i demanem-li amb l'Església, que després que l'haguem imitat en la terra, mereixem amb ell ésser coronats en el cel. Amén.

A. M. D. G.

INDEX

Pàgs.

PRÒLEG. **Raó i caràcter d'aquest llibre**. 5

Vida del Món
1491-1522

Cap. I. **Infantesa** (Loyola 1491-1497). 21
Cap. II. **Carrera civil** (Arèvalo 1497-1517). 25
Cap. III. **Carrera militar** (Pamplona 1517-1521) . . . 29

Transformació Espiritual
1521-1538

Cap. I. **Loyola** (Juny de 1521 — Març de 1522).
§ I. Primeres experiències espirituals. . . 47
§ II. Metodització d'aquestes experiències . 51
§ III. Acabament de la conversió. 61

Cap. II. **Montserrat** (Març de 1522).
§ I. Camí de la Santa Muntanya 68
§ II. A la casa de la Mare de Déu 74

Cap. III. **Manresa** (25 Març de 1522 — Febrer 1523).
§ I. Arribada a Manresa 83
§ II. Primer període: pau espiritual 89
§ III. Segon període espiritual: tribulacions interiors. 95
§ IV. Tercer període espiritual: consolacions 105
§ V. Els Exercicis 115
§ VI. Sortida de Manresa 143

Cap. IV. **Peregrinació a Terra Santa** (Febrer de 1523 — Març de 1524).
§ I. Primera anada a Barcelona 151
§ II. Viatge a Itàlia i Jerusalem. 159
§ III. Estada a Jerusalem i retorn a Barcelona 165

Pàgs.

Cap. V. **Estudis** (1524-1535).

§ I. Barcelona (Març 1521 — Juliol 1526). . 175
§ II. Alcalà (Juliol de 1526 — Juliol de 1527). 189
§ III. Salamanca (Agost-Desembre de 1527) . 195
§ IV. París (Febrer de 1528 - Abril de 1535). 202

Cap. VI. **Providencial desenllaç** (1535-1538).

§ I. Azpeitia (Abril-Juliol de 1535) 229
§ II. Venècia (Juliol de 1535 — Juny de 1537) 236
§ III. Vincència (Juny-Novembre de 1537) . . 242
§ IV. Roma (Novembre de 1537-1538). . . . 248

La Companyia de Jesús
1539-1556

Cap. I. **Sant Ignasi, Fundador de la Companyia.**

§ I. Concepció i gestació de la Companyia . 261
§ II. Naixement i constitució de la Companyia 267
§ III. Legislació de la Companyia 279

Cap. II. **Sant Ignasi, General de la Companyia.**

§ I. Organització de la Companyia 299
§ II. Principis de govern de Sant Ignasi . . 312

Cap. III. **Sant Ignasi, Pare de la Companyia.**

§ I. El govern de Sant Ignasi era fundat en principis espirituals 320
§ II. El govern de Sant Ignasi era fundat en amor de Pare 327

Cap. IV. **Santedat exemplar de Sant Ignasi.**

§ I. Sant Ignasi, personificació de la santedat de la Companyia 339
§ II. Unió amb Déu 343
§ III. Domini de si mateix 349
§ IV. Virtuts exteriors. 360
§ V. Acció apostòlica. 367

Epíleg. **Mort de Sant Ignasi** (31 de Juliol de 1556). . 385

Nota. La decoració d'aquest llibre té el següent origen. El gravat de la coberta és adaptació del que porta el P. Rivadeneira en la seva vida iconogràfica. La fototípia interior és reproducció del retrat de Coello, que és sense disputa el verader. L'escut de la contracoberta és la pedra daurada de l'antiga capella del Consell de Cent, que avui està empotrada en la galeria de la Casa de la Ciutat de Barcelona.

060.97
Ig 5 CASANOVAS, IGNACI 7029

AUTHOR
St. Ignaci De Loyola

TITLE

DATE LOANED	BORROWER'S NAME	ROOM NUMBER
	Healy	
	STORAGE - COSA	

7029